

בס"ד

דע מה שתשיב

קונטרס

הר קודשי

ובו סקירה היסטורית, טופוגרפית והלכתית בנושא הר הבית. דיון רחב ועמוק בסוגיית קדושת הר הבית בעבר ובהווה. הכניסה להר הבית בימינו, דעות המתירים והאוסרים. לאיזו מטרה מותר להיכנס, ועונש הנכנסים שלא בהיתר. דינם של מחטיאי הרבים. האם הרמב"ם עלה להר הבית? האם הרדב"ז התיר כניסה להר הבית? בניית בית המקדש השלישי, והקרבת קרבנות ללא בית מקדש.

ונלוה אליו

נזר המקדש

והוא הרחבה של הנושאים עם מקורות הדינים.

חיברתיו בחסדי ה' עלי

שלמה בניזרי ס"ט

מהדורה ראשונה

ניסן התשע"ה

לעילוי נשמת
מרת אמי מורתני
עִישָׁה אֱלִיס בֵּת רוּחְמָה ע"ה
נלב"ע כ"ב כסלו התשע"ג

לעילוי נשמת אחי
יִצְחָק בֶּן עִישָׁה אֱלִיס ז"ל
נלב"ע ו' טבת התשע"ד

לרפואת מר אבי
מִיָּמֹן בֶּן עִישָׁה ה"ו

לרפואת
אֹרְאֵל בֶּן מִזֵּל וֶרֶד

לרפואת
יַעֲקֹב יוֹסֵף חַיִּים בֶּן שֶׁרָה
שִׁבְתָּאִי בֶּן רוּת

לעילוי נשמת
משה בן חוה
יצחק בן מלכה
יעקב בן חוה

תוכן העניינים

7	הקדמה
10	מבוא
15	תכלית המקדש
17	קדושת ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית ובית המקדש
19	המחנות בירושלים
20	מבנה הר הבית
23	חומות נוספות בתוך הר הבית - הסורג והחיל
25	בית המקדש
26	שערי בית המקדש
27	מיקומו של בית המקדש בהר הבית
28	גובה המקומות באגפי הר הבית
30	כיצד אדם היה נכנס להר הבית ולבית המקדש?
31	המקומות האסורים לכניסה בי-ם ובהר הבית לפי דרגת טומאת הטמאים
35	כניסה בעובי השערים
38	מורא מקדש
47	קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו
63	האם בזמננו מותר לעלות להר הבית
81	לאיזו מטרה מותר להיכנס להר הבית?
84	מי ראוי לעלות בהר ה'?
85	עליית גויים להר הבית בעבר ובימינו
85	האם מותר להכניס גויים למקום המקדש?
86	מהו האיסור בהכנסת גוי למקום המקדש?
86	האם בזמנינו ישנה המצוה של שמירת המקדש?
86	וכן, האם עלינו לשלח את הנכרים הבאים להר?
88	האם הרמב"ם עלה להר הבית?
96	מסורת של למעלה מאלף שנים שיהודים לא עלו להר הבית

105.....	סיכום ביניים.....
107.....	אבן השתייה.....
109.....	תשובת הרדב"ז.....
112.....	דעת חכמי ישראל אודות תשובת הרדב"ז.....
114.....	אבן השתייה בכיפת הסלע - הראיות והדחיות.....
120.....	דעות נוספות לגבי מיקומה של אבן השתייה.....
129.....	מענה לטענותיו הטופוגרפיות של הרב קורן.....
132.....	ראיות נוספות לדחיית טענות הרב קורן.....
135.....	דיעות נוספות לגבי אבן השתייה.....
137.....	יראת שמיים המונעת הגעה אפילו לכותל.....
138.....	המסתכל במקום המקדש.....
139.....	כיצד הטמאים נטהרים?.....
142.....	טבילה כדת וכדין.....
143.....	דוגמאות לחציצה.....
145.....	הלכות טבילה.....
147.....	עונשם של הטמאים הנכנסים להר הבית ולמקום המקדש.....
151.....	עונש כרת.....
156.....	מחטיאי הרבים.....
159.....	השקפת העולים בימינו להר הבית.....
161.....	סייג לתורה.....
165.....	בית המקדש השלישי.....
172.....	הקרבת קרבנות בהר הבית בימינו.....
177.....	תקציר / הר הבית.....
177.....	תכלית המקדש.....
177.....	קדושת ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית ובית המקדש.....
178.....	המחנות בירושלים.....
178.....	מבנה הר הבית.....
178.....	חומות נוספות בתוך הר הבית.....
179.....	בית המקדש.....

179.שערי בית המקדש.
180.מיקומו של בית המקדש בהר הבית.
180.המקומות האסורים לכניסה בי-ם ובהר הבית לפי דרגת טומאת הטמאים.
180.מורא מקדש.
181.קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו.
182.האם מותר בימינו לעלות להר הבית.
183.לאיזו מטרה מותר להיכנס להר הבית?
184.כיצד הטמאים נטהרים ?
184.עונשם של הטמאים הנכנסים להר הבית ולמקום המקדש.
184.מחטיאי הרבים.
185.השקפת העולים בימינו להר הבית.
186.מאת ה' הייתה זאת - נקודה למחשבה.

אשמח לקבל באהבה כל הארה והערה,
ובמידה ויהיו ראויות אשלכן במהדורות הבאות.
פקס למשלוח הארות והערות: 02-5375073
דוא"ל: shlomob1961@gmail.com

התמונות באדיבות מוזיאון ישראל
Photos © Holyland Tourism 1992, Ltd., by Garo Nalbaldian, Courtesy The Israel Museum, Jerusalem

© כל הזכויות שמורות למחבר

שלמה בניזרי

שדרות גולדה מאיר 5 י-ם

ניתן לצלם לצורך זיכוי הרבים, אך לא למטרות רווח כספי.

הקדמה

סוגיית העלייה להר הבית, עלתה לכותרות במלוא עוזה, לאחר שחרור ירושלים והחזרת הריבונות היהודית על ירושלים והמקומות הקדושים, לידי עם ישראל ומדינת ישראל במלחמת ששת הימים, בשנת התשכ"ז (1967). יהודים רבים החלו לעלות בתמימות להר הבית, מי לצורך טיול ומי לצורך עלייה לרגל להר הבית, מקום המקדש. לאחר התרחבות תופעת העלייה, הזדעקו גדולי רבני ישראל ופרסמו פסק הלכה עליו חתומים 55 רבנים מכל המגזרים, האוסרים בכל תוקף כל עלייה להר הבית, ושזהו איסור דאורייתא, ובכניסה למקום המקדש העונש על כך הוא כרת.

אך מנגד, קמו רבנים המזוהים בעיקר עם הציונות הדתית, שפסקו שמותר לעלות להר הבית רק במגבלות מסוימות, ואף גייסו לעזרתם את הרמב"ם, הרדב"ז ועוד, תוך הבאת נימוקים הלכתיים שלכאורה מתירים זאת. רוב הציבור הדתי אכן קיבל את פסקם של כל גדולי ישראל שאסרו את העלייה, ורק חלק מהציבור הדתי לאומי המשיכו לעלות, וכן חילונים רבים (ולאחרונה החלו גם קצת חרדים לעלות).

מחלוקת זו התעצמה שוב בזמן האחרון, ורבים עומדים תוהים ובוהים מחוסר ידיעה והבנה בסוגיה זו, כיצד עליהם לנהוג ומה להשיב למתירים. לאור זאת, החלטתי להיכנס לעובי הסוגיה, על מנת לנסות להבין את עמדת המתירים, ומאידך, לפי הצורך לחזק את עמדת האוסרים¹.

אומנם, לכאורה דעתי ידועה מראש, מכיוון שאני צמוד בכל דרכי והליכותי לגדולי התורה החרדים לדבר ה' ואוסרים כל עלייה להר הבית, אך עם כל זאת נכנסתי לכל הסוגיה בניטרליות, ללא דיעה מוקדמת, בדיוק כמו שעשיתי בקונטרסים הקודמים שכתבתי: **תורתו אומנותו, מלחמת מצוה, עובדות או הסתה ופרנסת החרדים**, וזאת כדי להגיע לאמיתה של תורה ללא כל פנייה.

בתחילת עבודתי, גיליתי, שבסוגיה זו של הר הבית נכתבו מספר ספרים ופסקים רבים, כשרובם נכתבו ע"י רבני הציונות הדתית, אשר הרחיבו בדבר הצורך והמצוה

¹ אחד הדברים הנוספים שנתנו לי דחיפה לכתוב קונטרס זה ולהזדרז בפרסומו, היה בזמן שהתחלתי ללמוד את הסוגיה של העלייה להר הבית, ואז הגיע לביתי חבר דתי (ש"צ) ושאלני במה אני עוסק? סיפרתי לו על לימוד הנושא והרצון לכתיבת קונטרס, ועל האיסור החמור בעלייה להר הבית וכד'. הוא עמד נדהם, ואמר שזו לו פעם ראשונה שהוא שומע שיש איסור לעלות להר הבית, ושישנן דרישות הלכתיות מחמירות לעלייה, כגון הצורך בטבילה, איסור נעילת נעליים, איסור עליית רווקות ועוד. הוא חשב שמותר לעלות בכל אופן, וציין בפניי את העובדה שהוא ראה ורואה קבוצות רבות של דתיים (בעיקר כיפות סרוגות) שעולים להר, ומשום כך היה בטוח שמותר לעלות ללא כל הגבלה.

בעלייה להר הבית. מאידך גיסא, האוסרים כתבו בעבר מעט ספרים, וגדולי הפוסקים בימינו האוסרים כתבו פסקים בודדים בספריהם, עם התייחסות נקודתית לשאלות נקודתיות, אשר לא נתנו מענה רחב לכל הבעיות והשאלות. לפיכך, בקונטרס זה השתדלתי להביא את הדברים העיקריים של המתירים והאוסרים, אשר נותנים תמונה ברורה ואמיתית על כל הסוגיה.

ואכן, לאחר עבודה מאומצת של מספר חודשים, הושלמה מלאכת הכתיבה ועימה המסקנה הברורה והחד משמעית:

אסור באיסור חמור ביותר לעלות להר הבית, ללא יוצא מן הכלל, וזאת בגלל קדושת הר הבית שהיא קדושת עולמים. ובימינו, אין מאתנו היודע את מקום המקדש בוודאות, ולכן הספק הוא ספק דאורייתא ולחומרא, ואלו העולים והמעודדים לעלות להר הבית – גדול עוונם מנשוא.

האיסור הוא כ"כ חמור, שהוא קיים אף בטיסה מעל הר הבית שאף היא אסורה, מפני שהקדושה חלה גם על אויר העזרה עד לרקיע.

האיסורים שעוברים העולים להר הבית: (א) אם עולים בלא טבילה כהלכתה, עוברים על שני איסורים מדאורייתא, עשה ולא תעשה. **(ב)** אם עולים אחר טבילה אך לא נזהרים ממורא מקדש, כגון: נעילת נעלי עור וכד', עוברים איסור דאורייתא של מורא מקדש. **(ג)** אם נכנסים מעבר לסורג עד עזרת ישראל (לא מלל) עוברים איסור דרבנן, מעבר לכאן הנכנס לעזרת ישראל עובר איסור דאורייתא ועונשו כרת. **(ד)** בימינו, מכיוון שאיננו יודעים את מקום המקדש בוודאות, גם אם נעלה לאחר טבילה ונשמור על מורא מקדש, אנו עוברים איסור דאורייתא של מורא מקדש (גם אם כלפי שמיא ידוע שלא נכנסנו לאזור האסור), ואם נכנס לאזור המקדש בטעות, אז כל שכן שנתחייב בשאר האיסורים שהזכרתי.

תפילתי ותקותי, שאכן המסקנות המובאות כאן, יעשו רושם על רבים וימנעו מלעלות אל ההר, עד שנזכה לגאולה השלימה ולבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.

קראתי לקונטרסי זה בשם הר קודשי, מתוך כוונה להדגיש שהר הבית הוא ביתו של הקב"ה וממילא של עם ישראל, ודבר זה לא ניתן לערער. גם במציאות של היום שהשמעאלים הם אלו ששולטים בהר, אין בכוחם או בכח המצאותם שם לערער על ביתו של הקב"ה, כפי שטוענים אנשי הציונות הדתית, ובשל כך מתירים לעצמם

לעלות להר, כביכול להראות את שליטתנו על הר הבית ולא להפקירו לישמעאלים. הימצאותם שם היא זמנית, עד שהקב"ה יחליט לסיים את עונשנו, יבנה את בית המקדש וישרה את שכינתו, ואז נחזור לעבוד את ה', כנאמר: (זאל, פרק ד', י"ז): "וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן הַר קֹדֶשׁ, וְהִיְתָה יְרוּשָׁלַם קֹדֶשׁ וְזָרִים לֹא יַעֲבְרוּ בָּהּ עוֹד". וכן נאמר: (ישעיהו, פרק נ"ו, ז'): "וְהִבֵּיאוּתִים אֶל הַר קֹדֶשׁ וְשִׁמְחֻתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי, עוֹלִיתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי, כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים". ולאחר הגאולה השלמה, השראת השכינה בהר הקודש ושליטת ישראל על הר הקודש, תתקיים נבואת הנביא ישעיהו (פרק י"א, ו'): "וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ, וְנִמְר עִם־גְּדִי יִרְבֹּץ" וכו'. (ט) לֹא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחָתוּ בְּכָל הַר קֹדֶשׁ, כִּי־מִלֶּאֶה הָאָרֶץ יִדְּעָה אֶת ה' כַּמִּים לַיָּם מְכֻסִּים².

כדי להקל על הקורא, ברוב הפרקים הבאתי את עיקרי הדין בקצרה, והרוצה להרחיב, נלווה אל הקונטרס פירוש נזר המקדש, והוא הרחבה של הנושאים עם מקורות הדינים.

תודות

תודה מיוחדת לאחי הרה"ג ר' דוד בניזרי שליט"א, ראש כולל אור החיים בבית שמש ורב מושב שדות מיכה, אשר מסייע לי רבות בהשגת חומרים רבים לדרשותיי, לתכניתי "חד וחלק" ברדיו קול ברמה, וכן על שעבר על החומר בקונטרס זה והעיר את כל הערותיו והארותיו המחכימות ששולבו בקונטרס. יהי רצון שחפץ ה' בידו יצליח וימשיך להגדיל תורה ולהאדירה, נחת מכל יוצ"ח, ת, ח, אמן.

ברכת אב לבני האברכים המצוינים ר' אריאל ור' דניאל בניזרי הי"ו, אשר הגיהו את הספר, העירו, והאירו לי הארות והערות חשובות ביותר, אשר שובצו בתוך הספר. בני! אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני. יה"ר שתמשיכו לעלות בתורה ויר"ש, ויפוצו מעינותיכם חוצה.

"כחתן יכהן פאר" - ברכה לבבית לחתני האברך היקר ר' עידו ברסקה הי"ו, אשר ליבן עמי בעמקות רבה חלק ניכר מהסוגיות. יה"ר שתמשיך לעלות במעלות התורה ויר"ש, ח, אמן.

תודה מיוחדת לנות ביתי היקרה, אשר עומדת לימיני ומעודדת אותי לאורך כל השנים, ללמוד וללמד ולזכות את הרבים, תוך מסירות והקרבה אישית מכל הלב והנשמה.

² שלא יתקבל חלילה רושם שאני בעד עלייה או נוכחות כלשהיא של הישמעאלים על הר הבית, שהרי ההלכה אוסרת את כניסתם ונוכחותם בהר הבית, אלא שבעונות הרבים, אין הדבר בידנו היום למונעם מלהיכנס לשם, וכל נסיון כזה מצידינו עלול לגרום להתלקחות אזורית ועולמית, ולסכנה קיומית, וצריך לנהוג כאן בשום שכל ובאחריות, ויבוא בעל הכרם ויכלה את הקוצים, יגדור פרצות המקדש, ויעביר רוח הטומאה מן הארץ בביאת משיח צדקינו, אמן.

מבוא

בתחילת הקונטרס, הרחבתי בכוונה בכל נושא הר הבית, מבנהו ומבנה המקדש, דרגות הקדושה בכל מקום, ועוד, במטרה לתת לקורא הבנה רחבה בכל הר הבית והמקדש, וכדי שיתמצא היטב במה שנאמר בתשובות.

אודה ואומר, שבתחילת הכתיבה קיבלתי את הקביעה של רבים, שאבן השתייה המכונה בפי הערבים ה'צכרה', היא זו הנמצאת בתוך כיפת הסלע המכונה מסגד עומר, ובמקום זה היה מקום המקדש, וה'צכרה' היא למעשה מקום קודש הקודשים. בהתאם לכך, כתבתי גם את הפרקים המתייחסים להיתר להיכנס להר הבית למקומות המותרים, וזאת ע"י טבילה במקוה וללא חציצה וכד'. אך ככל שהתקדמתי בכתיבתי ובמחקרי, התברר לי שלמעשה הקביעה הזו לגבי ה'צכרה' היא בכלל לא מוסכמת, ושזה ספק גדול מאוד מאוד, ובנוסף ישנה תיאוריה אחרת עם הוכחות חזקות, שלענ"ד הרבה יותר הגיונית, שהמקדש היה ממוקם בכלל בחלק הדרומי יותר של הר הבית (דרך אגב, גם לגבי הקובעים שה'צכרה' היא חשובה ומיוחדת, לא בהכרח הם זיהו אותה כמקום המקדש אלא כיסוד המזבח, ואחרים טענו שקודש הקודשים הוא במרכזה, ולעומתם היו אחרים טענו שקר"ק זה בדיומה או בצפונה).

לאור זאת, בדבר כל כך מהותי וחמור, ישנן ספיקות כ"כ רבים כפי שיראה הקורא להלן, כבר בשלב זה של הטיעונים חל איסור חמור בכניסה לכל הר הבית, כי ייתכן שבית המקדש היה בכל זווית אפשרית, ואין לנו היום כל ידיעה ודאית לגבי מיקומו, גם אם אחרים נותנים רושם רציני שכזה.

כמובן, שזה לא הטיעון היחיד שהנחה את גדולי ישראל לא להיכנס לכל שטח הר הבית (אומנם די בטיעון זה כדי לאסור את העליה), אלא היה להם חשש סביר מאוד, שברגע שינתן היתר להיכנס למקומות שלכאורה מותר להיכנס, אנשים יורו היתר לעצמם להיכנס גם לשאר המקומות האסורים בכניסה. כמו כן, ברגע שהם יראו ורואים אנשים דתיים שעולים לה"ב, הם אינם יודעים שצריך לעלות להר הבית רק אחרי טבילה ממש כטבילת הנידה, ולרווקות, גרושות ואלמנות אסור בכלל לעלות, ולנשואות רק אחרי 6 עונות מזמן העונה. וכן שאסור לעלות עם נעלי עור, וארנק, ואסור לדבר דברי חול או צחקקים למיניהם ועוד. וכל העובר על אחד מהדברים שציינתי, הרי הוא עובר על מצות מורא מקדש, שהיא מצות עשה דאורייתא ועוד לאוים נוספים.

דבר נוסף שעלה ממחקרי הוא, שרוב גדולי ישראל בעבר ובהווה, אסרו ואוסרים בתכלית האיסור כל עלייה להר הבית, ואפילו עלייה בטהרה. ההפתעה הגדולה

הגיעה דווקא מגדולי רבני הציונות הדתית, שגם הם אסרו בתכלית האיסור כל עלייה, (בשונה מהיום, שהם אלה העומדים בראש העולים והמעודדים עלייה). בראש האוסרים עמד הראי"ה קוק, בנו הרצי"ה, הרב רפאל הכהן קוק (אחינו של הרב קוק ומרבני ישיבת מרכז הרב), הרב יצחק אריאלי (מנהל רוחני ומשגיח דיישבת מרכז הרב), הרב יהושע קניאל (תלמיד מובהק של הראי"ה), הרב מנחם יהודה אושפיזאי (תלמיד הראי"ה), הרב שאול ישראלי (ראש ישיבת מרכז הרב), הרב אברהם אלקנה שפירא (ראש ישיבת מרכז הרב). וכן, בין האוסרים בתקיפות היה הרב מרדכי אליהו, שהיה נערץ ע"י אנשי הציונות הדתית, הרב שלמה יוסף זיון (מרבני חב"ד והציונות הדתית), הרב יעקב יצחק וכטפויגל (מרבני תנועת המזרחי בי-ם), הרב משה דב וולנר (חבר "חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי"), הרב כתריאל פישל טכורש (ראש חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי). כמו כן גדולי תלמידי הרצי"ה גם הם מהאוסרים, ומהם: הרב צבי ישראל טאו, הרב שלמה אבינר, הרב דוד חי כהן, הרב צבי קוסטינר. כמו כן, גם הרב זלמן קורן מרבני הציונות הדתית שהוא המומחה בנושא הר הבית אוסר כל עלייה להר. לא אכחד, שישנם רבנים חשובים מהציונות הדתית שמתירים, אך הם בטלים ברוב מול גדולי ישראל האוסרים. שיטתם אינה ברורה לי, וזאת משום שאין מלאם ליבם לחלוק על כל גדולי ישראל, ואף על רבותיהם שאסרו בתכלית האיסור. מה הם יודעים שכל גדולי ישראל לא ידעו בעבר ובהווה? חלקם אף ניסו לגייס את הרבנים למשפחת קוק להיתר, וזאת בטענות של: "אילו היה הרב רואה היום, או שומע היום, היה חוזר בו". כדי להצדיק איזו "טענה" של חובתנו באחיזה על הר הבית, ושלא ניתן לערבים לשדוד לנו את הר הבית, הם מוכנים לחלוק על רבותיהם, לשנות את דבריהם, ולגרורם לרבבות ישראל לעלות להר הבית ולעבור על איסורים חמורים ביותר.

לאור חומרת העבירה בעצם העלייה והעונש החמור בצידה, ניסיתי בכל כוחי לדון לכף זכות את העולים להר, וגיליתי שיש בהם שני סוגים: הסוג הראשון, אלו בעלי הרצון לעלות להר מתוך כמיה לעלות בהר ה', להתקרב יותר אל השכינה וכד', אך עליהם כבר נאמר: הדרך לגיהנם רצופה כוונות טובות.

הסוג השני שכמהים לעלות, אלו אנשים בעלי כוונות משיחיסטיות, שרצונם להראות את שליטתנו על הר הבית ע"י קביעת עובדות. דרך זו לא תצלה, כי היא מלווה בעבירות חמורות על הדרך. הם מסכנים את נפשם מול ההמון הערבי המוסת. הם מסכנים את כוחות הביטחון המגנים עליהם, וגם מכשילים אותם בכניסה למקומות אסורים. הם מסכנים את כללות ישראל בהתגרריות שלהם, שמביאים לא אחת לפעולות טרור בירושלים. בהתגרריות אלה הם מסכנים את כלל ישראל בעולם, וזאת ע"י ש"מדליקים" את המוסלמים בעולם נגד יהודים, העלולים לעשות פעולות טרור נגד אתרים יהודים ונגד יהודים. הם מסיתים את אומות העולם, נגד עם ישראל ומדינת ישראל.

במעשיהם הם חושבים שהם מקרבים את הגאולה, אך אני רוצה לומר להם שהם גורמים בדיוק ההיפך, וזאת אני אומר על פי דברי הגר"י וייס בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן א'), שאמר, שהעולים להר הבית וגורמים למכשול חמור אצל רבים, הם אלו שמעכבים את הגאולה השלמה.

הרמב"ם בהלכות **ביאת המקדש** (פרק ג' הלכה ט"ז) ביטא את חומרת מעשיהם ועונשם בצורה חמורה ביותר, וז"ל: "המכניס שרץ וכיוצא בו במקדש, או שהכניס אדם טמא למקדש הרי זה חייב כרת, שהרי טימא מקדש ה'".

הרב **יוסף ידיד הלוי** בשו"ת **ימי יוסף בתרא**, בקונט' **כבוד הלבנון** (בעמוד ר"ב) כתב שהגאונים, רבי **שניאור זלמן מלובלין** בעל **תורת חסד**, ורבי **יוסף חיים זוננפלד**, דנו לגבי רב שהתיר עלייה להר הבית ודחו את דבריו של המתיר בשתי ידיים. הרב **ידיד הלוי** אמר שלדעתו הוא בגדר חוטא ומחטיא את הרבים. והרבנים האחרים היו מצדדים שזא הוא בכלל שוגג הקרוב למזיד, מאחר שפשטה ההוראה לאיסור, ובזה שגגת תלמוד עולה זדון. והמורה להתיר בזה הוא גרוע ממ"ש מרן הבית יוסף (או"ח סי' תמ"ג), שהמורה להקל כדברי הרז"ה ראוי לנזיפה, כיון שכל חכמי ישראל חלוקים עליו, וכו'.

רבינו יונה (מסכת אבות א', א') הבהיר לנו שמעלת המקיים את הסייג גדולה יותר ממקיים המצוה, וז"ל: "ועשו סייג לתורה - כענין שנאמר (ויקרא י"ח, ל'): "ושמרתם את משמרת", כלומר עשו משמרת למשמרת. והסייג הוא דבר גדול ומשובח, לעשות סייג וגדר למצות לב לוכל להיכשל בהם הירא את דבר ה', לכן המקיים את דברי חז"ל, שהם סייגים למצוות של תורה, חיבב היראה ממי שעושה המצוה עצמה, כי אין עשיית המצוות הוכחה ליראה כמו השומר לסייגים שהוא נזהר מתחילה שלא יבוא לידי פשיעה. אך העושה המצוה ואינו מקיים הסייג, מראה לנו כי אם ייטיב בעיניו לעשות מצוה אל ירע בעיניו אם יפגע בה, ולפרוץ פרץ לא חש מפני היראה, ופרוץ גדר ישכנו נחש. הנה כי דברי חכמים ז"ל יסודות ואילנות ליראת שמים, שהוא עיקר העולם ויסוד המעלה. וכל המצות כולם פרפראות אליה. וזהו שאמרו במדרש: "כי טובים דודך מיין", חביבין דברי סופרים מיינה של תורה".

גם אם יוכח שאנו יודעים בוודאות את גבולות המקדש וכד', עדיין יהיה אסור לעלות לה"ב, וזאת משום שהרמב"ם פסק שהעלייה להר הבית הותרה אך ורק לצורך גדול, "לאיזה ענין מעניני העבודה" או "לדבר מצוה", אז איזו מצוה יש לנו היום בעלייה להר הבית, האם לעלות לרגל? הרי עיקר המצוה של עליה לרגל היא להביא קרבן ולהקריבו בבית המקדש, ובימינו אי אפשר להקריב קרבנות. האם להתפלל? הרי על פי תקנות המקום שנאכפות ע"י משטרת ישראל, התפילה אסורה על ההר וכ"ש הקרבת

קרבנות, ואפילו מלמול של תפילה או פסוק מתהלים אסור באמירה, והעובר על כך צפוי למאסר וכד'.

ואם יטענו שהם רוצים לקיים מצוה של **ראיית פנים**, אז בספר **מנחת חינוך** (מצוה ת"צ) כתב שלדעת הרמב"ם אין מצות **ראיית פנים בלא קרבן**, דהלאו "ולא יראו פני ריקם" הוא תנאי למצות עשה, ואם התראה פנים בלא קרבן, לא זו בלבד שעובר בל"ת אלא גם העשה לא קיים כמפורש בדברי הרמב"ם (פ"א דהגיגה), וכמו כן, שלדעת הרמב"ם אפילו התראה בלא פנים בשעה שאינו עובר על הלאו, כגון בלילות של רגלים או שבת שאינו זמן להבאת קרבן, אפ"ה לא קיים העשה של **ראיית פנים**.

ובספר **הר הקודש** (עמ' 289) הוסיף: "אומנם לדעת הטורי אבן שהביא שם המנחת חינוך, שחולק על הרמב"ם וס"ל דמצות **ראיית פנים** הוא עשה בפני עצמו, ואפילו לא הביא קרבן קיים עשה עיי"ש. לפי דבריו ייתכן שאפילו בזמן הזה איכא מצוה מן התורה. אומנם אף לפי דעתו אי אפשר לקיים בזמן הזה מצוה מן התורה, דאין **ראיית פנים** אלא בעזרה, ובזה"ז א"א להיכנס בעזרה מפני הטומאה, וא"כ מה שכתב החת"ס ודעימיה דיש מצוה לעלות לרגל, על כרחך אינו אלא מצוה מדרבנן שתיקנו זכר למקדש, ולדעתם נכון להדר לראות ממקום גבוה את כל רצפת הר הבית הכולל בתוכו את מקום העזרה, שיהא לכל הפחות רואה פני העזרה מבחוץ.

והמלבי"ם (שעיה א', י"ב) למעשה כלל את שתי הדיעות, **ראיית פנים** רק עם קרבן ודווקא בעזרה, וז"ל: "ואחר שחייב הקרבן הוא רק אם מתראה פנים בעזרה, הלא טוב שלא תלכו לעזרה ולא תביאו קרבן. רמוס חצרי - ר"ל, אחר שאינכם מכוונים בעליה זאת ללמוד שם יראת ה', א"כ אינכם עושים בזה שום מצוה, רק מה שאתם רומסים חצרי בחינם".

ולאחר שהובהר לנו חומר האיסור לעלות, והספיקות הגדולים, ובכל זאת אנשים עדיין מומשיכים לעלות, עליהם אומר הגר"י ז'ולטי בספרו **משנת יעב"ץ** (הלכות ט' באב עמ' קמ"ח) שהם עוברים ודאי איסור דאורייתא של מורא מקדש, גם כאשר בשמים ידוע שהם לא נכנסו למקום המקדש, וז"ל: "שטמא שנכנס למקום שאסור לו להיכנס, עובר על עשה של מורא מקדש, גם באופן שלא עבר על לאו של טומאת מקדש, היינו, כגון שנכנס למקום שהוא ספק מקדש או ספק הר הבית, אעפ"י שכלפי שמיא גליא שלא עבר על איסור לאו, משום שהמקום שנכנס אינו משטח הר הבית ומקום המקדש, אבל על עשה של מורא מקדש עבר בתורת ודאי, כיוון שהיה אצלו ספק אם זהו המקום שאסור להיכנס לשם והוא נכנס, אין זה מורא מקדש מתורת ודאי, כי מי שיש לו מורא לא נכנס גם מספק, ואין לך מיקל ראשו יותר מזה, שאינו חושש לספק ונכנס לשם. וזהו מה שכתב הרמב"ם, שבכל מורא מקדש הוא ש"לא ייכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם", היינו, שגם

במקום שהוא ספק אם עובר שם בלאו "ולא יטמאו את מחניהם", אבל על עשה של מורא מקדש הוא עובר בתורת ודאי, כנ"ל.

מטרתי בחיבור זה הייתה, להוכיח לרבים שיש כאן איסורים חמורים שרבים נכשלים בהם והם איסורי דאורייתא, ולמונעם מכך. גם אם בחיבורי זה לא הצלחתי לפרוץ את כל טענות המתירים, בכל מקרה, **חושבני שהצלחתי להכניס ספיקות גדולים וחמורים לגבי זיהוי מקום המקדש ועוד, וקיי"ל שספק דאורייתא לחומרא** (מסכת ביצה דף ג'), ובוודאי כאן שיש בחלק מהמקומות איסור כרת החמור.

ואסיים בתפילה ליושב במרומים, שיזכני להמשיך לזכות את הרבים בלימוד תורה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, להגדיל תורה ולהאדירה, ולא אטעה בדבר הלכה, ולא תצא תקלה מתחת ידי, ולא יבושו בי חברי, אמן.

תכלית המקדש

הקב"ה ציוה את עם ישראל לבנות לו מקדש, כדי שהוא ישרה את שכינתו בתוכו ובתוך בני ישראל, כמו שנאמר: (שמות פרק כ"ה, ח') "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְתוֹכְכֶם".

בנוסף להשראת השכינה, מטרת בנין בית המקדש היא גם כדי להקריב קרבנות, עלייה לרגל שלש פעמים בשנה, קיום התורה בשלימות וחזוק ביראת שמים.

הקרבנות קרבנות - עד בניית הבית הראשון ע"י שלמה המלך, השכינה שרתה במשכן הזמני שנבנה במדבר, ושימש את עם ישראל במשך כ-480 שנה. הקרבנות הקרבנות קודם בניין בית המקדש הייתה נעשית במשכן הזמני ובכל מקום, אך לאחר בנין הבית נאסרו הקרבנות בכל המקומות למעט בית המקדש, ואיסור זה קיים עד היום, כמובא ברמב"ם הלכות בית הבחירה (פרק א' הלכה א' - ג):

הלכה א - "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר: "ועשו לי מקדש", וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה שנאמר: "כי לא באתם עד עתה" וגו'.

הלכה ב - כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו, ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה, ושם שנה עמד משכן שילה, וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש, וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש, ומגבעון באו לבית העולמים, וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה.

הלכה ג - כיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה, שבה נאמר: "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים, וזה מזבח לעולה לישראל", ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד".

עלייה לרגל - הרמב"ם בהלכות חגיגה (פרק א' הלכה א') פירט לנו, מהם המצוות שעושים בזמן העלייה לרגל: "שלש מצות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ואלו הן: הראייה, שנאמר: "יראה כל זכורך", והחגיגה, שנאמר: "תחוג לה' אלהיך", והשמחה שנאמר: "ושמחת בחגך"³.

3. בספר מנחת חינוך (מצוה ת"צ) כתב שלדעת הרמב"ם אין מצות ראיית פנים בלא קרבן, דהלאו "ולא יראו פני ריקם" הוא תנאי למצות עשה, ואם התראה פנים בלא קרבן, לא זו בלבד שעובר בל"ת אלא גם העשה לא קיים כמפורש בדברי הרמב"ם פ"א דחגיגה, וכמו כן דלדעת הרמב"ם אפילו התראה בלא פנים בשעה שאינו עובר על הלאו, כגון

קיום התורה בשלימות ויראת שמיים - במשנה מסכת אבות (פרק ה' משנה כ') מובא: "יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים, הוא היה אומר: עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

רבי מתתיה היצהרי (שם): "והוסיף ותבנה בית המקדש במהרה בימינו, לשתי סיבות. האחת, כי אז נוכל לקיים התורה בשלימות. השניה, כי בה יראה בפועל נסים ונפלאות תמיד כמו שקדם (לעיל, מ"ה), שבזה יתלבש האדם יראה ורעד, ותהיה לו מידת הבושת בקנין".

בלילות של רגלים או שבת שאינו זמן להבאת קרבן, אפי"ה לא קיים העשה של ראיית פנים.

ובספר הר הקודש (עמ' 289) הוסיף: "אומנם לדעת הטורי אבן שהביא שם המנחת חינוך, שחולק על הרמב"ם וס"ל דמצות ראיית פנים הוא עשה בפני עצמו, ואפילו לא הביא קרבן קיים עשה עיי"ש. לפי דבריו ייתכן שאפילו בזמן הזה איכא מצוה מן התורה. אומנם אף לפי דעתו אי אפשר לקיים בזמן הזה מצוה מן התורה, דאין ראיית פנים אלא בעזרה, ובזה"ז א"א להיכנס בעזרה מפני הטומאה, וא"כ מה שכתב החת"ס ודעימיה דיש מצוה לעלות לרגל, על כרחך אינו אלא מצוה מדרבנן שתיקנו זכר למקדש, ולדעתם נכון להדר לראות ממקום גבוה את כל רצפת הר הבית הכולל בתוכו את מקום העזרה, שיהא לכל הפחות רואה פני העזרה מבחוץ.

קדושת ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית ובית המקדש

במשנה במסכת כלים (פרק א' משנה ו' ואילך), וכן **ברמב"ם הלכות בית הבחירה** (פרק ז' הלכה י"ב ואילך) מובא שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (קדושתה מתבטאת בכך שמביאין ממנה העומר, ושתי הלחם והביכורים, מה שאין מביאין כן משאר ארצות), ויש בה עשר דרגות קדושה זו למעלה מזו.

א) עיירות המוקפות חומה - מקודשות משאר הארץ (שמשלחין מתוכן את המצורעים, ואין קוברין בתוכן מת, עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר וכו').

ב) ירושלים - מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה (שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפני מחומתה, ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה את המת, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם, ואין משכירין בתוכה בתים, ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב, ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין בה גנות ופרדסים, ואינה נזרעת, ואינה נחרשת שמא תסרח, ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקיימין בה אשפה מפני השרצים, ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטאות לר"ה מפני אהל הטומאה, ואין עושין בה כבשונות מפני העשן, ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים, וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י מפני הטהרות, ואין הבית נחלת בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנידחת, ואינה מביאה עגלה ערופה, לפי שלא נתחלקה לשבטים).

ג) הר הבית - מקודש מומנה (מי-ם) (שאין זבין חזות, נדות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם, כלומר עד הסורג).

ד) החיל - מקודש מומנו (מהר הבית) (שאין עכו"ם, טמא מת, ובוהל נדה נכנסים לשם, אבל טבול יום נכנס לשם שכבר טבל. האיסור להיכנס עד החיל הוא מדרבנן, שמדאורייתא הם יכולים להיכנס עד עזרת נשים, כלומר עד שער ניקנור. (מהו טבול יום? אדם טמא, משעה שטבל ועד שעת הערב שמש - שקיעת החמה או צאת הכוכבים - קרוי טבול יום, בין אדם ובין כלי, והרי הוא כטמא לקדשים ולתרומה, וטהור לחולין ולמעשר שני ולפרה. ואף על פי שכבר נטהר בטבילתו - שנאמר: "ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים", הרי שאם רחץ טהור - גמר טהרתו היא בהערב שמש, שנאמר: "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", וטהר" מכלל שעד ביאת השמש נקרא טמא).

ה) עזרת הנשים - מקודשת מן החיל (שאין טבול יום נכנס לשם, אך למוחוסר כיפורים מותר, שמחוסר כיפורים העריב שמשו, ואיסור זה מדבריהם, אבל מן התורה מותר לטבול יום להיכנס למחנה לויה, וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת).

ו) עזרת ישראל - מקודשת מעזרת נשים (שאין מוחוסר כפורים נכנס לשם, שעדיין לא טהר טהרה גמורה, וטמא שנכנס לשם חייב כרת).

ז) עזרת הכהנים - מקודשת מומנה (מעזרת ישראל) (שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה, לכפרה, לשחיטה ולתנופה).

ח) בין האולם ולמזבח - מקודש מומנה (מעזרת כהנים) (שאין בעלי מומין, ופרועי ראש, וקרועי בגדים נכנסין לשם).

ט) ההיכל - מקודש מבין האולם ולמזבח (שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגלים).

י) בית קדש הקדשים - מקודש מומנו (מההיכל) (שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה).

א"כ, ראינו את דרגות הקדושה בארץ ישראל, כאשר ריכוז הקדושה הגדול ביותר הוא

בירושלים, ובירושלים הר הבית בו שכנו בית המקדש הראשון והשני הוא המקודש ביותר, וכן לעתיד לבוא ישכון בו הבית השלישי, ובהר הבית - קדש הקדשים הוא המקודש ביותר.

לדרגות הקדושה יש משמעות רבה, ככל שעולים בדרגות הקדושה כך המגבלות והאיסורים גדלים. עיקר המגבלה בהר הבית היא בתחום הכניסה לאנשים, דהיינו, ככל שהמקום קדוש יותר כך חלה מגבלה ואיסור חמור על סוג מסוים של אנשים להיכנס, ורק לחלק קטן יותר מותר להיכנס.

המחנות בירושלים

ירושלים הייתה מחולקת לשלשה מחנות, לפי דרגת קדושתם, כפי שהיה במדבר: מחנה ישראל, מחנה לוויה ומחנה שכינה, כמובא במסכת זבחים (דף קט"ז:) והרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה י"א), וז"ל:

"שלשה מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבעה מחנות, ומחנה לוויה שנאמר בה: "וסביב למשכן יחנו", ומחנה שכינה - והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוויה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים".

מבנה הר הבית

המשנה במסכת מידות (פרק א' וב') והרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ה' הלכות א' וב') מביאים לנו תיאור של מבנה הר הבית ובית המקדש, הכולל שטח של 500 אמה על 500 אמה (כ - 240 מטר על 240 מטר לשיטת הגר"ח נאה, ולשיטת החזון אי"ש 290 מטר על 290 מטר), ומסביבו חומה מארבעת צדדיו ובהם חמישה שערים, וז"ל:

הלכה א) "הר הבית והוא הר המוריה היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והיה מוקף חומה⁴, וכיפין על גבי כיפין היו בנויות מתחתיו (ר' עובדיה מברטנורא (מסכת בבא מציעא פרק י') פירש שכיפין - זוהי תקרה עשויה בעיגול כמין קשת) מפני אהל הטומאה, וכולו היה מקורה סטיו (אצטבא) לפנים מסטיו".

בספר **כפתור ופרח (פרק ו')** ציין שמות נוספים להר הבית ובית המקדש: "ובדברי יחזקאל הנביא (מ', י"ז - י"ט) יקרא הר הבית - חצר החיצונה, והעזרה - חצר הפנימית".

הלכה ב) "וחמשה שערים היו לו, אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום, רוחב כל שער עשר אמות וגובהו עשרים, ויש להם דלתות".

שמות השערים: שני "שערי חולדה" מן הדרום (משמשין כניסה ויציאה), "הקיפונוס" מן המערב (משמש כניסה ויציאה), "טדי" מן הצפון (לא היה משמש כלום), "שער המזרחי" (לצד הר הזיתים) או בשמו האחר "שער שושן הבירה" (נקרא כך: א. משום שהייתה מצוירת עליו שושן הבירה. ב. כדי שתהא אימת מלכות עליהם). (בשער זה היה הכהן גדול יוצא להר הזיתים לשרוף את הפרה אדומה). (לגבי "שער המזרח" או בכינויו האחר "שער שושן", הוא סתום ולא ידוע היכן מקומו כיום).

עם השנים נבנו עוד שערים רבים בחומת הר הבית, וכיום ישנם שבעה עשר שערים, חלקם סתומים וחלקם פתוחים. רוב השערים נפרצו בידי המוסלמים, מ התקופה המוסלמית הקדומה ועד לתקופה העות'מנית.

בצפון 3 שערים וכולם פתוחים.

א) "שער השבטים", ובערבית מכונה "באב אלשבאט". **ב)** "שער הסליחה", ובערבית מכונה "באב חטא". **ג)** "השער האפל" או "השער החשוק", ובערבית מכונה "באב עטאם".

4 הכותל המערבי לדעת רוב הפוסקים הוא החומה המערבית של הר הבית, והוא אינו חלק מחומת העזרה של בית המקדש כפי שיש הטוענים בכך.

במערב 10 שערים 8 פתוחים 2 סתומים.

(א) "שער המערבים", ובערבית מכונה "באב אל מוגרבים" או "באב אל מע'רבה". (ב) "שער ברקלי", ובערבית מכונה "באב אל בורק" (השער סתום). (ג) "שער השלשלת" או "שער דוד", או "השער הצלבני" או "שער השכינה", ובערבית מכונה "באב א' סילסלה" או "באב אל מחכמה". (ד) "שער השלום" ובערבית מכונה "באב סאלאם". (ה) "שער הטהרה" או "שער המרחץ", ובערבית מכונה "באב אל מאטארה". (ו) "שער וורן" (זה שער תת קרקעי שהוביל ממפלס הרחוב ההרודיאני אל תחום הר הבית, והוא שער סתום). (ז) "שער סוחרי הכותנה" או "שער החנויות" או "השער היפה", ובערבית מכונה "באב אל כתנין". (ח) "שער הברזל", ובערבית מכונה "באב אל חדיד". (ט) "שער הכלא" או "שער בית הסוהר" או "שער המשגיח", או "שער המפקח" או "שער בית המועצה", ובערבית מכונה "באב אל חאבס". (י) "שער בני ענאם", ובערבית מכונה "אל עווינמה".

במזרח שער אחד והוא סתום.

(א) "שערי רחמים", שהם שני שערים מחוברים וסתומים באבנים.

בדרום 3 שערים וכולם סתומים.

(א) "השער הכפול" (יש המזהים אותו עם שערי חולדה). (ב) "השער המשולש". (ג) "השער היחיד".

הר הבית כיום ללא כל המבנים והעצים וכד'

שטח הר הבית בימינו

כיום, שטחו של הר הבית הוא גדול כמעט פי שלשה מהגודל המקורי שהיה בזמן

בית המקדש. לפי מדידות שנמדדו במטרים ע"י מהנדסים זרים (שיק ואחרים), התקבלו הנתונים הבאים:

חומת הדרום היא - 283 מטר.

חומת הצפון היא - 321 מטר.

חומת המזרח היא - 474 מטר.

חומת המערב היא - 486 מטר.

בפסקי תוספות על מסכת מידות (אות ה') הרגישו בסתירה זו בין המידות המובאות במשנה מול המציאות השונה, וז"ל: "הר הבית היה לצפון ירושלים, וההר היה גדול הרבה מת"ק על ת"ק, אלא לא היה קדוש אלא ת"ק על ת"ק".

ידוע בספרי ההיסטוריה, שהורודוס המלך הרחיב את הר הבית הרבה מעבר לגודלו המקורי, יש אומרים שבעיקר הוא הרחיב רק מצפון לדרום, וי"א שגם ממזרח למערב. אך בכל מקרה התוספות שהוסיף הורודוס לא חלה עליהם קדושת הר הבית, שהרי איתא במשנה דשבועות (י"ד): "שאין מוסיפין על העיר והעזרות אלא במלך, ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של ע"א ובשתי תודות" וכו'. ובזמנו של הורדוס לא היו להם את כל התנאים הנצרכים להוסיף על העיר והעזרות. ובלא"ה דייקו כמה אחרונים, דרק מוסיפין, להוסיף על העיר והעזרות, אבל לעולם א"א להוסיף על הר הבית, ששאני קדושתו מקדושת המקדש וירושלים. וכן כתב לחדש באור שמח (הל' בית הבחירה ו': י') **מקדש דוד** (ס' כ"ז), **רש"ש** לסנהדרין (ב.) **הגר"מ והגר"ד** (הל' ביא"מ א': ה').

כיום אין אנו יודעים אלו חלקים הוסיף הורודוס, ומכיוון שכך חלה קדושת הר הבית על כל ההר מספק שהוא ספק דאורייתא, וספק דאורייתא הוא לחומרא (מסכת ביצה דף ג':), והכניסה אליו אסורה בכל המקומות כפי שארחיב בהמשך.

חומות נוספות בתוך הר הבית - הסורג והחיל

בתוך הר הבית היו עוד שתי חומות קטנות פנימיות וחשובות ביותר שנקראו **הסורג** ו**החיל**, שהם היוו גבול לכניסה לאזורים מסויימים בהר הבית, וכן חומת בית המקדש עצמו.

סורג - רע"ב בפירושו למשנה מסכת **מידות** (פ"ב מ"ג) פירש: "סורג - מחיצה העשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים, והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבים אותן זו על זו באלכסון".

ובספר **כפתור ופרח** (פרק ו') הוסיף, וז"ל: "לפנים מזאת החומה היה **כותל מכלונסאות ונסרים**, לא מאבנים ולא מאדמה, גבהו **עשרה טפחים** מקיף סביב סביב ושמו סורג, וכשנכנסו יונים להיכל פרצו בו שלש עשרה פרצות וחזרו וגדרום".

החיל - היה ממוקם מהסורג ואילך עד העזרה. ישנה מחלוקת לגבי החיל מהי הגדרתו: לפי **רש"י** (במסכת פסחים דף ס"ד, וכן במסכת יומא דף ט"ז). החיל היה **בגודל של עשר אמות** ומיקומו בין הסורג לעזרת נשים, אך לפי **הרמב"ם** בהלכות בית הבחירה (פ"ה ה"ג) החיל היה **חומה בגובה עשר אמות** ומיקומה היה בין הסורג לעזרה. יש המפשרים בין שתי השיטות

שגם הייתה חומה בגובה עשר אמות וגם היה שטח הפרדה בין הסורג לחיל בגודל של עשר אמות, וכך באמת ניתן לפרש עפ"י רש"י בספר שמואל ב' (פרק כ' פס' ט"ז) שהביא על המילה 'בחל' את שני הפירושים. (עיין עוד בקונטרס מעלין בקודש).

בספר **כפתור ופרח** (פרק ו') הבהיר מה היה מקיף החיל ומה היו מידותיו, וז"ל: "לפנים מהסורג הוא החיל, והוא מקיף לא כמו שיעור חומת הר הבית והסורג, אלא שהוא מקיף מרובע ארוך שכ"ב אמה (154,56 מטר) על קל"ה אמה (64,80 מטר) לחוד, וזה כולל כל הבנין וכל הקנין". ובהמשך (שם) הוסיף, וז"ל: "זה השכ"ב על קל"ה, מהם קל"ה על קל"ה המזרחיים שהוא עזרת הנשים, נשאר למערב קפ"ז על קל"ה".

כיצד הגיע הרב שאורך החיל שווה 322 אמה? החיל הרי מקיף את כל בית המקדש, והרי אורכה של עזרת נשים הוא קל"ה אמות + אורך עזרת ישראל עד סוף ההיכל השווים לקפ"ז אמה, ביחד = 322 אמה. ולגבי הרוחב, ראינו כבר לעיל שרוחב בית המקדש בכל המקומות הוא קל"ה אמה. לחיל צריך להוסיף עוד גם את עובי החומות.

והרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ה' הלכה ג') סיכם את שתי החומות בזה"ל: "לפנים ממנו סורג מקיף סביב, גובהו י' טפחים, ולפנים מן הסורג החיל [גובהו] עשר אמות, ועליו הוא אומר בקינות: "ויאבל חל וחומה", זו חומת העזרה".

יוצא שהיו 4 חומות סביב בית המקדש: חומת הר הבית (כמון הכותל המערבי), הסורג, החיל וחומת העזרה היא חומת בית המקדש, וחומות אלו הם חוץ מהחומה שהייתה סביב ירושלים.

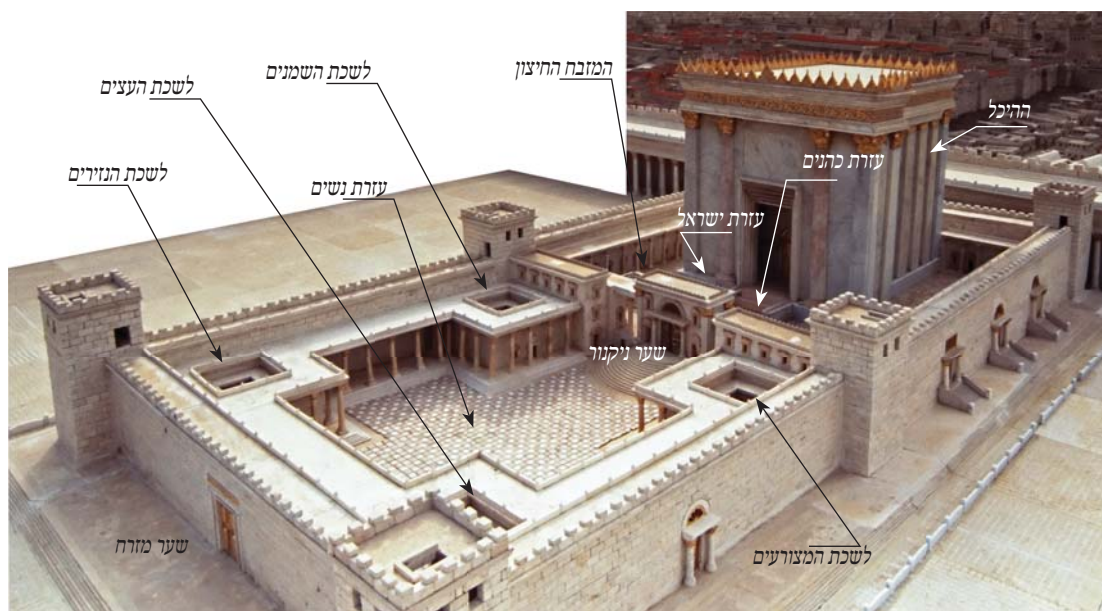
בית המקדש

עד כה למדנו על מבנה הר הבית, חומותיו, מידותיו ושעריו, וכעת נעבור למבנה בית המקדש.

במסכת **מידות** (פרק ה' משנה א'), וכן **ברמב"ם** (הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכה י"ב) מובאות המידות של בית המקדש, וז"ל: "אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז, וזהו חשבונן: מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל אחת עשרה אמה, ואורך ההיכל כולו מאה אמה, בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים, המזבח שתיים ושלשים, מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה".

שטחו הכולל של בית המקדש (מחומות הבית) היה: **322 אמה באורך** (כ-154 מטר) ו-**135 אמה ברוחב** (כ-65 מטר), סה"כ כאלף מטר מרובע.

המקדש היה מחולק למספר אגפים (בסדר עולה לפי דרגת קדושתם): עזרת נשים, עזרת ישראל, עזרת כהנים, מקום המזבח, בין האולם והמזבח, וההיכל שכלל בתוכו את האולם, הקודש והקודש קדשים.

החלוקה הפנימית של חלקי בית המקדש ממזרח למערב (באמות ובמטרים), כלומר מעזרת נשים עד קודש הקודשים (שהיה בצד מערב, קרוב לכותל המערבי) הייתה כדלהלן:

אורך עזרת נשים - 135 אמה (כ-65 מטר).

אורך עזרת ישראל - 11 אמה (5.28 מטר).

אורך עזרת כהנים - 11 אמה (5.28 מטר).

אורך מקום המזבח - 32 אמה (15.36 מטר).

אורך בין האולם ולמזבח - 22 אמה (10.56 מטר).

ההיכל (הוא שם כולל לאולם, לקודש ולקודש הקדשים. ההיכל הכיל בתוכו את מזבח הזהב, המנורה, השולחן וקודש הקודשים) - 100 אמה (48 מטר) אורכו, ו-100 אמה רוחבו, ו-100 אמה גובהו.

מכותל מערבי של העזרה (כלומר, מהחומה של בית המקדש) עד ההיכל - 11 אמה (5.28 מטר).

רוחב בית המקדש בכל חלקיו, דהיינו מקצה חומת בית המקדש עד לקצה השני היה 135 אמה (כ-65 מטר).

שערי בית המקדש

ד. "שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, שלשה בדרום ואחד במזרח. שבדרום - שער הדלק, שני לו - שער הבכורות, שלישי לו - שער המים. שבמזרח - שער ניקנור, ושבצפון - שער הניצוץ, שער הקרבן, ושער בית המוקד". (משנה מסכת מידות א' ד', רמב"ם הל' בית הבחירה פרק ה' הל' ד' וה'). (עיין במסכת שקלים (פ"ו מ"ג) שלדעת אבא יוסי בן יוחנן היו 13 שערים, ולחכמים 7).

ה. כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו כ' אמה, והיו לו דלתות מחופות זהב, חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחושת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור. (לשער ניקנור היו שלשה שמות, שער ניקנור, שער מזרח או שער העזרה, כמוכא בכפתור ופרח פרק ו'. אך מהמשנה ומהרמב"ם דלעיל משמע ששמו היה גם שער העליון, ולפיכך היו לו ארבעה שמות).

ובספר כפתור ופרח (פרק ו'): "בזה החיל יש בו שבעה שערים, שלשה מן הדרום, ושלשה מן הצפון, ואחד במערב. שבדרום הם שער המים, שער הקרבן, שער הדלק. ושבצפון הם שער המוקד, שער הקרבן, שער הניצוץ. ושל מערב הוא שער הפרבר, והוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים באמצע".

מיקומו של בית המקדש בהר הבית

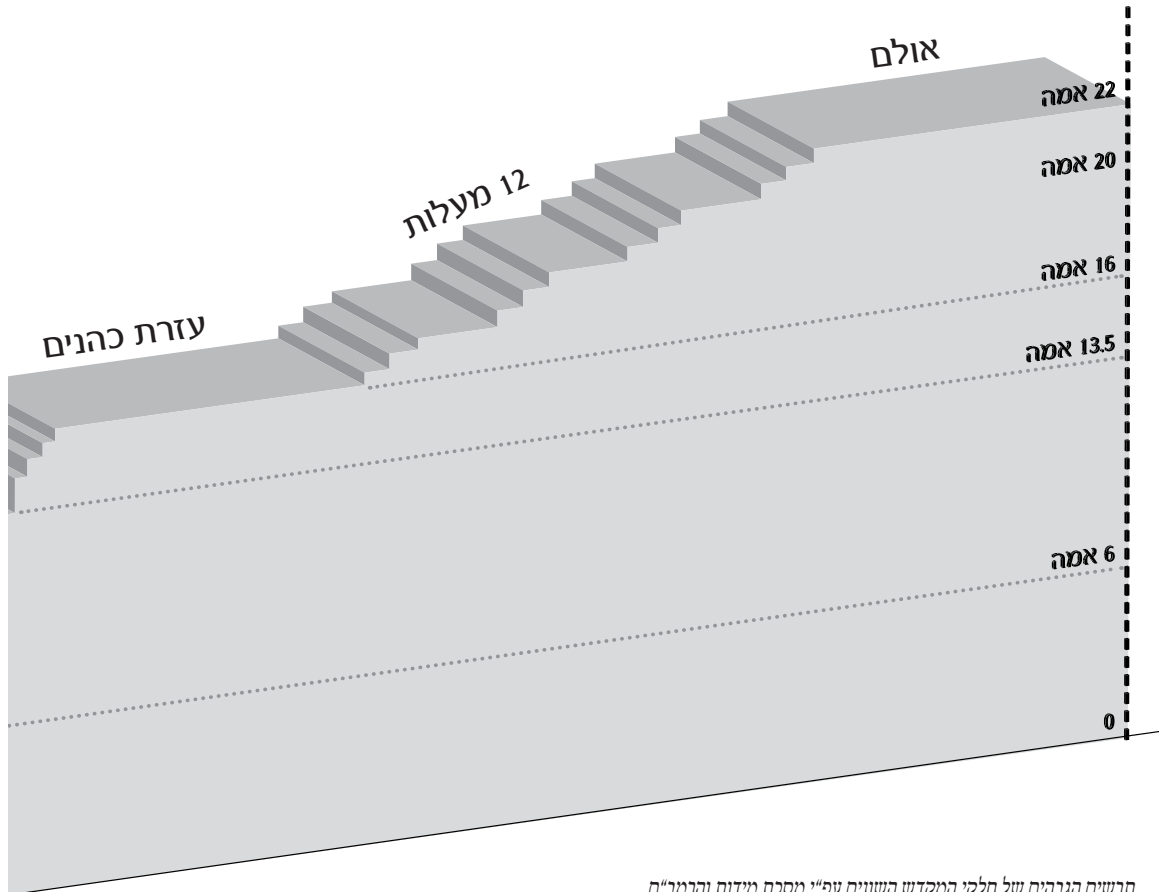
בית המקדש לא היה ממוקם ממש באמצע הר הבית, אלא היה ממוקם יותר לכיוון מערב צפון, כשהחלק המערבי של חומת הר הבית הוא הקרוב ביותר למקדש, והחלק הצפוני קרוב יותר מהמזרחי, ואילו הדרומי רחוק יותר מכולם, כמובא **ברמב"ם** (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכה ו'), וז"ל: "העזרה (לענ"ד הכוונה לכל בית המקדש) לא הייתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות, ובינה ובין הצפון יתר ממנה שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממנה שבינה ובין הצפון".

גובה המקומות באגפי הר הבית

הגובה של בית המקדש באגפיו השונים לא היה אחיד, וממפלס למפלס הגובה היה משתנה ועולה, כלומר, ככל שדרגת הקדושה עולה כך הגובה היה עולה.

גובה עזרת נשים - מהכניסה להר הבית עד עזרת נשים הקרקע הייתה ישרה בגובה אחיד, אך כדי להיכנס אל עזרת נשים היו עולים 12 מדרגות בגובה חצי אמה כל מדרגה ורוחבה חצי אמה, ביחד הגיע גובה המדרגות ל-6 אמות (השוות ל-2.88 מטר), וזה כלשון הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק' הלכה א'), וז"ל: "המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר, כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשווה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה".

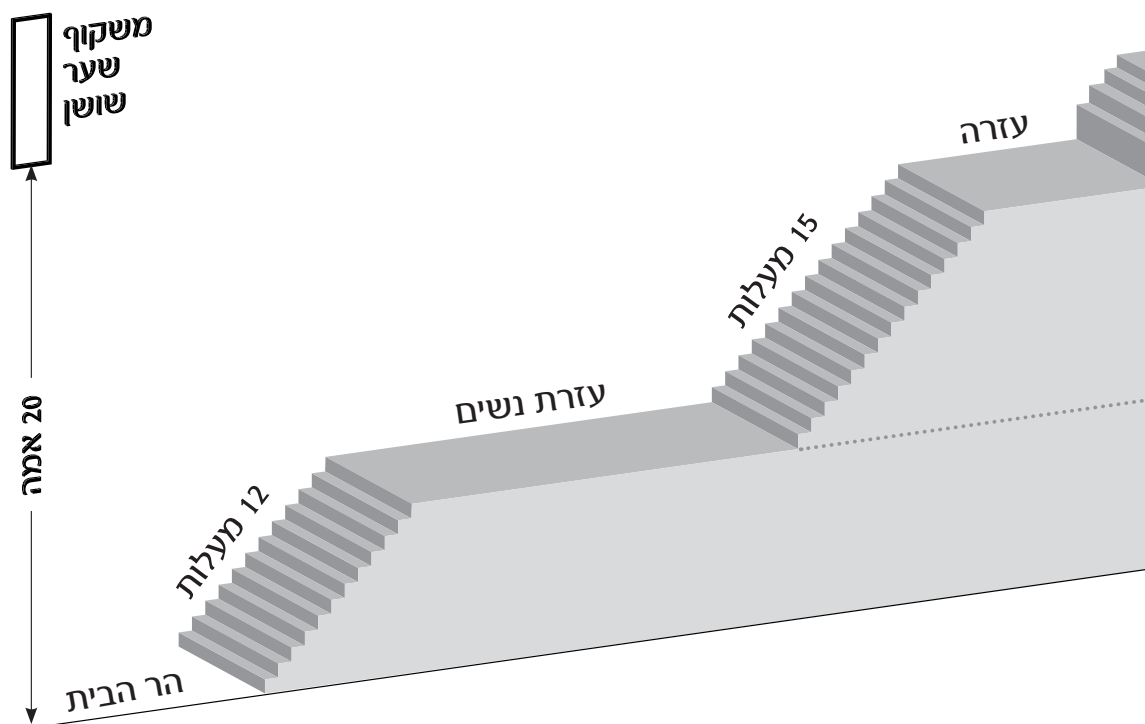

תרשים הגבהים של חלקי המקדש השונים עפ"י מסכת מידות והרמב"ם

גובה עזרת ישראל - 7.5 אמות (השוות ל-3.60 מטר) מעל עזרת נשים, דהיינו 6.48 מטר מעל קרקע הר הבית, וזה כלשון הרמב"ם (שם הלכה ב'), וז"ל: "ומהלך כל עזרת הנשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחילת העזרה בחמש עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה".

גובה עזרת כהנים וכו' - 2.5 אמות (השוות ל-1.20 מטר) מעל עזרת ישראל, דהיינו 7.60 מטר מעל קרקע הר הבית, וזה כלשון הרמב"ם (שם הלכה ג'), וז"ל: "ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה, ועליה דוכן יש בו שלש מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה, נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה".

גובה האולם וההיכל - 6 אמות (השוות ל-2.88 מטר) מעל עזרת כהנים, דהיינו 22 אמות שהם 10.56 מטר מעל קרקע הר הבית, וזה כלשון הרמב"ם (שם הלכה ד' וה'), וז"ל: ד) "ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח, ובין האולם ולמזבח בשוה, ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והאולם וההיכל כולו בשוה. ה') נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות, וגובה שער הר הבית עשרים אמה, לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל, ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך, כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמזזה מדם הפרה נוכח ההיכל". (עיין עוד בפירוש הרמב"ם על המשנה במסכת מידות פ"ב מ"ד).

כיצד אדם היה נכנס להר הבית ולבית המקדש?

בספר **כפתור ופרח** (פרק ו') לרבי **אשתורי הפרחי**, הרחיב הרב בתיאור סדר הכניסה להר הבית ולמקדש, וז"ל:

"**כיצד אדם נכנס להר הבית?** דרך שער המזרח שהוא **שער שושן**, ועובר בסורג עד שמגיע לחיל, וכל זה בשוה ובמישור. וכשהוא רוצה ליכנס לעזרת נשים היה צריך לעלות י"ב מדרגות, רום כל אחת חצי אמה ורחבה חצי אמה, וכשעלה אלו הי"ב מדרגות מוצא שער כדי ליכנס באותה עזרה, ושמו **שער הקדים** או **שער התחתון** וכדלקמן, ואינו בכלל השערים שהזכרנו. הולך כל רוחב עזרת נשים בשוה ובמישור, עד שמוצא לסוף זה כותל שהוא מפסיק בין עזרת נשים ובין מרובע קפ"ז על קל"ה הולך מצפון לדרום ונקרא זה חומת העזרה, ועליו ועל החיל הוא שאמר: (איכה ב, ח) "**ויאבל חיל וחומה**", והיא רחוב וחרוץ (דניאל ט, כ"ה). עולה ט"ו מעלות או מדרגות כראשונה, ומוצא למעלה שער אחד והוא **שער ניקנור**. הולך במישור י"א אמה על קל"ה ומוצא לפניו מדרגה גבוהה אמה אחת ועליה שלש מעלות, כל מעלה מהם גבהה חצי אמה ורחבה חצי אמה, והוא הנקרא **דוכן**. עולה והוא **בעזרת כהנים** ושם מקום מזבח ומטבחים והכל בשוה ובמישור והוא מה שבין האולם והמזבח. עולה משם **לאולם** י"ב מדרגות כראשונות, והאולם וההיכל הכל שוה ובמישור. נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער שושן כ"ב אמה, וסימניך ב"ך יברך ישראל".

המקומות האסורים לכניסה בי-ם ובהר הבית לפי דרגת טומאת הטמאים

בגלל קדושת ירושלים והר הבית, לא כל אדם יכול להיכנס אליהם כל אימת שירצה, אלא ישנם מספר הגבלות על אנשים טמאים.

(א) **המצורע** הוא החמור מכולם בטומאתו, והוא משולח מחוץ לשלשה מחנות ואסור לו להיכנס אף לירושלים, אלא רק לאחר טהרתו.

(ב) **הזבים, הנידות, היולדות, בעל קרי והמשמשים מיטתם** משולחים מחוץ לשני מחנות, ומותרים בכניסה לירושלים אך **אסורים בכניסה להר הבית**, אלא רק לאחר טהרתם. (בקבוצת הנידות יש להוסיף את כל הרווקות שאינן טובלות, ושסור להן לטבול עד נישואיהן, וכן הגרושות והאלמנות).

(ג) **טמא מת ואפילו מת עצמו, וכן בועלי נידות ועכו"ם מותרים בכניסה להר הבית אך ורק עד הסורג ולא מעבר לו**, אך טבול יום מותר לו להיכנס לחיל. (לגבי העכו"ם, מכיון שאין טומאת הגוים כזבים אלא מדברי סופרים, יש דברים שהקלו בהם ולא גזרו עליהם: לענין ביאת מקדש, שאף על פי שהזב אסור להיכנס בהר הבית, הגוים לא עשאו לענין זה כזבים אלא כטמאי מתים ואינם אסורים אלא בכניסה לחיל. מדאורייתא הם יכולים להיכנס עד עזרת נשים, כולל, ומדרבנן עד החיל).

(ד) **טבול יום משלחים מעזרת הנשים** אבל לא מחוסר כיפורים, שמחוסר כיפורים העריב שמשו, ואסור טבול יום במחנה לוויה מד"ס.

(ה) **מעזרת ישראל ולפנים אפי' מחוסר כיפורים לא יכנס לשם**, שעדיין לא טהר טהרה גמורה.

(ו) **עזרת הנשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם**, ואיסור זה מדבריהם, אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוויה, וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת (שאיסור טמא מת מדאורייתא הוא דווקא בכניסה לעזרה, דהיינו מעזרת ישראל ואילך, אך חכמים גזרו עליו שמוותר לו להיכנס רק עד החיל ותו לא).

עד כה ראינו שהנכנס בטומאה עד עזרת ישראל עובר על איסורי דאורייתא (עובר על מצות עשה ולא תעשה), מכאן והלאה, דהיינו מעזרת ישראל ואילך, כל הנכנס באיסור חייב כרת.

(ז) **עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כפורים נכנס לשם, וטמא שנכנס לשם חייב כרת.**

(ח) עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה.

(ט) בין האולם ולמזבח מקודש ממנה, שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם.

(י) ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידים ורגלים.

(יא) בית קדש הקדשים מקודש ממונו, שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום"כ בשעת העבודה (ראה הרחבה נזר המקדש).

נזר המקדש

הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש (פרק ג'), וכן בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה י"ג ואילך) פירט לנו מי הם הטמאים האסורים להיכנס לירושלים, להר הבית ולבית המקדש לפי דרגות טומאתם, וכן מקור הציווי לשלחם.

(א) "בשילוח מחנות - מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר: "וישלחו מן המחנה כל צרוע, וכל זב וכל טמא לנפש".

(ב) זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים, שומע אני שהמצורע, והזב וטמא מת שלשתם במקום אחד, תלמוד לומר במצורע: "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", זה מחנה ישראל, שהוא מפתח - היינו חומת - ירושלים ולפנים, מה מצורע שטומאתו חמורה, חמור שילוחו משילוח חברו, אף כל שטומאתו חמורה, חמור שילוחו משילוח חברו, לפיכך משלחים את המצורע חוץ לשלש מחנות, שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה - שאם נכנס לבית נטמא כל אשר בבית - מה שאין הזב מטמא.

(ג) ומשלחים זבים (הרמב"ם בהלכות מחוסרי כפרה פרק ב' הלכה א' באר מהו זב, וז"ל: "הזב האמור בתורה הוא שכבת זרע הבא מחוליי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה המוזרת, אבל שכבת זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת") וזבות (הזוב הוא דם הבא מן המקור של האשה, והוא דם אחד עם דם-הנדה ומעין אחד הוא, ובזמנים בלבד הוא שישתנה דינו, ותהיה רואה דם זו נדה וזו זבה, וכתבו ראשונים שזוב האשה בא מחולי שיש לה בחדרי דמיה שגורם שתראה דם שלא בטבעה ותולדתה. ואשה הרואה דם שלא בזמן נדוטה, היינו בימים הנקראים ימי זיבה, והם אחד עשר יום שבין נדה לנדה, היא נקראת זבה), נדות ויולדות חוץ לשני מחנות, שהוא חוץ להר-הבית, מפני שהם מטמאים המשכב והמושב אפילו מתחת האבן, מה שאין המת מטמא, עכ"ל.

יולדות האסורות לעלות להר הבית, הכוונה עד 40 יום מלידת זכר ו-80 יום מלידת נקבה, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ב, ד'): "וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדִמֵי טְהָרָה, בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תֵגַע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה: (ה) וְאִם נִקְבָּה תֵלֵד וְטִמְאָה שְׁבַע יָמִים כְּנִדְתָּהּ וּשְׁשִׁים יוֹם וּשְׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דְּמֵי טְהָרָה".

נזר המקדש

(ד) **בעל קרי** - על הטמאים המוזכרים לעיל בדברי הרמב"ם יש להוסיף גם **בעל-קרי**⁵ שגם הוא משתלח חוץ לשני מחנות, שנאמר: **"וכל זב", לרבות בעל קרי** (מסכת פסחים דף ט"ז).

תוספת זו של בעל קרי הוספה ע"י המשנה למלך על הרמב"ם בהלכות **ביאת מקדש** (שם), אחר שתמה על שלא הוזכר במשנה וברמב"ם, וכן כתב והוכיח עוד המשנה למלך גם בהלכות **בית הבחירה** (פרק ז' הלכה ט"ו), שגם בעל קרי דינו כזב, עיי"ש.

וכן פסק בספר **פאת השלחן** להרב **ישראל משקאלוב** (פרק ג' סעיף י"א), וז"ל: **"ולדברי הכל, נידות ויולדות, זבים וזבות ובעל קרי אסורים ליכנס במקום הר הבית"**.

וכן פסק רבי **יעקב עטלינגר** (בעל ערוך לנר) בשו"ת **בנין ציון** (סימן ב'): **"...מכ"מ, מי שטומאה יוצאה מגופו, כגון בעל קרי שלא טבל וכו', וזב שלא טבל במים חיים וספר ז' נקיים, וכן זבה, נדה ויולדת שלא ספרו וטבלו כראוי, אם נכנסו להר הבית חייבין מלקות, מ"ולא יבוא אל תוך המחנה"**, כמבואר בגמרא בכמה מקומות, וברמב"ם הלכות **ביאת מקדש** (פרק ג').

וכן פסק בשו"ת **מנחת יצחק** (חלק ה' סימן א'): **"וא"כ אם נאמר, דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והי' יכול לצמצם, להיכנס רק למקום הקדוש, רק בקדושת הר הבית לבד, אם יטבול לקריו מקודם, אין איסור, וכמובן, שאף לפי זה, היו צריכים לדקדק, שיהיה הטבילה במקוה כשרה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה"**.

(ה) **ואף האיש והאשה ששימשו מיטתם**, או אשה שפלטה שכבת זרע שקיבלה מהאיש בתשמיש, היא כבעלת קרי, והיא ובעלה שניהם טמאים, שנאמר: **"ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע, ורחצו במים וטמאו עד הערב"** (ויקרא ט"ו י"ח). דין זה נפסק ברמב"ם בהלכות **שאר אבות הטומאה** (פרק ה' הלכה ט'), וז"ל: **"אחד האיש ואחד האשה ששימשו מיטתן שניהם טמאים, ושניהן ראשון לטומאה דין תורה, וכו', אלא המשמשת הרי היא כרואה קרי"**, וכו'.

דין האשה חמור יותר מהבעל, משום שהיא צריכה להמתין עוד שש עונות שהם שלשה ימים עד שתוכל לטבול, וזאת משום **"שמא תפלוט"** כמובא בשו"ע (חיד"ד סימן קצ"ו סעיף י"א): **"הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה, אם הוא תוך ו' עונות (הש"ך פירש - עונה היא י"ב שעות) לשימושה סותרת אותו יום. לפיכך המשמשת מיטתה וראתה אחר כך ופסקה, אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות שמא תפלוט (הש"ך פירש - שמא תפלוט ולא תרגיש); לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה' לשימושה, כגון אם שמשה במוצאי שבת אינה מתחלת לספור עד יום ה', דקיי"ל אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו שש עונות שלימות מעת לעת"**.

5 בעל קרי הוא אדם שיצאה ממנו שכבת זרע. בעל קרי נקרא כך על שם הכתוב: **"כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה"**, ולכן קראו לשכבת זרע בשם קרי, ולאיש שיצא ממנו הזרע בשם בעל קרי, בין שיצא ממנו בשינה מעצמו ובין שיצא ממנו בהקיץ, לרצונו או לאונסו, בין שלא בדרך תשמיש ובין בדרך תשמיש, ואמרו: מקרה לילה, אין לי אלא קרי לילה, קרי יום מניין? תלמוד לומר: אשר לא יהיה טהור, מכל מקום, אם כן למה נאמר מקרה לילה, אלא שדיבר הכתוב בהווה

נזר המקדש

(ו) **נשים רווקות** - גם נשים רווקות אסורות לעלות להר הבית, מכיוון שהם טמאות בטומאת הנידה, וגם אין באפשרותן להיטהר (בשונה מנשים נשואות שיכולות) כי הן אסורות בטבילה, כפי שפסק **מרן בבית יוסף** (יורה דעה סימן קפ"ג) בשם **הריב"ש**, וז"ל: "כתב הריב"ש (ס" תכ"ה) שנשאל אם איסור נדה נוהג גם בפנויה? והשיב שדבר פשוט הוא שנוהג בה, והאריך בדבר וכתב, שהטעם שלא תקנו טבילה לפנויה, כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק ממונה איסור נידה החמור".

והרמ"א בהגה על שולחן ערוך (יורה דעה הלכות נדה סימן קפ"ג) הביא את דברי הב"י בשם הריב"ש להלכה, וז"ל: "ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה (ריב"ש סימן תכ"ה מביאו ב"י), כי כל הבא על הנדה חייב כרת".

אומנם **המגן אברהם** (סימן תר"ו ד"ה משום קרי) התיר טבילת רווקות לצורך תשובה: "וי"א שהטעם דטבילה משום תשובה, דהא אפילו נערים ובתולות שהן בני מצות טובלות". וכן פסק **הבן איש חי** (ח"א פרשת ניצבים אות ג') וכן בשו"ת רב פעלים (ח"ד חו"ד סימן ט"ז).

אך רבים חלקו על המגן אברהם. הרב **אליהו פוסק בספר מור ואהל** (דף פ"ד סע"א) שהביא את דברי המג"א, כתב: "ולי נראה שבתולות לא יטבלו בערב יוה"כ משום חשש מכשול וכו'. וכ"כ בספרו **כורת הברית** (סימן רס"ה ס"ק מ"ח), וכ"כ **השדי חמד** (מערכת יוה"כ סימן א' אות ו'), והוסיף שבקבוצת הבתולות כלולות כל אלו שאינן נשואות כעת, וז"ל: "שאינן להניח לבתולות או לשאר פנויות לטבול בערב יוה"כ, משום דילמא אתו לידי תקלה ומכשול, ומ"ש הריב"ש (ס" תכ"ה) בתולה, לאו דוקא, אלא כל פנויה, כגון אלמנה וגרושה, לא תטבול. ושור"ר שכן כתב הרב מור ואהל פוסק, ונהנתי מאד שמצאתי תנא דמסייע לי, ע"כ. וכן פסק מהר"ש ואזנר בשיעורי **שבט הלוי** (ס" קצ"ה עמוד רנ"ו) וז"ל: "שהטובלות בערב יוה"כ פ"ה והן בתוך שבעה נקיים, איסור גמור הוא בידן, שקרוב מאד שיבואו לידי מכשול גדול. וכן היו כמה גדולים שהקפידו על זה". ועיין עוד באורך בספר **טהרת הבית** (ח"א סימן א' סעיף ז') למור"ר מרן הרש"ל רבינו **עובדיה יוסף זצוק"ל** שפסק שאסור לבחורות פנויות לטבול עד לערב חופתן, והאריך שם כיד ה' הטובה עליו, וכן בשו"ת יביע אומר (ח"י חו"ד סימן נ"ח אות י').

בכל מקרה גם לשיטת המג"א ואחרים המתירים טבילה בעיו"כ, זה דווקא לצורך תשובה, וכפי שכתב הבא"ח: "כי כוונתן לשם שמים, לתוספת טהרה לתפלה בימים הנוראים", אך לצורך עלייה להר הבית מאן דכר שמיה, ואין שום היתר ושום פוסק שיתיר לבנות ישראל לטבול, משום שע"י כך עלולות להגיע למכשול חמור, להיכשל ולהכשיל.

(ח) **טמא מת** - אפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית עד הסורג, שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" - עמו במחנה הלוייה, אך אסור להיכנס מעבר לסורג, (ואיסור זה הוא מדרבנן, שמדינא מותר לו להיכנס אפילו לעזרת נשים עד עזרת ישראל).

(ט) החיל משלחין ממונו עכו"ם, וטמאי מת ובעלי נדות, אבל טבול יום נכנס לשם שכבר טבל.

כניסה בעובי השערים

לאחר שראינו שהכניסה להר הבית אסורה לחלוטין, ומותרת במגבלות מסויימות ובמקומות מסויימים, ומוגבלת לאנשים מסויימים, נשאלת השאלה מה דינם של שערי הכניסה להר הבית, האם יש איסור לעמוד בכניסה, דהיינו בעובי השערים או שדווקא הכניסה מעבר לשערים אסורה.

במשנה במסכת פסחים (פרק ז' משנה י"ב) מובאת התשובה לכך, וז"ל: **"החלונות ועובי החומה כלפנים"**.

ר' עובדיה מברטנורא פירש: "החלונות - שבחומת ירושלים. **ועובי ראש החומה בגגה, כלפנים**".

תפארת ישראל - יכין: "החלונות - חלל החלון שבכותל הבית, לעניין אכילת פסח, ושבחומת העיר שאסור לקדשים קלים להוציאן מירושלים, ושבחומת עזרה לקדשי קדשים, ואותן החלונות אין להן דלת ואגף. **ועובי החומה - גג החומה**".

והגמרא במסכת פסחים (דף פ"ו עמוד א') דנה במשנה זו: **"תנן: החלונות ועובי החומה - כלפנים. בשלמא החלונות - משכחת לה דשויה לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה? (רש"י - עובי החומה - אלמא ראש החומה נתקדש, דדמו לגגין ועליות) משכחת לה בבר שורא (רש"י - בר שורא - חומה קטנה לפני מן החומה גדולה, והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה, שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות), דכתיב: "ויאבל חל וחומה". ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא: שורא ובר שורא**".

הרמב"ם פסק במספר מקומות כלשון המשנה, וללא שום חילוק בין חומה גבוהה לחומה נמוכה, וז"ל **בהלכות מעשה הקרבנות (פרק י' הלכה ה')**: **"והחלונות ועובי החומה כלפנים"**.

וכן בהלכות **מעשר שני ונטע רבעי (פרק ב' הלכה ט"ז)**: **"... והחלונות ועובי החומה כלפנים"**.

וכן בהלכות **בית הבחירה (פרק ו' הלכה ט')**: **"המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול, החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה"**.

אך **הראב"ד** שם תמה על הרמב"ם שלא חילק בדבריו בין חומה נמוכה לגבוהה, ודווקא אם החומה שווה בגובה לקרקע העזרה, וז"ל: **"א"א אך אלו בשששים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר שורא"**.

גם הכסף משנה (שם) תמה על הרמב"ם למה לא חילק בדבריו כמסקנת הגמרא שדווקא בבר שורא, דהיינו חומה נמוכה, וז"ל: "ויש לתמוה על רבינו למה סתם דבריו ולא פירש דהא דהחלונות ועובי החומה כלפנים דוקא בששוים לקרקע העזרה, אבל אם אינו שווה לקרקע העזרה אינו כלפנים. וכבר השיג עליו הראב"ד בזה, וכתב: "ועובי החומה כלפנים", א"א: אף אלו בששוים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר שורא, עכ"ל".

הכסף משנה תירץ בדוחק את דברי הרמב"ם, וז"ל: "וצריך לדחוק ולומר שסמך רבינו על מה שכתב לעיל בסמוך, גבי לשכות אם היו גגותיהם שוים עם קרקע העזרה, דממילא משמע דהוא הדין לחלונות ועובי החומה". אך לענ"ד הקושיה עדיין עומדת במקומה, כי מדברי הרמב"ם משמע שבכל גובה דין החומה כלפנים. ועיין ברוב המפרשים שתמהו על תירוצו הדחוק של מרן הכ"מ.

הגרי"מ טוקצ'ינסקי בספרו עיר הקדש והמקדש (עמ' 51) ניסה ליישב את הרמב"ם לאחר שלדעתו תירוץ הכ"מ הוא דחוק. הרב טוען שלא מצאנו מציאות של "שורא ובר שורא" רק באזור החיל, וכל ענינו של החיל אין בו קדושה מיוחדת בנוגע לאכילת קודשים אלא רק לענין כניסה שאין נכרים וטמאי מתים נכנסים לשם, ואילו מהסוגיא של פסחים (שם) משמע שהתנא של המשנה מעובי החומה מדבר בנוגע לאכילת קדשים.

הגרי"מ טוקצ'ינסקי הציע ישוב שגם הוא סובר שהוא דחוק. מה שתירצה הגמרא בבר שורא זה להראות מציאות בישוב המשנה גם בזמן שהחומה כתיקונה לכשיראו צורך בעתיד להוסיף בר שורא, אבל אין הכי נמי דין המשנה כולל כל העובי של החומות בירושלים, והר הבית, והעזרה במילואה לענין איסור הכניסה ולענין מקרה של פרצת החומה לאכול הקדשים בעובי החמה.

וסיים שם הגרי"מ ט, וז"ל: "ולפמ"ש, צדק הרמב"ם במה שסתם דבריו, כי למעשה יש קדושה גם לכל עובי החומה במלואה כשנעשו בה פרצות, לאו דווקא "בבר שורא" (ואפשר שמשום כך לא הייתה לפני גירסא זו בגמרא, וכל התירוץ "בר שורא" הוא להלכה לו יהיה צורך להוסיף בר שורא לחומה הקיימת).

מסקנת הגרי"מ טוקצ'ינסקי - ואם כנים אנחנו בזה, אין לטמאים בטומאה היוצאה מגוף להיכנס או אף להכניס ידיים בעובי החומה (היינו בשערים החדשים, ובחלונות ובפרצות הכותלים) של הה"ב גם בזמננו".

וכן פסק רבי איסר זלמן מלצר בספרו אבן האזל (הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה ט'): "ושפיר סתם

הרמב"ם דהחלוניות ועובי החומה כלפנים". ועיין שם שיישב את דברי הרמב"ם בכך שהרמב"ם לא פירש כרש"י שאמר "דבר שורא הוא נמי שוה לקרקע העזרה", אלא בצורה אחרת, עיין שם באורך.

וכן פירש בספר מרכבת המשנה לרבי שלמה חעלמא (הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה ט'), גם הוא הסביר שהרמב"ם לא פירש כרש"י את "דבר שורא", ובמסקנת דבריו כתב שהרמב"ם פסק כן לחומרא מספק, וז"ל: "וכיון שנשאר הספק פסק רבנו לחומרא דבין בשערי ירושלים ובין בשערי עזרה לא נתקדש האגף, כן מוכרח לדעת רבנו", עיי"ש באורך.

וכן פסק מהר"י קורקוס (בן דודו של מרן) בספרו על הרמב"ם (הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ב'): "ומה שכתב והחלוניות ועובי החומה כלפנים, משנה בפסחים פרק כיצד צולין כלשון רבינו".

וכן פסק המבי"ט בספרו קרית ספר (הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ב'): "ועובי החומה כלפנים, דאף על גב דהלכו מבפנים בתודות לקדש חומת ירושלם, אפילו הכי כל מה שהיה לקדש היה מתקדש דאי איפשר לילך בענין אחר".

מורא מקדש

מורא מקדש היא מצות עשה דאורייתא, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ט, ל'): "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'", והעובר עליה ונוהג קלות ראש בענייני המורא (כפי שנפרטם לקמן), ביטל מצות עשה מהתורה.

מורא מקדש אלו למעשה כללים של התנהגות נאותה ומכובדת, שעל המבקר בהר הבית להתנהג על פיהם משום קדושת המקום, כמובא במשנה במסכת ברכות (פרק ט', ה'): "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר".

מהי המטרה במורא המקדש?

בספר החינוך (מצוה רנ"ד, א') ניסח זאת בבהירות רבה, וז"ל: "לירא מן המקדש, כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרכנו לבנינו בבואנו שם להתפלל או להקריב קרבנות, שנאמר: (ויקרא י"ט, ל') "ומקדשי תיראו".

לדעת רוב ככל הפוסקים המצוה של מורא מקדש חלה על כל הר הבית, למעט המאירי שכתב שמהתורה המצוה חלה דווקא מפתח העזרה ולפנים.

מצוה זו נוהגת לעולם, בין בזמן שבית המקדש קיים ובין שאינו קיים.

מצות מורא מקדש היא אומנם מדאורייתא, אך הדברים שבהם צריך להתיירא הם מדרבנן.

הדברים הם: לא ינהג קלות ראש, לא יעלה עם מקל ואפונדה (גופיה או ארנק), לא יעלה עם נעלי עור או אבק על רגליו, לא ידבר דברי רשות, לא ירוק על הרצפה, לא יקצר את דרכו, לא יאכל ולא ישתה, ועוד.

נזר המקדש

מורא מקדש

מורא מקדש היא מצות עשה דאורייתא, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ט, ל'): "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'".

וכך פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה א'), וז"ל: "מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר: "ומקדשי תיראו", ולא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שציווה על יראתו", עכ"ל.

נזר המקדש

הרמב"ם חידד לנו שהיראה היא לא מבית המקדש ממש, אלא מהקב"ה שציווה על בנייתו ואשר שכינתו מצויה במקדש, שנאמר: (שמות פרק כ"ה, ח'): "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְתוֹכָם".

המקור לדברי הרמב"ם הוא **ממסכת יבמות** (דף ו' עמוד א'): "יכול יתיירא אדם ממקדש? תלמוד לומר: "את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו", נאמרה שמירה בשבת ונאמר מורא במקדש, מה שמירה האמורה בשבת - לא משבת אתה מתיירא אלא ממך שהזהיר על השבת, אף מורא האמור במקדש - לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממך שהזהיר על המקדש".

ומורא זה נוהג לעולם, בין בזמן שבית המקדש קיים ובין שאינו קיים, כמובא שם בגמרא בהמשך, וז"ל: "ואין לי אלא בזמן שבהמ"ק קיים, בזמן שאין בהמ"ק קיים מניין? ת"ל: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמור במקדש לעולם".

וכן מובא **במדרש תנחומא** (ורשא, פרשת ויקרא סימן ו', ו'): "ילמדנו רבינו, מהו שיכנס אדם להר הבית במקלו, ובאפונדתו? כך שנו רבותינו: לא יכנס אדם להר הבית במקלו, ובאפונדתו, ובאבק שברגליו, **שלא ינהג קלות ראש בו אפילו בחורבנו**, אמר הקדוש ברוך הוא: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא כ"ו), בא להקיש שמירת שבת למקדש, ומה ראה להקיש שמירת שבת למקדש? כך שנה ר' חייא הגדול: **כשם ששמירת שבת לעולם כך מוראת מקדש לעולם**".

וכן פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה ז'): "אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו, **חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו**, לא יכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, **שאע"פ שחרב בקדושתו עומד**".

לגבי המקום שבו צריך לנהוג מורא מקדש, פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה ב') שזהו **הר הבית** וכמובן בית המקדש, וז"ל: "ואי זו היא יראתו? **לא יכנס אדם להר הבית במקלו**" וכו'.

וכן פסק עוד הרמב"ם **בספר המצוות לרמב"ם** (מצות עשה כ"א): "שציונו לירא מן הבית הזה הרמוז אליו מאד מאד, עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה, וזה הוא מוראת מקדש והוא אמרו יתעלה (קדושים י"ט וס"פ בהר) ומקדשי תיראו וכו'. אי זהו מורא? **לא יכנס להר הבית במקלו וכו'**". וזה כלו לאמרו יתעלה ומקדשי תיראו. וזה חובה תמיד ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו **שרבו**".

וכן פסק **בספר מצוות גדול** (סמ"ג עשין סימן קס"ד): "כתוב בסוף פרשת בהר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", ותניא ביבמות פרק קמא (ו', ב'): "לא ממקדש אתה ירא אלא ממך שהזהיר על המקדש, ומה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, אף כשהוא חרב. ואומר שם איזהו מורא מקדש? **לא יכנס אדם להר הבית**".

וכן פסק **ספר מצוות קטן** (מצוה ו'): "לירא מקדש דכתיב (ויקרא י"ט) "ומקדשי תיראו" וכו'. ומה שמירה האמורה בשבת לעולם אף מורא האמורה במקדש לעולם. **פירוש ואף על פי שחרב** (שם). ואיזהו מורא מקדש? **לא יכנס בהר הבית לא במנעליו וכו'**".

נזר המקדש

וכן פסק **בספר יראים** (סימן ת"ט, דפוס ישן - שכ"ד) שמוזר מקדש הוא מדאורייתא, אך הדברים שבהם צריך להתיירא חכמים קבעום: "למדנו כשאמרה תורה את מקדשי תיראו ובתי מדרשות בכלל, והמוזר מה הוא אינו מפורש במקרא, ופירשו חכמים כל אחד לפי סברתו, לפי חומר קדושתו".

וכן פסק בספר **כפתור ופרח** (פרק ו').

וכן פסק **בפסקי ריא"ז** (מסכת ברכות פרק ט', ג'): "לא יכנס אדם להר הבית במקלו, במנעלו, ובאפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנה קפנדרייא. וכן לא ירוק, אפילו בזמן הזה, שנ': "והיו עיני ולבי שם כל הימים".

וכן פסק **רבינו ירוחם - תולדות אדם וחוה** (נתיב ג' חלק ח' דף כ"ח טור ב'): "ולא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו באפונדתו וכו', ואסור לרוק בהר הבית אפילו בזמן הזה, כך פשוט בברכות".

וכן פסק **בספר החינוך** (מצוה רנ"ד, א'): "ופירשו ז"ל בספרא ובברכות [נ"ד ע"א] כמו כן, אי זהו מוזר? לא יכנס להר הבית וכו'. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום, שאע"פ שהמקדש חרב היום בעוונותינו, חייב כל אדם במזראו וכו', ועובר עליה ונהג קלות ראש בעניינים אלו שאמרנו, ביטל עשה זה".

וכן פסק מרן **הכסף משנה** (שם הלכה ב'): "ואיזהו יראתו? וכו' עד אלא יקיפו מבחוץ. שם ובפרק הרואה (דף נ"ד). ומ"ש ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בפרק בני העיר (דף כ"ח): אמרין הכי לגבי בית הכנסת וכ"ש לבית המקדש".

וכן פסק **המבי"ט** בספרו **קריית ספר** (הלכות בית הבחירה פרק ז' מצות ק"ה).

וכן פירש **המהרש"א** (בברכות ס"ב): על דברי הגמרא: "כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים", כתב המהרש"א שם: "דכל הימים משמע אפילו בחורבן הבית, ונראה דס"ל כמאן דאמר (בפ"ק דמגילה): קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא".

וכן פסק **הפרי מגדים במשבצות זהב** (אורח חיים סימן קנ"א): "ודע דמוזר מקדש מצות עשה הוא, עיין ר"מ פרק ז' מהלכות בית הבחירה (הלכה א')".

וכן כתב **הרש"ש** בפירושו על מסכת סוכה (נ"ג): "ומכל מקום מאחר שגם בחורבנו בקדושתו עומד, אסור להקל ראש בתחום הר הבית עצמו, להיכנס במנעלו ובאפונדתו, ולעשותו קפנדרייא ורקיקה וכו'".

גם **המאירי** בספרו **בית הבחירה** (מסכת יבמות דף ג' עמוד ב') פסק שמוזר מקדש הוא מהתורה, אך הוא היחידי שציין שמוזר מקדש מהתורה הוא דווקא מפתח העזרה ולפנים, ואילו בשאר המקומות בהר הבית זה רק מדרבנן, וזאת בזמן שראינו שרוב ככל הפוסקים שהבאתי לעיל ציינו בפירוש שמוזר מקדש מדובר על הר הבית או שלא ציינו דבר, וז"ל: "ומה היא מוראת מקדש? כדתניא: "לא יכנס אדם להר הבית" כו', פירוש: מוראת מקדש מפתח העזרה ולפנים הוא מן

נזר המקדש

התורה כאותה ששינינו בהר הבית, מדברי סופרים שלא יכנס אדם במקלו, ובתרמילו, ובמנעלו, ובאפונדתו, ר"ל ארנקי החגור במתניו כדרך הנכנס לסחורה, ולא באבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא לקצר את דרכו שהדבר מוכיח שאינו נכנס אלא לצרכיו, וכל שכן שהרקיקה אסורה בו מקל וחומר דקאמר פירשו בברכות ס"ב ב', מ"א אין לבא אל שער המלך בלבוש שק וכל שכן רקיקה, ובשערי המקדש ואפילו בזמן שאין בית המקדש קיים".

ועיין בספר **משנת יעב"ץ** (הלכות ט' באב עמ' קמ"ח) **להגר"י זולטי** שהביא ראיה להוכיח כשיטת הרמב"ם שמורא מקדש הוא בכל הר הבית, משום שהר הבית קרוי מקדש. ועוד מחדש הרב חידוש עצום ונורא, שהנכנס להר הבית, גם אם בפועל הוא לא נכנס למקום אסור הוא עובר על מורא מקדש, מכיוון שהדבר הוא ספק גדול והוא לא חשש מעצם הספק החומר ונכנס, אזי הוא עבר בזה על מורא מקדש, וז"ל: "ואשר נראה לומר בביאור דבריו אלה, שבא להשמיענו כאן חידוש דין, שטמא שנכנס למקום שאסור לו להיכנס, עובר על עשה של מורא מקדש, גם באופן שלא עבר על לאו של טומאת מקדש, היינו, כגון שנכנס למקום שהוא ספק מקדש או ספק הר הבית, אעפ"י שכלפי שמיא גליא שלא עבר על איסור לאו, משום שהמקום שנכנס אינו משטח הר הבית ומקום המקדש, אבל על עשה של מורא מקדש עבר בתורת ודאי, כיוון שהיה אצלו ספק אם זהו המקום שאסור להיכנס לשם והוא נכנס, אין זה מורא מקדש מתורת ודאי, כי מי שיש לו מורא לא נכנס גם מספק, ואין לך מיקל ראשו יותר מזה, שאינו חושש לספק ונכנס לשם. וזהו מה שכתב הרמב"ם, שבכל מורא מקדש הוא ש"ל אייכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם", היינו, שגם במקום שהוא ספק אם עובר שם בלאו "ולא יטמאו את מחניהם", אבל על עשה של מורא מקדש הוא עובר בתורת ודאי, כנ"ל.

ולפי זה, כיום, שלא ידוע לנו מקומו המדויק של המקדש, הרי גם מי שטבל כדין ונטהר מטומאה היוצאת מגופו ועלה להר הבית - מלבד שהכניס את עצמו בספק איסור כרת, כי מי שנכנס אל מקום המקדש וקודש הקודשים - עבר גם בתורת ודאי על איסור עשה של מורא מקדש.

ואפילו אם נוכל לקבוע שטח מסויים בהר הבית שבוודאי איננו מקום המקדש (שלפי זה לא ניתן לקבוע כלל), הרי המכשול לרבים הוא עצום, כי לאחר שיאמרו: התירו פרושים את הדבר, מי יעכב בעד אלה שלא טבלו כדין להיכנס להר הבית? ועוד, מי יכול לעכב בעד נשים שלא יכנסו להר הבית בימי נידותן? ואף שומרי מצוות עלולים להיכשל בכך, שלא ידעו שכאן צריכים טבילה כדין טבילת נידה, ולא סתם טבילה במקוה.

אולם כאמור, אין אנו צריכים לאסור את הכניסה להר הבית מטעם החששות הנ"ל, אלא מעיקר הדין אסור להיכנס לכל שטח הר הבית, משום שנכנס שם בזמן הזה אף אם טבל כדין הוא בספק כרת, וגם עבר בתורת ודאי על עשה של מורא מקדש, כמו שנתבאר, עכ"ל.

הטורי אבן (מגילה דף כ"ח ע"א) כתב שדברי הרמב"ם שגם בזמן הזה יש מצות מורא מקדש, זה דווקא לשיטתו שסובר שעדיין בקדושתה עומדת, אבל לשיטת הראב"ד שאין קדושתה עליה, אין איסור מורא מקדש, וכן כתב בשו"ת **חת"ס** (יו"ד סימן רל"ד), אך **המנחת חינוך** (מצוה רנ"ד אות ט"ו) הוסיף שמ"מ אף לשיטה זו, מדרבנן אסור.

נזר המקדש

עוד כתב המנחת חינוך: "שאפילו להסוברים שלא קידשה לעתיד לבא, מ"מ אין אחריה היתר, וגם שם עתיד להיות הבית השלישי במהרה בימינו במקום הזה, אפשר דגם האידנא אסור מן התורה, וכן נראה לי", עכ"ד.

הרב צבי פסח פרנק בספרו **מקדש מלך** (פרק ג' עמ' ל"ב) כתב: "לדעת הראב"ד ביאה במקדש בזה"ז רק כרת אין בה, אבל יש בה איסור תורה", עכ"ל, כלומר מה שכתב הראב"ד "הנכנס עתה שם אין בו כרת", כלומר איסור שילוח מחנות וכתר אין בו, אבל עשה של מורא מקדש יש בו, ומשום כך לא העיר כלום על דברי הרמב"ם הנ"ל בקשר למצות מורא בזמן הזה.

מהו המקור לכל הדברים הללו של מורא מקדש?

על כך השיב בספר ערוך השולחן העתיד (אפשטיין, קדשים א' סימן י"ד אות ה'): "ומניין למדנו כל אלה? מן התורה, לבד ממה שמצד הסברא נכנסים כל אלו הדברים בגדר יראת הכבוד ויראת הרוממות, יש על זה מקרא מפורש, וכך אמרו חז"ל (בברכות ס"ב, ב'): "ק", ומה מנעל שאינו דרך בזיון אמרה תורה: "של נעלך מעל רגלך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא", רקיקה שהיא דרך בזיון לא כ"ש? וכל הדברים שנתבארו הם דרך בזיון, ואפילו לפני מלך בוד"א אין עושין כן, ק"ו בפני ממו"ה הקב"ה, ומקרא מפורש הוא בריש דניאל: "אשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך".

האם הדברים שנאסרו משום מורא מקדש הם מהתורה או מדרבנן?

על כך השיב בספר יראים (סימן ת"ט, דפוס ישן - שכ"ד) שמצות מורא מקדש היא מהתורה, ואילו הדברים המהווים מורא - חכמים קבעום, וז"ל: "שמוורא מקדש הוא מדאורייתא, אך הדברים שבהם צריך להתיירא חכמים קבעום: "למדנו כשאמרה תורה את מקדשי תיראו שבת כנסיות ובתי מדרשות בכלל, והמורא מה הוא אינו מפורש במקרא, ופירשו חכמים כל אחד לפי סברתו, לפי חומר קדושתו".

וכן כתב המאירי בספרו בית הבחירה (מסכת יבמות דף ג' עמוד ב') מוראת מקדש מפתח העזרה ולפנים הוא מן התורה כאותה ששינוי בהר הבית, מדברי סופרים שלא יכנס אדם במקלו, ובתרמילו, ובמנעלו, ובאפונדתו".

וכן כתב המנחת חינוך (מצוה רנ"ד אות ד'): ונ"פ דמורא המקדש היא מה"ת, אך הכתוב מסרו לחכמים באיזה ענין נקרא מורא, והם חילקו לפי קדושת המקום בהר הבית.

אדם שאינו מקיים את מצות מורא מקדש, על מה הוא עובר?

בספר החינוך (מצוה רנ"ד מצות היראה מן המקדש, א'), לאחר שהסביר שמצות מורא מקדש היא דאורייתא, וקיימת גם בזמן שאין בית המקדש קיים, הדגיש הרב שמי שעובר ואינו מקיים מצוה זו עובר בעשה, וז"ל: "ועובר עליה ונהג קלות ראש בעיניו אלו שאמרנו, ביטל עשה זה".

פירוש הדברים המהווים מורא מקדש

לא יקל אדם את ראשו

הרמב"ם פירש - "קלות ראש - היפך כובד ראש שקדם, וענינו שלא ישתקע בשעשוע, ושחוק

נזר המקדש

וזמר. וכן פירש הברטנורא - "לא ינהג קלות ראש".

מקלו

פירש הרמב"ם - מטהו.

בשו"ת **שבות יעקב** (חלק ג' סימן א') לרבי **יעקב ריישר** פירש שדווקא מקל דרכים וכד' אסור, אך מקל שהוא לכבוד מותר, וז"ל: "בהר הבית, היינו דווקא במקל אשר הולכים בהם עובדי דרכים שהם מלוכלכים הרבה, משא"כ במקל שהוא לכבוד זקנים וחשובים אין ביזוי זה כלל, ואין לפקפק בה, ומטה משה יוכיח, אף על פי שהקב"ה א"ל "של נעליך" מ"מ הלך שם עם המטה, כמו שנאמר: "מזה בידך" וגו', ואין זה רק דרך חשיבות וגדולה, והוא פשוט".

וכן פירש הגרי"מ **טוקצ'ינסקי** בספרו **עיר הקודש והמקדש** (חלק ד' פרק ג'), שדווקא מקל פשוט העשוי לרדות בו הוא שאסור, אך מטה של כבוד מותר.

אך החיד"א בשו"ת **יוסף אומץ** (סימן ט"ז) חלק על השבות יעקב ועל ראיותיו, ופסק שכל מקל אסור ואפילו לכבוד: "ואני בעניי אומר דודאי הנזהר הוא כבוד שמים, כי הנה בערי אדום ראיתי שאפילו במקום המתייחס למלכות ואין המלך שם ולא בני ביתו ואינו חצר המלך, מ"מ קפדי השומרים שלא להיכנס במקל חשוב אפילו לאנשים חשובים, וא"כ יש כבוד שלא ליכנס במקל, והעושה כן לכבוד ה' לכבד מקדש מעט הנה שוכרו אתו. ומה שנראה שרוצה להתיר ליכנס להר הבית במקל חשוב עמו הסליחה רבה, דסתמא קתני "לא יכנס להר הבית במקלו", בכל מיני מקל, ואף אם הוא דרך חשיבות אין גבהות לפני המקום.

ומה שהוכיח ממטה משה תימה עליו, מה יוכיח הוכח ממטה משה הקדוש שהוא מעשרה דברים שנבראו בע"ש בין השמשות, והיה חקוק עליו שם המפורש, ושמות האבות, והאמהות, וי"ב שבטים ועשר מכות, כמ"ש בתרגום יונתן פרשת בשלח על פסוק: "ויט משה את ידו", ע"ש, עכ"ל.

מנעלו

הגרי"מ **טוקצ'ינסקי** בספרו **עיר הקודש והמקדש** (חלק ד' פרק ג') פסק שנעלי עור אסורים, אך נעלי בד או גרביים מותרים, וז"ל: "והאיסור להיכנס "במנעלו" פשוט היה בעיניי שהוא דווקא מנעל של עור כמו כל שם נעל שבמקרא, וכל סתם מנעל שבתלמוד שהוא מנעל של עור, וכמו בנשיאת כפים שאסור רק בנעלי עור (או"ח קכ"ח ה'), אבל במנעל של בד מכ"ש בגרביים - מותר להכנס להר"ב. בפרט שקצת משמע שם בדין נשיאת כפים שבגרביים יותר כבוד ללכת מביחף (עמש"ש בשם הגהות מיימוני מההיא דחגיגה "לאו אורח ארעא לגלוי כרעא קמי רבי"). ואף אמנם הכהנים במקדש הלכו יחפים ובלי גרביים, שאני התם, חדא משום איסור "יתור בגדים", שנית משום דבעבודה הוי הרצפה ככלי שרת שפוסל בה חציצה, משא"כ בנוגע לאיסור הכניסה שהוא רק בדרך בזיון ודרך חול, כדי להרגיש יראה וכבוד - זהו רק בנעלי עור".

וכן פסק בספר **מנחת חינוך** (מצוה רנ"ד אות ב'), שעם נעל מעור אסור לעלות להר הבית, אך אם

נזר המקדש

אינה של עור מותר, וז"ל: "נראה קצת, דוקא נעל שהוא בכ"מ נעל, כגון לענין חליצה ולענין יום הכפורים אסור לכנוס בו, אבל אם אינו ראוי לחליצה, כגון שאינו של עור אפשר דמותר".

אפונדתו

"א שאפונדתו היא גופיה לספיגת הזיעה, וי"א בגד עם הרבה כיסים לאחסון, ויש המפשרים שזה בגד זיעה וגם בגד לאחסון, וי"א חגורה חלולה לנתינת מעות, דהיינו ארנק.

הרמב"ם פירש - "בגד שאדם לובשו על בשרו להזיע בו, שלא יתלכלכו בגדיו העליונים בזיעה, ואין דרך שום אדם לצאת בו לבדו אלא עד שילבש עליו בגד אחר" (נראה שכוונתו לגופיה).

וכן פירש הברטנורא - "בגד שלובש על בשרו לקבל הזיעה שלא לטנף שאר בגדים, וגנאי לאדם לצאת באותו בגד לבדו".

הברטנורא בפירושו השני - "באפונדתו - אזור חלול שנותנים בו מעות".

וכן פירשו התוספות יו"ט והתפארת ישראל - יכין.

גם הערוך (ערך אפונדה) פירש כהברטנורא עם קצת תוספת, וז"ל: "פירוש, כלי לבוש שהוא חלוק קטן ויש בו הרבה מקומות תפורים, ונותנים שם דבר המאורע להם".

המאירי בספרו בית הבחירה (מסכת שבת דף צ"ב עמוד א') הביא פירוש המאחד את שני הפירושים בבגד אחד, שהוא נועד לספיגת הזיעה וגם כלי לאחסון, וז"ל: "אפונדתו הוא בגד הזיעה, והוא בגד צר ילבש אותו האדם דבק לבשרו, ובו מקומות תפורים חלולים כמו חריטים ומצניע שם האדם מה שהוא רוצה".

רש"י פירש - "בפונדתו - חגור חלול ונותנין בו מעות", מדבריו לא ברור האם מדובר בבגד המשמש כארנק כפי שפירשו לעיל, או שמדובר בארנק ממש. חושבני שהמהרש"א בחידושי אגדות (מסכת בבא קמא דף צ"ד עמוד ב') מבהיר לנו את דברי רש"י, ושכוונתו לארנק המצוי בחגורה, וז"ל: "נראה לפרש דאבנט היא החגורה והיה דרכם לתת בו מעות, כדאמרין פרק הרואה: "באפונדתו", ופרש"י "חגור חלול שנותנין בו מעות", עכ"ל".

הגרי"מ טוקצ'ינסקי בספרו עיר הקדש והמקדש (חלק ד' פרק ג') הוכיח שהחגור המשמש כארנק, גם אם הוא ריק אסור להיכנס עמו להר הבית, אך אם יש כסף בכיסו אין איסור, כי בכך לא ניכר שהם לצורך מסחר, וז"ל: "ובאפונדתו כתב רש"י חגור חלול ונותנין בו מעות עכ"ל, אכן אפילו אין בו מעות אסור משום שהוא עשוי לישא בו מעות לסחורה, דהרי במעות הצרורים לו בסדינו אסור אף שלא באפונדתו (בריייתא ברכות שם ורמב"ם ושו"פ), אמנם מעות בכיסו אין אסור להיכנס בהם להה"ב, וכל האיסור הוא רק כשנושא המעות צרורים בסדינו בפרהסיא, שנראה כנושא מעות למסחר, וכ"ה בתוס' פסחים ז'. (וזה"ל התוספות: "בהר הבית לעולם חולין - מקשה ר"י, היאך נמצאו שם, הא אמר בפ' הרואה (ברכות ס"ב:): "לא יכנס בהר הבית במעות הצרורות בסדינו", ואורי"י דאינו אסור אלא היכא דנושא בפרהסיא בסדינו דגנאי הוא, דנראה כהולך שם לסחורה אבל בצינעא לא") וב"מ כ"ו ד"ה בהה"ב".

נזר המקדש

ובספר הון עשיר לרבי רפאל עמנואל חי ריקי הביא פרוש שונה משאר הפירושים, ופירש שאפונדתו היא תיבה.

אבק שעל רגליו

הגרי"מ טוקצ'ינסקי בספרו עיר הקדש והמקדש (חלק ד' פרק ג') פירש, וז"ל: "ובאבק שעל רגליו" - הה"נ באבק שעל גופו, מכל שכן שלא יכנס בטיט וברפש שעל רגליו ועל גופו".

קפנדריא

רש"י פירש - "קפנדריא - קצור דרך".

הרמב"ם (בפירושו על המשנה) פירש - "שיעשהו מעבר לקרב הדרך, כגון שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו כדי שייגיע לאיזה מקום, לפי שאסור להיכנס לכתחילה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מענייני העבודה".

הברטנורא פירש - קפנדריא - ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שכנגדו, כדי לקצר הלוכו דרך שם. תפארת ישראל - קפנדריא - "לקצר דרכו נכנס בפתח זה ויוצא בפתח אחר".

רקיקה

במשנה במסכת ברכות (דף נ"ד עמוד א') מובא: "ורקיקה - מקל וחומר".

והגמרא שם (דף ס"ב עמוד ב') הבהירה, וז"ל: "ורקיקה מקל וחומר. אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי: כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה - כאילו רוקק בבת עינו, שנאמר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים".

הרמב"ם (בפירושו על המשנה) פירש - "ביאורו שתיאסר הרקיקה באותו ההר בדרך קל וחומר, ומה אם מנעל שעשוי להגנה שהוא מגן על הרגל אסור להיכנס בו לאותו ההר, קל וחומר שתיאסר הרקיקה שהיא דבר מגועל".

וכן פירש ר' עובדיה מברטנורא - "ורקיקה - אסורה בהר הבית: מקל וחומר - ממנעל, ומה מנעל שאינו דרך בזיון אסור, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן".

וכן פירש התפארת ישראל - יכין - "מקל וחומר ממנעל שאינו דרך בזיון, ואסור בהר הבית".

ובספר ערוך השולחן העתיד (אפשטיין, קדשים א' סימן י"ד אות ג') פירש: "וק"ו שאסור לרוק בכל הר הבית מן שער המזרחי ולהלן, בין רוק של פה בין רוק של חוטם, ואם נזדמן לו רוק שמוכרח לרוק מבליעו בכסותו, ואפילו אם הוא איסטניס גדול שאינו יכול לסבול הבלעה בכסות, מ"מ מוכרח להבליעו בכסותו. ואע"ג דבעומד בתפלה התירו לאיסטניס לרוק לאחוריו, כמ"ש בא"ח (ס' צ"ז) היינו טעמא, דהתם הוי הטעם משום דהוה כעומד לפני המלך, ובאחוריו אינו כן, דהשכינה עומדת כנגד המתפלל ולא לאחוריו, אבל במקדש בכל מקום הוה השכינה, ולכן או שיצא מן המקדש או יבליע בכסותו".

נזר המקדש

לדבר בהר הבית

עוד מובא בספר ערוך השולחן העתיד (אפשטיין, קדשים א' סימן י"ד אות ה'): "והנה הדבר פשוט שאסור לדבר בהר הבית דברי רשות".

* ויש להיזהר עוד בהר הבית, בכל הדינים הנוהגים בקדושת בית הכנסת (כמבואר בשו"ע סימן קנ"א).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת (סימן קנ"א סעיף א'): "בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגין בהם קלות ראש, כגון: שחוק, והיתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם, ולא מתקשטין בהם, ולא מטיילין בהם, ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים. ואין מחשבים בהם חשבונות, אא"כ הם של מצות, כגון: קופה של צדקה ופדיון שבויים, וכו'. ואם צריך ליכנס בהם לצרכו, כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה, ואח"כ יקראנו, כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו" וכו'.

"ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה" (שו"ע שם סעיף ו').

משנה ברורה (סימן קנ"א ס"ק כ"ב): "בסכין ארוך - לפי שביהכ"נ שהוא מיוחד לתפלה מארכת ימיו של אדם, והסכין מקצר ימי אדם. ועיין בא"ר שדעתו שאין להחמיר כ"א בסכין מגולה".

ומכאן נלמד במכ"ש שאסור להיכנס עם כל כלי נשק להר הבית, אלא אם הוא איש כוחות הביטחון ואין לו ברירה אחרת.

"או בראש מגולה - אפילו במקום שנוהגין ללכת כן לפני השרים, שזהו דרך קלות ראש לפני המקום, כאילו אין עליו מורא שכינה, וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפני ה' ית' (לבוש)".

"טיט שעל רגליו, ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל, וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך" (שו"ע שם סעיף ח').

קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו

לעיל למדנו על קדושת הר הבית ובית המקדש, ושם ראינו חילוקים לגבי אנשים המנועים מכניסה להר הבית, וכן לחיל, לעזרה וכד'. הנכנס להר הבית והוא טמא באחת הטומאות, כגון: זב, מצורע, בעל קרי ועוד, עובר בעשה ובלא תעשה. כמו כן, ישנה מצות עשה של מורא מקדש, ומי שעובר עליה מבטל מצות עשה דאורייתא. וכן, הנכנס למקום המקדש מעזרת ישראל ואילך והוא טמא מת, עובר איסור דאורייתא ועונשו כרת, וכל זאת בגלל הקדושה הרבה השוכנת בהר ובמקדש. **כעת, לאחר חורבן הבית בעוונותינו הרבים, נשאלת השאלה: האם מותר לנו לעלות להר הבית להתפלל או אף להקריב קרבנות, או שלמרות החורבן יש איסור?**

כדי לענות על שאלה זו, ראשית עלינו לבדוק האם הקדושה שהייתה בהר הבית ובבית המקדש בזמן שהיה קיים עדיין קיימת עד היום, או שבעקבות החורבן הקדושה פסקה, ואם נאמר שהקדושה פסקה אז הסברא נותנת שיהיה מותר לעלות, אך אם הקדושה עדיין קיימת אז הסברא נותנת שאסור לעלות.

אז אכן אתמקד תחילה בקדושת הר הבית אם היא קיימת בימינו, ולאחר מכן אעבור לשאלה האם מותר לעלות בימינו להר הבית.

בעניין קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו נחלקו הרמב"ם והראב"ד.

הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכות י"ד - ט"ז) פסק **שקדושת הר הבית ובית המקדש שרירה וקיימת לעולם**, והנכנס להר הבית ולאזור בית המקדש עובר על איסור חמור, ועונשו בכרת (החל מעזרת ישראל בכרת, ולפני עזרת ישראל באיסור לאו מהתורה ועוד).⁶

6 בשו"ת בנין ציון (סימן ג') לרבי יעקב יוקב עטלינגר (בעל ערוך לנר) הקשה על שיטת הרמב"ם שאמר: "ראיתי שהביא אאמ"ו נ"י הרמב"ם שכתב שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקל"ל, שקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, וקשה לענ"ד, שהרי אמרינן (ס"פ קמא דיומא) דמקדש שני ה' חסר ה' דברים וקחשיב בתוכם שכינה הרי דהשראת שכינה לא ה' בבית שני.

הנה מה שכתב הרמב"ם "שכינה לא בטלה", נראה שיצא לו כן ממה דאיתא במדרש תנחומא: "אמר ר' שמואל בר נחמני: עד שלא חרב ביהמ"ק היתה השכינה נתונה בהיכל, שנאמר: "ה' בהיכל קדשו", משחרב ביהמ"ק ה' בשמים כסאו", סילק שכינתו בשמים. א"ר אלעזר בן פדת: בין חרב בין לא חרב אינו זז ממקומו, שנאמר: "והי' עיני ולבי שם כל הימים", וכן הוא אומר: "ויענני מהר קדשו" שאפילו הר הרי הוא בקדושתו. אמר ר' אחא: לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של ביהמ"ק, שנאמר: "הנה זה עומד אחר כתלנו", עכ"ל. וכן איתא עוד במדרש תנחומא: "כי עתה תצאי מקרי' ושכנתי בשדה" אף על פי שחרב בהמ"ק לא זזה השכינה משם, ושכנתי כתיב, ואין שדה אלא ציון שנאמר: "ציון שדה תחרש", עכ"ל. הרי מכל אלו יצא שלא זזה שכינה ממקדש אפילו לאחר חרבנו, וכמשכ' הרמב"ם, אכן, לא בלבד שקשה על זה מגמרא דיומא דאמרינן שחסרה שכינה בבית שני, אלא שיש לכאורה גם סתירה לזה מתפלת ש"ע (שמונה עשרה), שאנו מתפללים ומברכים בכל יום ג"פ המחזיר שכינתו לציון, ואם לא זזה שכינה היאך שייך שתחזור וכו', עכ"ל.

כהרמב"ם פסקו רוב ככל הפוסקים הראשונים והאחרונים, ומהם: רש"י (זבחים ס"ב), התוספות (שם בזבחים), הסמ"ג (מצות עשה קס"ג), ספר התרומה (הלכות א"), רבינו שמשון (פ"ו דשביעית מ"א), בתשובות הר"ד טיראני (תשובה י"ב עמ' פ"א), בקונטרס הראיות לרי"ז (שבועות ט"ז, עמ' ז'), ובפסקי ריא"ז (מסכת שבועות פרק א' סעיף ז') מהר"מ מרוטנבורג (בתוס' יומא מ"ד), תוס' הרא"ש (יבמות פב:), התוס' יומא (מ"ד) בשם ריב"א, התוס' שבועות (ד:), הר"א ממין בס' יראים השלם (עמוד ז', ס"י רע"ז), ספר כפתור ופרח (פרק ו'), ספר החינוך (מצוה שס"ב ושס"ג), וע"ע בס' החינוך (ס' רנ"ד ותקס"ה), והרשב"ץ (ח"ג ס' ר"א), וע"ע בחידושי הרשב"א (הנד"מ בני יורק תשט"ז, למגילה י'), ובחידושי הריטב"א (שם), ובחידושי הרמב"ן (שבועות ט"ז), ספר האגודה (על שבועות ט"ז), המהרי"ל בספר מהרי"ל (מנהגים, הלכות יום כיפור אות י"ח) בשם מהר"י סג"ל, הרדב"ז בחיבורו על הרמב"ם (ספ"ו מהל' בית הבחירה), מרן השו"ע (סימן של"א סעיף קמ"ב), המבי"ט בספרו קרית ספר (על הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז'), שו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן כ"ה), מהר"י חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב' סימן י"ד), המהרש"א (ברכות ס"ב), המגן אברהם (סימן תקס"א), מגיד מראשית לרבי חיים אלפאנדר (בקונט') דרך הקודש דנ"ט ע"ג, ספרו הודפס בשנת הת"ע - 1909), החיי אדם בספרו שערי צדק (שער משפטי הארץ י"א, ח'). בספר פאת השלחן (הל' א"י פ"ג סעיפים ח' - י"ב), ובבית ישראל (שם) עיין שם. חת"ם סופר (ח"ב חו"ד סימן רל"ג) בשו"ת מהרי"א הלוי (חאו"ח ס' פ"ח). בשו"ת בנין ציון ב'ישנות סימן ב'). מהר"י בכר דוד בס' דברי אמת (סוף קונט' י"ד), בשו"ת אבני נזר (חו"ד ס' ת"נ), וכן פסק רבה של ירושלים רבי שמואל סלנט, השקפה לברכה (עמוד מ"ג - מ"ה), אשל אברהם ניימרק (על חולין, פירות גיוסר ס' י"ז), רבי ישראל מאיר הכהן בליקוטי הלכות (פ"ג זבחים), וע"ע במשנ"ב (ס' תקס"א ס"ק ה'), הרידב"ז בשו"ת בית רידב"ז (סימן ל"ח), מהר"א קוק בשו"ת משפט כהן (סימן צ'), רבי משולם ראטה בשו"ת קול מבשר (ח"ב סימן י'), מרן הרש"ל הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ה' חו"ד סימן כ"ו). * בהערת ההרחבה למטה בנזר המקדש מובאים בהרחבה דברי הפוסקים.

והרב תירץ שם שישנם שני סוגי קדושה, יש את הדרגה הגבוהה הנקראת "כבוד ה' מקור הקדושה", ודרגה זו הייתה במשכן ובבית ראשון, ודרגה שנייה הנקראת "אור הקדושה" שהיא נמוכה יותר והיא שרתה בבית שני, ותפילתנו בכל יום שנזכה שתשוב השכינה, דהיינו כבוד השכינה כמו במשכן ובבית ראשון, וז"ל: "וע"פ אשר ביארנו נאמר שם שכינה על ב' בחינות, על כבוד ה' מקור הקדושה ועל אור הנאצל השפעת הקדושה. וזה החילוק שבין בית ראשון לבית שני, שבמשכן וכן בבית ראשון שכן כבוד ה' בעצמו, כדכתיב: "וכבוד ה' מלא את המשכן", ובמקדש "כי מלא כבוד ה' את בית ה'", ועל זה אמרין ר"ה (דף ל"א) "עשר מסעות נסעה שכינה", מקראי שבפוסקים שהביא לזה נכתב שם: "כבוד ה'" שהוא מקור הקדושה, כדכתיב: "ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר", עד שעלה וישב במקומו, כדכתיב: "אלכה ואשובה אל מקומי" שהוא מקום הנעלם גם ממשרתיו, ולא שבה בבית שני, כי שם לא נאמר בשום מקום שחנה כבוד ה', אשר על כן אמרו חסרה שכינה בבית שני, אבל שם שרתה שכינה בענין השני שממקומו השפיע אור הקדושה על הבית, וזה לא נפסק גם בחורבנו ולא יפסוק לעולם כדילפינן: "מוה" עיני ולבי שם כל הימים", וגדלה השפעת אור הקדושה שם מבבל מקום, כי מקום המקדש הוא מול שער השמים אשר לא יסגר, ושם זורח אור הקדושה תמיד נגדו ביתר שאת וביתר עז, ולכן יפה כתב הרמב"ם ששכינה אינה בטלה שאור הקדושה אשר קדש הבית לא נבטל ולא יבטל, שעל זה נאמר: "מעולם לא זזה שכינה מכותל מערב" שהוא אור הקדושה הנעלם, אבל כבוד ה' מקור הקדושה הוא הנגלה, כדכתיב: "ולא יכול משה וגו', וכן נאמר בבית אשר בנה שלמה: "ולא יכלו הכהנים וגו', וגם בעת הנסיעה כתיב: "והחצר מלאה את נגה כבוד ה'" זה גילוי השכינה אשר עליו ניבא ישע"י שיחזור אלינו לעת הגאולה ב"ב "ונגלה כבוד ה'" וגו', ועל זה אנו מתפללים "ותחזינה עינינו בשובך לציון", ומברכים "המחזיר שכינתו לציון", שהיא השכינה בבחינה הראשונה מקור הקדושה.

ואילו **הראב"ד** (שם) סובר שקדושה ראשונה שהייתה בהר הבית ובבית המקדש בטלה ותחזור רק לעתיד לבוא, והנכנס להר הבית ולבית המקדש אין עונשו בכרת (בהמשך נראה דיון בפוסקים האם לדעת הראב"ד האומר שאין כרת בכניסה להר הבית ומקום המקדש זה דווקא כרת, או שיש איסור דאורייתא או דרבנן בעצם העלייה). עיקר טענותיו של הראב"ד הם, שאין הוא יודע מהו מקור דבריו של הרמב"ם ונראה שזה מסברא אישית. וכן, עיקר ראייתו שקדושת בית המקדש בטלה היא ממעשר שני, שבמשנה נאמר שאדם הקונה פירות מעשר שני במזיד חייב לאוכלם בירושלים, ואם אין מקדש אז ירקבו, משמע שהקדושה היא איננה לעד.

הפוסקים כהראב"ד

כהראב"ד נראה שרק המאירי (בשבועות דף ט"ז). פסק כמותו, שקדושת בית המקדש בטלה בזמן זה, ועוד הוסיף המאירי (שם): "שכן המנהג פשוט ליכנס למקדש לפי מה ששמענו".

מסקנה - רוב ככל הפוסקים פסקו, שקדושה ראשונה שקידש שלמה המלך בשעתו את ירושלים ובית המקדש היא לשעתה וגם לעתיד לבוא, לפיכך חל איסור חמור לעלות להר הבית ולמקום המקדש, וכל הנכנס למקום המקדש עונשו בכרת (דהיינו מעזרת ישראל פנימה), ומחוץ למקום המקדש, דהיינו מעזרת נשים החוצה להר הבית עונשו בעשה ובלא תעשה מן התורה.

נזר המקדש

אביא כעת את דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ו' הלכות י"ד - ט"ז), ואת השגתו של הראב"ד שם בהלכה י"ד, ואת יישוב הפוסקים לקושיות הראב"ד, וז"ל:

הלכה י"ד - "ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה, שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתו וקידשן לעתיד לבא.

הלכה ט"ז - לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות, שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

הלכה ט"ז - ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר: "והשמותי את מקדשיכם", ואמרו חכמים: "אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים", אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא

נזר המקדש

השנייה הוא מקודש היום, ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

השגת הראב"ד (שם) - "בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה "אם אין מקדש ירקב". (כוונת הרב היא על המשנה במסכת מעשר שני (פרק א' משנה ה') האומרת: "הלוקח מים ומלח ופירות המחוברים לקרקע, או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלם לא קנה מעשר. הלוקח פירות שוגג יחזרו דמיו למקומן, מזיד יעלו ויאכלו במקום, ואם אין מקדש ירקבו". מדובר על פירות מעשר שני שמצוה לאוכלם בי-ם ואסור לאוכלם מחוץ לי-ם, ואדם זה קנאם במזיד וחייב לאוכלם רק בי-ם, אך אם אין מקדש אסור לו לאוכלם אלא יניחם עד שירקבו בגלל קדושתם). ובגמ' אמרו דנפול מחיצות - אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא - לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י (כוונת הרב היא על סוגיית נפילת המחיצות, (מובאת במסכת בבא מציעא דף נ"ג:), ושם הגמרא דנה במקרה של מעשר שני שבטל ברוב חולין הנזכר בברייתא. ושאלה הגמרא על מה שאמרה הברייתא שמעשר שני שנכנס לי-ם ויצא ובטל, מדוע בטל? שיחזור ויכניס את התערובת לי-ם ויאכלנה? מאחר ויכול לעשות, ייחשב דבר שיש לו מתירין שאינו בטל! לאחר מספר תירוצים תירצה הגמרא שלעולם הברייתא עוסקת במעשר שני טהור שנכנס לי-ם, ומה כוונת הברייתא באומרה שהמעשר יצא מי-ם? לא שיצא ממש, שא"כ יכול לחזור ולהכניסו לי-ם ולאוכלו, אלא דנפול מחיצות, דהיינו שנפלו חומות י-ם לאחר שנכנס לשם המעשר, ואין מעשר שני נאכל אלא בירושלים, שנאמר: "לפני ה' אלוך תאכלנו", וכשנפלו חומותיה בטלה קדושתה, ואם אוכל אז מעשר שני שם הריהו כאילו אוכל מחוץ לי-ם, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא - לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת".

מרן הכסף משנה תירץ (שם) את קושיות הראב"ד.

לגבי השאלה, מהו המקור לדברי הרמב"ם? תירץ מרן הכ"מ שזוהי מחלוקת אמוראים ותנאים במסכת שבועות (דף ט"ז). בין האמוראים רב הונא לרב נחמן, ובין התנאים רבי אליעזר לרבי יהושע. (ארחיב יותר את הסוגיות שהובאו בקצרה בבית יוסף, אך אשאר צמוד לראיותיו).

רב הונא סבר שקדושה ראשונה שקידשו דוד ושלמה את ירושלים ואת מקום המקדש הם קידשוה לשעתה וגם לעתיד לבוא לדורות הבאים, וא"כ אפילו בזמן גלות בבל הייתה קדושתה קיימת, ועזרא הסופר שקידש את ירושלים ואת בית המקדש לא הוצרך לכך מעיקר הדין, שהרי לא הוסיף כלום על מקומם אלא זכר בעלמא הוא עשה, כלומר עשה זאת רק כזכר לקידוש הראשון, לפרסם בפני העם שיש לשמור על קדושת ירושלים.

ורב נחמן סבר שקדושה ראשונה קידשה רק לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, שבזמן החורבן בטלה הקדושה, ועזרא הסופר שב וקידש את ירושלים ובית המקדש למרות שלא היו אורים ותומים.

נזר המקדש

בסוף הדיון בין רב הונא ורב נחמן נשארה הגמרא בקושיה על רב נחמן, ולתירוץ הקושיה הביאה הגמרא שמחלוקת האמוראים דלעיל היא מחלוקת תנאים בין רבי אליעזר לרבי יהושע.

רבי אליעזר אמר ששמע מרבתי **שכשהיו עולי בבל בונים בהיכל בימי עזרא, עשו קלעים (וילונות) להיכל וקלעים לעזרות**, כלומר, למקום שבו היו כותלי ההיכל והעזרה עתידים לעמוד, שישמשו כמחיצות עד שישלימו את בנין הכתלים.

מדברי רבי אליעזר אלו, הגמרא מניחה כעת **שלדעת רבי אליעזר היו הקלעים נחוצים כדי לאפשר הקרבת קרבנות בעזרה לפני השלמת בניית בית המקדש**. מאחר שהקדושה הראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, אי אפשר היה להקריב בעזרה קודם שיבנה המקדש, ולפיכך פרסו קלעים סביב העזרה במקום הבנין וקידשוה בשתי תודות ובשיר, והוצרכו לפרוס קלעים גם במקום ההיכל, כדי שיהא המזבח העומד בעזרה, ע"י זה יכלו להקריב קרבנות כל 22 השנים עד שגמרו לבנות את בית המקדש.

רבי יהושע אמר ששמע מרבתי שמקריבים קרבנות אעפ"י שאין בית, דהיינו שההיכל אינו בנוי, ומותר לאכול קדשי קדשים במקום העזרה אעפ"י שאין את הקלעים המקיפים את העזרה, ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני בירושלים אעפ"י שאין חומה המקפת את העיר, דהיינו קודם שנבנתה חומת ירושלים, מפני שהקדושה הראשונה שקידשו את ירושלים והמקדש קידשה לשעתה וגם לעתיד לבוא.

מלשוננו של רבי יהושע משמע שבא לחלוק על רבי אליעזר, ועל זה שאלה הגמרא, האין זה משמע שרבי אליעזר סובר שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא ומשום כך הוצרכו לפרוס קלעים סביב להיכל ולעזרה? רבינא דחה הבנה זו ואמר, אולי נאמר שבין לרבי אליעזר ובין לרבי יהושע קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, ואם תאמר שאם לא בטלה קדושה ראשונה למה נועדה פרישת הקלעים לשיטת רבי אליעזר, הרי אפשר להקריב גם בלי קלעים?

תירצה הגמרא **שהקלעים נעשו לצורך צניעות בעלמא**, שאין זה ראוי שההיכל שבו עמדו השולחן, המנורה ומזבח הקטורת, והעזרה שבה עמד המזבח יהיו גלויים לעיני כל, ויוכלו כל העם לראות את הכהנים עושים את עבודתם בבית המקדש.

מין הכסף משנה הוסיף עוד, בכל מקרה הלכה היא כרבי יהושע, שהרי קי"ל **שבכל מקום שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע**.

הכסף משנה הביא ראייה נוספת ממסכת זבחים (דף ק"ז:), ושם ישנה מחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש לגבי הקרבת קרבנות מחוץ למקדש אחר החורבן, רבי יוחנן סובר שהמקריב חייב, ואילו ריש לקיש סובר שפטור. ר' יוחנן אמר חייב, קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ריש לקיש אמר פטור, קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא.

הגמרא הוסיפה שמחלוקתם היא למעשה מחלוקת התנאים רבי אליעזר ורבי יהושע. ומסקנת הכסף משנה שקי"ל **שבמחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש הלכה כרבי יוחנן**.

לענ"ד ניתן להביא ראייה נוספת מהספרי **זוטא (פרק י"ט פסוק י"ג)** ושם נאמר במפורש שקדושת המקדש היא קדושת עולם, וז"ל: "אם אמרת במקדש שקדושתו קדושת עולם תאמר במשכן

נזר המקדש

שקדושתו קדושת שעה, אמר את מקדש ה' טמא ונכרתה".

לאחר שראינו שמרן הכסף משנה יישב את קושיית הראב"ד לגבי המקור לפסק הרמב"ם, שהראב"ד אמר "לא ידעתי מניין לו?" התייחס הכ"מ לקושיית הראב"ד מהמשנה שאמרה "אם אין מקדש ירקבו", אמר מרן ודאי זו קושייה לפסקו זה של הרמב"ם, שהרי הרמב"ם עצמו פסק כן בפ"ז הט"ו מהלכות מעשר שני, וסיים מרן בצ"ע.

אומנם מרן נשאר בקושייה על הרמב"ם, אך המגן אברהם ואחרים תירצו זאת בטוב טעם ודעת.

המגן אברהם (ס' תקס"א סק"ב) תירץ את קושיית הראב"ד כך, לפמ"ש במסכת מכות (דף י"ט), ובתוס' שם, לעולם קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, ושאיני אכילת בכור שהוקשה לדמו, ("את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר", "ובשרם יהיה לך") כלומר, דבעינן שיהיה המזבח קיים בשעת אכילת בשרו, ומקיש מעשר שני לבכור, (ואכלת לפני ה' מעשר דגנך, תירושך ויצהרך, ובכורות בקרך וצאנך), מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר שני אינו אלא בפני הבית. נמצא שגזירת הכתוב היא לגבי מע"ש, שכאשר אין מזבח אינו נאכל.

וכעת, ראיתי תשובה זהה לזו של המג"א שהובאה בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב' סימן י"ד) למהר"י חאגיז בשם חמיו המג"ן מהר"מ גלאנטי (תשובה זו הובאה גם בספרו של המג"ן קרבן חגיגה), וז"ל: לעניות דעתי בימי חורפי תירצתי, דכיוון דהרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מה' מ"ש (ע"י מל"מ שם) דמעשר שני הוקש לבכור, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מ"ש לא יאכל אלא בפני הבית, ע"ש, והיא מימרא בגמ' (מסכת מכות דף י"ט) פסוקה וניצחת, א"כ איפה יפה פסק בפ"ז בכמה דינים דמעשר שני ירקב, כיון שאינו נאכל אלא בפני הבית ודוק.⁷

7 הרב בעל הלכות קטנות הרגיש בקושייה חזקה על פירושו, ובעצם על הרמב"ם עצמו.

מה הייתה כוונת הרמב"ם כשפסק שמעשר שני ובכור אינם נאכלים אלא בפני הבית? מכיון שהרמב"ם פוסק כמ"ד דקדושה א' קדשה לשעתה ולע"ל ומקריבין קרבנות אעפ"י שאין בית, כמ"ש בהל' בית הבחירה, א"כ מהו דין שבכור אינו נאכל אלא בפני הבית, שהרי הבית אינו מעכב לשום קרבן אפי' ק"ק (קדשים קלים), ומכ"ש בכור והלמד ממונו שהוא מעשר, ומכאן אנו מוכרחים לומר, לפי מימרא זו שאמ' בגמ' דבכור אינו נאכל אלא בפני הבית אזלא כמ"ד דקדושה א' דירושלם ומקדש קדשה, לשעתה קדשה ולא קלע"ל.

וקדושת הארץ איכא מ"ד דקדשה לשעתה ולע"ל והכי פסק הראב"ד שם בה' בית הבחירה, ולהכי צריך לאקושי מעשר שני דאעפ"י שהוא תלוי בקדושת הארץ עכ"ז מפי השמועה למדו שלא יאכל אלא עד שיהיה שם בית בנוי כבכור שהוא מן הקדשים ואינו נאכל אלא כ"ש שם בית ה"ה למעשר שני, והכי משמע בגמ' דמימרא זו אתיא כמ"ד דקדושה א' קדשה לשעתה ולא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא לענין קדושת מקדש ע"ש. אבל לפי פסקו דהרמב"ם דס"ל דקדושה א' קדשה לשעתה ולע"ל ולהכי מקריבין אעפ"י שאין שם בית, א"כ הבכור נמי נאכל אעפ"י שאין שם בית דלא עדיף מכל הקרבנות, א"כ מאי האי דקא' אינו נאכל אלא בפני הבית?

ותירץ הרב מספר תירוצים:

(א) דהיינו כשהוכשר הפרי ואין אפר פרה אז מוכרח דירקב, א"כ כשימצא אפר פרה אפי' שהוכשרו הפירות נאכלין בטוהרה.

(ב) ומ"ש דמקריבין אפי' שאין בית, היינו בהמצא אפר פרה ונטהר.

(ג) א"נ לתמידין וכל הנלמד מהן שנקריבין בטומאה, והשתא דאתית להכי דברי רבינו הרמב"ם עולים כהוגן דהמעשר הוקש לבכור לומר דצריך שיהיה בית ר"ל שנהיה טהורים ונהיה ראויים להקריב הבכור דהבכור אינו נקרב בטומאה

נזר המקדש

כהמגן אברהם כבר כתב כן **הטור יו"ד** (ס' של"א), וכן תירץ **המשנה למלך** (פ"ו מה' בית הבחירה), **והמהר"ם בן חביב בכפות תמרים** (סוכה ל"ד): ד"ה של מע"ש, ובשו"ת **שער אפרים** (ס' ע"ט), וכ"כ בס' **דברי אמת** (בקונטרסים ס"ס יו"ד דק"ב ע"ג), וכבר תירץ כן בשו"ת **הרשב"ץ** ח"ג (ס' ר"א). ע"ש. (תירוצו המגן אברהם שהבאתי הוא מעובד ומורחב עפ"י תשובת מרן הגרע"י בשו"ת יביע אומר (חלק ה' - יורה דעה סימן כ"ו)).

הפוסקים כהראב"ד

כהראב"ד נראה שרק **המאירי** (בשבעות דף ט"ז). פסק כמוותו, שקדושת בית המקדש בטלה בזמן זה, ועוד הוסיף **המאירי** (שם): "**שכן המנהג פשוט ליכנס למקדש לפי מה ששמענו**". אך לגבי **המאירי** ישנו ספק גדול, משום שהמאירי עצמו (בסוף עדיות) פסק לדינא כד' הרמב"ם, שהמקדש וירושלים קדשה שלמה גם לעתיד לבא. כמו כן, גם דבריו על השמועה ששמע שיש מנהג להיכנס למקדש, גדולי ישראל ישראל הטילו בכך ספק גדול, מהטעם שאין סומכים על שמועות, וכן שגם אם היה מנהג כזה הוא לא נוסד ע"י גדולי ישראל, ועוד נימוקים רבים כפי שיפורטו להלן.⁸

כתמידין וכיוצא דקביע להו זמנא.

(ד) אך הנכון בעיני והובא בדברי התנ"י במסכת זבחים דף נ"ט וס', והובא גם במסכת מכות, דכל מה שאנו אומרים מקריבין אפי' שאין בית, היינו דווקא בית ממש, אבל מזבח ומקומו וצורתו ותבניתו בעי, והשתא אפי' נפגם אין מקריבין כש"כ כשאנינו, א"כ מה שסיים הרמב"ם: "ואוכלין קדשים ומעשר אעפ"י שאין חומה" וכו' היינו כשנבנה המזבח כהלכתו, דאל"כ מעיקרא לא היו יכולין להקריב, א"כ מ"ש שם דהמעשר אינו נאכל אלא בזמן הבית דיכולין להקריב הבכור, היינו ר"ל שימצא מקום המזבח ויבנה כהלכתו באופן שיוכלו להקריב הבכור אז יאכל המעשר.

ומ"ש ירקב, היינו כשלא נמצא מקום המזבח, או לזמנינו זה שאין מניחין אותו לבנות מזבח אפי' שאנו תל"י כמה מעלות טובות למקום עלי שזיכני בתחנונין לישב בתוככי ירושלים בקהל עדת אבירים במהרה תבנה בביאת משיחנו אכ"ר, אפ"ה כיון שאין מניחים אותו להקריב קרבן לא נוכל לאכול המעשר אעפ"י שלמעשר תלוי בירושלם שנאכל בכל העיר, ואוכלין אפי' שאין חומה, עכ"ז לא נוכל לאכול כיון שתלאו הכתוב כבכור, ואפשר שלא הוכשר שלא כדברי בעל התרומה ודוק והרמב"ם סמך אמה שכת' בה' (פסוהמ"ק) פרק (ג' ה"ב) דאפי' אם נפגם מזבח העולה אין מקריבין א"כ בודאי שמש"כ מקריבין אפי' שאין בית ר"ל בית דוקא כמו בית קדש הקדשים ושאר הבית אבל המזבח ומקומו וצורתו ותבניתו מעבד ודוק:

בספר מעשי למלך (הלכות בית הבחירה פרק ו') לרבי **ישעיה זילברשטיין** תירץ תירוצו נוסף: "והנה כיוצא בזה כתב רבינו בפ"א מתרומות, בהא דאין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, דהיינו דכל זמן שביד נכרי יש קנין רק בחזר ולקחה חייב, דל"ה אלא כיבוש יחיד ולא שמי" כיבוש, והיינו, דכל זמן שעכ"כ כבוש יד נכרי הוה כיבוש, וזה כסברתנו, דבכל זמן שביד נכרים כמו בזמנינו אין מקריבין דעכ"פ כבוש תחת ידן, רק דקדלע"ל לכשיצא מתחת ידן לכלל ישראל שזוכה לקחת מתחת ידן שפיר מקריבין אף שאין הבית בנוי עד שיבנהו מלך המשיח".

מורן **היביע אומר** (חלק ה' חיו"ד סימן כ"ו) דחה את דברי **המאירי** ממספר נימוקים. (א) אין לסמוך על שמועות. (ב) גם אם היה מנהג כזה הוא לא נוסד ע"י גדולי הדור כי אם ע"י דלת העם. (ג) יש סתירה לדברי **המאירי** כאן ממקום אחר, ששם **המאירי** סובר דווקא שקדושת ירושלים היא לעולם.

(1) וז"ל מורן **היביע אומר**: "לדינא ודאי דנקטינן כדעת רוב הפוסקים הנ"ל שפסקו לאסור. ואין לסמוך על השמועה ששמע רבינו **המאירי** שנהגו להקל בזה, כי ידוע שבזמן **המאירי** לא היה קיים ישוב בירושלים של גדולי תורה הראויים להכריע בין הרמב"ם וסיעתו, לבין **הראב"ד** באיסור כרת כגון זה. ובאגרת הרמב"ם ששלח לבנו רבי נחמן ז"ל, כתב, ובאתי בשלום לירושלים עה"ק ביום ט' אלול ה' אלפים כ"ז, ועמדתי בה עד מחרת יוה"כ"פ, ופני מועדות לחברון עיר קברות אבותינו הקדושים וכו'. ומה אגיד בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון, כללו של דבר: כל המקודש מחבירו חרב מחבירו, וירושלים חריבה יותר מן הכל, וארץ יהודה מן הגליל, ואין ישראל בתוכה, כי מעת שבאו התתרים ברחו משם, ומהם שנהרגו בחרבם, ורק שני אחים צבעים שקונים צבע מן המושל, אליהם יאספו עד מנין, ומתפללים בביתם בשבתות וי"ט, והנה זירזנו אותם ומצאנו בית חרב ולקחנוהו לביהכ"נ וכו', ע"ש. והמאירי היה נושא

נזר המקדש

ונותן עם הרשב"א תלמיד הרמב"ן, נמצא שבתקופה ההיא היה יישוב דל, ואין להכריע ממנהג כזה נגד הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים באיסור חמור כזה. ואף אם נאמר שכוונת רבינו המאירי לעולי הרגל שהיו עולים לירושלים גם בחורבנה, וכמ"ש באגרת הרמב"ן הנ"ל, שרבים מדמושק וארם צובא וכל גלילות הארץ עולים לראות בהמ"ק ולבכות עליו. מ"מ כל זה איננו שווה להכריע הלכה נגד כל הפוסקים הנ"ל, מאחר שלא נוסד מנהג זה ע"פ הוראת גדולי הדור כי אם ע"י דלת העם, וכמ"ש כיו"ב מרן החיד"א בשו"ר ברכה יו"ד (ס"ד ר"ד), ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א האו"ח ס"ו מ' אות י"ד). וזה ברור לדינא.

2) המאירי עצמו בספרו בית הבחירה (בסוף מסכת עדיות פרק ח') פסק לדינא כד' הרמב"ם, דבמקדש וירושלים קדשה גם לעתיד לבא, וז"ל: "ולענין פסק, הלכה כר' יהושע בירושלם ומקדש, וקר' אליעזר בשאר הארץ". (ועיין עוד במאירי על מסכת מגילה דף י' עמ' א' שפסק כן), עכ"ל היב"א.

גם בשו"ת ציצ' אליעזר (חלק י' סימן א', נ') חיזק עוד הטענות נגד דברי המאירי, וז"ל: "מציאה מוצאו כמה מהמלומדים בחידושי המאירי הנ"ל (בשבועות ד' ט"ז ע"א), שמעיד שם בלשון. "והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו", ונתפסו בזה לקבוע הלכה פסוקה, ולומר כאילו: פוק חזי מאי עמא דבר. אולם יש בזה טעות יסודית בהלכה. ואין בסימני מציאה זאת כלל בכדי לטבוע טביעת עינה על מטבעת ההלכה, ושלש תשובות בדבר.

ראשית - יתכן שבמקום הקרוב לירושלים לא היה אז בר - סמכא שיוורה לבאים הדרך אשר ילכו בה, והבאים נכנסו על דעת עצמם מחוסר ידיעה הלכתית, וכיון שעברו ושנו בה נעשה להם הדבר כהיתר, והפכו מנהג גרוע זה למנהג ותיקין עד שבאו וסיפרו על כך להמאירי ז"ל, והמאירי לפי תומו חשב שבדאי נקבע המנהג ע"י בני תורה בדרך שאפשר להגדירו כמנהג עיקר (עוקר) הלכה, ולאמיתו הוא מנהג שאין לילך אחריו כלל ויש לשרשו. ועוד, יתכן שבכלל לא נכנסו כי אם בשטח הר הבית ולא בשטח העזרה, בידעם אז שטח המקומות בדיוק, ואחרי שטבלו לקריין (עיין עוד לקמן מזה), דהרי המאירי רק שמועה שמע מזה, וכפי שמדייק בלשונו "לפי מה ששמענו", והמגיד לא דיין בשמועתו לכוונה כראוי כפי שקורה כן הרבה פעמים בעניני שמועות רחוקות כאלה.

שנית - המאירי מביא שמועתו האמורה, לאחר שמביא פלוגת הרמב"ם וגדולי המפרשים לענין קדושת המקדש בזה"ז, וכאילו להצביע איפוא לכאורה שנקבע המנהג דלא כהרמב"ם, ולזה יש לומר לכן, שגם אי לו היבנא לומר כן, מ"מ יש לומר כהאמור לעיל באות מ"ח, שזהו מיהת רק כל עוד שהמקום נמצא ביד העכו"ם, שאז חל על זה לדעת כמה מהראשונים הדין של "ובאו בה פריצים וחילולו", אבל ברגע שהמקום חוזר לרשותינו כפי שהוא כיום, חוזרת ממילא על מכוונה הקדושה שעל המקום, באופן שניתן לומר שבזמנינו עתה גם החולקים על הרמב"ם יודו (מלבד אולי הראב"ד שנותן לדבריו עוד נימוק מיוחד) שהנכנסים שם עתה חייבים כרת.

וכעת מציאתי שם (חלק י' סימן א' אות מ"ח) חיזוק לתירוץ זה, וז"ל: "ועל פי האמור יש לומר דאפילו למה שמצינו במאירי בשבועות (ד' ט"ז ע"א) שאחרי שמביא פלוגת הרמב"ם וגדולי המפרשים לענין קדושת המקדש בזה"ז מסיים וכותב בלשון: והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו, מ"מ זהו דוקא כל עוד שנמצאו המקום והארץ בידי העכו"ם, וכפי שהמאירי סובר שם לעיקר הטעם דלא כהרמב"ם בזה מפני שאין בזה חילוק בין ירושלים ומקדש לשאר הארץ, אבל כשחזר המקדש להיות תחת רשות ישראל כבזמנינו, אזי, כשם שיש לומר שחזרה קדושת הארץ, כך, ועוד במכל שכן, שיש לומר שחזרה גם קדושת מקום המקדש, וגם אלה שסברו אז שמוותר ליכנס לפי מה ששמע המאירי, יודו גם המה שאבל כהיום הזה אסור ליכנס שם וחייבים כרת".

ושלישית והוא העיקר - כאמור, כותב המאירי את דבריו רק אליבא דהחולקים על הרמב"ם, וזה מודה בפשיטות שאבל אליבא דהרמב"ם חייב כרת הנכנס בזה"ז שם, על כן נראה ברור כשמש, שאפילו לו היה פעם מנהג כזה ליכנס שם (כפי שרוצים עוד אחרים להוכיח ממה שמסופר בזה בקורות אי אלה ספרי דברי הימים שונים), אבל לאחר מיכן נמנו וגמרו לחזור ולבטל מנהג זה מכל וכל, ולא להשאיר זכר לו בהלכה, וזאת מפני שבדורות הראשונים שלאחר הרמב"ם ומשם והלאה במשך כל הדורות התעוררו מאורי הדורות אדירי התורה, ומצאו לנכון לקבוע את ההלכה בזה כשיטת רבינו הרמב"ם ז"ל, שגם הנכנס בזה"ז בבית המקדש חייב כרת.

רביעית - ויותר נראה שיש טעות סופר בדברי המאירי, וצ"ל: "והמנהג פשוט לא ליכנס שם לפי מה ששמענו", וראיה לזה לכן שהרי בעל "כפתור ופרח" (שהיה קרוב לזמנו של המאירי) כותב בפ"ו: "אם כן היום, שאנחנו בחטאינו מבחזין, נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר באים עד אותם הכתלים ומתפללים", כלומר, המנהג הוא לא להיכנס להר הבית, אלא באים רק עד אותם הכתלים ומתפללים. ויתכן לומר שהן הן דברי המאירי, שלאחר שהביא את שיטת הראב"ד, הוסיף: "והמנהג פשוט לא ליכנס שם לפי מה ששמענו", היינו כמנהג שהביא בעל הכפתור ופרח הנ"ל, ובטעם הדבר אפשר לפרש בשני אופנים: או שהמנהג הוא כדעת הרמב"ם

השאלה הנשאלת היא: האם הראב"ד סובר שמותר בכל מקרה להיכנס ואין בזה שום הגבלה, או לאו מדאורייתא או מדרבנן, או שרק לעניין כרת אין עיון כרת, אך לגבי איסור כניסה ודאי שיש איסור מדאורייתא או מדרבנן?

פוסקים רבים מהאחרונים דייקו בדברי הראב"ד, שאומנם בימינו (כלומר מהחורבן) לשיטתו אין איסור כרת בכניסה למקום המקדש, אך איסור לאו מהתורה או מדרבנן ודאי גם הוא מודה. הפוסקים הם: מלוא הרועים, בנין ציון, ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי, משפט כהן להרא"ה קוק (ענייני ארץ ישראל, סימן צ"ו), הגרי"מ טוקצ'ינסקי בספר ארץ ישראל, הרב שלום משאש בספרו שמש ומגן (ח"א חו"ד סימן כ"ה). לעומתם, המאירי (שבועות ט"ז), הרדב"ז (ח"ב סימן תרצ"א), ונחל אשכול (ח"א, צ"ד נ"ט) הבינו בדעת הראב"ד, שהוא סובר שמותר לכתחילה להיכנס למקום המקדש ללא כל הגבלה.

וכעת דבריהם בהרחבה

בס' מלא הרועים להרב יעקב צבי בן נפתלי (אות ק' ערך קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, עמ' ק) כתב, שאף הראב"ד מודה להרמב"ם לענין מעשה, ולכן לא השיג עליו, על הרמב"ם (בפ"ט ממעשה הקרבנות) במ"ש לחייב המעלה בחוץ בזה"ז, ע"ש.

גם בשו"ת בנין ציון (ס"ב) כתב לד"ק מלשון הראב"ד שכתב שהנכנס לשם אין בו כרת, משמע שעכ"פ יש איסור בדבר, ומשום דמספקא ליה בהאי מילתא וכו', ע"ש.

וכ"כ הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי (חו"ד ס" כ"ז אות י"א). ע"ש.

וכ"כ בשו"ת משפט כהן (ס"צ"ו) להרא"ה קוק, ושם כתב, וז"ל: "לפיכך פשוט הוא, שלא עלתה מעולם על דעתו של הראב"ד לומר, שבוה"ז אין שום איסור להכנס בטומאה למקום המקדש, ואפילו איסור דרבנן, ואם הי' מתכוין להשמיענו היתר גמור לא הי' סותם את דבריו לומר אין בו כרת, דמשמע דאיסורא

שהנכנס שם בזה"ז חייב כרת, או שאפילו לדעת הראב"ד רק כרת אין בו, אבל איסור לאו יש גם בזה"ז, לכן המנהג פשוט לא ליכנס לשם", עכ"ל.

ברצוני לחזק את דברי הרב צ"ץ אליעזר, לגבי רבי אשתורי הפרחי בעל כפתור ופרח, שהוא חי ממש בזמנו של המאירי (נולד בשנת ה"א מ' (1280) ונפטר בארץ ישראל בערך בשנת ה' קי"ז (1356), והמאירי נולד בשנת ה' ט' (1249) ונפטר בשנת ה' ע"ה (1315), וגם הוא נולד ולמד בפרובנס שהמאירי היה מחכמיה, אך הוא בשונה מהמאירי עלה לארץ ישראל, ובמשך שנים רבות עבר לאורכה ולרוחבה של הארץ, ובמקביל חקר ולמד היטב את כל התחומים ההלכתיים הקשורים לארץ ישראל, ובעקבות מסעותיו ומחקריו כתב את הספר המוקף 'כפתור ופרח', שעוסק בענייני גבולות הארץ וישוביה, וההלכות התלויות בארץ, וממילא הוא העדות המצוינת ביותר מאותה תקופה לגבי המנהג שלא להיכנס להר הבית.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן א', ט"ו) הוסיף: "שאף אם נהגו אז כן, מ"מ מאז ועד עתה, כבר נתחזק ההלכה למעשה כהרמב"ם ורוב הפוסקים, דנוהג גם בזה"ז. עוד, הרי כלל בידינו, דאינו דומה שמיעה לראיה, והרי הגאון המאירי ז"ל, שהי' רחוק מירושלים, וכתב רק על פי השמועה, כמפורש בדבריו כנ"ל, ולעומת זה יש לנו עדות ראויה, הבעל כפתור ופרח ז"ל, אשר הי' ג"כ בזמן ההוא, והיה בירושלים עיה"ק, והעיד, דעמא דבר, לבוא רק עד הכתלים להתפלל, ולא מהכתלים ולפנים כנ"ל. וכן מוכח מדברי הרדב"ז, דהיה קרוב לזמנם, והיה דר בירושלים, וכתב (בח"ב סימן תרצ"א), בבירור המקומות בהר הבית, דאסור לילך שם, ועיין ג"כ בתשובתו שם (ס' תרל"א), שהעיר על שאינם נוהגים בעשר קדושות שיש בירושלים, לדעת הרמב"ם ז"ל, דקדשן לעתיד לבוא, והביא מש"כ בספר כפתור ופרח שם, ורק בנוגע לשכונת ישראל, דקבלת עכו"ם, שקורין לכל שכונת ישראל, ציון, ולא ירושלים, כתב לצרף פלוגתא דרבבא, של הרמב"ם והראב"ד עיין שם, ש"מ דמנהג הפשוט הי' שם, גם אז, כשיטת הרמב"ם ורוב הפוסקים כנ"ל.

נזר המקדש

איכא, ואפילו איסור דאורייתא ג"כ משמע, אלא שבא למעט, שכרת אין כאן, משום ביטול קדושת המחיצות שאין כאן מקדש ד', וגבי כרת כתיב: "כי את מקדש ד' טמא ונכרתה הנפש ההיא מעמי".

וכ"כ הרה"ג רי"מ טוקצינסקי בס' **ארץ ישראל** (ס"פ כ"ב עמוד ע"א) שמודה הראב"ד שיש בזה איסור לאו. ע"ש.

וכן כתב הרב בצלאל זולטי (תורה שבעל פה שנת תשכ"ח, עמ' א אות ב): "לפי זה יתבאר שפיר דברי הראב"ד הנ"ל, שכתב: "לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת", משמע שרק איסור כרת איז בזה"ז, אבל איסור תורה יש גם בזמן הזה - וצ"ע, כיון שלדעתו בטלה קדושת המקדש בזה"ז, איזה איסור תורה יש להיכנס שם בזמן הזה.

ואשר נראה לומר בדעת הראב"ד, לפי המבואר ששתי קדושות הן, קדושת המקום והוא מחנה שכינה, וקדושת המקדש עצמו, היינו קדושת העזרה וההיכל וקודש הקדשים - סובר הראב"ד דהא דבטלה קדושה ראשונה ושניה, היינו דבטלה קדושת המקדש, כיוון דקדושת המקדש תלוי בבנין וכשנחרב הבית בטלה קדושת המקדש. ועוד טעם אחר יש לכך, כמש"כ הראב"ד בהשגותיו שם: "לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי". אולם זהו רק לגבי קדושת המקדש עצמו, אבל לגבי קדושת המקום, שהוא מחנה שכינה - קדושה זו לא בטלה, שהרי מקום המקדש נבחר ונתקדש בקדושה בית עולמים, וכמש"כ הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א, ה"ג: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולם למנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה, שבה נאמר: "ויאמר דוד זה הוא בית ה' וגו', ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד", כלומר, שמקום המקדש, שהוא מחנה שכינה, נבחר ונתקדש לעדי עד, וכו'. מעתה אפשר לומר בדעת הראב"ד, שאף שבטלה קדושת המקדש ו"הנכנס עתה שם אין בו כרת", אבל איסור לאו יש גם בזמן, שהרי לגבי כרת כתיב (במדבר י"ט, כ) ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא", היינו שאיסור כרת הוא משום שמטמא את מקדש ה', וא"כ בזה"ז שבטלה קדושת המקדש הנכנס שם אין בו כרת, אבל לגבי איסור לאו כתוב (שם ה, ג): "ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם", ולדעת הרמב"ם (ביאת המקדש פ"ג, ה"י) ולא יטמאו את מחניהם, זה מחנה שכינה, וקדושת מחנה שכינה יש גם בזה"ז, כנ"ל, לכן הנכנס שם עובר באיסור לאו.

ובשו"ת **ציץ אליעזר** (חלק י סימן א' אות נ"ב) הביא ראיה נוספת שהראב"ד סובר שכרת אין, אך איסור ודאי יש, וז"ל: "כהכאמור, שגם לדעת הראב"ד יש איסור תורה, מבארים גם האחרונים בספריהם, וזו היא הסיבה שהראב"ד לא השיג על הרמב"ם בפ"ט מה' מעשה הקרבנות הט"ו, שפוסק דמי ששחט קדשים בזה"ז והעלים חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ע"ש. (ויעוין מ"ש בזה בספר בנין שלמה ס"ח עין שם), וכמו כן לא השיג הראב"ד גם על ההלכה שפוסק בפרק שלאח"ז (בפ"מ מה"ח ה"ז) ובזה"ל: אף על פי שהמקדש חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו: לא יכנס אלא למקום שמוותר להכנס שם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחורב בקדושתו עומד עכ"ל, והראב"ד לא ציין בכאן כלל להשיג על מה שאוסר ליכנס בזה"ז למקדש, והיינו מפני שבעיקר האיסור שישנו גם בזה"ז מודה גם הראב"ד, והוא מכח ההיקש שהקיש תורה לשמירת שבת שהוא לעולם. ומוגבלים איפוא מכח זה, גם לדעת הראב"ד שלא ליכנס אלא למקום שמוותר להכנס שם, וכן"ז".

נזר המקדש

וכן כתב הרב שלום משאש בשו"ת שמ"ש ומגן (ח"א חו"ד סימן כ"ה), וז"ל: "עוד זאת, גם הראב"ד כתב אלא שאין בו כרת, אבל איסורא דרבנן ואולי גם דאורייתא ודאי אית ביה, וכן בדין שלא יוכל לחלוק על ש"ס ערוך של והשמותי את מקדשיכם שעיקרו קאי על בהמ"ק. ורק לענין כרת חולק, כיון שאין מקדש, אבל ודאי דאיסור יש לגבי מורא ולגבי טומאה".

חלק מהמקורות לקטע זה נעזרתי מתשובתו של מו"ר הרש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, משו"ת יביע אומר (חלק ה' - יורה דעה סימן כ"ו, ה') בתוספת מרובה מאוד משלי.

הפוסקים הסוברים כהרמב"ם

בגמ' במוסכת זבחים (דף סב עמוד א') מובא: "אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

רש"י - "שמקריבין אף על פי שאין בית - דקדושת הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא". תוספות (שם): "ואחד שמקריבין אף על פי שאין בית - דקדושת בית קדשה לשעתה ולעתיד, ולא דמי לקדושת הארץ דק"ל דבטלה כדמוכח בפ"ק דחולין (י'), גבי בית שאן שיש חילוק ביניהם כדפרישית לעיל (ס"א. ד"ה מא').

וכן כתבו התוס' (יומא מ"ד) בשם ריב"א, דדין הוא שטמא שנכנס למקדש אפילו בתר דנפל מחיצות חייב, שהרי איסורו איסור עולם, וכו'. ע"ש. וכ"כ התוס' שבועות (יז:). ע"ש.

וכ"כ הר"א ממין בס' יראים השלם (עמוד ז', ס"ר ע"ז) שיש להחמיר כסברת ר' יוסי דאמר קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, הילכך הנכנס לירושלים בזה"ז צריך ליזהר שלא יכנס במקום המקדש והעזרות, שכולנו טמאי מתים, ואין לנו הזאת שלישי ושביעי. ע"ש.

הסמ"ג (מ"ע קס"ג), הביא מ"ש בזבחים (ס"ב): "ג' נביאים עלו מן הגולה וכו', וא' העיד שמקריבין על המזבח אף על פי שאין בית", וכן בסוף עדיות תנן: "א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין שם בית, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל", וכתב, ואף על פי שהלכה היא בקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל, וכמש"כ לעיל (סימן קל"ג), חילוק יש ביניהם, שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה קדשתם לעולם ועד, הרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם, אף על פי שהם שוממים בקדושתן הן עומדים. וכן אמרו במדרש תנחומא (בזר, פר' שמות ס"ג נ"א): "א"ר אחא: לעולם אין שכינה זזה מכותל מערבי שנא' הנה זה עומד אחר כתלינו. ואומר וה' בהיכל קדשו".

וכ"כ בספר התרומה (הלכות א'), שקדושת הבית והעיר ירושלים קיימת, מזכתיב: "אשר לו חומה" - אף על פי שאין לו עכשיו, אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני כיבוש, וכיון שבטל הכיבוש נפטרה מה"ת מתרו"מ ומשביעית שהרי אינה א"י". עכת"ד.

וכן כתב רבינו שמשון (פ"ו דשביעית מ"א), שאע"פ שבחורבן בית ראשון לא בטלה קדושת הבית,

נזר המקדש

קדושת הארץ דתרו"מ בטלה, שאין זה תלוי במחיצות, שקדושת מחיצות נפק"ל מאשר לו חומה אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן, א"נ מדכתיב זאת מנוחתי עדי עד וכו' ע"ש.

וכן פסק **בתשובות הרי"ד טיראני** (תשובה י"ב עמ' פ"א) לרבי **ישעיה דיטראני הזקן**, וז"ל: "והנכון בעיני דר' אליעזר ור' יהושע סברי דקדושת יהושע קדשה לעתיד לבוא כדתריץ רבינא".

וכן פסק **נכדו הריא"ז** כמובא בפסקי ריא"ז (מסכת שבועות פרק א' - שבועות שתיים סעיף ז'): "ואפילו בזמן הזה קדושת המקדש קיימת היא, והנכנס שם בטומאה חייב. והכל טמאין בזמן הזה, שאין לנו אפר פרה לטהר טומאת מת".

וכן כתב עוד בקונטרס **הראיות לריא"ז** (שבועות ט"ז, עמ' ז'): "...אבל קדושה התלויה במחיצות קדושה לעתיד לבוא, והנכנס במקדש הזה חייב".

וכן פסק רבינו מאיר מרוטנבורג בתוספות (יומא מד ע"א).

וכ"כ בתוס' הרי"ש (יבמות פ"ב): שאין לדמות קדושת הבית לקדושת א"י, דאפשר שלא נתקדשה א"י לענין מעשרות, אבל ירושלים ובהמ"ק קדשו, דכתיב אשר לוא חומה וכו', א"נ דכתיב זאת מנוחתי עדי עד. ע"כ.

וכן פסק בספר **כפתור ופרח** (פרק ו') והדגיש שם שכל כניסה אסורה להר הבית אפילו לפתח הר הבית, וז"ל: "אם כן אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לויה, וכדאיתא בתוספתא לעיל. אם כן היום שאנחנו בחטאנו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחויה עד אותם הכותלים, וכן עמא דבר, באים עד אותם הכותלים ומתפללים וכו', וכבר ביקש מוד' יתברך שלמה בתפילתו, שתקובל תפילת המוקום ההוא". ("ובתשוי הרמ"ע (ס" כ"ה) כתב על בעל כפתור ופרח, בזה"ל: "וזהו בו, שאדם גדול הוא", וע"כ הוסיף המנחת יצחק (ח"ה סימן א'): "מ"מ כל דבריו גבי ביאת מקדש, הם באמת כפתור ופרח").

וכ"כ בספר **החינוך** (מצוה שס"ב ושס"ג), וז"ל: "נוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות. ואפילו בזמן הזה יתחייב כרת הנכנס לשם והוא טמא בצדדין שכתבנו, שקדושת השם עליו אפילו היום שהוא שמם, וכמו שדרשו זכרונם לברכה (מגילה כ"ח ע"א) מדכתיב (ויקרא כ"ו, ל"א): "והשמותי את מקדשיכם", כמו שכתבתי למעלה באחרי מות לא תעשה א' (מצוה קפ"ד). וע"ע בס' **החינוך** (ס" רנ"ד ותקס"ה).

ובחידושי הרמב"ן (שבועות ט"ז), אחרי שהביא את הברייתא דחגיגה ג' והחליט לדחות את הגירסא דמה טעם וכו' דהתם, הביא ג"כ את החילוק הזה, דאע"ג דס"ל לר"א קדושת הבית קדשה לעתיד מ"מ בקדושת הארץ סבירא ליה שלא קדשה, והקשה ע"ז מודלא מחלקינן הכי בההיא סוגיא, כנ"ל, והקשה עוד מההיא דתניא בריש מס' ביצה כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר ובקש להפקירו לעניים, כדי שיעלו ויאכלו הם בירושלים, דאלמא קדושת הארץ קדשה לע"ל, ותירץ דלא קשיא מכמה אנפי. (עיין עוד בשו"ת משפט כהן סימן צ"ו).

וכן בחידושי **הרשב"א** (הנד"מ בניו יורק תשט"ז, למגילה י'), ובשו"ת **משפט כהן** (עניני ארץ ישראל, סימן צ"ו) הבהיר יותר את דברי הרשב"א, וז"ל: "הרשב"א, כתב בחידושו למגילה בבאור הסוגיא דהתם דף י' הנ"ל (אלא שרמז שם על מה שכתב לעיל, וחבל על דאבדין שאין לנו בחידושו שם שום זכר למה שהזכיר שכתב, אבל הדברים

נזר המקדש

בעצמם מובנים לכל מעיין), וז"ל בד"ה למה מנו חכמים את אלו: "הקשו בתוס' אמאי לא מייתי ברייתא דפרק הערל וכו', ולפי מה שכתבו למעלה אינו קשה, דהא דר' יצחק בקדושה ראשונה אי קדשה לע"ל אי לא תליא, דלמ"ד קדשה היינו משום דקדושת ירושלים אין אחריה היתר, ומאן דאמר יש אחריה היתר דריש מוקיש נחלה למנוחה כו', אלמא הא דר' יצחק בקדושה ראשונה תליא, ע"כ. והדבר פשוט, שרוצה הרשב"א לומר דבקדושה ראשונה כו"ע מודים שאי אפשר שתהיה קדושת הארץ קיימת וקדושת מקדש וירושלים בטלה, ולהפך אפשר לומר דקדושת הארץ בטלה, מפני הכיבוש, וקדושת המקדש וירושלים קיימת לעולם, מפני השכינה ומשום דנחלה נחלת עולם משמע, וככל החזיון של דברי הנביאים והכתובים ודברי חז"ל באגדות, שדברו ע"ד נצחיותה של קדושת המקדש וירושלים, וכדעת הרמב"ם."

ובחידושי הריטב"א (שם), הריטב"א בחי' מגילה (דף י"ב, ב'): **ולענין פסק הלכה קי"ל לענין איסור כסתם מתניתין וכזבחים וכאותה דר' יוחנן דהתם וכו', אבל לענין קדושת הארץ איכא מאן דפסק נמי דקדושה א' קדשה לעתיד לבוא כפשטא דשמעתין דתלי להו אהדדי, וכדסבר רב הונא, ואיכא מאן דפסק כרב נחמן דהתם דלא קדשה לעתיד לבא, וכדחזינן לרבי שהתיר כל בית שאן מאסדהותיה דר"ח, וקסבר דקדושה א' לא קדשה לעתיד, וקדושת הבית שאני לגבי איסור במות משום דכתיב ביה נחלה, והיינו דסתם לן הכא ר' דלא כרבי יצחק, והתם עבד דלאו קדשה לעתיד לבא. ואף על גב דמשמע בסוגיין דכי הדדי נינהו, לרווחא דמילתא נקטי ליה לסיועא לר"י, ולא דהוי הכרחא דר' ישמעאל סבר הכי בקדושת הבית, ואין למחלוקת זה הכרח גמור. וכן ביאר בחי' לשבועות ט"ז. (עיין עוד משפט כהן סימן צ"ו).**

והרשב"א בתשובה (ח"ג סי' ר"א) האריך הרחיב לבסס שיטת הרמב"ם מדברי הגמ' והמדרשים, **שהשכינה קיימת לעולם בבהמ"ק וירושלים**. וסיים: "ויש ג"כ סמך לזה, שהרי עדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות, ויש רמז מהמדרשים וכו', ועדיין נשאר מן הנסים שהיו בירושלים, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בבית הכנסת שבירושלים צריכים הם לאנשי המקום כל השנה, ומתמלאת פה אל פה בעת התקבץ החוגגים יותר מג' מאות בחג השבועות, וכולם נכנסים ויושבים רווחים כי עדיין בקדושתה היא, וזה סימן גאולה שלישית". עכ"ל.

וכן פסק בספר האגודה (מסכת שבועות פרק ב' סימן ה'): **"דכ"ע קידשה לעתיד לבא"**.

וכן פסק המהרי"ל בספר מהרי"ל (מנהגים, הלכות יום כיפור אות י"ח) בשם מהר"י סג"ל, וז"ל: "ועוד תירץ מהר"י סג"ל דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין, דכתיב: "והנשא פתחי עולם" (תהילים כ"ד, ז), ר"ל שקדושתן לעולם, ולפיכך נקרא בית עולמים, נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת".

וכן הרדב"ז בחיבורו על הרמב"ם (ספ"ו מהל' בית הבחירה) שכ', אני תמוה עמ"ש הראב"ד: א"א סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מנ"ל וכו', והלא כמה סתמי איכא דס"ל הכי, וסוגיא דשבועות (ט"ז) כולה הכי. לפיכך אני אומר שלא אמר כן על הדין שכ' רבינו, דפשיטא להראב"ד דהוי פלוגתא דתנאי, אלא על הטעם שכתב רבינו שקדושת המקדש וירושלים משום השכינה, ואין השכינה בטלה לעולם, ואם ע"ז השיג, הרי טעמו מפורש מדכתיב והשמותי את מקדשיכם וכו'. וכן מ"ש

נזר המקדש

הראב"ד ולא עוד אלא וכו', כל זה נגלה אלי מסוד ה' ליראיו, אם נגלה הדבר אליו בסוד ה' ליראיו, אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש אפילו אם היה נגלה אלי, כי הייתי אומר לא בשמים היא, ומידי פלוגתא לא נפק. עכת"ד⁹.

וכן פסק המבי"ט בספרו קרית ספר (על הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז'): "ובזמן זה גם כן חייב אדם במוראו דהא קדשה לעתיד לבוא, כדאמר: "וכתיב הכא את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף יראת מקדש לעולם, שאף על פי שחרב בקדושתו עומד".

וכן פסק מרן השו"ע (חיו"ד סימן של"א סעיף קמ"ב) - פסקו זה נלמד ממחלוקת הרמב"ם והראב"ד בדיו וידוי מעשר. הרמב"ם (פ"א מה' מעשר שני ה"ד) כתב שוידוי מעשר נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. והראב"ד בהשגות כתב: "אמר אברהם, זה שיבוש, שהוידוי אינו אלא לפני ה', (שנא: "ואמרת לפני ה' אלהיך"), ואין לפני ה' אלא בבית". ולכא' לטעמייהו אזלי, שלד' הרמב"ם דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא שפיר קרינן ביה לפני ה', גם בזה"ז, אבל להראב"ד שלא קדשה לעת"ל, לא קרינן ביה בזה"ז לפני ה', ומרן השו"ע (יו"ד ס' של"א סעיף קמ"ב) פסק כרמב"ם, אלמא דשכינה שרויה שם לעולם.

וכן פסק הרמ"ע מפאנו בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן כ"ה): "שלישי - טומאת מקדש להתחייב בה בזמן הזה נלמד מההיא דשבועות אשר אמרת ריש פרק ידיעות הטומאה י"ז ע"ב דבעי רבי ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל וכו', והאריך בזה בעל ספר כפתור ופרח בפרק ששי".

וכן פסק מהר"י חאגיז בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב' סימן י"ד) בשם חמיו המג"ן רבי משה גלאנטי, וז"ל: "ובסברה זו של הרמב"ם דס"ל דקדושת ירושלים והמקדש לעולם עומדת מכח דשכינה אינה בטילה לעולם אני מחדש כעת, דהיינו מ"ש דוד הע"ה שיר יסודתו בהררי קדש (תהלים פ"ז), אפי' בזמן שהוא הר וחרב נכבדות מדובר בך, שאפי' בחורבנה קדושה ראשונה קדשה לעת"ל אפי' לזמן החורבן, והיינו טעמא בעיר האלהים סלה, ושכינה אינה בטלה ולא זזה מכותל המערבי (מגילה כ"ח). ובזה שחידשנו שהמזבח מעכב ואינו כבית וכחומה שמקריבין, אפי' שאין בית וחומה יכולים אנו לומר שזמשה"ה (תהלים מ"ח): "גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלקינו", היא ירושלים. אעפ"י שהמקדש חרב, והיינו הר קדשו, אעפ"י שאין בית עכ"ז שכינתו שם".

וכן פירש המהרש"א (בנמוט ס"ב): על דברי הגמרא: "כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים", כתב המהרש"א שם: "דכל הימים משמע

⁹ ונראה מד' הרדב"ז דס"ל כמ"ש מהרש"א, שהביאו מרן החיד"א בפתח עינים (ב"מ פ"ו), שאליהו זכור לטוב נגלה להראב"ד, והיינו דקאמר הראב"ד (בפ"ח מה' לולב): "וה"ק הופיעה בבית מדרשינו ופסלנו ההדס שנקטם ראשו, וכ"כ הראב"ד (בפ"ו מה' בית הבחירה): כ"ז נגלה מסוד ה' ליראיו (ליראיו), ע"כ. (וכ"כ בתפארת ישראל עדיות פ"ח בענין אות א' ע"ש). ולכן העיר כאן הרדב"ז דלא בשמים היא. וכמ"ש כיו"ב בשו"ת מהריב"ל (ח"ג ס' קט"ז), שהרמב"ן חלק על הראב"ד בדיון הדס שנקטם ראשו, ופסק להכשיר, שלא בשמים היא. ע"ש. ומרן בש"ע (ס' תרמ"ו) פסק ג"כ להכשיר הדס שנקטם ראשו דלא כהראב"ד. וה"ט כאמור, דלא בשמים היא. וכ"כ בס' מעשה רוקח (פ"ח מה' לולב ה"ה). ובס' בית יוסף חדש (דע"ח ע"א), ע"ש. ואם בדיון ההדס שהראב"ד מחמיר, לא חשש מרן לסברתו, והכשירו אפילו ביום טוב ראשון דאורייתא, כל שכן בנ"ד דהראב"ד מיקל ע"פ סוד ה' שנגלה אליו, בודאי שיש להחמיר כהרמב"ם והרא"ש ורוה"פ כיון דהוי איסור כרת. וזה כסיוע לסברת הרדב"ז הנ"ל. וכ"כ הרדב"ז עוד בתשובתו (ח"ב ס' תרצ"א) הנ"ל, דלדינא נקטינן כהרמב"ם לאסור ליכנס למקדש בזה"ז, ע"ש.

נזר המקדש

אפילו בחרבן הבית, ונראה דס"ל כמאן דאמר (בפ"ק דמגילה): קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

וכן פסק המגן אברהם (סימן תקס"א, ב'), וז"ל: "וא"כ דברי הרמב"ם שרירין וקיימים, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים, וכ"מ בשבועות דף י"ד ע"ב בתוס' ונעלם כו', וכ"כ בס"ה (ספר התרומה), וכ"כ באגודה בשבועות".

וכ"כ בס' מגיד מראשית לרבי חיים אלפאנדרי (בקונט' דרך הקודש דנ"ט ע"ג, הודפס בשנת ה'ת"ע - 1709), שלהלכה אנו תופסים סברת הרמב"ם שקדושת המקדש קדשה לעת"ל, ואסור לנו להכנס תוך המקדש. ע"ש.

וכן נראה שפסק גם בשו"ת חתם סופר (חלק ב' יורה דעה סימן רל"ג): "ולמרמב"ם הרי קמן אף על גב דס"ל דקדושת יהושע בטלה לעתיד לבוא, מ"מ מקום מקדש לא בטלה, מקרא: "והשימותי אני את מקדשיכם", והרי כולל ירושלים עם מקדשיכם והוה בכלל מקדש לדידי, והיינו מטעם הנ"ל, וכיון שמרוב קדושתו בכלל מקדש ס"ל דאפי' לענין חיוב מצות ובכור ומעשר לא בטל קדושתו, ולענין השגת הראב"ד יפה תי' מג"א סוף הלכות ט"ב עפ"י גי' תוס' והגאון לח"ש סוף ספרו כ' זה מדעתו ולא הזכיר שכבר קדמו מג"א ושם תמה על הראב"ד שאם היה לו במכות י"ט גי' רש"י היה לו להסתייע מסוגיא זו, וגם על התי"ט דמסכת עדיות תמה שלא זכר אותו סוגי' יע"ש".

וכן פסק עוד החת"ס בשו"ת חתם סופר (חלק ב' יורה דעה סימן רל"ד), וז"ל: "כיון שכל עצמו הוא משום עוצם קדושתה אין לכנס כלל בפלפול אי קדשה ראשונה וקדש' לע"ל, ובפלפול רמב"ם וראב"ד בקדושת המקדש בזה"ז אי חייב כרת הנכנס לתוכו, והארכתי במ"א בדברי מג"א סוף הלכות ט"ב בזה ואין כאן מקומו כלל" וכו'. וכידוע שם (כפי שהבאתי לעיל בתשובה הקודמת) שיבח החת"ס את תירוצו המג"א על קושיית הראב"ד.

וכן דעת הגאון מהר"י בכר דוד בס' דברי אמת (סוף קונט' יו"ד) בענין טבל, כותב על שיטת הרמב"ם בזה: "דיתד היא שלא תמוט".

וכן פסק החיי אדם רבי אברהם דאנציג בספרו שערי צדק (שער משפטי הארץ י"א, ח').

וכן פסק בספר פאת השלחן (הל' א"י פ"ג סעיפים ח' - י"ב), ובבית ישראל (שם) עיין שם.

וכן פסק בשו"ת מהרי"א הלוי (חאו"ח ס" פ"ח).

וכ"כ בשו"ת בנין ציון (בישנות סימן ב').

וכ"כ בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' ת"ג) שכן פשוט לו להלכה.

וכן פסק רבה של ירושלים רבי שמואל סלנט.

וכן פסק הגאון בעל משנה ברורה (ס' תקס"א ס"ק ה'), וז"ל: "בית המקדש - והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא [מ"א] ועיין בליקוטי הלכות זבחים (פ"ג בפרק השוחט והמעלה) מש"כ שם מענין זה".

נזר המקדש

ובליקוטי הלכות לבעל המשנה ברורה כתב: "הרבה ראשונים פסקו שקדושת הבית לא בטלה בזמן הזה (כדעת הרמב"ם), ולפיכך הנכנס לשם בזמן הזה חייב כרת".

וכן דעת הגאון רידב"ז בשו"ת בית רידב"ז (סימן ל"ח).

וכן פסק מהרא"י קוק בשו"ת משפט כהן (סימן צ"ו), וז"ל: "עכ"פ כן היא גם דעת שאר רוב רבותינו הראשונים ז"ל בכללם, כדעת הרמב"ם ז"ל הברורה והמוחלטת, וכהכרעה העיקרית של רוב המשניות והסוגיות, שגם אם קדושה ראשונה של הארץ לא קדשה לעתיד לבא, ואינה קיימת כולה בזה"ז, אבל בקדושת מקום מקדשנו קדשה לעתיד לבא וקיימת היא כולה בזה"ז ולעולם, וכן ההלכה רווחת וקבועה בישראל".

וכ"כ בס' השקפה לברכה (עמוד מ"ג - מ"ה) לרבי יוסף צבי הלוי אב"ד ת"א (התר"צ).

וכ"כ באשל אברהם ניימרק (על חולין, פירות גינוסר סי' י"ז). והוסיף להעיר מפרש"י ותוס' (זבחים נ"ו): "ע"ש. ולפי דרכנו למדנו שגם מרן הש"ע פוסק כהרמב"ם שאסור ליכנס למקדש בזמן הזה.

וכן פסק רבי משולם ראטה (מרבני הציונות הדתית) בשו"ת קול מבשר (חלק ב' סימן י').

וכן פסק מרן הרש"ל רבינו עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (חיד"ד ח"ה סימן כ"ז).

עד כאן הפוסקים שפסקו כדעת הרמב"ם, שפסק שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעת"ל.

מסקנה -

רוב ככל הפוסקים פסקו שקדושה ראשונה שקידש שלמה המלך בשעתו את ירושלים ובית המקדש היא לשעתה וגם לעתיד לבוא, לפיכך חל איסור חמור לעלות להר הבית ולמקום המקדש, וכל הנכנס למקום המקדש עונשו בכרת (דהיינו מעזרת ישראל פנימה), ומחוץ למקום המקדש, דהיינו מעזרת נשים החוצה להר הבית עונשו בעשה ולא תעשה מן התורה.

האם בזמננו מותר לעלות להר הבית

לאחר שהוכחנו לעיל, שלפי כל הפוסקים, למעט הראב"ד, קדושה ראשונה שקידשה שלמה קידשה גם לעתיד לבוא, וממילא כל הדינים שחלו בעבר (בעניין הכניסה או אי הכניסה להר הבית, ומקום המקדש) חלים באותה מידה גם היום. המשמעות המעשית היא, שאסור להיכנס להר הבית למעט המקומות המותרים, ובתנאי טהרה מיוחדים.

ואכן, לאחר חורבן בית שני, עם ישראל המשיך לעלות לרגל להר הבית ואף להיכנס למקום המקדש, וזאת משום שהיה להם אפר פרה אדומה, וכך יכלו להיטהר מטומאת מת החמורה. כמו כן, הם ידעו אז בוודאות את המקומות המותרים בכניסה וכן את האסורים. אך מסורת זו של הידיעה פסקה כבר לפני למעלה מאלף שנים, משום שהעלייה להר הבית פסקה מכל מיני סיבות כפי שאביאם לקמן בהרחבה. (בהמשך אביא עדויות רבות, המעידות בצורה חד משמעית שזה למעלה מאלף שנה שהפסיקו ישראל לעלות להר הבית, והתפילות התמקדו בהר הזיתים ומסביב לחומות, בכותל המזרחי והמערבי, כאשר הנימוק לאי כניסה להר הבית הוא, שכיום אנו טמאי מתים, וכן שאין לנו ידיעה ברורה לגבי הגבולות המותרים והאסורים, ומכח הספק שהוא ספק דאורייתא נהגו לא להיכנס בכל תנאי).

אך לפני כמאה וחמישים שנה, החל להתפתח ויכוח גדול בא"י לגבי העלייה להר הבית, שהיו כאלו שטענו שהעלייה מותרת ואף מצוה במקומות מסויימים ובתנאים מסויימים, דהיינו ע"י טהרה מיוחדת לפני העלייה, ולעומתם רוב ככל גדולי ישראל שאסרו זאת בתקיפות רבה.

בספר **מלכי בקודש** (ח"א עמ' מ"ג) להר"ח הירשנזון, סיפר הרב אודות הפולמוס הראשון על העלייה להר הבית. זה היה בשנת ה'תרכ"ז (1867) כאשר השר ר' **משה מונטיפיורי** ז"ל, נכנס למקום המקדש, יחד עם רבו הד"ר לוי ז"ל, ע"י תיבה שנשארה ערביים, והרב **יוסף משה לורברבוים**, בנו של הגאון מליסא בעל חוות דעת, החרים אותו. השר בהיותו ירא ה' מאוד, פנה עם רבו אל **רבני ירושלים ובראשם הגר"ש סלאנט**, בהתנצלות כי עשו זאת בתום לב, עפ"י היתר הראב"ד ז"ל.

ובספר **לשד השמן** הוסיף בשם הרימ"ט פרטים נוספים: "כששמע רבה של ים-הגאון ר' **שמואל סלנט** זצ"ל את המעשה הזה, שלח להוכיח את השר הצדיק ר' משה מונטיפיורי על עשותו משגה גדול. ובבוא השר אליו הצטדק בדמעות שלא ידע שיש ע"ז איסור תורה, הוא חשב שהאיסור הוא רק מצד הישמעאלים, ומכיוון שקיבל רשות שמח לקיים גם מצוה זו, אלא הגאון הגרש"ס כמו הגאון הגר"מ אוערבאך ז"ל גערו באלה שאמרו לנדותו, באמרם שהשר הצדיק עשה זאת בשגגה ובתמימות, עכ"ל.

גם הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הרא"ה קוק) בספרו **אגרות הרא"ה** (ב, רפ"ה) הביע את זעזועו ממעשהו של השר מונטיפיורי, וז"ל: **"לבי נמחץ מאוד, מפני חילול השם של היותו במקום המקדש, וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר אסור. פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של יישובים מעשיים. ואף על פי שלא הפסיד בכל זאת את ערכו (י"ג עברו) הגדול בתור מייסד היישוב, ובשוגג או בדרך מי שהכל הוא בשגגה בא מעשה לידו, וה' הטוב יכפר"**.

מני אז, החלו הפוסקים להתייחס ממש לסוגיית העלייה להר הבית, כאשר רובם ככולם אוסרים, לעומת העבר שהדיון היה רק, האם שלמה קידשה לעת"ל או לא, ובמקרים בודדים גם האם מותר לעלות או לא.

מהראשונים שהתייחסו לסוגיה זו, היה רבה הראשי של א"י מהרא"י קוק בספרו **שו"ת משפט כהן** (סימן צ"ו), ושם כמובן אחרי פלפול ארוך פסק הרב כדעת הרמב"ם, וז"ל: **"עכ"פ כן היא גם דעת שאר רוב רבותינו הראשונים ז"ל בכללם, כדעת הרמב"ם ז"ל הברורה והמוחלטת, וכהכרעה העיקרית של רוב המשניות והסוגיות, שגם אם קדושה ראשונה של הארץ לא קדשה לעתיד לבא, ואינה קיימת כולה בזה"ז, אבל בקדושת מקום מקדשנו קדשה לעתיד לבא וקיימת היא כולה בזה"ז ולעולם, וכן ההלכה רווחת וקבועה בישראל"**.

ובסוף תשובתו לאחר שהכריע כהרמב"ם, סיים הרב בדברים אלו, וז"ל: **"וכאשר החל קצת אור צמיחת ישועה להגלות, בחסדי ד' המרובים, כן יוסיף לנו צור ישראל ב"ה, את אור חסדו ואמתו ויגלה לנו את אור גאולתו השלמה ויביא לנו במהרה את גואלנו האמיתי גואל צדק משיח צדקנו, ויקיים מהרה את כל דברי עבדיו הנביאים, ויבנה בית המקדש במהרה בימינו בכבודו והדרת קדושתו, כשישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב, לבשר לנו את בשורת הגאולה, וירום קרן משיחו בגילוי שכינתו לעיני כל בשר, ואז יבנה כמו רמים מקדשו בארץ יסדה לעולם, וכל ממלכות הארץ ויושבי תבל יודו לשם ד' כי יראו עין בעין את דבר ד' הנאמן בהתקיימו בכל מלואו, ואז תצא מציון תשועה לכל אפסי ארץ, ויתגלו לנו כל המקורות של הטהרה הגמורה, ולא תהי' שום מניעה בעולם מצד כל מכשירי הטהרה והקדושה, וכל מכשירי החכמה והבינה והקדושה והנבואה הנדרשים לבנין בית אלהינו בכל יפעת קדושתו. ועד אז כל ישראל חברים יתאגדו לאגודה אחת לכיון את לבם לאביהם שבשמים, בלא פרץ ובלא יוצאת, בלא שום הריסות גדר, ובלא שום חשש איסור של חלול הקודש וטומאת מקדש וקדשיו, כי אם ביראת ד' טהורה ובאמונת אומן בדבר ד' הנאמן לעד, וברוח קדושה וטהרה, ובחיי נועם ושלוש רב לכל עם ד' הגוי כולו, העומד להיושע בקרוב, בימין ד' רוממה העושה חיל, תשועת עולמים"**.

הרב שלמה אבינר הכהן (כתב עת שנה בשנה תשמ"ו 176 - 158) הביא מכתב שכתב הראי"ה לרב חיים הירשנזון ובו העלה הראי"ה רעיון מקורי. (כעת מצאתי את המכתב המקורי להרב הירשנזון אשר מופיע בספר מלכי בקודש (חלק ד' דף ב' עמ' ב').

הרב הירשנזון פנה לראי"ה קוק בהצעה לבנות בית כנסת על הר הבית כדי לחזק, לאחד ולגבש מסביבו את האומה הישראלית. אך הראי"ה קוק השיב לו: "בענין מקום המקדש, דעתי רחוקה מדעת כבוד תורתו, לענ"ד אין בידינו להכריע זה הספק של מחלוקת הראשונים, והדבר נשאר בספק של כרת וחיוב אשם תלוי וכו'. ויותר מסתבר לומר שגם לראב"ד איכא איסור תורה, אלא דכרת דאת מקדש ה' טמא לא שייך כשאין מקדש, אבל לאו דלא יטמא את מחניהם איכא, למ"ד קדושה שנייה קידשה לעת"ל. ואפילו אם נאמר דהראב"ד ס"ל דלאו נמי איכא (לענ"ד צ"ל ליכא), מ"מ איסור דרבנן ודאי איכא, ולא נתן לחשוב שבענין תרומות ומעשרות ישאירו חיוב דרבנן בדבר שהוא משום קדושה קלה, ולענין קדושת המקדש יתירו מאוד אם יכנסו בהמון טמאים בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו לגמרי, וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירה ממיתה. וגם דאבון לב גדול וכמה פועל ההרגל וראוי לגזור כעין הגזרה של יום הנף מהרה יבנה המקדש.

ולענין כבוד האומה, לענ"ד יותר הי' כבוד הכלל ניכר אם נשתדל שימסרו בידינו בדרך קנין החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה"ק, ועל מקומם נבנה סמוך ממש לכותל בית כנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור וכו', והבית הזה יהיה לנו לעד שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא ושיבנה ביהמ"ק ב"ב ע"י גלוי כבוד ה' ואור משיח צדקנו וכו'. זה יהיה בית כנסת מעל כל המנהגים הפרטיים, מעל כל הכתות, מעל כל המפלגות. היא תהיה מונהגת עפ"י הסכמת רוב רבני ישראל בדרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חילוק של נוסח ומנהג מפלגתי, והבית הזה יהיה לנו לעד שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבוא ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו", עכ"ל.

ראו כמה זהירות הפגין הרב. השואל לא דיבר להקים ביהכ"נ במקום המקדש, אלא הצעתו הייתה להקים על הר הבית, במקומות שלכאורה אין בעייה להיכנס אליהם בטהרה, ובכל זאת הרב סירב והציע להקים ביהכ"נ ליד הכותל המערבי.

ובאשר לרעיון להקרבת קרבנות במקום המקדש, כתב הרב, וז"ל: "ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בעיתו כשתבוא הישועה ונבואה, ורוה"ק ישוב לישראל כל האמור בתורה כמאמרה, ולא נתפעל ביותר מן הרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ה' אשר עמנו הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה הרבה יותר עליונה ממה שיוכל כל שקול דעת אנוש לעשות, ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם

טבעיות קדושה פנימית שא"א שתתגלה ביפעתה כ"א בהיגלות אור ה' על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל ואותה יכירו ג"כ כל העמים כולם, אבל מסכים אני כת"ר שא"א לנו לגשת למעשה הקרבנות בלי הופעה של רוח"ק גלוייה בישראל. אומנם ציפיה זו ג"כ לא נפלאה היא ולא רחוקה, ויכול להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים, ומלאך הברית אשר אנו מצפים, ואז יבנה ביהמ"ק ב"ב".

הראי"ה, בהיותו רבה הראשי של ארץ ישראל, פירסם קול קורא ובו אזהרה חמורה להיזהר מלעלות להר הבית.

'אזהרה לרבים

מאת רבינו הגדול נאמן ישראל

מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

ראש רבני ארץ ישראל

בעדו

אחינו היקרים הבאים לעיר קדשנו ירושלים ת"ז מקרוב ומרחוק

השמרו נא

מהאיסור החמור

של הכניסה למקום המקדש והר הבית

ד' יכונננה בנכון ונשא, וצור ישראל יראנו בישועתו בבנוצ'

במהרה בימינו בקרוב, אמן

A PUBLIC WARNING!

by His Eminence the Chief Rabbi for Eretz Israel A. I. KOOK

Our Dear Brethren who come from far and near to visit the Holy City of Jerusalem,

be warned and remember that it is

STRICTLY FORBIDDEN

by Jewish Law and Religion to

ENTER THE TEMPLE AREA

(Haram ash-Sharif)

or to ascend the HAR-HABAITH

ודע חתום

גם בנו ממשיך דרכו הרב צבי יהודה הכהן קוק (הרצ"ה), הורה לתלמידיו שאסור לעלות להר הבית גם אם נטהרים. דבריו של הרצ"ה הובאו בספר **לנתיבות ישראל** (חלק ב' עמ' קי"ח, פורסם בשנת תשל"ז), וז"ל: "כל החומרה הגדולה ההלכתית של איסור הכניסה אליו, מפני היותנו עוד על פי ההלכה, במצב של טומאה, איננה נוגעת, פוגעת וגורעת במשהו בערך הבעלות הקניינית שלנו על שטח המקום הקדוש הנאדר בקדש הזה. זכה כבוד הרמטכ"ל שלנו מר מרדכי גור, ואתו ועליו כבוד מורנו ורבנו הגאון הרב שלמה גורן, ראש רבני ישראל, ועל ידם שוחרר מקום הזה משלטונות הגוים, והנהו גם הוא, ככל שטחי מקומות ארץ חיי קדשנו ברשותנו ובבעלותנו. ברשותנו ובעלותנו הם מסדרים להם שם סדרי תפילותיהם ביום השישי. קבוצת חיילינו הנמצאים שם שומרים ומשגיחים עליהם בפקודת שלטונותינו. גם אם אנחנו נזהרים בכניסה שמה, כפי מידת ההלכה, גם בתוך כך ומתוך כך קבועה וקיימת בכל תוקפה בעלותנו על כל שטח המקום הזה, ורשותנו למציאותם זאת של הגוים שם, שאינם בשום אופן בעלי המקום הזה..."

בעניין הכניסה להר הבית - הדברים מפורשים בס' משפט כהן... גם אם מעוכבת לנו הכניסה שמה מפני קדושת המקום, ששכינה אינה בטלה, וקיימת גם באין בנין המקדש, כדברי הרמב"ם... אין זה משנה במאומה את הערך הממשי של הר הבית בידינו. * הערה

הערה - בעיתון בשבע (רביבים) (מתאריך כ"ז במרחשון התשע"ה (20/11/14), מובא מאמרו של הרב אליעזר מלמד (מהציונות הדתית, רב היישוב הר הברכה וראש ישיבת ההסדר בהר ברכה) ושם הוא מזכיר את פסקו שלו משבוע קודם, וז"ל: "נראה לענ"ד שאם מו"ר הרצ"ה היה רואה שהזהירות היתרה מעלייה להר, מביאה לאובדן הריבונות ולהפיכת ההר למוקד שנאה נגד ישראל, היה מסכים לדברי הרב גורן שמותר ומצוה לעלות. עוד נלענ"ד שהיה סומך על בירוריו ההלכתיים של הרב גורן ביחס למקומות המותרים בכניסה".

וכשנשאל הרב מלמד על סמך מה הוא כותב כך, הרי ידוע שהרצ"ה סמך ידו על אזהרת הרבנות הראשית שלא לעלות להר הבית, מחשש כניסה למקום הקודש בלא טהרה?

השיב שם הרב מלמד, וז"ל: "דבריי מבוססים על לימוד דבריו של הרצ"ה". כאן הביא הרב מלמד את הדברים של הרצ"ה מלנתיבות ישראל דלעיל, ולאחר מכן עבר לנתחן, וז"ל: "הרי לנו שהריבונות הייתה אצלו עיקר העיקרים, שכן מצוות יישוב א"י מחייבת אותנו שתהיה הארץ בידינו ולא ביד אומה אחרת - ועל אחת כמה וכמה הר הבית, שהוא המקום המקודש שבכל א"י. וכל דבריו של הרצ"ה נאמרו בזמן שהריבונות הייתה

ברורה ומסודרת, וכפי שראינו עד כמה טרח לפרט את סממני הריבונות והשלטון. ולו היה שומע שבעקבות התפרעויות הערבים ולחצים שונים, מבית ומחוץ, דגל ישראל כבר אינו מתנופף מעל הר הבית, ונקודת המשטרה הקבועה הורדה משם, וכבר אין נוכחות צבאית קבועה על ההר, ושוטרים וחיילים אינם מורשים להיכנס למסגד, והערבים כבר אינם רק "מסדרים להם שם את תפילותיהם ביום הששי", אלא משם יוצאות לכל העולם קריאות ההסתה נגד ישראל, ונערים ערבים מעזים ללעוג ולקלל שוטרים וחיילים, והערבים עורכים שם חאפללות ומשחקי כדורגל וקוברים שם את מתייהם תוך הפגנת בוז כלפי מדינת ישראל, וכל היהודים שעולים להר הבית נכנסים ברשות הוואקף ובליווי צמוד שלהם, תוך שכנופיות ערבים מקללות ומגדפות אותם. אילו רבינו היה שומע את כל זה היה מתפלץ מצער, ותומך בכל אמצעי כשר במסגרת ההלכה, כדי לחזק את הריבונות על הר הבית.

בקוראי את דבריו אלו של הרב מלמד, התפלץ לבי מצער על עיוות וסילוף דברי הרצי"ה, שלא עלה על דעתו לומר דברים כאלו מעוותים. הרצי"ה בפירוש אמר שכל האיסור לעלות הוא: "כל החומרה הגדולה ההלכתית של איסור הכניסה אליו מפני היותנו עוד על פי ההלכה, במצב של טומאה, איננה נוגעת, פוגעת וגורעת במשהו בערך הבעלות הקניינית שלנו על שטח המקום הקדוש הנאדר בקדש הזה", כלומר הרב הדגיש שאנו מחמירים מאוד בגלל הטומאה, אך מיד הוסיף הרב, שגם אם אין אנו נמצאים שם פיזית זה לא גורע בכלום מבעלותנו הקניינית על המקום הקדוש. אומנם, נכון שהרצי"ה הסביר ופירט מה כוללת הבעלות על הר הבית, היא כוללת שחיילינו ושוטרינו נמצאים שם ומשגיחים על הסדר גם אם הערבים נמצאים שם ומתפללים. וברצוני לשאול האם היום שוטרינו לא נמצאים שם? (חיילים אף פעם לא היו שם) בוודאי שהם נמצאים, אולי המינון נמוך יותר, אך השליטה ברורה. לא מזמן המשטרה סגרה לחלוטין את הר הבית למתפללים ערבים. פעמים רבות צה"ל מגביל את גיל הכניסה להר הבית וכן את כמות העולים. כאשר ישנן מהומות או התפרעויות, המשטרה או מג"ב נכנסים בכוחות מתוגברים לכל המקומות בהר ומבצעים מעצרים, האם זו לא ריבונות? אה! סליחה, שכחתי, אין דגל, אז בשביל הדגל הרצי"ה היה מתיר לעלות?!!! שימו לב! אצל חלק מהדת"ל הדגל והלאומיות חשובים יותר מכרת, ממורא מקדש שהוא איסור דאורייתא. ראו לקמן שמהיום הראשון לא היה

דגל על הר הבית, משום ששר הביטחון דיין הורה להורידו, וכן זה חלק מהסכם הסטטוס קוו. כמו כן הזלזול בשוטרים וכד' היה מאז ומתמיד, ואין חדש תחת השמש.

ובאשר לרב גורן, הרי מחקרו של הרב גורן נעשה שנים רבות קודם, והוא חי בזמנו של הרצי"ה, והרצי"ה ידע ממחקרו של הרב גורן ובכל זאת לא שינה את דעתו, אז מניין לרב מלמד שהרצי"ה היה מסכים ומתיר לעלות¹⁰.

וכעת ראיתי תשובה של הרב שלמה אבינר שהיה תלמידו המובהק ביותר של הרצי"ה, שנשאל: "ומה אמר הרב צבי יהודה לגבי מקומות בהר הבית שאינם כלולים בהר הבית עפ"י מדידות וחשבונות? ועל כך השיב הרב, שהרצי"ה שלל על הסף את כל המדידות ואת כל החשבונות, ואמר שדינם חמור כמו יריקה בהר הבית" (שיחות רבנו, 8, תלמוד תורה א', הוספה סעיף 3).

כדי לשלול לחלוטין את דברי הר' מלמד, אציג בפניכם (בהערה למטה) את עיקרי הסטטוס קוו על הר הבית, כפי שנקבע מייד לאחר מלחמת ששת הימים ע"י מדינת ישראל, ותוכלו להתרשם שמה שהיה אז הוא מה שקיים היום (פחות או יותר), והדברים היו גלויים לפני הרצי"ה, ובכל זאת פסק כבר אז בשנת התשכ"ז (1967) בתקיפות על איסור עלייה להר הבית, ועד סוף ימיו בשנת התשמ"ב (1982) לא חזר בו^{11,12}.

10 דרך אגב הרב מלמד אינו חולק רק על רבו הרצי"ה אלא על רבותיו הנוספים, הרב אברהם אלקנה שפירא ראש ישיבת מרכז הרב ואביו הרב זלמן מלמד. בתשובה באתר ישיבה (ט"ז אדר התשס"ב), פסק הרב מלמד שמוותר לעלות להר הבית, ושם הוסיף: "ופעם שאלתי את הרה"ג מו"ר הרב שפירא, ואמר שאי אפשר לאסור את המוותר, ואומנם גם אינו רוצה להתיר. גם אבי מורי נוקט בעמדה זו" וכ'.

11 הסטטוס קוו בהר הבית - שעות אחדות לאחר נצחונה של מדינת ישראל במלחמת ששת הימים ואיחוד י-ם, הגיע שר הביטחון דאז רא"ל משה דיין להר הבית, והחל לעצב שם את ההסדרים שלימים יכנונו "הסטטוס קוו בהר הבית". דיין הורה להוריד את דגל ישראל שהונף על כיפת הסלע, ולפנות מההר את כוחות הצנחנים ששחררו את הר הבית והתארגנו לשהיית קבע בחלקו הצפוני של המתחם, ומאוחר יותר סגירת המדרשה שהרב גורן פתח בהר הבית ליד שער המוגרבים. מייד לאחר מכן (בשנת התשכ"ז - 1967) גובש מסמך הסטטוס קוו ובו הסעיפים הבאים: 1. הוואקף, כזרוע של המשדד ההקדשים הירדני, ימשיך לנהל את האתר ויהיה אחראי על ההסדרים והעניינים הדתיים והאזרחיים בו. 2. יהודים לא יהיו רשאים להתפלל בהר הבית, אך הם יוכלו לבקר בו (האיסור חל גם על הכנסת תשמישי קדושה, כגון: סידור, טלית, תפילין, ארבעת המינים ועוד, ולענין תפילה אסור אף להשתחוות בכל שטח ההר). 3. ישראל, באמצעות המשטרה שלה, תקבל לידיה את האחריות על הביטחון במתחם המקודש, הן על שטחו הפנימי והן על המעטפת החיצונית שלו, החומה והשערים. 4. הריבונות והחוק הישראלי יחולו בהר הבית כמו ביתר חלקי ירושלים, שעליהם הוחל החוק הישראלי לאחר מלחמת ששת הימים. 5. בהמשך הוחלט, כי שער הכניסה היחיד שדרכו תותר כניסת היהודים להר הבית יהיה שער המוגרבים הקבוע במרכזו של הכותל המערבי, בעוד שהמוסלמים יכנסו להר דרך השערים הרבים הנוספים שלו. 6. נאסר להניף דגלים מכל סוג שהוא בהר הבית.

12 קיימא לן, תלמיד המחמיר יותר ממה שהחמירו רבותיו, הרי זה בגדר מבזה את רבותיו. בספר מענה אליהו (עמ' שכ"ה) נשאל הרב, לגבי כהן אשר בעירו אין הכהנים נושאים כפיהם ביו"ט שחל בשבת, האם יש בזה יהורא כשילך להתפלל

הרב אבינר בספרו שלהבת י-ה (עמ' 30) מספר שבשנת תשכ"ח, כשערכו חפירות בהר הבית וסיפרו לרצי"ה, הרב צבי יהודה פרץ אז בבני, כפי שמתואר בשיחות הרצי"ה (תלמוד תורה א' תוספת סעיף 3) ואמר: "יש לזכור את ההלכות העובדתיות והמעשיות של קדושת מקום מקדשנו וקדושת הר הבית, המוזכרות בסוף מסכת ברכות: "לא יכנס אדם... רקיקה מקל וחומר", כל מה שנלמד מקל וחומר נכלל בדברים כאילו נכתב בפירוש. מצות עשה של 'מקדשי תיראו' מתפשטת למדרגות הקדושה שמסביב להר הבית מתוך ק"ו של רקיקה, הכולל כל בזיון כלפי מה שממעל לו ומסביב לו "סחור סחור לכרמא לא תקרב". יש להתהלך בחרדה ופחד מסביב להר הבית. כל המחקרים וכל החיטוטים בין אלה המכונים מדעיים, ובין אלה המכונים הלכתיים, הרי הם נכללים ברקיקה מקל וחומר".

כשבא הרב זלמן קורן שליט"א אל הרצי"ה והביא את ספרו חצרות בית ה', ובו בירור מקיף על המקומות שמותרים לדעתו בכניסה וגבול האיסור, לא הביע הרצי"ה מחאה או זעזוע. הוא טען שאין צורך בספר, כיון שבין כה וכה איננו עולים מפנים לחומה הקיימת (שם עמ' 30). מה יענה על כך הרב מלמד? ומה יענו על כך כל אותם רבנים שאומרים שהרצי"ה התכוין רק למקומות האסורים בעלייה, אך למקומות המותרים - מותר, והנה פה הרב כותב מפורש: "איננו עולים מפנים לחומה הקיימת".

הרב שלמה אבינר (ראש ישיבת עטרת י-ם ותלמיד מובהק של הרצי"ה) במאמרו ההר והבית (בקומו ונעלה עמ' 140) מספר, שאחרי מלחמת ששת הימים, ניגשה קבוצה של רבנים ומלומדים אל הרב צבי

אצל המתפללים בנוסח ספרד וישא שם את כפיו, שהם כן נושאים? הרב ענה שאין בזה יוהרא, מכיון שכאן הוא מקיים מצוה ללא שום ספק, לכן לא שייך בזה חסידות ולא יוהרא, ורק המחמיר על עצמו יותר מן הדין ששייך בו מידת חסידות, י"ל דשייך בו משום יוהרא.

הרב הביא את דברי רבי חיים מוולוז'ין שאמר, שאדם הרוצה לנהוג לילך עם תפילין כל היום, לא שייך בזה יוהרא כלל, והטעם הוא, כיון שמצותם כל היום א"כ לא שייך יוהרא.

הגמרא במסכת ב"ק (דף פ"א ב') מספרת על רבי יהודה בן נקוסא שהיה מפסיע לפני רבי ורבי חייא, ואמרו מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו. היוהרא הייתה, לפי שמצד הדין היה מותר והוא היה מחמיר על עצמו לפני רבי ורבי חייא. שמראה שהוא ירא שמים יותר מרביותיו, שהם מקילים והוא מחמיר.

בשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' כ"ז) נשאל, האם רשאי בן ספרד לילך עם ציציות מחוץ לבגדיו, או שיש להצניען תחת בגדיו? וענה הרב זצ"ל, כי בני ספרד יש להם להצניע את הציציות תחת בגדיהם ולא להוציאן. והביא בביאורים (שם) בשם מורו ורבו רבי עזרא עטיה זצ"ל, כי המוציא ציציותיו יש לו לחוש משום מוציא לעז על הראשונים, ולכן אין לבני ספרד לשנות.

ועוד שם (בפרק מ"ד) מובא, מי שלא נהגו אבותיו לשים פתיל תכלת בציציותיו, שיש אומרים שהוא פתיל תכלת, לא יתן חוטים אלו בטליתו. וביאר הרב שיש לחוש בזה, משום שנראה כמזלזל במנהג אבותיו שלא נהגו לחוש לאומרים שהוא פתיל תכלת.

ישמע חכם ויקח לקח, אם רבותיו מקילים והוא מחמיר, וקבל עם ועדה מורה הלכה נגד דעתם, יש בזה יוהרא ומשנה ממנהג אבותיו. אם כן, כמה מוזרים אותם המקילים נגד רבותיהם, שברוב יראתם חששו לאיסורי דאורייתא וכתר, והם מקילים מטעמים של בוקי סריקי, של לאומיות וכל מיני טענות של הבל, שכל מטרתם להגדיל את הכבוד הלאומי אך על הדרך להקטין את היראה, רחמנא ליצלן מהאי דעתא.

יהודה הכהן קוק, והצעה בפיהם: "הר הבית בידינו, הגיע הזמן לבנות את בית המקדש! הרב הזדעזע בעומק נשמתו והשיב: "בנין בית המקדש אינו מצוה המוטלת על היחיד אלא על הציבור כולו. חז"ל מודיעים לנו שנצטוונו שלוש מצוות בכניסתנו לארץ: להעמיד מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות את בית הבחירה (סנהדרין כ'; רמב"ם הל' מלכים א', א'). אך הדברים מוכרחים להיעשות דווקא לפי הסדר הזה. מהו המובן המדויק של עמלק - אינו מבורר עדיין. אך ברור שהעמדת מלכות, כלומר הנהגה לאומה, קודמת לבניין בית המקדש, ולא מפורש בכמה שנים. אולי דורות צריכים לעבור עד שהמלכות בישראל תתבסס. גם הנהגת האומה העכשווית נחשבת למלכות ישראל במדה מסויימת, כיון שהיא בהסכמת העם ואינה מנוגדת בפירוש לתורה. עכשיו יש לעבוד כדי שהיא תשתכלל ותגיע לשלמותה. האם בוער לכם לבנות את בית המקדש? לא בוער! קודם כל נבסס את מלכות ישראל"¹³.

13 ולאחר כותבי כל זאת, הגיע לידי תשובה מתאריך י"ז בכסלו התשע"ה, המופיעה באתר "ישיבה", ובה שאלה לרה"ג דב ליאור, רבה של קרית ארבע, ומראשי הציונות הדתית, על נושא העלייה להר הבית. אביא כעת את השאלה והתשובה כלשונה, וירא העם וישפוט.

שלום לכבוד הרב דב ליאור שליט"א.

(1) מה הייתה הסיבה שהרב צבי יהודה הורה לא לעלות להר הבית? האם זה בגלל פסיקת הרבנות הראשית, או בגלל פסיקת מרן אביו זצ"ל?

(2) קראתי מאמר של רב מהציונות הדתית שאמור שלדעתו, במצב שנתון היום, גם הרב צבי יהודה היה מתיר עלייה להר הבית. מה דעת הרב בעניין?

תשובה: פסק מרן אביו. הרב קוק בשעתו כתב תשובה ארוכה במשפט כהן, שקדושת שלמה קדשה לשעתה ולעת"ל, אך הראב"ד חולק על זה. הרב צבי יהודה אמר שצריכים לשמור כמו שהרב קוק כתב. אבל לאחר שהרב גורן מדד ובדק, לקחו בחשבון את כל הפרטים וכל מקום שהוא בספק האם יש שם קדושת העזרה אין לעלות. אין שאלה האם לעלות למקומות שוודאי קדושים. ולדעתי יש לסמוך על שיטת הרב גורן ולהמשיך לעלות. יש להמשיך לעלות. הרב צבי יהודה אמר פעם שאין לעלות, אבל צה"ל צריך להיות שם. אני חושב שאם הוא היה היום, גם הוא היה אומר לעלות.

וכעת להשגותיי:

(1) אכן הרצ"ה הזכיר את פסק אביו, אך הוא לא הסתפק בכך והבהיר שאיסור הכניסה הוא הלכה, מטעם הטומאה שבה אנו שרויים.

(2) הרב ליאור שליט"א עבר פתאום לדברי הרב גורן, שהוא בדק, ומדד וקבע לאלו מקומות מותר לעלות, והקורא התמים עלול לחשוב שאלו הם דברי הרצ"ה, שכאילו מתיר לעלות בעקבות בדיקות הרב גורן. אך לא ולא, דברי הרב גורן הוכנסו באמצע אך אין להם כל קשר לרצ"ה, והרצ"ה מעולם לא אמר שמותר לעלות, אלא להפך, עד יום מותו הוא אסר לעלות. בנוסף לכך הרב גורן עצמו אמר: "קיים ספק גדול ביחס למיקום בית המקדש בתוך הר הבית, ובגין ספק זה אנו אוסרים להיכנס להר הבית".

(3) ובאשר לטענה שאם הרצ"ה היה חי היום היה אומר לעלות בגלל דרישתו שצה"ל יהיה שם, ולכאורה צה"ל לא שם, כבר הוכחתי לעיל שמעולם צה"ל לא היה בהר הבית, למעט הכיבוש, ואילו הפיקוד והשליטה על ההר ניתן מההתחלה למשטרת ישראל, ועד היום היא שולטת שם ביד רמה כפי שהוכחתי כבר לעיל.

(4) הרב ליאור הוסיף "אך הראב"ד חולק על זה", הקורא התמים עלול לחשוב שזו מחלוקת שקולה בין הרמב"ם לראב"ד ותו לא, אך כמובא לעיל הראב"ד הוא כמעט יחידאה מול כל גדולי ישראל ראשונים ואחרונים, וחבל שהרב לא טרח לציין זאת, כי זה גורם להטעייה חמורה לקורא הממוצע.

ועוד הוסיף שם הרב אבינר, וז"ל: "...לכן גם הר הבית עבורנו מחוץ לתחום. הוא מחוץ להבנתנו ומתוך כך מחוץ לתחומנו, כפי שבאמת נהגו במשך כל הדורות לשמור ממנו מרחק רב. מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל היה ודאי 'ציוני גדול' ותמך בכל פעולה של עלייה לארץ, בכל יוזמה של בניין הארץ על ידי כל חלקי האומה, אך הדרכה זו הסתיימה בכותל. ממנו והלאה - אסטרטגיה דוחנית אחרת. שם לא מקומם של חלוצים עם בוך במגפיהם. מרן הרב קוק עצמו לא העז אפילו להכניס אצבעותיו בין אבני הכותל.

מהר הבית עומדים הרחק מתוך חרדת קודש. נכון שעינינו בוכיה בראותנו גויים מתהלכים שם ומחללים כל קודש, אך לא בכח נגבר. כיבוש הר הבית יהיה על ידי יראת שמים אנו טרם ראויים לכך, לא נדלג מעבר למדרגתנו, לא נדלג מעבר לכותל. בל נחשוב שעל ידי כניסתנו נביע את שייכותנו. להיפך הוא, כמו שיראת שמים אינה מתבטאת על ידי אמירה תכופה של שם ד', אלא אדרבה על ידי זהירות נוראה מלאומרו היכן שלא נצטוונו. כאן המרחק הוא שמחבר, וכן הוא לגבי הר הבית. כניסתנו טרם עת מרחיקה אותנו ממנו. כאשר אירע שאדם אחד מוכבד, בעל זכויות רבות בבניין הארץ, נכנס להר הבית מתוך מחשבה מוטעת שמותר הדבר, כתב הרב קוק: "פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על מליונים של ישובים". (אגרות ב' רפ"ה). הר הבית לא ייגאל על ידי סנוניות לאומיות או התישבותיות. לשם ייכנס רק עם ישראל המאוחד, כל ישראל כאיש אחד בלב אחד, עכ"ל.

במאמר שפירסם הרב אבינר באתר סרוגים (מיום כ"ז בחשון התשע"ה), הגיב הרב לאלה שמביאים את הרב גורן כראיה שמותר לעלות, וז"ל: "ודאי שהרב גורן היה מגדולי הדור, אך בל תשכח שהוא בעצמו לא נתן היתר גורף, וז"ל הרב גורן: "קיים ספק גדול ביחס למיקום בית המקדש בתוך הר הבית, ובגין ספק זה אנו אוסרים להיכנס להר הבית". ועוד הוסיף: "על אף שמותר לטמא מות להיכנס להר הבית, ואפילו למת עצמו, כמו שפוסק הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש, חוששין בחלקו הגדול של הר הבית שמא זהו מקום העזרה, ההיכל וקודש הקודשים" (מעלין בקודש גליון אב התשס"ג עמ' 149).

וכשנשאל הרב אבינר: "אבל יש רבנים שטוענים שכן אפשר לעלות וגם עולים?" השיב להם הרב, וז"ל: "עם כל כבודם, אין הלכה כמותם, אלא כמרן הרב קוק שאפילו לא היה מכניס אצבעות בין אבני הכותל, וכרבנו הרב צבי יהודה, וכרבנות הראשית וכגדולי ישראל בדורנו. כדי להתיר כניסה להר הבית, צריך כתפיים רחבות. אף אחד בדורנו אינו

דרך אגב תלמיד מובהק אחר של הרצ"ה והוא הרב דוד חי הכהן, רב שכונה בבת ים, מרבני הציונות הדתית, אמר בשם הרצ"ה תנאי להיתר עלייה, ולא סתם השערה או הערכה, וז"ל: "אינני מתיר עלייה להר הבית כיוון שמו"ר הרצ"ה אסר, וכן אמר שהיתר תלוי בהסכמת הרבנות הראשית". (תשובה שהובאה באתר "ישיבה" מתאריך י"ז מרחשון התשע"ה). עוד מתלמידי הרצ"ה שאוסרים כל עלייה: הרב צבי ישראל טאו, הרב צבי קוסטינר ועוד.

במדרגה כזו. אין לאיש סמכות לפסוק בעניינים כלל ישראלים כה חמורים, ולחלוק על מרן הרב קוק". וכשנשאל שם: "יוצא שלגבי הר הבית אנו חדלים להיות ציונים?" השיב הרב: "כך הורה מרן הרב קוק, ואנחנו לא יותר ציונים ממנו".

בנוסף לראי"ה ולרצי"ה, רבנים רבים מהציונות הדתית והמזרחי פסקו לאסור כל עלייה להר הבית, ומהם: הרב שלמה יוסף זין (מרבני חב"ד והציונות הדתית), הרב יעקב יצחק וכטפויגל (מרבני תנועת המזרחי ב-ס), הרב משה דב וולנר (חבר "חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי"), הרב כתריאל פישל טכורש (ראש חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי), הרב יצחק אריאלי (מנהל רוחני ומשגיח דישיבת מרכז הרב), הרב יהושע קניאל (תלמיד מובהק של הראי"ה), הרב מנחם יהודה אושפיזאי (תלמיד הראי"ה), הרב שאול ישראל (תלמיד הראי"ה וראש ישיבת מרכז הרב). כל הרבנים הללו היו מהחותמים על הכרוז של הרבנות הראשית בשנת התשכ"ז, שקרא לציבור לא לעלות להר הבית.

וכן פסק ראש ישיבת מרכז הרב, הרב אברהם אלקנה שפירא. נימוקו, מפני שאיננו יודעים בדיוק את מקום העזרות והחיל, ובדבריו בישיבת מרכז הרב ביום ירושלים האחרון לחייו (התשס"ז), הוא אף קרא לרבנים המתירים לחזור בהם, ואמר: "וכשם שקיבלו שכר על הדרישה כן יקבלו שכר על הפרישה", וגם הזכיר שכך הייתה גם דעתם של הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה. והוסיף עוד: "ופלא, באיך מעודדים יהודים לעלות להר הבית. אל לנו לשנות כי הוא זה בעניין הלכה זה ממה שנהגו בכל הדורות בנוגע לשמירת קדושת המקום".

וכן פסק עוד הרב, וז"ל: "אסור לכל אדם להיכנס לשטח (הר הבית), כיוון שלא נתבררו הגבולות של השטח המקודש, ואין לנו טהרה בימינו, והוא מהאיסורים החמורים הקיים עד ביאת משיח צדקנו". (החלטת הרבנות הראשית התשנ"ו).

וכן פסק הרש"ל הרב מרדכי אליהו, וז"ל: "נפסק להלכה שאסור מדאורייתא לעלות בזמן הזה" (דבריו הובאו בכתב ידו של הרב, בספר באר חיים להרב אברהם חיים אפפמאן, עמ' 470).

"אין כיום רב בעולם שיכול להתיר עלייה להר הבית. צריך לקרוע קריעה, שיהודים שומרי תורה ומצוות קוראים לעלייה המונית להר הבית". (מתוך ראיון לעיתונות).

הגר"מ אליהו הוסיף עוד במאמר שפורסם בקומו ונעלה (עמ' 169) (דבריו היו מכוונים למאמרו של הרב זלמן קורן 'הצעת איזורי תפילה בהר הבית בזמן הזה', שפורסם בתחומין ג'): "עיינתי בדברי כת"ר, אשר הסביר בצורה מפורטת ורחבה כדרכו בקודש, העיר והאיר עיני חכמים בסוגיא סבוכה זו, תחם תחומים וגדר גדרות במקום המקדש, ותרגמם הלכה למעשה. ויפה כתב, ויפה ערך, וטוב הנהיר. אולם אני על משמרתי אעמודה וכו'".

אודות כניסת ישראל עם הגבלות מסויימות, כמו שכת"ר מציע - זה טוב ויפה אם תהא לנו שליטה מוחלטת על המקום ועל הבאים, ובכלל בני ברית. אולם לפי המצב הנוכחי, חוזר אני לענ"ד על הצעתי, והיא: לבנות בית כנסת ומקום לתורה ולתפילה בשטח המותר להכנס אליו, והכניסה והיציאה תהא מבוקרת, שאין אפשרות ללכת יותר ממקום המותר, ובזה אנו לא גורמים לאחרים לדרוך על מקום אדמת קודש".

וכן פסק הרב זלמן קורן מח"ס **במצרות בית ה'** (בהקדמה לספר), וז"ל: "ובאשר לכניסה בטהרה לצורך תפילה למקום שטמא מת מותר בו, גם בזה אי אפשר להורות הלכה למעשה כל עוד אין בידינו כח למנוע מן הטמאים להיכנס פנימה מן המחיצה המותרת להם על פי דין, ועל כן למעשה אין להקל בנושא כלל. כך שאין הדבר נוגע למעשה, אלא במקרה של אנשי ביטחון הנכנסים לשטח לצורך פיקוח נפש, שגם עליהם מוטלת החובה להיטהר במידת האפשר ולהמנע מלהיכנס פנימה מן המחנה שהוכרחו להיכנס לשם (כגון מהר הבית לחיל ומן החיל לעזרה וכו'), ומשום כך עליהם לדעת את הגבולות המדוייקים.

ואולם כאמור השתדלתי לברר הדברים כהלכה, אף שכמעט אינו נוגע למעשה". (הרב קורן הוא בוגר ישיבת כפר חסידים "כנסת חזקיה", וכיום ר"מ בישיבת קרית ארבע חברון. רבים מהציונות הדתית מרבים לצטט את ספרו, ולהביא את מסקנותיו כראיה להתייר כניסה להר הבית במקומות המותרים, אך "שוכחים" לציין את דברי הרב הנ"ל שאוסר כל כניסה להר לכל אדם, למעט כוחות הביטחון).

כמו כן, גם מגדולי תלמידי הרצי"ה מהאוסרים, ומהם: הרב צבי ישראל טאו, הרב שלמה אבינר הכהן, הרב דוד חי כהן, הרב צבי קוסטינר.

ריכזתי בכוונה בקטע זה את דברי גדולי רבני הציונות הדתית, שאסרו כולם פה אחד עלייה להר הבית, למרות שהקדמתי חלק מהם לרבנים שקדמו להם, אך בגלל שרוב המתירים היום לעלות להר הבית הם מהציונות הדתית, היה חשוב לי לרכז את גדולי רבניהם מהעבר בעיקר וכן מהיום, כדי לתת תמונה ברורה וחד משמעית, שגדולי הרבנים של הציונות הדתית אסרו כל עלייה להר הבית.

וכן פסק רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף בתרא, בקונט' כבוד הלבנון (עמוד קצ"א והלאה), ושם דרך הרב קסתו להשיב על דבריו של ר' יהודה בראוור מחבר הספר שער דלתי הלבנון שהתיר בספרו לעלות להר הבית, והרב האריך בזה להכות על קדקדו, ושם (בעמוד ר"ב) כתב שהגאונים, רבי שניאור זלמן מלובלין בעל תורת חסד, ורבי יוסף חיים זוננפלד, דחו דבריו בשתי ידיים.

וכן פסק הגרי"מ טוקצ'ינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש (פרק ג' עמ' כ"ט), וז"ל: "ובימינו שאין צורך מצוה להיכנס להר"ב - אסור להכנס לשם בכל אופן, ואפילו קודם החיל

ואפי' בלא נעלים, ואפי' זה היודע בנפשו שהוא טהור מטומאה היוצאת מהגוף, דגם עצם הכניסה שלא לצורך מצוה - היא בכלל מורא מקדש".

וכן פסק הרב צבי פסח פרנק בספרו מקדש מלך (עמ' ל"ד), וז"ל: "בדבר איסור כניסה להר הבית בזמן הזה, כבר האריכו בזה הכפתור ופרח, וכן המגן אברהם, וכן שו"ת בני ציון להגר"י עטלינגר, ועוד ספרים כאשר ימצא המעיין".

וכן פסק הגר"י קנייבסקי (הסטיפלר) כמובא בספר ארחות רבנו הקהילות יעקב (חלק ב' עמ' קנ"ה) "אות כ"א", וז"ל: "שבט תשל"ד, מורן הגר"א שך שליט"א אמר במועצת גדוה"ת של אגו", שאת הר הבית צריכים להחזיר לערבים כי עוברים הרבה עבירות כריתות, וסיפרתי את

הדברים למו"ר שליט"א
זצוק"ל (המונה למזן הסטייפל),
ואמר לי מו"ר כן הדבר
כמו שאומר מרן הרב
שך, כי כולם נכנסים שם
ועוברים חיובי כרת".

ושם מובא עוד, שמרן
הסטייפלר זצ"ל ביקש
מהרב הורוביץ שיכין
מכתב, ובו קריאה
לציבור להימנע
מעלייה להר הבית
כי זהו עוון חמור,
והחתים עליו את מרן
הרב ש"ך, האדמו"ר
מויזניץ, האדמו"ר
מאזרוב, והגר"ב
טולידאנו, אך לאחר
שנודע לרב שכבר
פורסם מכתב של
כל גדולי הרבנים
והדיינים, גזז הרב
את מכתבו.

[illegible]

כרוז גדולי ישראל נגד העלייה להר הבית

ואכן, לאחר כיבוש י-ם והעיר העתיקה, החלו יהודים רבים לעלות להר הבית, ולהיכנס אף למקום המקדש מחוסר ידיעה (ואנכי הכותב, בהיותי ילד קטן, מייד לאחר מלחמת ששת הימים, עליתי עם הוריי הדתיים להר ונכנסנו מחוסר ידיעה למסגד עומר, מקום שיש אומרים ששם אבן השתייה ומקום המקדש). בראות גדולי ישראל את התקלה הגדולה הזו, התאחדו כולם בקריאה חמורה להימנע מעלייה להר הבית. הרבנות הראשית פירסמה בחודש אלול התשכ"ז (שלשה חודשים בלבד אחרי שחרור י-ם), כרוז המבאר את חומר איסור העלייה להר הבית. הרבנים הדגישו שאסור להיכנס לכל שטח הר הבית מהטעם "פן ניכשל ח"ו באיסור חמור בפגיעה בטהרת המקום הקדוש הזה. זאת ועוד, ברבות הימים נעלם מאיתנו המקום המדויק של המקדש, וכל הנכנס אל שטח הר הבית עלול להיכנס מבלי יודעים אל מקום המקדש וקודש הקדשים, ואז

יכשל באיסור חמור של כרת ח"ו. לפיכך אנחנו חוזרים ומזהירים על מה שהוזהרנו מכבר, שבל יהין איש ואישה להיכנס לכל שטח הר הבית, בלי הבדל דרך איזה שער שנכנסים בו, ומלבד עצם הזהירות מאיסור חמור זה של פגיעה בטהרת מקום הקדש והמקדש, יש גם מצוה רבה של מורא המקדש ושמירתו.

על הכרוז חתומים חמישים וחמישה רבנים ודיינים, וביניהם הרבנים הראשיים, חברי הרבנות הראשית, אבות בתי הדין, רבני ערים ומושבות, חברי בית דין וגדולי רבני הציונות הדתית. מהרבנים המפורסמים (החרדים והציונים דתיים) החתומים על הכרוז: הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב יחזקאל אברמסקי, הרב יצחק נסים, הרב עובדיה הדאיה, הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שלמה זלמן אויערבך, האדמו"ר רבי יצחק אבוחצירא, הרב אליעזר ולדינברג, הרב יצחק קולין, הרב בצלאל זולטי, הרב עובדיה יוסף, הרב שאול ישראלי (ראש ישיבת מרכז הרב), הרב רפאל הכהן קוק (אחינו של הרב קוק ומרבני ישיבת מרכז הרב), הרב יהושע קניאל (תלמיד מובהק של הרא"ה קוק), הרב מנחם יהודה אושפיזאי (תלמיד הרא"ה קוק), הרב יצחק אריאלי (מנהל רוחני ומשגיח דיישיבת מרכז הרב), הרב צבי יהודה הכהן קוק (ר"י מרכז הרב), הרב שלמה יוסף זיון (מרבני חב"ד והציונות הדתית), הרב יעקב יצחק וכטפויגל (מרבני תנועת המזרחי בי-ם), הרב דב וולנר (חבר "חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי"), הרב כהנא פישל טכורש (ראש חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי).

כמו כן, כל גדולי רבני ישראל המשיכו בשנים הבאות לפסוק נגד העלייה להר.

שו"ת מנחת יצחק (חלק ה' סימן א'): "והנה לא אאריך פה, בעיקר פלוגתת הרמב"ם והראב"ד, בנוגע לקדושת המקדש בזמן הזה, שכבר כתב המג"א (בסימן תקס"א ס"ק ב'), דדברי הרמב"ם שרירים וקיימים, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מותים, עיין שם, ובהגהת מהרש"ם, הנדפס בספר אורחות חיים שם, האריך בזה ואכמ"ל, ולא באתי בזה, אלא להסיר מכשול הנ"ל, אשר באף אם הי' איזה היתר, להיכא דל"ה אלא קדושת הר הבית לבד, על ידי תנאים הנזכרים, מ"מ, מה גדלה המכשלה הנמשכת מזה, ליתן יד לרבים המתפרצים, לעלות ההרה בולא כלום, וגם במקום המקדש וקודש הקדשים, יהרסו לעלות בעוה"ר, וכל זה הי' בגרמת חורבן בית מקדשינו ותפארתנו, וכמו דאיתא בספר חסידים (ס"ו ר"ט), וז"ל, כי לא נהגו נכרים קלות ראש וביזיון בבית ד', עד שנהגו בו ישראל, שנאמר (ירמ' ז', א'): "המערת פריצים הי' הבית הזה", ואח"כ, "וארוה כל עוברי דרך" וכו' עכ"ל, ומכל שכן שמעכב הגאולה שלימה, ע"י ביאת משיח צדקינו, בעוה"ר".

וכן פסק האדמו"ר מחב"ד רבי מנחם מנדל שניאורסון (אגרת קמ"ה), באגרת ששלח אל הרמ"י גץ, רב הכותל, וז"ל: "פשוט אשר במצב הנוכחי בכל כיו"ב הנמשך עשרות בשנים בכיוון אחד, מימין (אש דת למו) לשמאל - שהנני בכל התוקף נגד ההעלאה על סדר היום שאלת היתר העלייה על הר הבית, כי תכף ומיד להתחלת השקלא וטריא בזה, יעלו

לשם כמה וכמה ולמקומות שאיסורן ודאי רחמנא לצלן, ומספרם ילך ויגדל, וכל האזהרות בזה (באם תבואנה) ילבו את היצרים ויוסיפו מספר העולים הנ"ל. וכל מי שיעשה בזה, ופשיטא העולה בפועל יותר מעליית זקני ירושלים (תרתו משמע יראה שלם), ידו במעל עליית כהנ"ל, ופשוט".

וכן פסק הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן (חלק א' חיו"ד סימן כ"ה): "אבל בזמנינו שנעלמו סימני וגבולי מקומות הקדושים, אזי יש לנו לאסור כל מקום שנכנס בכלל ספק של מקום המקדש. ועכ"פ נשאר בידינו כותל המערבי שלא זזה שכינה מומנו כל הימים".

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק"ס סימן א' אות נ"ג) דיבר בגנות המעיזים לעלות להר הבית נגד כל דברי הראשונים והאחרונים שאסרו, וז"ל: "אחרי שפרשנו כשמלה דעות כל גדולי הפוסקים מראשוני הראשונים עד אחרוני האחרונים, שהיא לאסור באיסור חמור הכניסה בזה"ז במקום המקדש, דעת לנבון נקל שאין בזה"ז בהחלט לשום מי שהוא ולו יהא כגובה ארזים גבהו לבוא להקל ראש לחלוק על אבירי הפוסקים שדבר בהלכה לא נעלם מנגד עיניהם הבהירות, וכידוע, לבוא לשנות הלכה קבועה ומקובלת צריך תנאי ראשון שהמשנים יהיו גדולים מקודמיהם בחכמה ובמנין, דבר שנעלם מאופק דורנו".

"יתר על כן ועיקר, גם אם נקבל שאכן היו שנהגו בתקופת המאירי להיכנס לעזרה על פי דעת הראב"ד שהבינוה כהיתר לכתחילה, מכל מקום בכל תקופת האחרונים, דהיינו במאות השנים האחרונות, המנהג הוא שלא להיכנס כפסק כל האחרונים אשר בית ישראל נשען עליהם שהכריעו כדעת הרמב"ם. וברור שההלכה המחייבת היא כפסק האחרונים וכמנהגם, וגם אם היה פעם מנהג אחר הרי זה כעין מה שאמרו בגמ' בכמה מקומות, ומהם בחולין (צ"ג, ב'): "מעיקרא סבור כר' פלוני ולבסוף סבור כר' פלוני", וע' רש"י שם "ובזמן הזה דאנשיה (שכחיה) לדר' יהודה והוחזק המנהג כר' מאיר".

הגר"א"י נבנצל רב העיר העתיקה בספר סובו ציון (הלכות הר הבית שאלה רי"ט עמ' ע"ג) נשאל: האם שטחו של הר הבית כיום הוא כמו שהיה שטחו בזמן בית המקדש? ותשובת הרב איני יודע, אבל אי אפשר להתחיל עם "קולות" בענין הזה, הרבנים אסרו להיכנס לכל שטח ההר - אז אסור להיכנס (ע' בס' ארחות רבינו ח"ב עמ' קנ"ז) שהביא את הכרוז של גדולי ישראל האוסר את הכניסה לכל שטח הר הבית).

ושם (שאלה רכ"א) נשאל עוד הרב: מה ההבדל בין נכנס להר הבית לנכנס לעזרה? והרב השיב: "בהר הבית - טמא מת מותר להיכנס חוץ מלשטח החיל. ובעזרה אסור, וחייב ע"ז כרת (ע' רמב"ם פ"ג מהל' ביא"מ הל' ג' ד' ה'), אבל בימינו אסור להיכנס לכל שטח ההר, כיוון שאיננו יודעים הגבולות בבירור".

וכן פסק מרן הרש"ל הגרע"י בשו"ת **יביע אומר** (חלק ה' חיו"ד סימן כ"ו אות י"א): "ועכ"פ האיכא ס"ס לחומרא, שמא הלכה כרמב"ם וסיעתו דקדשה לעת"ל, ואת"ל כהראב"ד שמא במורא מקדש גם הוא מודה שיש לאסור גם בזמן הזה. ומכ"ש שנתבאר שהעיקר להלכה כהרמב"ם ורוב הפוסקים שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. ולכן אסור להכנס בזה"ז להר הבית אפילו לאחר טבילה במגעלו ובאבק שע"ג רגליו וכו', וכן אסור להכנס להר הבית דרך טיול בעלמא, שהרי אף לגבי בית הכנסת ובית המדרש שנינו בברייתא (מגילה כ"ח): "אין מטיילין בהן, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים" וכו'. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ז מה' בית הבחירה ה"ב), שמוכלל מצות מורא מקדש, שלא להכנס להר הבית אלא לדבר מצוה. וכ' הכ"מ שהמקור כנ"ל. והנה גם זה לא הותר

אף לאחר שטבל לקריו, אלא חוץ למקום העזרות, והחיל, שמשום טומאת מת צריך להזהר מאד ולהתרחק באופן שלא יכשל ויכנס למקום העזרות והחיל, והוא לא ידע ואשם ונשא עונו. ובאמת שקשה מאד לצמצם ולדעת מקום העזרות והחיל, שאף שבשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"א) כ', שאין ספק שהאבן הנקראת **אלצכרא** (כיפת הסלע) היא האבן השתיה, שעליה היה הארון בבית קדש הקדשים. ע"ש. (וע"ע בשו"ת חתם סופר י"ד סי' רל"ו). אבל במקום אחר כתבנו לפקפק ע"ז, וכבר מצאנו עוררים על כך. ואף שידוע לנו שהכולת המערבי, הוא חומת הר הבית המערבית, (ולא

כמ"ש הרדב"ז שם שהוא כותל העזרה), ומשם לחומה המזרחית ת"ק אמה, מ"מ הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קדש הקדשים, ומ"ש בתוס' יום טוב (רפ"ב דמדות) שמאה אמות מבדילים ביניהם, אינו אלא דרך משל, וכמ"ש בעצמו שם, ובתפארת ישראל שם כ' שהמרחק ביניהם ס"ג אמות. וע"ע בשו"ת שאילת דוד (בקונט' דרישת ציון וירושלים ד"ד סע"ג), שכ', שאי אפשר לנו בשום פנים לכוין מקום המזבח, ויש לחוש בזה באיסור כרת. ע"ש. ואכמ"ל. ולכן בודאי שיש להתרחק ולהשמר שלא להכנס להר הבית אפי' לאחר טבילה ולצורך מצוה, כי יבאו ההמון לפרוץ ולהכנס בטומאה לשטח העזרות וההיכל, דילפי אינשי מקלקלתא ולא מתקנתא. (וכמ"ש בירושלמי פ"ב דמ"ק ה"ב). וכעת כבר נמנו וגזרו והסכימו גדולי הדור בכל תוקף לגדור גדר ולהזהיר באזהרה חמורה לבל יהיו שום אדם להכנס לשטח הר הבית, עד כי יבא שילה, שאז יקויים בנו: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", ושומע לנו ישכון בטח.

וכן פסקה הרבנות הראשית לדורותיה.

לאיזו מטרה מותר להיכנס להר הבית?

עד כה דנו בשאלות: האם קדושת הר הבית קיימת גם בימינו? וכן האם מצד הדין מותר לעלות להר? וכן לאלו מקומות? אך שאלה אחרת נשארה פתוחה: האם בכלל מותר לעלות להר הבית באופן חופשי סתם לשם טיול וכד', או שישנם סייגים לעלייה?

המשנה במסכת ברכות (פרק ט', ה): "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר".

פירוש המשנה לרמב"ם: "ובאור קפנדריא, שיעשהו מעבר לקרב הדרך, כגון שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו כדי שיגיע לאיזה מקום, לפי שאסור להיכנס לכתחילה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מענייני העבודה".

כמו כן הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה א') כתב: "מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר: "ומקדשי תיראו", ולא מן המקדש אתה ירא, אלא ממני שציווה על יראתו".

הלכה ב' - "ואי זו היא יראתו?" לא יכנס אדם להר הבית במקלו, או במנעל שברגליו, או באפונדתו, או באבק שעל רגליו, או במעות הצורוין לו בסדינו, ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זה ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה".

כלומר, יוצא מדברי הרמב"ם שהכניסה להר הבית מותרת רק "לאיזה ענין מענייני העבודה", או "לדבר מצוה", ואדם שנכנס ללא כל צורך מצוה, עובר על ביטול מצות עשה של מורא מקדש (זוה חוץ מעבירות אחרות שיכול להיכשל בהם, כגון שנכנס בטומאה, או שנכנס למקומות אסורים אפילו בטהרה וכו').

הכסף משנה (שם הלכה ב') הביא את המקור לדברי הרמב"ם, שהרי בגמ' לא הוזכר דבר זה בהקשר של בית המקדש, אלא בהקשר של בית הכנסת, והכ"מ אמר שהרמב"ם למד זאת במכל שכן, וז"ל: "ואיזהו יראתו? וכו', ומ"ש "ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה", בפרק בני העיר (מס' מגילה דף כ"ח): אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכ"ש לבית המקדש". (ושם במסכת מגילה דף כ"ח. מובא, וז"ל: "תנו רבנן: בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש: אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין נאותין בהם (רש"י - אין מתקשטין), ואין מטיילין בהם, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים", וכו')¹⁴.

גדולי פוסקי דורנו פסקו והדגישו, שחוץ מכל הנימוקים שמנינו שאסור להיכנס להר

¹⁴ בספר הר המוריה (שם) (רבי מאיר יונה בארנצקי - נולד בשנת תקע"ז (1817), נפטר בשנת תרנ"א - 1891) הרגיש בקושיה על דברי הברייתא: "מצוה, הא מפני הגשמים אסור", ויש לעיין א"כ, איך עלו העם להר הבית מפני הגשמים בימי חוני המעגל? (בתענית י"ט א') ואולי שם היו סכנה, ויש לעיין בזה.

הבית (יש ספק לגבי מקום המקדש והמקומות המותרים והאסורים בכניסה, וכן שזה יכול להטעות אחרים ולחשוב שהנה הדתיים עולים אז מותר לעלות בלא טהרה ולהיכנס לכל מקום בהר, ועוד) יש גם את איסור מורא מקדש, האומר שאסור להיכנס להר ללא צורך מצוה.

וכן פסק הגרי"מ טוקצ'נסקי בספרו עיר הקודש והמקדש: "ובימינו שאין צורך מצוה להיכנס להר"ב אסור להכנס לשם בכל אופן, ואפילו קודם "החיל" ואפי' בלא נעלים, ואפי' זה היודע בנפשו שהוא טהור מטומאה היוצאה מגוף - דגם עצם הכניסה שלא לצורך מצוה - היא בכלל מורא מקדש".

כן פסק הרב צבי פסח פרנק בספרו מקדש מלך (עמ' ל"ד), וז"ל: "בדבר איסור כניסה להר הבית בזמן הזה, כבר האריכו בזה הכפתור ופרח, וכן המגן אברהם, וכן שו"ת בני ציון להגר"י עטלינגר, ועוד ספרים כאשר ימצא המעיין".

וכן פסק רבי יעקב בצלאל זולטי בספרו משנת יעב"ץ (הלכות ט' באב עמ' קמ"ח), וז"ל: "ולפי זה נמצא, שאפילו מי שטבל כדין ונטהר מטומאה היוצאת מגופו ועלה להר הבית שלא לצורך מצוה, וכגון בזמן הזה שאין צורך מצוה לעלות להר הבית, שעובר בעשה דמורא מקדש".

וכן פסק מרן הרש"ל הגרע"י בשו"ת יביע אומר (חלק ה' חיד"ד סימן כ"ו אות י"א): "ולכן אסור להכנס בזה"ז להר הבית אפילו לאחר טבילה במנעלו ובאבק שע"ג רגליו וכו', וכן אסור להכנס להר הבית דרך טיול בעלמא, שהרי אף לגבי בית הכנסת ובית המדרש שנינו בברייתא (מגילה כ"ח:): "אין מטיילין בהן, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים" וכו'. וכן פסק הרמב"ם (בפ"ז מה' בית הבחירה ה"ב), שמכלל מצות מורא מקדש, שלא להכנס להר הבית אלא לדבר מצוה".

וכעת, לאחר שראינו מדברי הרמב"ם והפוסקים שהעלייה להר הבית הותרה אך ורק לצורך גדול, "לאיזה ענין מעניני העבודה" או "לדבר מצוה", אז איזו מצוה יש לנו היום בעלייה להר הבית, האם לעלות לרגל? (הרי עיקר המצוה של עליה לרגל היא להביא קרבן להקריבו בבית המקדש, וכמובאר בפסוק: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם) האם להקריב קרבנות? האם להתפלל? הרי על פי תקנות המקום שנאכפות ע"י משטרת ישראל, התפילה אסורה על ההר וכ"ש הקרבות קרבנות (בקרבנות זה חוץ מהבעיה ההלכתית שאם בכלל ניתן כיום להקריב, לו היה אפשר מצד החוק), ואפילו מלמול של תפילה או פסוק מתהלים אסור באמירה, והעובר על כך צפוי למאסר וכד'.

שמא תאמר שכתוב בתורה שיש מצוה לעלות להר אפילו בסתם, לו היה דבר כזה שמצוה ומותר לעלות להר רק בשביל העלייה, אז למה טרח הרמב"ם לכתוב "לאיזה ענין מעניני העבודה" וכן "לדבר מצוה" הרי פשוט שעצם העלייה היא

מצוה, ומזה שהדגיש לנו הרמב"ם מהם ההיתרים לעלייה, אז בוודאי שסתם עלייה להר הבית היא אסורה ואינה מצוה.

בנוסף לכך, עצם עלייתם של אנשים דתיים להר, מהווה מתן היתר והכשר לשאר האנשים לעלות להר בלא כל מגבלה, כגון: נכנסים להר בלי טבילה, רווקות, גרושות ואלמנות נכנסות, נשואות שלא המתינו מלעלות אלא עד לאחר 72 שעות משעת תשמיש, ועוד ועוד תקלות. כמו כן, אותם אנשים שאינם בקיאים בהלכה, נכנסים לכל המקומות בהר ללא כל הגבלה, בחושבם שמותר להיכנס לכל מקום בהר, ובכך מכשילים אותם באיסורי דאורייתא ואף בכרת.

בעלייה להר יש משום סכנת נפשות לעולים, מצד ההמון הפרוע והמוסת, וזאת ללא כל צורך.

מסכנים את השוטרים והחיילים שצריכים להגן עליהם.

מכשילים את השוטרים והחיילים (בין יהודים ובין שאינם יהודים, כי גם לגוי אסור להיכנס) שנאלצים לרדוף אחרי הערבים המתפרעים, ונכנסים לכל המקומות בהר הבית.

פוגעים בשמה של מדינת ישראל, ויכולים לגרום לנזקים ובעיות בינלאומיות, וכן לתופעות של אנטישמיות בעולם כנגד יהודים ואתרים יהודים¹⁵.

מסקנה - מכיוון שהיום, עפ"י התקנות הקיימות בהר הבית (שנקבעו אחרי מלחמת ששת הימים ע"י ממשלת ישראל, ומכונות "הסטטוס קוו בהר הבית"), אסור להשתחוות ואף להתפלל, אסור אפילו למלמל דבר תפילה בפה, וכן אסור אף להכניס תשמישי קדושה להר, והעובר על כך נעצר מייד ומובא לדין, ממילא יוצא שאין שום היתר הלכתי לעלות להר הבית, כי ההיתר הוא דווקא לדבר מצוה, ומכיוון שהיום א"א לקיים שום מצוה על הר הבית, אז ודאי שאין שום היתר.

15 הערה - יעקב אבינו ע"ה הוכיח את בניו שמעון ולוי, לאחר שהרגו את אנשי שכם ואמר להם: "(בראשית פרק ל"ד, ל')...עָכְרָתֶם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיֵשֶׁב הָאָרֶץ, בְּפָנַעְנִי וּבְפָרְזִי, וְאֲנִי מְתִי מְסָפֶר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַכּוֹנִי וְנִשְׁמָדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי". אומנם טענותיהם של האחים לכאורה צודקות, שהרי נהגו באחותם מנהג הפקר, כאומרים: "(בראשית פרק ל"ד, ל"א) וַיֹּאמְרוּ הַקְּזֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחֻתָּנוּ?", אך עם כל זאת, יעקב אבינו ע"ה הבהיר להם, שמ"מ ההפסד רב מן התועלת, משום שבמעשיהם הם מסכנים את חיי כלל בני ישראל, ועל כך אין להם רשות. ולא רק שאין פה מצוה, אלא אפילו עבירה, ולכן בשעת פטירתו הוכיחם קשות על הנהגה זו, שייצאו לעשות מעשה "בלי שהתיעצו עם הזקן", באומרו להם: "ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה". וכל זה בשבטים הקדושים, ומה יאמרו אלו שקמים ומורדים ברבותיהם, בתירוצים שונים ומשונים וסברות כרס שרוח הלאומיות נודפת מהם, ועומדים גדולי ישראל וצווחים כנגדם, ואינם שומעים. ונאה להליץ עליהם: צא וראה, מה בינם לבין אברהם אבינו בהר הבית? אברהם אבינו עלה להר המוריה, הר הבית, והקריב את בנו כדי לבנות את בית ישראל, והם, היום, במעשיהם מקריבים את עם ישראל בשביל הר הבית.

מי ראוי לעלות בהר ה'?

דוד המלך ע"ה ענה לנו על שאלה זו בתהלים (פרק כ"ד, ג' - ד'), וקבע שלא כל אדם יכול לעלות בהר ה', אלא רק בעל מידות מיוחדות, וז"ל: (ג) "מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה', וּמִי יָקוּם בְּמִקְוֶה קִדְּשׁוֹ: (ד) נְקִי כַפַּיִם וְבֵר לֵבָב, אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לִשְׂוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה".

הרד"ק (שם) פירש: "מי יעלה בהר ה'? ומי יקום במקום קדשו? שאין ראוי לכל אדם שיעלה בו, לפי שהוא מקום הקודש והתשובה".

המצודת דוד (שם) הוסיף: "מי יעלה - ר"ל עם שכולם המה לה', מ"מ אין כולם ראויים לבוא בהר ה', והוא בית המקדש, וכמ"ש: "מי בקש וכו' רמוס חצרי" (שעיה א'), וכאילו ישאל: ומי אם כן ראוי לעלות בהר ה'".

הנביא ישעיהו (פרק א', י"ב) מוכיח את עם ישראל בצורה קשה, ואומר להם שבגלל רוע מעשיהם אין הקב"ה חפץ בהם ובמעשיהם, וז"ל: "כִּי תִבְאוּ לִרְאוֹת פָּנַי, מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רִמּוֹס חֲצָרַי".

המלבי"ם (שם) הסביר שהפירוש של רמוס חצרי הוא, הגעה להר הבית אפילו עם קרבן אך לא נכנס לעזרה, וכן סתם עלייה שאין בה כוונה ללמוד שם יראת שמייים, וז"ל: "כי תבאו לראות פני. בשלש רגלים, שאז הלא צויתכם לעלות ולראות, וא"כ, הלא תאמרו, הלא אז אתם מוכרחים ומצווים על הבאת הקרבן. אני משיב לכם: מי בקש זאת מידכם, גם זאת בעצמו שתרמסו חצרי להתראות פנים, מי בקש מידכם? ואחר שחייב הקרבן הוא רק אם מתראה פנים בעזרה, הלא טוב שלא תלכו לעזרה ולא תביאו קרבן. רמוס חצרי - ר"ל, אחר שאינכם מכוונים בעליה זאת ללמוד שם יראת ה', א"כ אינכם עושים בזה שום מצוה, רק מה שאתם רומסים חצרי בחנם".

כמה אקטואליים דברי הנביא ופירוש המלבי"ם לימינו, שעולים רבים עולים לשם לא לשם "ללמוד שם יראת ה'", אלא פשוט "להראות לערבים", "להוכיח בעלות עם ישראל על הר קודשנו" ועוד, וזאת בנוסף שעולים להר בלי קרבן, ואף אם היה קרבן, הרי לא יכלו להיכנס לעזרה כי הם טמאי מתים, חוץ מחוסר ידיעתנו היכן הוא מקום העזרה והמקדש. דבריי מתבססים על עדויות מאנשים, וכן תמונות שהגיעו לידיי, איך בני נוער עולים לשם עם חולצות טריקו בעלי כיתוביות של כוכבי קולנוע וכד', ומצטלמים שם "סלפי" כאילו שהגיעו להבדיל לאיזה אתר היסטורי או ארכיאולוגי. היכן מורא מקדש?

עליית גויים להר הבית בעבר ובימינו

בזמן שבית המקדש היה קיים, הגויים יכלו להיכנס להר הבית עד מקום החיל, כמובא **במשנה מסכת כלים** (פרק א', ח'): **"החיל מקודש מומנו (מהר הבית), שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם"**, כלומר לחיל לא יכלו להיכנס, אבל עד החיל יכלו.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז', ט"ז): **"החיל מקודש מומנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוטל נדה נכנסים לשם"**. וע"ז הוסיף הראב"ד (שם) **"אף זה מדבריהם"**, כי בעיקרון, מהתורה העכו"ם יכולים להיכנס עד עזרת נשים, אך מדבריהם גזרו עד החיל, כמובא בפירושו הר"ש (רבי שמשון משאנץ) על **מסכת כלים** (פרק א', ח'), וז"ל: **"שאין עובדי כוכבים וטמאי מתים נכנסים לשם - היינו מדרבנן, דמדאורייתא אפילו בעזרת נשים שרי, שכל זה מחנה לוי עד עזרת ישראל ששם שער ניקנור"**. וכן פירשו (שם) **"הרא"ש והרע"ב"**.

כיום, שאין אנו יודעים בוודאות את מקום בית המקדש ומקום החיל, אז בוודאי שאסור גם לגויים כמו ליהודים להיכנס בכלל להר הבית. ומה שהתירו בעבר לגויים להיכנס, זה היה בתנאים מסויימים ובעבור מטרה מסויימת, כמובא בשו"ת הרמ"ע מפאנו (ס"ח) ובספר **דרך הקודש** (בסו"ס מגיד מראשית דף ט', ב'): **"כדי שהנכרי שיבוא מארץ רחוקה להתפלל, יכנס להר הבית ועיניו יביא למחנה שכינה לכיין למקום, וכדי שיראו כבוד ה' (ועיין משך חכמה פ' וזאת הברכה, בפסוק "עמים הר יקראו")"**. וגדולה מזו מצינו להאברבנאל בפירושו **ליחזקאל** (מ"ב, ה'), **דאף בעזרת נשים הותר להם להכנס, באם מטרתם להתפלל ולהודות לאלקי ישראל (ולא כדי לראות יופי הבנין)**, ולא עוד אלא שבמקרה זה ייחדו להם אפי' מקום להתפלל ע"ש. אך בזמנינו, חרב המקדש בעווננו, וכל מטרתם לבוא לבית התיפלה שלהם שנבנה על חורבות מקדשנו, וכן הם פוגעים בקדושת המקום ע"י הבאת מתיהם למקום המקדש וכן פעולות נבזיות נוספות, לפיכך אין להם כל היתר בדבר. (ועיין עוד בשו"ת יחל ישראל סימן פ"ח).

האם מותר להכניס גויים למקום המקדש?

גם בזמנינו חל איסור להכניס גוים במקום המקדש החל ממקום החיל, וזאת בהתאם לההלכה שנפסקה ברמב"ם בהלכות בית הבחירה (בפ"ז הט"ז): **"החיל מקודש מומנו שאין עכו"ם וטמא מת נכנסים לשם"**. ולא עוד, אלא אפילו נכנסו מעצמן, אילו היה הכח בידינו להוציאם משם (ולא חשש איבה וכי' מא"ה) היה מן החובה לעשות זאת כפי שפוסק עוד הרמב"ם בהלכות **ביאת המקדש** (פ"ג ה"ה): **"החיל משלחין מומנו עכו"ם וטמא מת ובוטל נדות"**. עכ"פ, יש להמנע בכל מחיר **שלא לעשות איזה השתדלות שהיא לאספסוף ולהביאם, ולשדלם שיכנסו לשם**. (עיין עוד בציץ אליעזר חלק י', סימן א', אות ס"ו).

מהו האיסור בהכנסת גוי למקום המקדש?

המהרי"ט כתב, המכניס גוי למקדש, עובר משום "ולפני עור לא תתן".

בספר מגיד מראשית (בק' דרך הקודש) תמה על דברי המהרי"ט, וז"ל: "ולא זכיתי להבין את דבריו", כלומר, מה שייך "ולפני עור" בגוי.

אך בספר חזון נחום (על טהרות פ"א דכלים מ"ו), תירץ את תמיהת ה'מגיד מראשית' וביאר את כוונת המהרי"ט. לדעתו, המהרי"ט סבר שהגויים מוזהרים מדרבנן שלא להיכנס למקדש, ולכן כתב המהרי"ט "שהמכניס גוי למקדש עובר משום לפני עור".

וכן כתב גם בספר שמש ומגן (מוזבא בשדי חמד מערכת ו' כלל כ"ו אות ל"ג). הרב התריע על מה ששמע, שיש ישראל שקונים מים בירושלים מן העכו"ם, שממלאים מבור שבעזרת ביהמ"ק ומצוים את השואבי מים שיביאו להם מבור זה. במעשה זה יש ביטול מצות עשה דשילוח טמאים וכו', ועוד שאפשר גם שהעכו"ם מוזהר שלא ליכנס למקדש, והגורם לו ליכנס עובר משום לפני עור, וכו'.

השדי חמד תמה שם על דבריו, שהרי אין לעכו"ם שום טומאה בעולם בעודנו חי וכו', ורק מדברי סופרים שיהיו העכו"ם כזבים, ומכיון שהוא מדרבנן לא אסרו רבנן להעכו"ם עצמו, וא"כ לא שייך דין לפני עור. אך ניתן לדחותו בכך, שראה ראינו שגם רבינו המהרי"ט סובר בפשיטות בשיטה האמורה שהעכו"ם בעצמו ג"כ מוזהר על כך, וכי הישראל המשדלו להיכנס עובר על לפני עור.

אך עדיין לא מתורץ מה שהספר שמש ומגן כתב שם עוד, שיש בזה ביטול מ"ע דשילוח טמאים, היכן מצאנו בזה איסור תורה?

הגרצ"פ פראנק בקונטרסו הר צבי יישב זאת באומרו, נניח שהעכו"ם לא בר קבולי טומאה ניהו, אבל בגדיו טמאים הם ואסור להכניס כלי טמא למקדש, ולכן מי שישלח נכרי להר הבית הרי הוא עובר על מ"ע ד"מזכר ועד נקבה תשלחו". (ועיין עוד באורך בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' סימן א' אות ס"ו - ע').

האם בזמנינו ישנה המצוה של שמירת המקדש?

וכן, האם עלינו לשלח את הנכרים הבאים להר?

הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש (פרק ג' הלכה ה') פסק שנכרי הנכנס למקום שאסור להיכנס אז עלינו לגרשו, וז"ל: "החיל משלחין ממנו עכו"ם, וכו'".

וכעת נשאלת השאלה, האם דין זה שייך גם בימינו כשאין בית המקדש קיים, וכן שאין

ידינו תקיפה כ"כ על הנכרים? והאם עלינו להעמיד שומרים שימנעו את כניסתם?

בספר **משכנות לאביר יעקב** (ח"ב), דעת המחבר שם היא לחיובא, שאכן עלינו להעמיד שומרים, ואילו הגאונים הגר"י מקוטנא והאדר"ת ז"ל ועוד, הראו לו פנים לפטור. וכ"כ גם האבני נזר (ח"ב סימן תמ"ט, ה') שא"א לקיים מצות שמירה בזה"ז, וגם ליכא חיובא. וכך העלה בזה בספר **עולת תמיד** והוכיח בכמה ראיות, שהגם דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לע"ל, מ"מ חיוב השמירה ליכא כי אם בזמן שהיה ביהמ"ק קיים.

גם בספר **מעשי למלך** (על הרמב"ם בסוף ה' בית הבחירה, נוסף למ"ש בזה בפ"א מה' ביאת מקדש ה"ז) פטר את השמירה, ונימוקו הוא, שכיון שהאומות נכנסים לשם ואין בכוחנו לגרשם משם, טוב לנו להעלים עין מזה, אבל אם נעמיד שומרים יהיה חיוב עלינו לעכב על האומות שלא יכנסו לשם, ובאמת אין אנו יכולים לעכב, א"כ הוי כאילו בידיעתנו נכנסים לשם ואיכא איסורא.

ועל דברים אלו הוסיף הציץ אליעזר (חלק י' סימן א' אות ע'): "והנימוק הזה הוא נימוק חשוב מאד וראוי שניתן דעתנו עליו, במיוחד כעת שבע"ה השליטה על כל השטח הקדוש בידינו הוא, ומאיך לא נוכל לעכב את הגוים מלהיכנס שם מסיבה של מה יאמרו הגוים בעולם הגדול, וד"ל, לכן נהי שמוכרחים אנו לשמור על המקום מסיבה בטחונית, אבל כל מה שאפשר להיות בזה בשב ואל תעשה הרי זה יותר משובח, כי הרי ראה ראינו מהאיסור שיש גם בזה"ז מלהכניס גוים בשטח בית המקדש".

מסקנה - לכתחילה אסור לשלוח נכרים להר הבית לכל שליחות. כמו כן, דין שילוח נכרים מהר הבית קיים גם בימינו, אך מכיוון שאין בכוחנו כיום לשלחם, אז שב ואל תעשה עדיף.

האם הרמב"ם עלה להר הבית?

ישנם שוגים ומטעים, הרוצים להיתלות במספר איגרות של הרמב"ם, שבהם לכאורה מספר הרב שנכנס להר הבית והתפלל שם, ולהסיק מכך שהרמב"ם בעצמו נכנס למקום המקדש.

בחוברת בית ה' נלך להרב ישראל אריאל (בהוצאת מכון המקדש), הביא את לשון האגרות וניתח אותם בצורה כזו שאינה משתמעת לשתי פנים, דהיינו, שמהם ניתן ללמוד רק דבר אחד והוא, שהרמב"ם הגיע ל-ם, עלה להר הבית והתפלל שם.

לפני שאנתח את הדברים ובס"ד אפריכם, או לפחות אטיל בהם ספק גדול, בואו ונקראם.

האיגרת מובאת במספר מקומות עם שינויי גרסה קטנים. בספר חרדים (מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ג') בשל"ה הקדוש (מסכת יומא פרק נר מצוה), בסוף ספר חידושי הרמב"ם לר"ה (דף כ"ה ע"א), ושם באיגרת, מובא תיאור של הרמב"ם על תלאותיו ונדודיו שלו ושל משפחתו בדרכו ממרוקו לישראל, וכן עלייתו ל-ם ולחברון, וז"ל: "...וכן מצאתי בסוף שיטה אחת שהעתיקה הנעלה רבי שמואל בר אברהם שקייל ז"ל בעכו, מכתיבת יד הרב רבינו משה מאור הגולה, כך היה כתוב שם, וגם זה מצאתי בסוף הספר מכתיבת הרב ומלשוננו... וביום שלישי בשבת, ארבעה ימים לירח מרחשון, שנת ששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה', ו' ימים לירח מרחשון... וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה מהרה, אמן" 17,16.

16 החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים אות מ', ק"נ, ערך הרמב"ם) מאשר שראה את כתב היד של פירוש הרמב"ם, אך הוא לא התייחס לפרשנות המילולית, וז"ל: "אנכי תולעת בא לידי פי' ראש השנה כ"י להרמב"ם, ומי' בס' חרדים במצות תשובה פ"ד שמוצא בסוף שיטה אחת לרבינו משה מאור הגולה וכו' הוא הרמב"ם. כי כל אותו הלשון שכתוב בספר החרדים, כתוב שם בסוף שיטת ראש השנה להרמב"ם הנזכר. רק שיש טעות בספר החרדים במספר השנים, ובשיטה הנז' כתוב שנת ארבעה אלפים ותשע מאות וחמשה ועשרים".

17 הרב אריאל אף הביא את תשובת הרב א.י. וולדנברג בספרו ציץ אליעזר (חלק י', עמ' כ"א) שהרב הגיע למסקנה "שהאיגרת בוודאי יצאה מיד הרמב"ם, וברור, אפוא, שנכנס הרמב"ם להר הבית עד מקום שהורשה להיכנס עפ"י הדין, וכפי שפירט ובירר המקומות המותרים, וכפי שידע על כך בדיוק כיד חכמתו הגדולה".

אכן הרב כתב כן, רק שהכותב שהביא את הציץ אליעזר כראיה "שכח" לציין את המשך דברי הרב שם, שאסר לחלוטין כל עלייה להר הבית, וז"ל הרב ציץ אליעזר (שם אות נ"ג): "אחרי שפרשנו כשמלה דעות כל גדולי הפוסקים מראשוני הראשונים עד אחרוני האחרונים, שהיא לאסור באיסור חמור הכניסה בזה"ז במקום המקדש, דעת לנכון נקל שאין בזה"ז בהחלט לשום מי שהוא, ולו יהא כגובה ארזים גבהו, לבוא להקל ראש לחלוק על אבירי הפוסקים שדבר בהלכה לא נעלם מנגד עיניהם הבהירות, וכידוע, לבוא לשנות הלכה קבועה ומקובלת צריך תנאי ראשון שהמשנים יהיו גדולים מקודמיהם בחכמה ובמנין, דבר שנעלם מאופק דורנו".

(ב) אגרת נוספת שממנה מנסים להוכיח שהרמב"ם עלה להר הבית היא, האיגרת ששלח הרמב"ם לדיין רבי יפת מעכו. באיגרת זו לרבנא מרנא יפת בר מרנא ואבנא אליהו הדיין, המובאת בקובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו, קובל הרמב"ם עליו, למה לא יצר קשר ולא ניחם אותו על פטירת אביו. כמו כן, מספר הרמב"ם על הצרות הנוספות שעברו עליו, כגון פטירת אחיו רבי דוד בים של הודו ועוד צרות, וכבדרך אגב מוסיף הרמב"ם ואומר, וז"ל: "ולולא התורה שהיא שעשועי, ודברי החכמות שאשכח בהם יגוני אז אבדתי בעניי. ואני בכל זה איני קובל לא על חכם ולא על תלמיד, ולא על רע ומיודע, וראוי לקבול עליך יותר מכולם, שאני, והוא, ואבא מארי ז"ל ארבעתנו הלכנו בבית ה' ברגש, ולא שאלת ולא דרשת, ומן הדין היה שלא אשיבך על כתב זה שהגיע עתה בעבור ההרשאה". (כאן לא מוזכרת היציאה מעכו לירושלים בכלל, אלא סתם משפט ערטילאי שאין ממנו שום ודאות שמדובר על בית המקדש בירושלים, או שעלו אליו).

(ג) באגרת תימן כותב הרמב"ם, וז"ל: "וכאשר יצאנו מארץ המערב, לחזות בנועם ה' ולבקר מקום קודשו".

משלשה מקורות אלו, בנה הרב אריאל את אחת מטענותיו "החזקות", להוכיח שמותר ואף מצוה לעלות להר הבית, והראיה היא שהרמב"ם עצמו אכן עלה להר הבית והתפלל שם.

וכעת, אעבור על טענותיו אחת לאחת.

(א) לאחר שהרב אריאל הביא את דברי הרמב"ם שכתב שביקר "בבית הגדול והקדוש", ושלדעתו התכוין הרב לבית המקדש, חיזק שם הרב את טענתו בראיות נוספות המוכיחות שהכוונה לבית המקדש, וז"ל (שם עמ' נ"ב): "המושג 'הבית הגדול והקדוש' שבדברי הרמב"ם הוא מושג שא"א לטעות בו. מקור המושג בדברי חז"ל בגמרא (ברכות מ"ח, ב.). כך גם ניסחו חכמים את תפילת מוסף בחגים: "ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, לעשות חובותינו בבית בחירתך, בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו וכו', ברור אפוא, שכאשר הרמב"ם הזכיר את הביטוי הזה התכוין לבית המקדש".

אך לענ"ד אין שום הוכחה מכאן שמדובר על בית המקדש, אלא כנראה זה היה בית כנסת בסמיכות להר הבית. צריך להבין את ההתפעלות הגדולה של הרמב"ם מהגעתו ל-ים, שזו לו פעם ראשונה להיותו ב-ים עיר מקדשנו ותפארתנו ולכן גדלה התפעלותו, גם בלי לעלות להר הבית. היום בימינו להיות ב-ים, בארץ ישראל זה לא משהו שמרגש אותנו מספיק, אך לבוא מחו"ל ל-ים בזמן הגלות הנוראית

(כאלף ומאה שנים אחרי החורבן), עצם ההגעה לא"י וכל שכן לי-ם, ויותר מזה סמוך לבית המקדש, זו התגשמות הכל.

בש"ת מהרי"ק (סימן ה') **לרבי יוסף בן שלמה קולון** (נולד בצרפת בשנת ה"א ק"פ (1420) תלמידו היה ר' עובדיה מברטנורה, המהרי"ק נפטר בשנת ה"א ר"מ (1480). הספר חידושי ופירושי המהרי"ק כולל חידושים על התורה, הרמב"ם והסמ"ג) דן הרב על חורבן בית כנסת בירושלים שהוחרב ע"י גויים, ונאלצו לעשות מגבית לצורך בנייתו מחדש. וז"ל: "ויהי כהיום אשר קרה מקרה, כי בעוה"ר ידו פרש צר על בית הכנסת שבירושלים עיר הקודש, ונתן הבית הגדול והקדוש, ועל זה הוצרכו ק"ק שבירושלים תוב"ב להוציא מעות רבות כדי להשתדל לבנות הנהרסות ע"י מלך מצרים יר"ה, וגם בהוצאת הבנין ועניינים אחרים וכו', ובבואם הגזברים הנז' הממונים על המעות הנז', המה הגזברים הנז', נשא לבם אותם לקרבו אל המלאכה מלאכת הקודש, לסייע בבנין בית הכנסת שבירושלם תוב"ב". הרב בתשובתו מכנה את ביהכ"נ בירושלים "הבית הגדול והקדוש" שאלו בדיוק המילים שהשתמש בהם הרמב"ם כשהגיע לי-ם. הדגשתי לעיל בכוונה את תקופת חייו של המהרי"ק שהוא חי מאתיים שנה אחרי הרמב"ם, דבר המעיד שזו הלשון שכינה אז את בית הכנסת בירושלים.

ייתכן מאוד, שזו הייתה כוונת דבריו של הרמב"ם באומרו שהתפלל בבית הגדול והקדוש.

וכן כתב בש"ת **מנחת יצחק** (חלק ה' סימן א' אות ט"ז): "דנראה מגוף התשובה, דסובב על ביהכ"נ שבירושלים, אבל בהר הבית מאן דכר שמיה, וזה בלבד מה שהיה בירושלים, מקום מוכן לעלות תפילה השמימה, (ועיין בזה בתשו' חת"ס חו"ד ס"י רל"ג ורל"ד), סגי להיות נקרא הבית הגדול והקדוש, אבל לא שהיה בהר הבית, ואם ניתן לנו לשער, נאמר דזה הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו הרמב"ם, עמד עד זמן המהרי"ק, שהי' הרבה פחות מב' מאות שנה ביניהם, ורק אז נחרב ע"י צר הצורך כנ"ל".

וכן כתב בספר הר הקודש להרב משה שפירא (פרק ג' סעיף י"ב): "לכן נראה כי הרמב"ם לא נכנס אפילו בהר הבית, ומה שכתב "ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו", הכוונה אל ביהכ"נ שבירושלים, ומחמת חשיבות י-ם קורא לביהכ"נ שבו "הבית הגדול והקדוש", וכדאיתא במדרש שוחר טוב (מ"ז, צ"א), וברמב"ן על התורה (בראשית כ"ח, י"ז), רבינו בחיי (בראשית כ"ח, י"ז), וכפתור ופרח (פ"ו ד"ה המקום) בשם פרקי דרבי אליעזר (פלי"ה), "אין זה כי אם בית אלוקים", מכאן אתה למד, שכל המתפלל בי-ם כאילו מתפלל לפני הקב"ה ולפני כסא כבודו, ששער השמים הוא שם", וע"ע בביאורי הרד"ל (פדר"א שם), וא"כ אין כל פלא מה שכינה לביהכ"נ שבירושלים "הבית הגדול והקדוש".

וכן בספר לשד השמן מביא בשם הרימ"ט שפירש שכוונת הרמב"ם היא על עיר קדשנו ירושלים ת"ו, שבזמן שאין ביהמ"ק קיים מכנה את ירושלים שקדושתה לא בטלה, בשם הבית הגדול והקדוש ע"ש. ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק י' סימן א') הביא סיוע לכך מרש"י, וז"ל: "ובאופן מופשט הייתי מביא סיוע לזה מדברי רש"י (בזבחים ד' ק"ז ע"ב) ד"ה וקידשה לעתיד לבא, שכותב בלשון "והוא לה ירושלים בית הבחירה" ע"ש, הרי שגם רש"י מכנה את ירושלים בשם בית הבחירה, וא"כ מכש"כ שיש מקום לומר שהרמב"ם כינה את ירושלים בדומה לזה בשם הבית הגדול והקדוש, דהרי איהו ס"ל באמת (בפיהמ"ש פ"ד דר"ה ופ"ג דסוכה ועוד) דמקדש תקרא ירושלים כולה. ובפיי"ב מנגעים מ"ד מכנה אותה גם בשם בית תפלה כיעו"ש, ואכמ"ל בהבנת דברי רש"י כפי שיטתו, עכ"ל.

וכעת, לענ"ד זכיתי בס"ד למצוא את המקור לדברי הרמב"ם, והוא במשנה במסכת ראש השנה (פרק ד' משנה א'): "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה" וכו'. והרמב"ם (שם) פירש: "כבר ביארנו לך כמה פעמים, כי מקדש נקראת ירושלם כולה, ומדינה, שאר ארץ ישראל". וכן הסכים עמו רבי עובדיה מברטנורא, וכן פירש שם התפארת ישראל - יכין (אות א'): "במקדש - ר"ל במקום המקדש, דהיינו בכל ירושלים".

וכעת ראיתי גם בספר מקומות הקדושים (עמ' ק"ג) שמביא ראייה לחזק את דברי הרמב"ם שהמקדש זה ירושלים, ממה שאנו אומרים בתפילה: "והביאנו לציון עירך ברינה, ולירושלים עיר מקדשך".

כעין הדברים דלעיל, גם הגר"א קוק בשו"ת אורח משפט (אורח חיים סימן ל"ה) כתב שבתי הכנסיות צריכים להתקרב ולהיות כהבית הגדול והקדוש, שזה המקדש, וז"ל: "ובוודאי חייבים אנחנו להתקרב בכל מה שאפשר לנו, ובכל מה שמותר לנו, במקדשי - מעט הללו, מעונות השכינה שלנו בתי - כנסיותינו, לתכונת הקדושה של הבית הגדול והקדוש, שיבנה במהרה בימינו".

(ב) הרמב"ם כתב "ונכנסתי לבית הגדול והקדוש", ושאלתי, וכי לאיזה בית נכנס? הרי מוסכם על כולם שבמידה והרמב"ם עלה להר הבית, שהוא עמד בהר הבית במקום פתוח ולא סגור, כי הרי אין בית מקדש. והאם אפשר או שייך לומר שהוא נכנס למסגד של הישמעאלים, וקרא אותו בית גדול וקדוש ח"ו?

(ג) לו הרב היה עולה להר הבית, היה עליו לומר "ועלינו להר הבית, להיכן שמותר לעלות", או "התפללנו מול שריד קודשנו", ולא כפי שכתב "ונכנסתי".

רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף בתרא, בקונט' כבוד הלבנון (עמוד קצ"א והלאה) כתב: "ודע כי מה שסמך המתיר (כוונתו לר' יהודה בראווי, מחבר ספר שער דלתי הלבנון שהודפס בשנת תרפ"ח - 1928) על דברי הרמב"ם באגרתו, שעלה לירושלים ונכנס לבית הגדול והקדוש והתפלל בו. הנה ברור מאוד שהרמב"ם לא יעשה דבריו פלסטר להיכנס בטומאה בבית המקדש, היפך מה שפסק (בפרק ו' מהל' בית הבחירה), ובוודאי שלא נתכוון לבית המקדש עצמו".

(ד) בספר תולדות הישוב היהודי בא"י (פרק שביעי עמ' 285) מאת פרופ' הרב שמואל קליין, העלה מספר תמיהות על דברי הרמב"ם הללו, ומסקנתו שקטע זה הוא מזוייף ולא נכתב ע"י הרמב"ם, וז"ל: "יש בקטע זה כמה דברים מוזרים שכבר העירו אחרים עליהם, והמפליא ביותר מה שהוא אומר "ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו", שפירושו לפי פשוטם של הדברים: שנכנס להר הבית למקום המקדש, דבר שסותר את שיטת הרמב"ם בנוגע לאסור הכניסה למקום בית המקדש. והרי הדברים שבקטע הנ"ל מחזקים ממש את ידי מתנגדי הראב"ד בעל ההשגות. חכמי ישראל קבלו בכל מקום את דעת הרמב"ם ואף בצרפת ארץ הראב"ד, הסכימו לפסק הרמב"ם. מזה יוצא ברור שאין לדברים אלה בנוגע לביקורו במקום המקדש שום ערך היסטורי, אלא יש לחשוב שלפנינו משפט מזויף של אחד ממתנגדי הרמב"ם שרצה "להוכיח" כביכול, שהרמב"ם סתר את דברי עצמו".

וכן ראיתי בקונטרס המפרש השלם (ספר היוכל לגינצבורג, החלק העברי ניו יורק עמ' של"ח) שר' אהרן פרימאן, מגדולי הביבליוגרפים בזמן האחרון, שכתב שהפירוש המובא בר"ה ומייחסים אותו לרמב"ם "מיוחס לו בטעות".

וכעת ראיתי בספר אוהל יששכר להרב יששכר דב גולדשטיין (סימן פ"ו עמ' קל"ו) שגם הוא פקפק על אמיתות כל האגרת, וז"ל: "אך כבר זמן רב כתבתי לאחד ששאל אותי אודות מכתב זה, שכל תוכן המכתב מפוקפק בעיניי, כי כפי שנדפס בחרדים קרה דבר זה שנת חמישה ועשרים, וידוע דהרמב"ם נפטר שנת תתקס"ה, והרמב"ן לא עלה לא"י עד שנת כ"ז לאלף הששי, וא"כ בעל המכתב אינו לא הרמב"ם ולא הרמב"ן, אלא שראיתי עתה נדפס מכתב זה במקום א' ושם נכתב "שנת תתקכ"ה", אלא שחושש אני שזה תיקון מאוחר שהרי בספר חרדים לא נדפס כן" וכו'.

לו הייתה לנו ראייה ברורה שאמנם הרמב"ם כתב דברים אלו, היינו נאלצים לומר שמעיקרא כשהיה בא"י ואח"כ כשכתב זאת סבר כאותם המתירים להיכנס בזמן הזה למקום המקדש למרות שהכל שרויים בזה"ז בטומאת מת, ולאחר מכן כשכתב את חיבורו הגדול חזר בו מדעתו הראשונה. אכן אין כל בטחון כי אמנם אותו סיפור מסע הוא באמת של הרמב"ם, ועכ"פ ודאי שדבריו בחיבורו הגדול הם

המכריעים לעניין קביעת עמדתו בהלכה זו.

ה) בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' א' אות נ"ז) הוכיח מהתאריך שהיה רשום בראש האגרת ד' אלפים תתקכ"ה ליצירה, שיוצא שהיה אז הרמב"ם בן עשרים ושבע שנים, והיינו לפי דעת הרב י. קאפח בהקדמתו לס' מורה נבוכים שבהוצאתו, ולפי המבואר בשם הגדולים (ערך הרמב"ם) נולד הרמב"ם בשנת ד' אלפים תתצ"ג, וא"כ היה הרמב"ם באותו זמן בן שלשים ושתים, ועכ"פ לנידון דידן אין בזה נפקא מינה, והיינו שהביקור בא"י היה לפני שחיבר את ספרו משנה תורה, וכן לפני שגמר את פירושו למשנה". ולאור דברים אלו, המשמעות היא שיתכן שהרמב"ם לפני שהשלים את חיבוריו סבר שמותר לעלות, אך בבגרותו פסק בסכינא חריפא שאסור לעלות.

לאור כל הדברים הללו, לענ"ד אין שום ראיה לכך שהרמב"ם עלה להר הבית, ורק איש שוגה ופתי יעלה על דעתו להבין או להאמין כך, כי רבנו הגדול ז"ל לא היה עושה את דבריו פלסטר, וכפי שהבאנו שפסק לנו מפורש את פסקו בזה לאיסור גם בזה"ז. אך גם אם נקבל פירוש מוטעה זה שהרב נכנס להר הבית, הרי ברור איפוא שנכנס רק עד מקום שהורשה להיכנס ע"פ הדין, וכפי שביירר ופירט המקומות המותרים כפי המצב האישי (בפ"ז מה' בהב"ח ובפ"ג מה' ביאת מקדש), וכפי שידע על כך בדיוק כיד חכמתו הגדולה. אבל אנו לא נדע עד מה.

וכדאי להזכיר ולהדגיש, כי אצל הרמב"ם מתוך קדושת הנהגתו לא היתה גם מגבלה של בעל קרי, וכפי שמעיד בשמו רבינו יונה (על הר"ף פ"ג דברכות) שהשיב לראשי ישיבות שבבבל, "שמימיו לא ביטל טבילת בעל קרי אפילו שעה אחת", עכ"ל.

אומנם בחוברת 'בית ה' נלך' של מכון המקדש בראשות הרב ישראל אריאל, ניסה הרב בכל דרך להכניס פיל בתוך חור של מוחט (פילא דעיילא בקופא דמחטא, מסכת ברכות דף נ"ה:), להוכיח שהרמב"ם אכן עלה להר הבית, אך דרכו זו לא תצלח.

אביא כעת משם מספר דוגמאות לכך, ואשיב עליהם.

א. שם (בעמ' נ"ג): "שנים רבות לאחר שנכנס להר הבית, כותב הרמב"ם איגרת לידידו הרב יפת בא"י, אשר ליווה אותו מעכו לי-ם ונכנס עמו לתפילה במקום המקדש וכו', הרמב"ם חוזר ומזכיר בערגה את רגעי עלייתו להר לתפילה".

ב. שם (עמ' נ"ג): על האגרת ששלח הרמב"ם לרב יפת וציין הרמב"ם באיגרת: "שאני, והוא, ואבא מארי, ואתה, ארבעתנו הלכנו בבית ה' ברגש", כותב על כך הרב אריאל: "הרמב"ם מציין את ההתרגשות שהייתה לו בתפילתו בהר".

ג. שם (עמ' נ"ג): "וחוזר ומזכיר לו את הרגעים שקיימו יחד מצות עשה של מורא מקדש, בעלותם לירושלים והליכתם בהתרגשות בבית ה'".

ד. הרמב"ם אמר: "וכאשר יצאנו מארץ המערב, לחזות בנועם ה' ולבקר מקום קדשו", כותב הרב אריאל: "כלומר, ביציאתו מצפון אפריקה - זה היה היעד: לבקר במקום המקדש".

למעשה כבר עניתי לכל טענות הרב אריאל כבר לעיל והיה אפשר להסתפק בהם, אך אוסיף כעת עוד מספר דברים.

הרב אריאל החליט חד משמעית שהכוונה לבית המקדש, אך לידיעת הרב "מקום קדשו" חוזר גם על ארץ ישראל או ירושלים, כמובא בעזרא (פרק ט', ח'): "וְעַתָּה, כְּמָעַט רָגַע, הִיְתָה תַּחֲנוּנָה מֵאֵת ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלִיטָה, וְלָתֵת לָנוּ יְתֵד בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ".

רש"י פירש (שם) - "ולתת לנו יתד - לקבוע אותנו בארץ ישראל", והמצודת דוד פירש - "יתד וגו' - קבועות בירושלים כיתד הקבוע", וזה בהמשך למה שהוכחתי לעיל (פירוש המשנה למסכת ר"ה פ"ד מ"א) שהרמב"ם סובר: "מקדש נקראת ירושלים".

בהמשך (שם עמ' נ"ד) הוסיף עוד: "מיד עם בואו ובו ביום נכנס הרמב"ם לחצרות המקדש, לבית הגדול והקדוש - כלשונו - ועמד שם בתפילה". ובהמשך (שם) הוסיף: "העובדה שהרמב"ם ומלויו נכנסו בו ביום להר הבית, מלמדת, שסמכו על ההיגיון הישר ועל המסורת המקובלת, וכך נכנסו להר הבית".

בושה וחרפה! הרמב"ם, גדול העולם, גדול הפוסקים, עליו אומרים: "ממשה עד משה לא קם כמשה", באיסור דאורייתא, בעונש כרת הוא סמך על "ההיגיון הישר" להיכנס להר הבית בו ביום. מניין ידע הרמב"ם את מקום המקדש, הרי לא הייתה להם קבלה על מקום המקדש כפי שנראה לקמן, שמאות שנים לפני כבר פסקה העלייה, אז איך נכנס בו ביום, בלי מדידות בלי כלום, סתם ככה הרמב"ם יכנס? האם זו לא פגיעה בכבוד וקדושת הרמב"ם? החבר'ה האלה שעולים להר הבית, בקוראי את טיעוניהם אני מבין שהם אלה שסומכים על "ההיגיון הישר" שלהם, ועולים להר הבית למרות כל דברי גדולי העולם שפסקו ופוסקים נגד, למרות האיסור החמור מדאורייתא, למרות עונש הכרת.

ובאשר לדבריו "ועל המסורת המקובלת", ראה לקמן את הפרק הבא, שהוכחתי שהמסורת באותה תקופה מעידה חד משמעית שהפסיקו לעלות להר הבית כמאתיים עד שלש מאות שנה קודם לכן, והתפללו בעיקר בהר הזיתים או סביב

לכותל המזרחי או המערבי. וכן, שהצלבנים השתלטו על י-ם ואסרו כניסה לי-ם
וכל שכן להר הבית, אז כיצד עלה הרמב"ם להר הבית?

מסורת של למעלה מאלף שנים שיהודים לא עלו להר הבית

להלן, עדויות של רבנים ותיירים שחיו או ביקרו בא"י, והעידו שלמעשה מסוף תקופת הגאונים ואילך (למעלה מאלף ומאה שנים) יהודים לא עלו לתפילה להר הבית, והם התפללו על הר הזיתים או הכותל המזרחי או המערבי. דבר זה נמשך למעלה מאלף שנה לפחות, עד ימינו אנו. עדויות אלו בכוחם לחזק את טענתנו שלא ייתכן לומר שהרמב"ם עלה להר הבית, וכ"ש שלא נכנס למקום המקדש.

בן מאיר, ראש ישיבת ארץ ישראל (בשנת ד'תרפ"א, 921 לספה"נ, היה בר פלוגתיה של רס"ג בדבר קביעת מולד ר"ה), שולח במכתבו לידידו בבגדד ברכות ושלוש מהארץ הקדושה, ומוסיף: **"תפילתנו עליכם תדירה, ועל זקני יקר שלכם בהר הזיתים מול היכל ה' מקום הדום רגלי אלוקינו, ועל שערי מקדש ה', בקיבוץ כל ישראל לחוג חג ה' חג הסוכות"**. (מובא בתזכיר על הכותל המערבי עמ' 20). מכתב זה מעיד שלפני למעלה מאלף ומאה שנים (למעלה ממאתיים וחמישים שנה לפני בא הרמב"ם לי-ם) התפללו מחוץ להר הבית על יד השערים, ובהר הזיתים.

שלמה בן יהודה, ראש ישיבת ירושלים (ד'תשע"ח - ד'תת"י, 1025 - 1050) כתב סדר מלא של התפלה של היהודים באותו זמן על יד הכותל, ואומר **שהם סובבים את שערי המקדש** (שכולל בלי ספק גם כותל המערבי) ומתפללים על ידם בקול רם, בקדוש וברוך, **ובימי החגים הם עולים אל הר הזיתים**. (מובא בתזכיר על הכותל המערבי עמ' 20).

בספר חסידים (סימן תר"ל הוצאת מקיצי נרדמים) מספר על עלייתו לרגל של **רב האי גאון** (נפטר ד'תשצ"ח, 1038 לסה"נ) יחד עם הרב אביתר כהן צדק, והם הקיפו רק את הר הזיתים ולא עלו להר הבית, וז"ל: **"רב האי ורב אביתר כהן צדק היו בירושלים וכו', ורב האי היה עולה בכל שנה לירושלים מבבל, והיה שם בחג הסוכות, כי היו מקיפין את הר הזיתים בהושענא רבא ז' פעמים וכו', אמר לו הרוצח לרב האי, למה היית הולך לבד כשהייתם מקיפים את הר הזיתים? ואמר לו רב האי: מפני שאני עולה בכל שנה מבבל להקיף הר הזיתים בסוכות" וכו'.**

אם איתא שמותר לעלות להר הבית וידועים להם הגבולות המותרים, מדוע לא עלו להר הבית ועשו שם את ההקפות, האם לא עדיף הר הבית על פני הר הזיתים?

מכתב מרבני ירושלים משנת ד' תתמ"ז - 1087 לסה"נ (מובא בספר הכותל המערבי להרב בן ציון עמ' 42), וז"ל: **"בשם ה' לישראל בני הגולה, אל האחים אשר בארץ אויבים אנוחים וכו', ומודיעים לכם אנו הכיתה העלובה, אשר כאין חשובה, נוכח מקדש יושבת וחירופים**

קושבת, הסובלים גאות גוי לא חסיד אשר נחלו בית מקדשנו ותפארתנו, על רוע מעללינו ורחקנו ממנו ובאו בו פריצים וחללוהו, שועריו זרים סביבותיו קברים וכו', ואין לנו נחמה כי אם בסובבנו על השערים להשתחוות ולבקש רחמים".

"וזה תמיד בקשתנו כן במקדש מעט (בית כנסת), כן בהר הזיתים בהיקבץ אחינו בית ישראל אל ירושלים בחודש תשרי הוא ירח האיתנים, לרצות אבנים, לחונן עפרותיה, לסובב על השערים להשתטח בתפלה ובתחנונים".

"...וקנו הר הזיתים אשר עמדה השכינה עליו וכו', הוא המקום אשר נתפלל בו בימי החגים מול היכל ה' ביום הושענא" וכו', עכ"ל.

בספר מגילת המגלה (עמ' 99) לר' אברהם ב"ר חייא הנשיא (חי בין השנים ד'תתכ"ה - ד'תתצ"ה - 1065 - 1135 לסה"ג): "ובתחילה, כשהחריבוהו הרומיים לא היו מונעים את ישראל מלבוא אליו ולהתפלל בתוכו. וכמו כן, היו מלכי ישמעאל נוהגים עמם מנהג טוב, והרשו לישראל לבוא אל הבית ולבנות בו בית תפילה ומדרש, והיו כל גלויות ישראל הקרובים אל הבית עולים אליו בחגים, ובמועדים ומתפללים בתוכו, ומעמידים תפילתם כנגד תמידין ומוספין. ועל המנהג נהגו כל ימי מלכות ישמעאל, עד שפשטה על הבית בעת הזאת מלכות אדום הרשעה (כנראה הצלבנים שכבשו את הארץ בשנת 1099 למנינם - 1187 למנינם), והסירה את מלכות ישמעאל מעליו. ומן העת ההיא חללו המקדש המעוז שעשו אותו בית תפילה להם, והעמידו פסלי טעותם בתוכו, והסירו התמיד, שמנעו את ישראל מלהתפלל בבית ולקיים בו מצות תפילה אשר היא כנגד התמידין, כי מיום שגברו אלו הרשעים על הבית לא הניחו ישראל לבוא בתוכו, אף איש אחד יהודי אינו נמצא בירושלים בימים האלה, ונתנו השקוץ משומם, שהעמידו שקוציהם בבית, והיו משמימים את העולם בתועבותיהם ובגלוליהם".

מדברי הראב"ח יוצא, שעד בא הצלבנים (כנראה הצלבנים, זו הערכה שלי לפי המתואר בדברי הראב"ח) היה היתר מהגויים לעלות להר הבית ולהתפלל שם, אך מבא הצלבנים ואילך הם אסרו כל עלייה להר"ב, ואף כניסה לי-ם, למעט בודדים שקיבלו תפקיד של צבעים. אך המעניין הוא, שלפי העדויות שהבאתי לעיל, כבר כמאתיים שנה קודם לכן הפסיקו לעלות להר"ב, והתפללו רק בהר הזיתים ומסביב לחומות. הטעם לכך, כנראה שכבר לא ידעו אז את הגבולות של המקומות האסורים, או שגדולי ישראל אסרו את העלייה בראותם שאנשים נכשלים בכניסה למקומות אסורים, או שנכנסים מחוסרי טהרה וכד', כי איני רואה שום סיבה מדוע לא עלו, בזמן שהראב"ח מעיד שהישמעאלים התירו להם לעלות. אומנם מדברי הראב"ח משתמע שכנראה שחלק מסויים מהעם כן עלו כי התירו להם, אך מבא הצלבנים העלייה פסקה לחלוטין.

תיאור זה של הראב"ח מחזק את העובדה שבוודאי הרמב"ם לא עלה להר הבית, כי האיסור לעלות להר הבית היה חמור, ואף הדרך והכניסה לי-ם הייתה קשה, וכפי שהרמב"ם עצמו התבטא שזו הייתה סכנת דרכים. בנוסף ההר היה מלא בפסלים של עבודה זרה, דבר שהקשה עוד יותר את העלייה.

הראב"ד (הראשון) רבי **אברהם בן דאוד** הקדוש **בסדר הקבלה** (חיברו בשנת ד' תתקכ"א - 1161 לסה"נ), בן דורו של הרמב"ם, בדברו על הקראים בסוף ספרו כתב: "ומעט מהם (מהקראים) היו בארץ הצבי, וכשהיו ישראל חוגגים את חג הסוכות בהר הזיתים היו חונים מחנות מחנות, אוהבים אלו את אלו, ומברכים אלו את אלו, והמינים (הקראים) חונים נגדם כשני חשיפי עזים, והיו הרבנים מוציאים ספר תורה ומחרימים שמות המינים בפניהם, והם שותקים כמו כלבים אלמים לא יכלו לנבוח".

מדברי הראב"ד משמע שהיו כל החוגגים עושים סוכותיהם על ההר, גם הקראים, וחונים שם מחנות כל ימי החג.

ר' **בנימין מטודילה** (1167 לסה"נ) הנוסע היהודי ביותר מפורסם בימי הביניים, השאיר אחריו את המסמך החשוב הזה, המופיע בספר **מסעות רבי בנימין** (עמ' כ"ד): "ארבעה שערים לירושלים, שער אברהם, שער דוד, שער ציון ושער גושפט הוא שער יהושפט. לפני בית המקדש שהיה בימי קדם. ושם טמפלו דומינו שהוא היה מקודם המקדש, בנה עליו עומר בן אל כטאב כיפה גדולה ויפה עד מאד, ואין מכניסים שם שום צורה, ולא שום תמונה, אלא שבאים להתפלל תפלתם. ולפני אותו מקום כותל מערבי, אחד מהכתלים שהיו במקדש בקדש הקדשים, וקוראים אותו שער הרחמים, ולשם באים כל היהודים להתפלל לפני הכותל בעזרה".

אתה הראת לדעת, עדות חד משמעית מבן דורו ממש של הרמב"ם (גם הרמב"ם הגיע כמעט באותו זמן לי-ם בסביבות גיל 32, שנת 1170 לסה"נ), שמעיד שהיהודים התפללו מחוץ להר הבית מול הכותל וכנראה שלא הורשו להיכנס פנימה, וממילא גם לרמב"ם לא הייתה האפשרות לעלות להר הבית.

רבי **פתחיה מרגנשבורג** בא לי-ם (בין השנים ד' תתקמ"ה - 1179 - 1184 לסה"נ) וכה תיאר: "**ובירושלים יש שער וקורין לו שער רחמים**, ואותו שער ממולא אבנים וסיד ואין שום יהודי רשאי לבוא שמה וכו', ומתפללין שם".

בהמעמר (עמ' 28) בעריכת ר' **אברהם משה לונץ** מובא תיאור מסעם של שניים מגדולי הראשונים בי-ם: "ר' **שמואל ב"ר שמשון** בא לירושלים ביחד עם רבינו **יונתן הכהן**

מלוניל (בשנת ד' תתקע"א - לסה"נ 1210), וכך מתאר ר' שמואל את כניסתם לירושלם: "באנו אל ירושלים ממערבה של עיר וראינוה, וקרענו בגדינו כראוי לנו, ונתגלגלו רחמינו עלינו, ובכינו בכיה גדולה אני והכהן הגדול מלוניל, ונכנסנו בשער עד לפני מגדל דוד, ונבא להשתטח עד לפני העזרה, ונפול על פנינו לפני שער שכנגדו מבחוץ מרוח לעין עיטם הוא בית הטבילה לכהנים, ושמה שער שכנגדו בכותל המערבי, ומיסוד ההיכל והוא כעין אולם גדול אחד אשר ביסוד ההיכל, ושם באים הכהנים במחילה עיטם, והמקום ההוא היה בית טבילה. והלכנו משם להר הזיתים מקום שריפת הפרה ושם התפללנו פעמים בעשרה, ועלינו על ההר, ויום שבת התפללנו בשעת המנחה שם במקום שהיו הערלים רגילים לבנות שם ע"ז, ולא נשא אותם המקום כי היה נופל כל מה שהיו בונים בכל שעה, והוא (ר"ל הר הזיתים) אחד מעשר מסעות שנסעה שכינה ממקומה, והישמעאלים מכבדים אותו המקום (ר"ל הר הבית) ואין בו רק היסוד בלבד, ומקום אשר היה שם הארון עדיין קיים".

גם מתיאור זה אנו רואים שיהודים לא התפללו בהר הבית אלא מחוצה לו, או בגלל שהגויים אסרו עליהם או בגלל האיסור ההלכתי, לפיכך לא ייתכן שהרמב"ם שביקר לפני כמה עשרות שנים דווקא הוא עלה להר הבית.

בספר **ירושלים** (עמ' 15) **לר' אברהם משה לונץ** מביא את המכתב השני ששלח הרמב"ן מארץ ישראל לבנו (הרמב"ן עלה לישראל בשנת ה' כ"ז - 1267 לסה"נ, כמאה שנה אחרי הרמב"ם). מכתב זה נדפס בסוף ספר **שער הגמול להרמב"ן**, וז"ל הרמב"ן: "והנה הציבו בהכ"נ (בהחצר שהחזיק) ושם יתפללו, כי רבים באים לירושלים תדיר, אנשים ונשים מדמשק וצובה וכל גלילות הארץ, לראות ביהמ"ק ולבכות עליו... ואחרי חתימתו מוסיף: "ותקרא לו לשלום בני ותלמידי ר' משה ב"ר שלמה אחי אמן, הנני מגיד לו כי עליתי על הר הזיתים המכוון כנגד הר הבית והסמוך לו, אין ביניהם זולתי עמק יהושפט, ושם, כנגד בית המקדש קראתי חרוזותיו בבכיה רבה, כאשר נבא".

הרב **משולם ב"ר מנחם מוזאלטורא** ביקר בארץ ישראל (בשנת ה' רמ"א - 1480 לסה"נ), והוא העלה את כל פרטי מסעותיו מעיה"ק, בזה"ל: "וכל אלו (הכוונה לחכמים שהזכיר לפני כן) הולכים בכל שנה ושנה, וכל הקהל אחריהם על הר ציון ביום ט' באב לקונן ולבכות, ומשם יורדים בעמק יהושפט והולכים על הר הזיתים אשר משם רואים כל ביהמ"ק ומקוננים על חרבן הבית ההוא". (ספר ירושלים לר' אברהם משה לונץ עמ' 26).

בהמעמר (ג', עמ' 68) מובא שהנוסע האלמוני **תלמיד הרע"ב** (ה' רנ"ו - 1495 לסה"נ) בא לירושלים (ביום ששי י"ט חשון ה' רנ"ו - 9 לאוקטובר 1495 למניינם), ובמכתבו הוא כותב: "בתוך העיר סמוך לבית המקדש יש מקום פנוי וריקם, ילך כל הקהל אחר התפילה להתפלל נוכח בית המקדש,

כי משם יראו המקום הקדוש והנורא, וסמוך אליו יש מדרש שלמה המלך ע"ה (מובא בספר הכותל המערבי להרב בן ציון עמ' 58). כלומר, היו מתפללים ברחבה של הכותל המערבי שהיא סמוכה לביהמ"ק ולאחר מכן היו נושאים עיניהם מול הר הבית, לו היו בהר הבית אז מדוע לא התפללו שם?

בספר מסעות ארץ ישראל לרבי משה באסולה ברבי מרדכי צרפתי (נפטר בשנת 1560 לסה"נ, היה מו"ץ דק"ק פיזארו, רב ומקובל. הוא חיבר פסק דין להוכיח היתר הדפסת ספר הזוהר הקדוש, והיהוה הודפס בתחילת ספר תיקוני הזוהר במנטובה. ראש ישיבה בעיר אנקונה. הרמ"ע מפאנו מזכירו בתשובותיו. ר' אריה דימודינא בספרו ארי נוחם סיפר שבבואו לא"י לצפת "כמעט כל חכמי צפת יצאו לקראתו להקביל פניו ששמעו את שמעו, וביניהם הרמ"ק שהיה אז בחור ונשק ידיו והשתחוה לו". עשרות שנים לפני שעלה להשתקע בצפת הוא ערך מסע בארץ ישראל והעלה אותם על הכתב). **ושם בעמ' 55 כתב, וז"ל:** **"כשאדם עומד בראש הר הזיתים ומביט נגד י-ם רואה כל בית המקדש החצר והגגות, ומאותו צד היינו במזרח יש לבית המקדש ב' שערים" וכו'.**

ושם (בעמ' 58): "ואשובה לי לי-ם וכו', הייתי סמוך לי-ם במערת שמעון הצדיק, סיבבתי והיקפתי ירושלים ע"ה (עיר הקודש) ובית המקדש יוב"ב (יבנה ויכונן במהרה בימינו), ואף כי י-ם חרבה ושוממה עדיין".

ושם (בעמ' 60): "אנכי שכרתי בי-ם עיר הקודש חדר אחד בבית גדול, נקרא ביתו של פילאט"ו והייתי דר בעלייה גבוהה, ומשם אני רואה כל בית המקדש עד תוך החצר, אין בית בי-ם שיראה כ"כ כמוהו והאלוקים אנה לידי".

מהקטעים הללו אנו רואים עדות חיה של הרב המקובל, שמתאווה משתמע שבהיותו בי-ם הוא לא נכנס לבית המקדש אלא סובב סביבו, או שהשקיף עליו מלמעלה. בנוסף יש להזכיר שהוא חי ממש בתקופת הרדב"ז שגם הוא היה בי-ם, והרב מתאר מציאות שונה קצת ממה שמנסים להסביר את הרדב"ז.

בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תרצ"א) מבאר הרב, שמי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין כיפת הסלע יותר מאחת עשרה אמות, שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל, כי הכותלים נתקדשו. שיערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר משמאל לבאב אל קטאנין (שער מוכרי הכותנה), ולכן צריך לזהר מן העליות אשר על אותו פתח", ואז הביא הרב עדות של חכמים בני דורו שאסרו אפילו כניסה לשוק מוכרי הכותנה שכידוע הוא מחוץ להר הבית, ובסוף השוק ישנו שער מוכרי הכותנה שהוא שער כניסה להר הבית, אך בוודאי שהשוק הוא מחוץ להר הבית ואפילו אליו חששו להיכנס, וז"ל הרב: **"וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצים להיכנס בשוק אל קטאנין, וזו חומרא יתירה, כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מי"א אמה,**

ואפשר שהטעם הוא מפני שהיא משוכה קצת לצד צפון כאשר נבאר בע"ה.

עדות זו של הרדב"ז על חכמי דורו היא המשך לעדויות הרבות שראינו עד כה, שהוכיחו שלא נכנסו כלל להר הבית, רק שהרדב"ז הקל בנושא של העליות. (ראה לקמן בהרחבה על תשובת הרדב"ז והסתירות שבה, ועל התמיהות והקשיות שהקשו עליו חכמי ישראל).

עדות דומה למנהג האוסר כניסה לה"ב, מובאת בספר **דרך הקודש לר"ח אלפנדארי** (דף ו', א', הגרס"א הגיע לארץ בשנת התע"ג - 1712 למנינם, 140 שנה אחר פטירת הרדב"ז), ושם מספר הר"ח אלפנדארי, על אותו מקום באזור שוק מוכרי הכותנה שהוא נכנס לשם ממש לשוק או שעמד בשער הכניסה להר הבית, ואנשים חסידים העירו לו על כך שהמנהג לאסור, וז"ל: "וצריך להודיע בזמן הזה בעוונותינו שאנחנו כזבין וטמאי מתים, אם מותרים אנו ליכנס תוך הר הבית. ואף שהגויים אין מניחין אותנו ליכנס שם שהוא בית תפילה שלהם ויש סכנה בדבר, מכל מקום יש שם דרך מסילה, שער קבוע שמוכרין שם צמר הנקרא **בלשון ערבי באב אל קאטינין**, והרואה יראה שאם היה חוט משוך מכותל המערבי, שלא זזה משם שכינה מקרן דרומית שלה עד הצפון במידה שאדם מודד ת"ק אמה, נכנס בתוך מקום מסילה זאת לפניו בהר הבית. וכאשר זיכני ה' לעלות ולראות שם את פני ה', שמעתי מחסידים ואנשי מעשה שהיו נמנעין ללכת במסילה זאת, ושאלתי להם טעם, ואמרו שכך הייתה קבלה בידם".

ובהמשך שם הוסיף, וז"ל: "ולעניין מעשה, אף שהוכחנו מסתם מתניתין שמותר להיכנס בהר הבית לכשיטבול, וכן נראה מסתמיות הפוסקים, וכן כתב הרב מהרימ"ט ז"ל, עם כל זה, למי שנהג איסור ולא ידע טעמו אין להתיר. ושמעתי שיש מי שקיבל שאין עוברין בשער זה (באב אל קאטינין), שהוא תוך הר הבית, לפי ששם נגזז הארון ומשום קדושה נגעו בה, ולא דמי למנהג בטעות, ועל עומדם יעמודו שלא לעבור דרך שם עד יבוא מורה צדק, ובמסילה נעלה". ואכן כפי שהוכחתי עד כה ואמשיך להוכיח, במשך מאות שנים עד תקופת הרב וכן עד תקופתנו, לא עלו להר הבית מכל מיני סיבות, ולא משנה מה הם, ומנהג ישראל תורה הוא ואסור לעלות.

בספר **ירושלים** (חלק ה' עמ' 77) מובא על חכם אלמוני (ה'שפ"ה - 1626), במכתבו מירושלים לקרפי שבאיטליה, כתב: "ואין רשות ליהודים להיכנס בתוכו, ורק חוצה לו סמוך לכותל המערבי להם רשות להתקרב, וזה בשעת שלום".

ר' גדליה מסמיטיץ (אשר בפלך גרודנא, ה'תס"ה - 1705) שבא לירושלים בחבורתו של ר' יהודה החסיד בשנת ה'ת"ס כתב בספרו **שאלו שלום ירושלים**: "כותל מערבי הוא בנין ישן ואבנים גדולות מאוד וכו', כשאנו הולכים להתפלל אנו עומדים אחורי כתרנו ממש סמוך

לו, ובערב ר"ח ובשאר תעניות הולכים שם להתפלל, ואף שהנשים בוכות בקול מר אין מוחה בידן" וכו'.

רבי משה חגיז בספר **פרשת אלה מסעי** (עמ' 16) סיפר על סבו הגדול שהיה הולך להתפלל דווקא בכותל: "ומרן הגאון המפורסם אבי אמי מוהר"ר משה גלאנטי זצוק"ל, בערב פסח וערב יוה"כ היה הולך לכותל המערבי עם היות דכין פתיחין ליה בעלייתה סמיכות ונראות אל הכותל, שכן פסיעות היה מרויח שמה, והיה קורא שם בערב פסח מסכת פסחים ובערב יוה"כ מסכת יומא" וכו'. אם איתא שיכול בערב פסח לעלות להר הבית לא היה עושה כן?

ר' מנחם מנדל משקלוב (תקע"ו - 1816) מייסד הישוב האחרון של האשכנזים בירושלים, במכתבו מיום כ"ו שנת תקע"ו כותב: "וגם אנכי, חלילה לי מלחדול להתפלל בעדכם אצל כותל המערבי ושאר מקומות הקדושים שאנחנו הולכים ומתפללים שם בכל ערב ר"ח, ושאר ימי תחנונים".

ר' חיים הלוי הורוביץ (עלה לא"י בשנת ה' תקע"ז ובא לירושלים ה' תקפ"ו - 1825 לסה"נ) כותב בספרו **חיבת ירושלים** בתחילת מאמר מורא מקדש: "והנה המקום הקדוש הזה והנורא בית מקדשנו ותפארתנו נודע גם היום, והוא שטח גדול באורך וברוחב במזרחית דרומית של ירושלים עה"ק - ובכל היקף צד מערב, הוא הכותל המערבי הקדוש הנשאר לנו לפלטה".

בספר **הכותל המערבי** לר' יהודה יצחק יחזקאל (עמ' 65) כתב: "ד"ר אליעזר הלוי (שהיה מזכירו של מונטיפיורי) עלה לירושלים בשנת תקצ"ד (1833 לסה"נ), כותב: "ביום השלישי ביקרתי הדבר המפורסם בכל הגולה, את הכותל המערבי - זיכרון לימי קדם, וכו' אל מקום המקדש הזה יתאספו היהודים בערבי שבתות לשפוך שיחם אל ה' בעד שלום אחיהם היושבים על אדמת נכר, ואת אנשי חסדם יזכירו איש איש בשמו, ויתפללו בעדו ביחוד".

רבי ישראל משקלוב (תלמיד הגר"א שעלה לא"י והתיישב בה, נפטר בשנת התקצ"ט - 1839) כתב בספרו **פאת השלחן** (פרק ג' סעיף י"ב): "ועכשיו שאנחנו בחטאינו מבחוץ, נוכל להתקרב לעניין תפילה והשתחויה עד אותם הכתלים וכן עמא דבר, באים עד אותם הכתלים ומתפללים לאל ית"ש לפני אלו השערים, וכבר ביקש שלמה המע"ה מהאל יתברך שתקובל תפילת המקום ההוא (כפתור ופרח פ"ו).

ושם בהערה (אות כ"ז) כתב שהטעם לעלייה לא"י ולי-ם בחגים ובמועדים הוא מפני עגמת נפש, כלומר כדי להרבות עוגמת נפש.

כעת לאחר כל הסקירה המקיפה והמדהימה הזו, המוכיחה שמזה למעלה מאלף ומאה

שנים לא עלו יהודים כלל להר הבית, האם עדיין יש מקום לומר שהרמב"ם ופמלייתו סמכו "על המסורת המקובלת", אם כבר לסמוך על המסורת, אז הם עשו בדיוק כפי שהמסורת הייתה אז, ובוודאי שלא עלו להר"ב.

הארגונים המעודדים עליית יהודים להר הבית, מפיצים דברים שאינם מדויקים בכלי התקשורת ויוצרים מצג שווא כאילו שיש להם גיבוי הלכתי של גדולי ישראל בכל הדורות המתירים עלייה להר הבית, כאשר בפועל הדברים אינם נכונים, והרבנים שהם מזכירים הם במחלוקת, ובעיון מעמיק יותר מתברר שגם הם נגד כל עלייה.

בדיון שהתקיים **בערוץ 20** (מתאריך 6/8/14) התבטא מר **יהודה גליק**, ראש ארגון הקרן למורשת הר הבית, מראשי העולים והמעודדים עלייה להר"ב, בזה"ל: "האמת היא שמצחיק הוא, שלאורך כל הדורות, כל יהודי שיכל להגיע להר הבית בא לשם: הרמב"ם, הרדב"ז, המהרי"ט, המאירי מעיד שכולם הלכו לשם, כולם הלכו לשם. המקור לאיסור הגורף הוא במאה ה-19 שאז כותב רבי ישראל משקאלוב ב-1808 שאנו נוהגים לא לעלות להר הבית. להזכירכם שהסיבה שנהגו לא לעלות, כי מאז המאה ה-16 השלטון העות'ומאני לא הרשה ליהודים לעלות להר הבית, עד אז לא היה איש שיעלה בדעתו לא לעלות להר הבית". (שמעתי שאביו של יהודה גליק, פרופסור שמעון גליק חולק על בנו בעניין העלייה להר הבית).

לאחר שקראתם את הפרק הזה, הנכם רואים בבירור את הסילוף בהצגת הדברים.

(א) וכי רבי ישראל משקאלוב הוא זה שאסר את העלייה בצורה גורפת? הלא הוכחתי בראיות ברורות את הרצף של כאלף ומאה שנים שיהודים לא עלו להר הבית, אז מה פתאום הוא "מפיל" את "האשמה" על הר"י משקאלוב. הר"י משקאלוב בסה"כ המשיך מסורת של כאלף שנים של אי עלייה להר"ב.

(ב) וכי העות'ומאנים אסרו את העלייה, והלא ראינו מפורש שלאורך כל הדורות, הגויים, בין המוסלמים ובין הנוצרים עשו בעיות קשות ואסרו את העלייה להר"ב, והתורכים המשיכו "מסורת זו".

(ג) ובאומרו "שעד אז לא היה איש שיעלה בדעתו לא לעלות להר"ב", נו! מה יש לי להוסיף? האם התמונה מהסקירה שהבאתי לא מוכיחה דייה את ההיפך הגמור.

(ד) ובאשר לשמות הרבנים שהזכיר: אז לגבי הרמב"ם, ראה את אשר כתבתי לעיל בבירור לסתור טענה זו.

כמו כן לגבי המאירי, כתבתי לעיל כבר שהמאירי אמר ששמע מאנשים, והפוסקים חלקו על דבריו שלא די בעדות שמיעה, ובפרט שעדויות מאותו זמן סותרות את דבריו. בן דורו ובן עירו של המאירי היה רבי אשתורי הפרחי, והוא בשונה מהמאירי היה בארץ ישראל ובי-ם באותה תקופה, והעיד שאף אחד לא נכנס להר הבית, והתפילות נעשות מחוץ להר.

באשר לרדב"ז, ראה לקמן את כל אשר כתבו הפוסקים לדחות את כל דבריו.

ובאשר למהרי"ט אשר טוענים שהוא "התיר כניסה להר"ב, בתחילה לא מצאתי את דבריו אלא הסתמכתי כמו אחרים על עדות הגר"ח אלפאנדרי (אך לא מצאתי את דברי המהרי"ט). הסיבה לכך, משום שהמהרי"ט חיבר חיבור בעניני בית המקדש, אך חיבורו נשאר בכתב יד והמהר"ח אלפאנדרי בספרו דרך הקודש הנדפס בסוף ספרו מגיד מראשית הביא חלקים מתוך חיבור המהרי"ט הנ"ל. היום (שנת התשל"ח) ב"ה יצא לאור (בהוצאת מכון י-ם) ספר **תשובות ופסקי מהרי"ט החדשים**, ובו העתיקו מספר דרך הקודש הנ"ל את דברי המהרי"ט, וסדרו אותם על סדר דברי הרמב"ם, ובסופו **קונטרס צורת הבית**. ושם (בפרק שביעי עמ' רפ"ד) מובאים תחילה דברי הכפתור ופרח ועליהם תמיהת המהרי"ט, ואביאם כלשונם למען יתרשם הקורא, וז"ל: "כתב בכפתור ופרח (פרק ו' סוד"ה אחר שהענין כן, מסכת יבמות פרק קמא ז', ב') מאי (עיר) [חצר] חדשה? שחדשו דברים ואמרו, טבול יום אל יכנס למחנה לוי, עכ"ל הגמ'. א"כ אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לוי, וכדאיתא בתוספתא לעיל. עוד כתב שם ד"ה א"כ היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ, נוכל להתקרב לענין תפלה והשתחויה עד אותם הכתלים, וכן עמא דבר, באים עד אותם הכותלים ומתפללים לאל ית' לפני אלו השני שערים שהזכרנו, וכבר בקש מהאל ית' שלמה בתפלתו שתקובל תפלת המקום ההוא, עכ"ל.

ובקונטרס הרב מהרימ"ט, כתב בשם הרב האלהי מהר"ר סולימאן ז"ל, שהבין בכונת הכפתור ופרח שאסר ליכנס בחיל, שהרי אין טמאי מתים נכנסים לשם, כדתנן במתני' גבי החיל מקודש. והרב ז"ל השיב לו, שא"כ לא הי"ל לכתוב מטעם מחנה לוי, שכ"כ כי משם והלאה מחנה לוי כדאיתא בתוספתא, כי לא מטעם מחנה לוי נגעו בה, שהרי כל הר הבית הוא מחנה לוי, ולא נאסר בטמא מת, ואדרבא הי"ל לכתוב אעפ"י שהוא מחנה לוי שהמת עצמו נכנס שם גזרו בטבול יום כו', ועוד מאחר שהוא כותל הר הבית למה אין יכולין להתקרב משם והלאה הרבה, שהרי הר הבית רובו מן הדרום וכו', שני לו מן המזרח וכו', הרי שיכולין להתקרב מצד דרום יותר מק"ע אמות, ומצד מזרח יותר על ע' אמות, באופן שדבריו תמוהים וצ"ע. [ז', א'], עכ"ל.

כעת, לאחר שראינו לראשונה את דבריו המקוריים של המהרי"ט, התבהרו הדברים ואין כאן שום פסק גורף של המהרי"ט לעלות, ובטח אין שום ראייה שעלה. בעקבות דברי הכפתור ופרח, הבין הרב סולימאן שאסור להיכנס להר הבית לחיל בגלל טומאת מת. על כך השיב המהרי"ט למהר"ר סולימאן, ותמה על דברי הכפתור ופרח שאסר כניסת טמא מת, והרי מת עצמו מותר, ועוד תמה הרב למה אסר הרב על כניסה בכל הר הבית, הרי יש מקומות מהדרום ומהמזרח שהם בוודאות לא משטח בית המקדש וניתן להיכנס משם, וסיים בצ"ע על דברי הכפתור ופרח. כלומר, הרב הקשה קושיות, הביע תמיהות, נשאר בצ"ע אך לא אמר מילה אחת של היתר, או משהו שישתמע שעשה מעשה ונכנס, ומכאן יש להוריד מייד את שמו של המהרי"ט מרשימות המתירים, שכמעט ואין כזו.

וכעת ראיתי בספר דברי יעקב לרבי יעקב עדס (נזיקין קדשים עמ' שצ"ד) שדייק כן בדברי המהרי"ט, וז"ל: "ועיי"ש היטב במהרי"ט שדבריו הם קושיה על מה שהביא מי שכתב שא"א כיום בכלל לעלות מפני הטומאה, ועל זה השיג המהרי"ט, דכיוון דטומאת מת מותרת ביותר מק"ע בדרום, וביותר מע' במזרח, א"כ אמאי כתב שא"א לגמרי להיכנס? אך אינני יודע אם מכלל כוונת המהרי"ט הוראה באופן מעשי להתיר כניסה להר הבית במקומות הנ"ל בדרום ובמזרח, ואין הספר אצלי עתה לעיין בלשונו". אך אנכי זכיתי להשיג הספר, ואכן הדברים ברורים וחד משמעיים שכך היה.

סיכום ביניים

לאחר חורבן בית המקדש השני המשיך עם ישראל לעלות לרגל לירושלים, לבית המקדש, במשך תקופה ארוכה. בשלשה מקומות התפללו העולים למקדש אחר חורבן הבית: (א) בהר הבית. (ב) על הר הזיתים מול מקום המקדש. (ג) בכותל המערבי והמזרחי.

מזמן החורבן עד קרוב לסוף תקופת הגאונים, משך קרוב לאלף שנה, בכל זמן שהורשו היהודים להיכנס לתוך ירושלים, היו נכנסים להר הבית להתפלל שם. עד קרוב לסוף תקופת האמוראים היה להם אפר פרה אדומה, ואז גם יכלו להיכנס למקום העזרה.

הערה - כדמוכח מסוגיא דנדה (דף ו') "חבריא מדכו בגלילא" (וכ"ה ברא"ש חולין פ"ח סימן ד' והביא מהאי מימרא דנדה, וכ"מ מתוס' חולין ל"א ד"ה ואסורה וכמ"ש בהגהת הגאון מוהר"ב רנשבורג זצ"ל שם על התוס', אולם העירוני כי בשער הקדושה למדן הגר"ח ויטאל זצוק"ל ח"ג שער ו' נאמר שעד זמן אביי ורבא ה" להם אפר פרה ולא בימי האמוראים האחרונים, אך בזמן המסע של התייר מבורדו ה" עוד עכ"פ אפר פרה). ולא עוד אלא שכנראה בתקופה הראשונה של החורבן עד

חורבן ביתר (בערך כשבעים שנה) אפשר שעשו גם מזבח והקריבו קרבנות, וזה מה שאמר ר' יהושע (מגילה י' ועוד): "שמעתי שמקריבין אעפ"י שאין בית", משמע שמספר מעובדא הנעשית בפועל, גם בימיו. וכן מצינו שאמר ר"ג ביבנה לטבי עבדו צא וצלה עלי את הפסח (פסחים ע"ז), ומועשה בר"ג שהיה יושב ע"ג מעלה בהר הבית כו', א"ל טול אגרא חדא וכתוב לאחנ"א כו', דגוזליא רכיכין כו' (סנהדרין י"א: ועיי"ש מה שפלפל בזה הגאון מוהרי"ן חיות זצוק"ל). (עיי' עוד עיר הקודש והמקדש להגרי"מ טוקצ'ינסקי, ח"ג עמ' ר"ד).

גם אחרי שנעלם אפר הפרה אדומה (בקרב לסוף תקופת האמוראים), המשיכו עם ישראל לעלות להר הבית עד מקום החיל, משום שהם ידעו עדיין את הגבול של העזרה והחיל. בהר הבית היה להם אפילו בית מדרש מיוחד ליהודים, שהיה כמובן מחוץ לתחום העזרה והחיל. הסדר זה הופסק כנראה עם בא הצלבנים לא"י וכיבוש י-ם, שאז אסרו על היהודים את הכניסה לי-ם ואף את העלייה להר הבית. לפי העדויות מהראשונים העלייה אף פסקה כבר מאתיים שנה קודם לכן בסוף תקופת הגאונים, לא ברורה הסיבה למה, כי לפי עדות הראב"ח מי שמנע את המשך העלייה היו כנראה הצלבנים שהיו מאוחר יותר, אלא כנראה היו גזירות נוספות של שונאי ישראל אחרים, או שחכמי ישראל הם אלו שמנעו את העלייה, משום שכנראה היה להם ספק לגבי המקומות המותרים והאסורים בכניסה, או שראו שאנשים נכנסים להר שלא בטהרה וכד', לכן מנעו את הכניסה, והתפילות התקיימו אך ורק בהר הזיתים או מסביב לחומות.

מני אז ועד היום, לפי כל העדויות עם ישראל התפללו אך ורק בהר הזיתים, ומאוחר יותר בכותל המזרחי והמערבי.

לגבי הרמב"ם הטלתי ספק גדול מאוד לגבי כניסתו להר הבית, ולענ"ד הרמב"ם לא עלה להר הבית, ובוודאי לא נכנס למקום המקדש. הרמב"ם לא יעשה צחוק מפסקו, לאחר שפסק שהכניסה במקום המקדש עונשה הוא כרת (אלא אם נאמר שהפסק נכתב לאחר מכן), אלא כאשר אמר שנכנס אל הבית הגדול והקדוש, כוונתו הייתה לי-ם או לבית כנסת בי-ם הסמוך לבית המקדש. גם אם נאמר שהרמב"ם נכנס להר הבית, אז בוודאי שנכנס רק למקומות המותרים ובטהרה, ובוודאי ברוב חכמתו יכל לדעת להיכן להיכנס, אך אנו בדורינו, יתמי דיתמי, מי יכול לבוא ולומר שהוא יכול לדעת ברוב חכמתו וברוב ידיעתו את המקומות המותרים והאסורים בכניסה. כמו כן, פסקו של הרמב"ם נכתב מאוחר יותר, לאחר העלייה (אם עלה), ואז חזר בו, ומשנה אחרונה היא הקובעת.

אבן השתייה

קטע זו הוא הקדמה לפרק הבא, שיעסוק לכאורה באחת הטענות החזקות של אלו המתירים עלייה להר הבית, לפיכך אקדים מספר דברים על אבן השתייה, ולאחר מכן ארחיב את הדיון ההלכתי הרחב בסוגיית אבן השתייה ותשובת הרדב"ז.

אבן השתייה, היא אבן שהייתה בקודש הקודשים בבית המקדש, על הר הבית. מקומה המדויק שנוי במחלוקת, ותלוי באיתור מקום המקדש על הר הבית. יש הטוענים שאבן השתייה היום היא אותו סלע גדול הבולט מקרקע הר הבית, בתוך מבנה כיפת הסלע, הקרוי על שמו. הסלע מוקף במסגרת ברזל, וגובהו מעל הרצפה הוא כשני מטרים, אורכו ממזרח למערב קרוב ל-17 מטר, רוחבו מזרח ל-13 מטר, אמצע הסלע זוהי פסגתו. בצד מערב חצוב הסלע ביושר כמו כותל לבניין, ובצד מזרח הוא עגול ונמוך, משופע ויורד הלאה תחת הבניין ובמעבה האדמה, כי הסלע אינו תלוש אלא הוא מסלע ההר. יש רבים החולקים על כך שסלע זה הוא אבן השתייה, וכפי שנראה לקמן.

במשנה במסכת יומא (דף נ"ג, ב') נאמר: "משניטל הארון, אבן הייתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתייה הייתה נקראת, גבוהה מן הארץ שלוש אצבעות (כ-6 ס"מ)".

מיקומה של האבן בקודש הקודשים

לדעת הרמב"ם האבן הייתה בצד מערב, וז"ל: "אבן היתה בקדש הקדשים, במערבו, שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן" (רמב"ם בהלכות בחירה פרק ד', א'), (בבית המקדש השני, לאחר גניזת ארון הברית, היה הכהן הגדול מניח על אבן זו את המחתה עם הקטורת ביום הכיפורים, וכן היה מזה את דם הקרבנות לפני האבן). אבל הריצב"א (ב"ב דף כ"ה. בתוספות בד"ה וצבא השמים) דעתו שהיתה במזרח, וכן הרד"ק במלכים (א', ה') וצ"ע, ואילו הרשב"ם במס' ב"ב (צ"ט בד"ה ארון שעשה משה) כותב שהארון היה באמצע קה"ק, מימינו ומשמאלו היה ריוח עשר אמות, אבל לפניו היה משוך עד הדביר עשרים אמה, וכן כתב התו"ט (יומא פ"ה מ"ב) כי האבן והארון היו באמצע קה"ק, וכן הוא בתנחומא (פרשת קדושים פ').

במסכת יומא (דף נ"ד:): מובא שהשם "אבן השתייה" נובע מכך שממנה הושתת העולם, כלומר ממקום זה התחילה בריאת העולם, וממנה התפשט העולם.

וכן מובא במדרש תנחומא (ורשא, פרשת פקודי סימן ג'): "כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו - כילוד אשה בראו, מה ילוד אשה מתחיל בטבורו ומותח לכאן ולכאן לארבעה צדדין, כך התחיל הקדוש ברוך הוא לברוא את עולמו מאבן שתיה תחילה, וממנה הושתת העולם.

ולמה נקרא שמה אבן שתיה? מפני שממנה התחיל הקדוש ברוך הוא לברוא את עולמו.

מדרש תהלים (בוכר, מזמור צ"א, ז'): "ורבנן אמרו מיעוט אבנים שנים, והשכים יעקב ומצאן אחת, והיה בפחד גדול, ואמר ביתו של הקדוש ברוך הוא במקום הזה, ולא ידעתי שכינתו, שנאמר: "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלהים" (בראשית כ"ח, י"ז), מכאן אמרו, כי כל מי שהוא מתפלל בירושלים, כאילו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער השמים הוא שם, ופתח פתוח לשמוע תפלה, שנאמר: "וזה שער השמים" (שם בראשית כ"ח). חזר יעקב ללקוט את האבנים ומצאן אבן אחת, לקח יעקב את האבן ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר: "ויצק שמן על ראשה" (שם בראשית כ"ח, י"ח), מה עשה הקדוש ברוך הוא, נטל רגל ימינו, וטבע אותה עד עומק תהומות, ועשה אותה סניף לארץ, כאדם שהוא נותן סניף לכיפה, לפיכך נקראת אבן שתיה, ששם טבור הארץ, ומשם נפתחה כל הארץ, ועליה היכל ה', שנאמר: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה, יהיה בית אלהים" (שם בראשית כ"ח, כ"ב), ונפל יעקב ארצה לפני אבן שתיה, והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר: רבונו של עולם! אם תשיבני למקום הזה בשלום, אז אזבחה לפניך זבחי תודה ועולה, שנאמר: "וידר יעקב נדר לאמר" (שם בראשית כ"ח, כ').

זוהר (כרך ב', שמות פרשת פקודי דף רכ"ב עמוד א'): "פתח ואמר (תהלים מ"ח): "יפה נוף, משוש כל הארץ, הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב", ת"ח: כד ברא קודשא בריך הוא עלמא, אשדי חד אבנא יקירא מתחות כרסי יקריה ושקע עד תהומא, ורישא חדא דההוא אבנא נעיץ גו תהומי ורישא אחרא לעילא, וההוא רישא אחרא עלאה איהו חד נקודה (עלאה) דקיימא באמצעיתא דעלמא, ומתמן אתפשט עלמא לימינא, ושמאלא, ולכל סטריין, ואתקיים בההיא נקודה אמצעיתא, וההיא אבנא אתקרי שתיה, דמנה אשתיל עלמא לכל סטריין, תו (ויחי ו"א, א') **שתי"ה ש"ת י"ה**, קודשא בריך הוא שוי לה למהוי יסודא דעלמא ושתילו דכלא".

תשובת הרדב"ז

לאחר שהוכחתי בראיות ברורות וחד משמעיות, שזה למעלה מאלף שנים יהודים לא עלו להר הבית אלא התפללו מסביב לחומות, ליד הכתלים המזרחי והמערבי, וכן בהר הזיתים, אנו עדים בעשרות השנים האחרונות לעלייה להר הבית נגד המנהג הנהוג בעם ישראל. העולים מסתמכים בעיקר על תשובת הרדב"ז (ח"ב סימן תרצ"א), ושם הרדב"ז מדבר על זיהוי אבן השתייה בוודאות, שכידוע היא הייתה במרכז קודש הקודשים. לאור נתון זה, ניתן לכאורה לחשב די בקלות את שאר חלקי בית המקדש (כי אלו נתונים ידועים מחז"ל), וכן את החיל ואת הסורג, וממילא עפ"י הנתונים שמתקבלים ניתן לדעת בקלות את המקומות המותרים בעלייה (כמוכן ע"י הכנה נכונה), וזה מה שעשו ועושים המתירים העולים להר הבית. אך דא עקא שדברי הרדב"ז אינם מוסכמים להלכה, וישנן קושיות רבות על תשובתו, וכן סתירות רבות התגלו בדבריו באותה תשובה, שאין להם פותר. אמנם הרבה ניסיונות נעשו ליישבם, אך כל ניסיון פורך את פתרון חברו ותשובה ברורה אין, ובענייני דאורייתא וכתר אין אנו רשאים להסתמך על ספקולציות.

בתחילה, כשקראתי את תשובת הרדב"ז וזיהיתי את הקושיות והסתירות החמורות, חשבתי שהם רק נחלתי, ושמא לקיתי בחוסר הבנת הנקרא, אך מיד ראיתי שרבים התקשו כבר בקושיות אלו, ובראשם הרב משה שפירא בספרו **הר הקודש** (עמ' רמ"ו).

ב"קומה נעלה" (אסופת מאמרים וקריאות בעניין הר הבית, בעריכת הרב יהודה שביב והרב ישראל רוזן מרבני הציונות הדתית, עמ' 46 ואילך) ראיתי ריכוז מצוין של הקושיות שנשאלו ע"י האדריכל טוביה שגיב, שהיטיב להקשות בקצרה, ואביאן כלשונו, בתוספת מרבנים נוספים, וכן תוספות שלי, וז"ל:

"תשובת הרדב"ז הנ"ל, הדנה במקומות בהם מותר להיכנס להר הבית, גרמה וגורמת מבוכה רבה ללומדים, לחוקרים ולכמהים לעלות להר הבית.

א) מצד אחד קובע הרדב"ז באופן חד משמעי: "הדבר ברור, שתחת הכיפה שם אבן השתיה הנקרא אצלם אל סכרא... אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה, אשר עליה היה הארון בבית קודש הקדשים בצד מערב". לכאורה, על פי קביעה זו ניתן לאתר את העזרה סביב כיפת הסלע, ולהכריז מה הם השטחים המותרים לכניסה, שהם מחוץ לעזרה ולחיל, וזאת כיון שטמאי מת מותרים להיכנס להר הבית (ודרך אגב, זה מה שרבים מהמתירים עושים, לוקחים את נקודת המוצא של הרדב"ז שהיא אבן השתיה, ומשם מחשבים את שאר המקומות), אבל מצד שני הרדב"ז מסייג ואוסר את הכניסה למתחם, ומתיר להיכנס רק לעליות ולגגים המרוחקים מרחק רב מהכיפה.

(ב) הרדב"ז קובע הנחות, שסותרות את הידוע לנו. יתר על כן: קביעותיו סותרות זו את זו. הוא קובע שהכותל הדרומי הוא כותל העזרה. אם כך, אבן השתייה כידוע נמצאת מרוחקת מהכותל הדרומי כ-38 מטר (חצי מתוך 135 אמות שהוא 67.5 אמה), ומצד שני הוא טוען, שהאבן בכיפת הסלע היא אבן השתייה - והרי הכותל הדרומי מרוחק היום מהכיפה כ-240 מטר? קשה לקבל את קביעתו של הרדב"ז שהכותל הדרומי הוא כותל העזרה. משמעות הנחה זו היא, שהכותל הדרומי של הר הבית נמצא באזור ארמונות בית אומיה והעופל.

(ג) הרדב"ז טוען שכותל העזרה במערב הוא הכותל המערבי של ימינו. מכאן יש להסיק, שכותל הר הבית המערבי נמצא ברובע המוסלמי וברחבת הכותל.

(ד) חומת הכותל המערבי מרוחקת כדי 104 מטר מהכיפה (כ-200 אמה), ואילו על פי המקורות אבן השתייה הייתה מרוחקת מכותל העזרה המערבי כ-40 אמה בלבד.

(ה) בתשובתו מאפשר הרדב"ז כניסה מעבר לכותל המערבי, כיון שכותל זה רחוק יותר מי"א אמה מדופן הכיפה שם אמורה להיות חומת העזרה, ולעיל בתשובתו טוען שהכותל המערבי הוא חומת העזרה, א"כ איך מותר להיכנס עד י"א אמות מהכותל המערבי הרי זו חומת העזרה לשיטתו, מה עם הסורג והחיל, הרי גם הטהורים לא יכולים להיכנס מעבר לסורג, ובמציאות לשיטתו החיל הוא בכלל מחוץ לכותל המערבי.

גם בספר בחצרות בית ה', מוכיח הרב קורן חד משמעית שהסתירה בדברי הרדב"ז גדולה מאוד, והיא טעות גמורה, ולא ייתכן שהכותל המערבי הוא כותל העזרה אלא הוא כותל הר הבית, ובוודאי שטעה.

בנוסף, אם הכותל המערבי והדרומי הם חומות העזרה איך זה ייתכן, הרי האורך והרוחב של 2 חומות אלו מגיע למאות מטרים ואילו חומות הבית הגיעו באורך לכ-160 מטר וברוחב לכ-67 מטר, ואילו כאן בחיבורן יוצא משהו ענק ולא הגיוני.

(ו) מצד אחד פוסק הרדב"ז שיש להתרחק מן הכיפה, ומצד שני הוא טוען כי 40 אמה מהכיפה צפונה האזור הוא חול. מרחק זה הוא בתחום המתומן של הכיפה. יתר על כן: קיר העזרה הצפוני צריך להימצא במרחק 67.5 אמות ממרכז קודש הקודשים, כיצד אפוא קובע הרדב"ז ש-40 אמה צפונה האזור הוא חול? ומדוע מתוך ספק הוא מודד 40 אמה מכותל הכיפה הצפוני, הרי מלכתחילה היה צריך להתרחק מהכיפה יותר מ-40 אמה?

ז) הרדב"ז כתב בהמשך: "ואם העליות בנויות לצד מזרח, הנה נתבאר כי הכותל המזרחי אשר הוא בנוי עתה הוא כותל הר הבית המזרחי וכו', וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להיכנס לשם, שהרי מכותל הר הבית המזרחי עד כותל העזרה המזרחי יש שי"ג אמה, וטמא מותר להיכנס בהר הבית". הרב קורן הקשה: מנין לו לרדב"ז שהיו שי"ג אמה? וניסה לתרץ, שי"ג אמה הן למעשה ת"ק אמה מכותל הר הבית המזרחי עד לכותל הר הבית המערבי, ומהם נפחית קפ"ז אמה, כלומר, שלכאורה הרדב"ז מניח שכל הרווח הפנוי של הר הבית בכיוון מזרח מערב היה במזרח, ובמערב לא היה כלל רווח בין כותל העזרה לכותל בהר הבית, והדברים תמוהים. מה גרם לרדב"ז להוציא את לשון המשנה ומיעוטו במערב מפשוטה, ולהבינה כמרחק אפס?

למרות הסתירות והקושיות החמורות, יש המאמצים את דברי דברי הרדב"ז בעניין מיקום אבן השתייה כדבר החלטי וברור, ודוחים את שאר דבריו הסותרים והנסתרים.

הרב זלמן קורן שליט"א בספרו החשוב 'בחצרות בית ה' (עמ' 43), הוא אחד מאותם שהלכו עד הסוף עם דברי הרדב"ז בעניין ה'צכרה' למרות הסתירות החמורות, וז"ל: "מה שיש לדון בו על כל פנים הוא, איזה משתי הקביעות שקבע הרדב"ז היא העיקר להלכה. ומה שנראה מדברי הרדב"ז עצמו הוא, כי ה'צכרה' היתה אצלו עיקר, לעומת הכותל המערבי שהיה השערה בלבד, שהרי מתוך כל הזיהויים שהתייחס אליהם בתשובה תרצ"א, רק ביחס ל'צכרה' לבדה התבטא בצורה הברורה: **"כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתייה בלי ספק, הנקראת אצלם א-צכרא"**. מסגנון זה אפשר להוכיח בלי ספק כי בעיני הרדב"ז היה זיהוי ה'צכרה' ברור יותר מכל זיהוי אחר. ואף על פי שהרדב"ז לא עמד על כך שקיימת סתירה בין זיהוי ה'צכרה' לזיהוי הכותל המערבי, איהו לא חזי, מזליה חזי. ורוח הקודש נצנצה בדברי רבינו לכתוב **"כי הדבר ברור"**, 'בלי ספק' כאשר התייחס לזיהוי ה'צכרה' עם אבן השתייה. אבל בשאר הזיהויים אשר קבע שם, ודאי יש ספק ואי אפשר לקיימם מפני הזיהוי של אבן השתייה. לפיכך, ברור הדבר, כי לדין היות שאין אנו יכולים לקבל את שני הזיהויים של הרדב"ז, ודאי עלינו לנקוט כעיקר הבירור שה'צכרה' היא אבן השתייה, ולפרוש מן הזיהוי של הכותל המערבי ככותל העזרה, "וכשם שקיבלתי שכר על הדרישה, כך אקבל שכר על הפרישה, ויש לאמת זיהוי זה של הצכרה" כאבן השתייה גם על סמך נימוקים אחרים ולקמן יבואר", עכ"ל.

דברי הרב קורן על הרדב"ז הם דברי תימה, באומרו שקביעת הרדב"ז לגבי אבן השתייה נאמרה ברוח הקודש. אם רוח הקודש פיעמה בו בעניין זה, אז איך כתב דברים כל כך תמוהים וכל כך סותרים האחד את השני, בצורה המעוררת תמיה גדולה ביותר

כפי שהרב קורן עצמו הקשה ותמה, וכפי שנראה לקמן את דברי גדולי ישראל על תשובתו זו. וכי רוח הקודש היא חלקית, שמצד אחד אומרת דברים גדולים, ומצד שני דברים תמוהים? ובכלל, מי שם את הרב קורן להחליט שדברי הרדב"ז על ה'צכרה' הם עיקר, ואילו דבריו על הכותל הם השערה בלבד? וכי ראינו בלשונו של הרדב"ז איזו הסתייגות בענין הכותלים וכד'? אתמהא!

עוד, ידועה שיטתו של הרדב"ז, שדברי הלכה מסוג זה בוודאי שלא מתקבלים עפ"י רוח הקודש, ובדיוק בסוגיה זו של הר הבית התבטא כבר הרדב"ז עצמו נגד הראב"ד. לעיל למדנו על מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, והראב"ד פסק שלא קדשה לעת"ל, והוסיף, וז"ל: "כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת". והרדב"ז שם (ספ"ו מה' בית הבחירה) חלק עליו בראיות ובסוף דבריו כתב, וז"ל: "וכן מ"ש הראב"ד ולא עוד אלא וכו', "כל זה נגלה אלי מסוד ה' ליראיו", אם נגלה הדבר אליו בסוד ה' ליראיו, אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש אפילו אם היה נגלה אלי, כי הייתי אומר לא בשמים היא, ומידי פלוגתא לא נפק", כלומר הרדב"ז הוא עם הרגלים על הקרקע, ובדברי הלכה פוסקים עפ"י ההלכה ולא ברוח הקודש, ולפי דברי הרדב"ז, אין לסמוך על דברי הרדב"ז אם יסודם הוא ברוח הקודש, ולא בביסוס הלכתי.

כמו כן, הרדב"ז עצמו לא הזכיר בתשובתו זו שידיעותיו באו לו ברוח הקודש, אלא הדגיש במפורש שידיעותיו באו לו מהישמעאלים ומאנשים מבינים, והנה מספר דוגמאות מתשובתו שם (בח"ב סימן תרצ"א), וז"ל: "ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' אצבעות". "עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה וכו'". "גם שמעתי שהמלכים". "וכן אמרו לי בני אדם היודעים לשער" וכו', כלומר, אנו רואים חד משמעית, שידיעותיו של הרב על אבן השתייה היו מחקירת הערבים ולא מרוח הקודש.

דעת חכמי ישראל אודות תשובת הרדב"ז

הרב שלמה גורן כתב בספרו הר הבית (ירושלים תשנ"ב עמ' רל"ז ונ"ג): "בררנו ששיטה זו של הרדב"ז בטעות יסודה. א"א לקבל את מסקנתו ההלכתית של הרדב"ז הסותר את עצמו מניה וביה... סוף דבר: דברי הרדב"ז בתשובה זו לית ובר נגר דליפריקיניה, ואין לנו אלא להגיע למסקנה שטעות חמורה נפלה בקטע זה... יש בתשובה זו תמיהות נוספות שהן סתומות מכל סתום... יש בה שרשרת שלמה של תמיהות ועירובובים, שאין עליהם מענה...".

הרב זלמן קורן עצמו כתב בספרו חצרות בית ה', שם עולם (ירושלים תשל"ז עמ' 247 - 250):

"ולכאורה ייפלא מאד, מי גילה לרדב"ז שהמרחק בין כותל העזרה שבמזרח לבין כותל הר הבית הוא שי"ג אמות? ואם רבי לא שנאה, הרדב"ז מנא ליה?!... על פי דברים אלו נשארה על כל פנים סתירה קיימת בתוך דברי הרדב"ז עצמו... ואי אפשר לקיים את שתי הקביעות האלה כאחת... כיצד יכול היה הרדב"ז לקבוע דבר שהחוש מכחישו, "כשגגה שיצא מלפני השליט". (הרב קורן מוכיח חד משמעית, שהסתירה בדברי הרדב"ז גדולה מאוד, והיא טעות גמורה, ולא ייתכן שהכותל המערבי הוא כותל העזרה אלא כותל הר הבית, ובוודאי שטעה).

הרב משה שפירא כתב בספרו הר הקודש (תשנ"ב עמ' רמ"ו רמ"ז): "גם תמוה מה שכתב... דברים אלו משוללי הבנה, וסותרים זה את זה... ומה שכתב כי הכותל הדרומי הוא כותל העזרה תמוה מאד... סוף דבר: דברי הרדב"ז בתשובה תמוהין ומחוסרי הבנה".

הרב אביגדור נבנצל בשם הרב שלמה זלמן אויערבך (מעלין בקודש גליון ה' תשס"ב, עמ' 161), העלה סברה שתשובה זו משבשתא היא, כי נכתבה ע"י הרדב"ז בסוף ימיו, ואז כתב דברים תמוהים.

מרחן הגרע"י בשו"ת יביע אומר (חלק ה' חיו"ד סימן כ"ו אות י"א): "שאף שבשו"ת הרדב"ז (ה"ב ס' תרצ"א) כ', שאין ספק שהאבן הנקראת אלצכרא (כיפת הסלע) היא האבן השתיה, שעליה היה הארון בבית קדש הקדשים. ע"ש. (וע"ע בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רל"ו). אבל במקום אחר כתבנו לפקפק ע"ז, וכבר מצאנו עוררים על כך. ואף שידוע לנו שהכותל המערבי, הוא חומת הר הבית המערבית, (ודלא כמ"ש הרדב"ז שם שהוא כותל העזרה), ומושם לחומה המזרחית ת"ק אמה, מ"מ הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קדש הקדשים".

אבן השתייה בכיפת הסלע - הראיות והדחיות

ולמרות הסתירה הקשה בדברי הרדב"ז בין קביעתו החד משמעית לגבי אבן השתייה, מול קביעותיו התמוהות (אחר בקשת המחילה מכבוד הרדב"ז, אך לא אני נקטתי במילים אלו, אלא גדולי ישראל) שהכותל המערבי והדרומי הם כותלי העזרה, ועוד תמיהות רבות כמובא לעיל, פסק הרב קורן שקביעת הרדב"ז לגבי אבן השתייה היא נכונה וברורה, והביא סיועים לכך ממדרשי חז"ל ומעדויות הסטוריות של רבנים ותיירים, שהעידו לכאורה שמסגד עומר בנוי על אבן השתייה. אביא כעת את ראיותיו ואתייחס אליהן אחת לאחת. (הרב קורן כמדגם מייצג לרבנים אחרים שהשתמשו בראיות אלו).

(א) הרב קורן - במדרש הנקרא 'נסתרות דר' שמעון בר יוחאי' נאמר: "המלך השני שיעמוד לישמעאל יהיה אוהב ישראל, וגודר פרצות היכל, ועושה לו השתחוויה על אבן השתייה". (חצרות בית ה' עמ' 94).

אך אנכי מצאתי בפרקי דרבי אליעזר (היגר - "חורב" פרק כ"ט) שהוא מדרש עתיק וידוע בערכו הרם, ומיוחס לתנא רבי אלעזר בן הורקניס, תיאור דומה אך שונה במקצת, ומשנה את המשמעות, וז"ל: "ר' ישמעאל אומר חמשה עשר דברים עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, ואלו הן: ... ויגדו פרצות חומות בית המקדש, ויבנו בניין בהיכל". כאן מוזכר רק עניין של בניין בהיכל, אך אבן השתייה וההשתחוויה עליה לא מוזכרת כלל, ומנתון זה בלבד חושבני שאין כ"כ ראייה, משום שבססה"כ נאמר שהוא יבנה בנין בהיכל, וזה יכול לחזור על הר הבית בכללותו. ובוודאי שפרקי דר"א עדיף על המדרש שהביא הרב קורן, שמקורו נ"ל מהגרימ"ט, וגם הגרימ"ט שהביא מדרש זה בספרו עיר הקודש והמקדש (עמ' ט') כתב: "ואם אמת היא שמיוחסות הנסתרות הללו לרבן שמעון בן יוחאי, הרי יש לנו עדות לדבר", כלומר גם הגרימ"ט מפקפק מעט ביחס למקור של הספר הזה, שהוא לקט מדרשים שנדפסו בספר ילקוט הרועים להרב שמעון בצלאל ניימן.

שאלתי את הרב המקובל רבי בניהו שמואלי שליט"א על הספר נסתרות דרשב"י אם הוא באמת מיוחס לרשב"י? הרב השיבני שאין הוא מכיר בספר זה כמיוחס לרשב"י

(ב) הרב קורן - במדרש הנעלם, בזוהר חדש (פרשת ויצא) מובא: "ר' זירא בא לפני ר' אלעזר בן ערך, מצאו שהיה יושב ועיניו נובעות מים, והיה מדובב בשפתיו ובוכה. שמע שהיה אומר: אבן, אבן, אבן קדושה, עליונה על כל העולם בקדושת אדונך, עתידים

בני אומות העולם לזלזל בך ולהניח גויות טמאים עליך לטמא המקום הקדוש, וכל הטמאים יגעו בך. אוי לעולם בזמן ההוא. ועל זאת בכיתי, כי על אבן זו עתידין לתת טומאת עמים ופגרי מתייהם. אוי לעולם, אוי לזמן ההוא, אוי לדור ההוא."

ואלו מסקנות הרב קורן מהזוהר: "מן המדרש הנעלם ברור, כי אבן השתיה עתידה להתקיים ולהיות ידועה בזמן הגלות (ולא כפי מי שטוען שהאבן נעלמה או נגנזה), ועתידיהם הגויים לטמא אותה בפגריהם. תיאור זה מתאים לצכרה בלבד, כי היא האבן היחידה בשטח המשמשת את הנכרים למטרות פולחן וכו'. ועל כן מביאים לשם הנכרים את המתים הנכבדים ביותר, תופעה זו קיימת גם בעת הזו, אך יש תעודות על קיומה עוד לפני כאלף שנה. ואמנם מתים מפשרטי העם מובאים למסגד אלאקצא בלבד, אבל מפאת מיקומו אין להעלות כלל על הדעת כי בו היתה אבן השתיה, מה גם שאין שום אבן גלויה במקומו, וברור כי לא אבן המשמשת לצורך פולחן כל שהוא".

הביטחון הרב שמפגין הרב קורן בדבריו, אינם מבטיחים בהכרח שהדברים צודקים. בשונה מרבים המסתמכים על ספרים ועדויות שונות, אני שוחחתי ארוכות עם השייח' מוסלמי ידוע מאוד (הוא גם ח"כ בכנסת ישראל) בשם איברהים צרצור, ושאלתי מספר שאלות: א) מדוע הם מכניסים הם מתייהם למסגד עומר ואלאקצא? ב) מדוע הם מניחים אותם על אבן השתיה, המכונה בפיהם ה'צכרה'? ג) האם יש חילוק בין מתים חשובים המוכנסים דווקא למסגד עומר, לפשרטי העם שמוכנסים לאלאקצא?

השייח' הפתיע אותי בתשובותיו, והשיב לי, שמנהגם, כאשר יש להם מת, הם מכניסים אותו לאחר טהרתו לכל מסגד שמצוי באזור, ומשם מובילים אותו לקבורתו, ומנהג זה נוהג בכל הארץ ובכל העולם. בירושלים, לירושלמים הנמצאים באזור הר הבית, מכניסים את המת להר הבית ששם יש את שני המסגדים עומר ואלאקצא, אך זה לא בגלל שזה הר הבית, אלא בגלל שיש כאן מסגד.

בנוסף, הדגיש בפניי השייח', שאין חילוק בין אנשים חשובים לפשרטי העם בעניין הכנסתם למסגד. המתים מוכנסים ברובם דווקא למסגד אלאקצא ולא למסגד עומר, כי שם בד"כ מתקיימות רוב התפילות, ובאופן טבעי במקום התפילה שם גם מתקיימת הכנסת המת ותפילת ההשכבה, אך בוודאי שאין כל חילוק בין חשובים יותר לחשובים פחות.

ולשאלתי, האם הם מניחים הם את המת על אבן השתיה, וא"כ היכן היכן יש אבן שתיה באלאקצא? הוא הביע תמיהה על שאלתי, ואמר בוודאות שאין מנהג כזה

להניח את המתים על אבן השתייה בכלל, כל העניין הוא רק בהכנסת המת למסגד לתפילת השכבה ומשם הולכת לקבורה, ותו לא.

וכעת תגדל התמיה, על מה דיבר רבי אלעזר בן ערך? אלא חושבני שהרב דיבר על עצם העובדה שהישמעאלים מכניסים את מתיהם להר הבית לפני הקבורה, ובדרכם לאחד המסגדים הם דורכים עם מתיהם על האבן הקדושה - אבן השתייה, אבל גם הרב לא התכוין לומר שהם מניחים את מתיהם בדווקא על אבן השתייה. חושבני, שזו תשובה ניצחת לאחת הטענות לקיומה של אבן השתייה בתוך ה'צכרה'. ואם ימשיך לטעון הטוען שזו ה'צכרה' בגלל הכנסת המתים, אנו נשיב לו: מאי חזית שדווקא במסגד עומר נמצאת אבן השתייה, הרי רוב מתיהם מונסים דווקא לאלאקצא, ואם כך, אז הימצאות אבן השתייה אמורה להימצא שם יותר מאשר במסגד עומר.

בספר **פרשת אלה מסעי** להרב **משה חגי'ז** (עמ' ג'), מביא הרב תיאור דומה ומשלים לעדות השייח צרצור, שמנהג המוסלמים הוא רק להכניס את המת למסגד, אך לא מדובר על הנחתו על אבן השתייה, וכן שהמקום העיקרי יותר הוא מסגד אלאקצא.

הרב מתאר את מבנה הר הבית ואת מיקום המבנה המפואר שבנה המלך הטוב ליהודים - סלים, ולפי התיאור שלו המיקום הוא בצד הדרומי של הר הבית, באזור מסגד אלאקצא המכונה מדרש שלמה. הרב מרחיב שם בתיאור של קבורת מתיהם של הישמעאלים דווקא במדרש שלמה, שזה תואם ממש לנבואת רבי אלעזר בן ערך.

הרב מספר על המלך סלים שהיה אוהב ישראל, והוא זה שחשף את הכותל המערבי שהיה מכוסה באשפה, ולאחר מכן רצה לבנות ליהודים את בית המקדש, אך הם השיבוהו שאסור לנו לעלות להר בגלל שאנו טמאי מתים, ושבת המקדש השלישי ירד בנוי משמים. אז החליט המלך לבנות לדתו בית תפילה מפואר כדוגמת ביהמ"ק, ולשם כך ביקש מהיהודים שיגידו לו את נתוני בית המקדש ומיקומו, אך הם נתנו לנו נתונים חלקיים של מידות המקדש והוא בנה שם בניין יפה. ושם הוסיף הרב, וז"ל: "אומנם מה שנתנו לו היה על גבי כותל המערבי, ולפנים לשליש ולרביע עשו לו עזרת אנשים, ועזרת נשים, ועזרת כהנים, וכעין כיפה שקורין בית קודשי הקודשים, ומדרש שלמה. הם אומרים דשם במקום שהוא נקרא בית קודשי הקודשים, דיש שם אבן תלוייה ועומדת באויר ושהיא הנקראת אצלנו אבן השתייה, ולכן נוהגין באותו חדר קדושה יתירה, שאין נכנס שם אדם רק להדליק ולתקן הנרות וכו'.

וכשמת להם פגר, מכניסין לחדר הנקרא מדרש שלמה ומניחין אותו עד תפילתם ראשונה של בוקר, או תפילת חצות, או תפילת הערב, הכל כפי השעה שמת. על כל פנים, המת שמת שם בעיר מחוייבים להכניסו שם ולהניחו עד שעה שמתפללים, ואח"כ מוליכים אותו לקבורה. ואין ספק כי זהו סיבת אריכות גלותנו, והרי זה עינינו הרואות שחזיון התנא האלוקי ר' אלעזר בן ערך התקיים בעוונותינו, בהכנסת מתיאם שמכניסים שם באתר קדישא כאשר אמר, דזה הוא גם כן קיום על קיום החזקה, שעל כל פנים אותה עיר, ואותו בית רובו ככולו הוא המקום שהיה מתחילה ואין להסתפק בו, כלומר, מדברי הרב יוצא שגם הוא הבין שהפשט בדברי רבי אלעזר בן ערך, שלא צריך להניח את המת על אבן השתייה, אלא עצם הכנסתו בהר הבית באזור המקדש, זה כבר מטמא את אבן השתייה גם בלי להניח את המת עליה.

ושם (בעמ' י"ב) הוסיף, וז"ל: "...כי החזיון הזה אשר חזה ר' אלעזר בן ערך מגדולי ישראל, עינינו הרואות שבאחד מן המקומות שבנה שם בתחום בית המקדש שהוא כעין דוגמא ראשונה, וקראן לכל אותן ציורים ג"כ שמות כשמות אשר היה להם מקדם: עזרה, ובית קודש הקודשים, ומדרש שלמה, וכל מת שלהם שהוא בעיר, קודם קבורה מכניסים אותו לכיפה שאותו החדר הוא נקרא כהיום מדרש שלמה, ולדעתי היא הלשכה הגדולה שהייתה לצד הדרומי לעזרה, והיה משוך לצד המערב והיא הנקראת לשכת הגזית, וחציה הפנימי לעזרה שהיה נחשב למקום קודש ועל כן לא ניתן רשות לשום אדם לשבת שמה כי אם למלכי בית דוד, והחצי הזה הוא הנקרא כהיום מדרש שלמה שבו מכניסים את המתים מדלת העם, והחציה החיצונה להר הבית היה נחשב למקום חול לכן היה מותר לשבת בו" וכו'. (עיין בספר הר הקודש להגרמ"נ

שפירא, עמ' קנ"ה, מספר קושיות ויישובים על דברי הרב חג'יז השופכים אור על הסוגיה).

וכעת ראיתי בספר הר הקודש (עמ' 168) קושיה, ובה סתירה בין דברי הזוהר כאן לזוהר (פקודי דף ר"מ) האומר שהקב"ה גנז את כל אבני ירושלים ובית המקדש כדי שהגויים לא יגעו בהם, ויחשוף אותם לעת"ל, וזה סותר את דברי הזוהר כאן, והרב בתירוצו זכה לכוין בדיוק לתירוץ שתורץ לי בשיחתי עם השייח צרצור, וז"ל: "וצריך ליישב, כי אבן השתייה נעלמה מעיני הגויים כדי שלא ישלטו עליה, אלא ע"י שמכניסים מתיאם להר הבית, עוברים שלא ביודעים על מקום אבן השתייה, ועל זה בכה רבי אלעזר בן ערך".

בסדרת הוכחותיו של הרב קורן (שם בסעיף ד'), הוא הביא מספר הוכחות "ממקורות היסטוריים נכריים, המורים גם הם בבירור על זיהוי ה'צכרה', כאשר הם מקיימים את התנאי של מסיח לפי תומו". אז ראשית גם באותם הוכחות אין שום הוכחה

ודאית וברורה. וכן אני רואה עצמי פטור מלהתייחס לדבר כה חמור (המונה לכניסה למקום המקדש) להביא ראיות מאומות העולם, ובפרט דברים שאין בהם ממש.

(ד) הרב קורן - "בספר 'מסעות בנימין' לרבי בנימין מטודלה (הלך למסעיו בשנים ד' אלפים תתקכ"ה - ל"א), נאמר: "ושם טימפולי דומינו, והוא היה מקום המקדש". המונח 'טימפולי דומינו' הוא השם הנוצרי לכיפת הסלע, ואף על פי שלא קבע איזה חלק של המקדש היה מעל הסלע, ברור שהניח שהמקדש היה שם, ולא בדרום השטח (כדעת ר' מיכאל ברור לעיל), ולא מצפון מערב לסלע (כדעת מר קאופמן לקמן) פשטות לשונו גם אינה על המזבח שהיה בעזרה כי אם על המקדש עצמו".

(1) כמובן שעדותו של רבי בנימין מטודלה (1167 לסה"נ) חשובה, אך רבי בנימין לא דיבר מתוך ידיעה ברורה ששם היא אבן השתייה, אלא הסתמך על שמועות, וזאת אני יודע, משום שהוא כמו שאר ישראל באותה תקופה לא עלו להר הבית, כי הדבר היה אסור על היהודים (הצלבנים אסרו זאת אז, עיין לעיל באריכות). (2) כמו כן, באותה תקופה כבר לא הייתה להם ידיעה ברורה היכן היה המקדש, כי כבר תקופה ארוכה לא עלו להר הבית, לפיכך עדותו אינה מעלה דבר. (3) גם רבי בנימין בתשובתו שם כותב במפורש שהיהודים לא עלו להר הבית, והתפללו רק בכותל, וז"ל: "ולפני אותו מקום כותל מערבי, אחד מהכתלים שהיו במקדש בקדש הקדשים, וקוראין אותו שער הרחמים, ולשם באים כל היהודים להתפלל לפני הכותל בעזרה". (4) ולגבי דברי הרב קורן שאמר: "ואף על פי שלא קבע איזה חלק של המקדש היה מעל הסלע, ברור שהניח שהמקדש היה שם, ולא בדרום השטח (כדעת ר' מיכאל ברור לעיל), ולא מצפון מערב לסלע (כדעת מר קאופמן לקמן)", אני לא מצליח להבין את ה"ברור" הזה שלו, מניין כ"כ ברור כששום דבר לא ברור. והכי הכי לא ברור לי, שבתוך דבריו הוא מביא שני חוקרים רציניים, ר' מיכאל ברור ומר קאופמן שקבעו שאבן השתייה נמצאת במקומות שונים לחלוטין, האחד אומר בדרום והשני בצפון ולרב קורן שליט"א הכל ברור.

✎ הרב קורן - ר' פתחיה מרגנשבורג תלמיד רבינו תם, אחיו של ר' יצחק הלבן ושל ר' נחמן מרגנשבורג מבעלי התוספות (נסע בערך בשנת ד"א תתק"מ - 1180 לסה"נ) כתב: "והיכל נאה שם שבנה (מלך ישמעאלים), ובאו פריצים והלשינו למלך הישמעאלים ואמרו: זקן אחד יש בינינו שידוע מקום היכל והעזרה. ודחק אותו המלך עד שהראה לו. והמלך היה אוהב יהודים, ואמר: אני רוצה לבנות היכל ולא יתפללו בו כי אם יהודים".

רבי פתחיה לא מעיד שום עדות, הוא בסה"כ מספר סיפור ששמע שאירע כ-500 שנה קודם! (שהרי מסגד עומר - כיפת הסלע נבנה בשנת 691 לסה"נ), אך אין לו כל ידיעה ברורה איש

מפי איש, או הוכחה חותכת שאכן זהו מקום אבן השתייה. מהסיפור הזה רואים גם שכבר אז (500 שנה קודם) אנשים לא ידעו את מקום המקדש, למעט אותו זקן. מי יכול להעיד שאכן אותו זקן ידע מה שכולם לא ידעו. כמו כן ייתכן וידע אך שיקר את המלך, ולא אמר את המקום הנכון. כמו כן ראינו שהעלייה להר פסקה כבר לפחות לפני 1100 שנה ואילו האיסור לעלות להר ע"י הצלבנים היה לפני כ-900 שנה, מה קרה שהפסיקו לעלות? אם איתא שהיה ברור לכולם שהמסגד בנוי במקום המקדש על אבן השתייה מדוע חששו לעלות להר הבית, הרי הגבולות ברורים ופשוטים! אלא הוא אשר אמרנו, שלאף אחד לא היה ברור ולא היה ידוע היכן מקום המקדש.

רבי פתחיה מרגנשבורג לא נכנס להר הבית. גם הוא כרבי בנימין מטודילה הגיע עד עד שער הרחמים כעדותו, ותו לא, וז"ל: "ובירושלים יש שער וקורין לו שער רחמים, ואותו שער ממולא אבנים וסיד ואין שום יהודי רשאי לבוא שמה וכו', ומתפללין שם".

הרב קורן - "הנוסע האלמוני תלמיד הרמב"ן כתב: "סביב אבן השתייה בנו מלכי ישמעאל בנין מפואר מאוד, ועשו אותו בית תפילה, ובנו למעלה מן הבנין כיפה נאה עד מאד, והבנין על בית קדשי הקדשים ועל ההיכל".

אותם הערות שהערת לעיל.

הרב קורן - "באגרת ר' עובדיה מברטנורה, שנכתבה ביום ח' אלול בשנת רמ"ח נאמר: גם חקרתני על אבן השתייה ששם היה הארון מונח. ורבים אומרים כי היא תחת כיפה אחת יפה גבוהה, אשר בנו הישמעאלים במקדש, וסגורה בתוך הכיפה ההיא ואיש לא יבוא שמה, היינו על אבן השתייה, כי הכיפה גדולה מאד".

גם הרב קורן הרגיש בחולשת הראיה מהרע"ב, שהרע"ב אמר "ורבים אומרים", דהיינו אומרים אך אני לא אומר כן, וגם לא אומר לא, כי פשוט איני יודע ואני מסתמך על האומרים. וגם האומרים לא ראו אותה, כי היא הייתה סגורה בתוך הכיפה ואיש לא יכל להיכנס לשם.

כעת ראיתי דוגמא דומה מאוד לכך בתשובות החת"ם סופר (חי"ד סימן רל"ו), שכתב לחותנו הגרעק"א, וז"ל: "יקרת קדשו הגיעני, ומ"ש מו"ה לבקש משרי י-ם ליתן רשות להקריב, הוא קפדן גדול, כי ההוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית עבודה שלהם, ואומרים שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא, ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם". מתשובת הרב רואים שגם הוא שמע על שמועה כזו, אך היא רק בגדר

"אומרים", אבל אין לה כל אחיזה בהלכה, או בידיעה ברורה, או בקבלה איש מפי איש, לכן כל הציטטות האלו שהובאו דינם אחד "שמועות" "אמירות", ותו לא.

הרב קורן - "הרדב"ז עצמו קובע בתשובה תרצ"א: "כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקראת אצלם אלסכרא". כמו כן הזכיר הרדב"ז קביעה זו בתשובה תרל"ט.

לגבי הרדב"ז ראה את אשר כתבתי כבר לעיל באריכות, שגם הוא עצמו קיבל את כל ידיעותיו מהערבים שאמרו לו וסיפרו לו, אך לו עצמו לא הייתה כל דרך לדעת בוודאות שזו אבן השתייה, או קבלה איש מפי איש.

אזכיר רק את שכתבתי לעיל, שכבר בזמן הרדב"ז נהגו לא להיכנס אפילו לשוק מוכרי הכותנה, כפי עדות הרדב"ז שם בתשובתו שאמר: "וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצים להיכנס בשוק אל קטאנין".

עדות דומה למנהג האוסר כניסה לה"ב שהזכיר הרדב"ז, מובאת בספר דרך הקודש לר"ח אלפנדארי (דף ו', א', הגר"ח"א הגיע לארץ בשנת התע"ג - 1712 למנינם, 140 שנה אחר פטירת הרדב"ז), ושם מספר הר"ח אלפנדארי, על אותו מקום באזור שוק מוכרי הכותנה, שהוא נכנס לשם ממש לשוק או שעמד בשער הכניסה להר הבית, ואנשים חסידים העירו לו על כך שהמנהג לאסור, וז"ל: "וצריך להודיע בזמן הזה בעוונותינו שאנחנו כזבין וטמאי מת, אם מותרים אנו ליכנס תוך הר הבית. ואף שהגויים אין מניחין אותנו ליכנס שם שהוא בית תפילה שלהם ויש סכנה בדבר, מכל מקום יש שם דרך מסילה, שער קבוע שמוכרין שם צמר הנקרא בלשון ערבי באב אל קאטינין, והרואה יראה שאם היה חוט משוך מכותל המערבי, שלא זזה משם שכינה מקרן דרומית שלה עד הצפון במידה שאדם מודד ת"ק אמה, נכנס בתוך מקום מסילה זאת לפניו בהר הבית. וכאשר זיכני ה' לעלות ולראות שם את פני ה', שמעתי מחסידים ואנשי מעשה שהיו נמנעין ללכת במסילה זאת, ושאלתי להם טעם, ואמרו שכך הייתה קבלה בידם".

ושוב, אם איתא שהכל ברור, וגלוי, וידוע מיקום אבן השתייה, ושהיא תחת כיפת הסלע, א"כ מה היה חששם של אלו שלא נכנסו אפילו בשערי החומות? מה החשש הנוראי הזה, הרי משם עד למסגד ולאבן השתייה המרחק עצום ומתבטא בכ-100 מטר? אלא הוא שאמרנו, שום דבר לא היה ברור, ולא ידוע, ומכח הספק והחשש הגדול מאיסורי דאורייתא וקרת החמירו על עצמם כל כניסה להר הבית, עד יבוא גואל ויגאלנו.

דעות נוספות לגבי מיקומה של אבן השתייה

(א) בשנת תר"ץ פירסם הרב מיכאל הכהן ברור קונטרס בשם: 'אבן השתיה או אבן הטועים' (פורסם בכתב העת 'התור', גליונות 4 - 6, וכן בקונטרס מיוחד). הרב ברור יצא בהתקפה עזה נגד זיהוי ה'צכרה' עם אבן השתייה, כאשר הנחתו היא שהעזרה היתה דרומית יותר. הנחתו

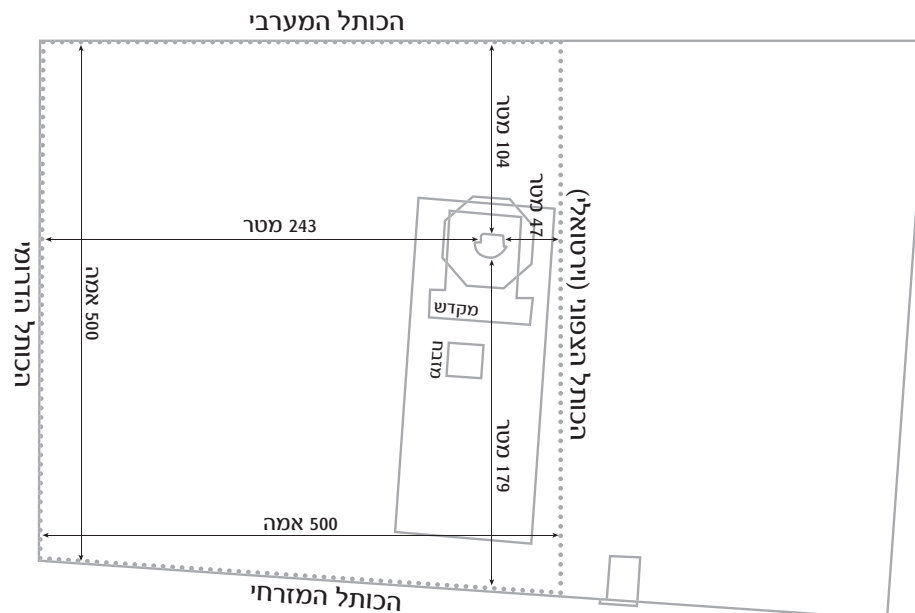
היא, כי יש למדוד 500 אמות מן הכותל הדרומי של חרם א'-שריף, דהיינו מן הכותל הדרומי של הר הבית לכיוון צפון, ועל ידי זה לקבוע היכן היה הכותל הצפוני של הר הבית (שהרי הר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה). הכותל הצפוני אשר נמצא את מקומו בדרך זו, נמצא במרחק קטן מצפון לכיפת הסלע (הדבר קיים לפי השיעורים השונים שנאמרו באמה, כפי שמראה בעל המאמר). ואם נניח כי ה'צכרה' היא אבן השתיה, נמצא הר הבית סמוך מצד צפון יותר מאשר בצד מערב, וזה היפך המשנה אשר קבעה במפורש כי שטח הר הבית בצפון גדול מן השטח במערב (מדות ב', א'). בדרך דומה מוכיח המחבר, כי ה'צכרה' גם אינה יכולה להיות מקום המזבח, כי הצבת המזבח על מקום ה'צכרה', אף שהיא מקטינה את הרווח בין הכותל המערבי לבין העזרה (לעומת הנסיון להציב את קודש הקדשים על גבי הצכרה), מכל מקום עדיין המערב גדול מן הצפון וזה לא ייתכן.

עוד כתב, כי ה'כפתור ופרח' כתב בפרק שישי מספרו, כי בימיו עדיין ניכר היה שער שושן בכותל המזרחי, "ואם תחלק זה הכותל לשלשה חלקים, יהיה זה הפתח בחלק הראשון מצד קרן מזרחי דרומי". מדברים אלו של ה'כפתור ופרח' אפשר להוכיח, כי שער שושן היה במרחק שאינו עולה על 158 מטר צפונה מן הפינה הדרומית מזרחית של הר הבית, שהרי אורך הכותל המזרחי כולו 474 מטר, ושליש הכותל 158 מטר, והיות ששער שושן היה מכוון כנגד בית קדשי הקדשים (ברכות ט', ה'), ברור כי ה'צכרה' אינה אבן השתיה, שהרי היא רחוקה מן הכותל הדרומי 243 מטר, ואינה כנגד שער שושן לפי עדות ה'כפתור ופרח'. ומכאן שמקום קודש הקדשים כנגד הכותל המערבי המקובל כיום". (לצער הרב לא השגתי את ספרו של הרב ברור, אך הבאתי את דבריו מהספר בחצרות בית ה' של הרב קורן עמ' 67, ועיין גם בספרו של הגרי"ט עיר הקודש והמקדש ח"ד).

להמחשת דברי הרב מיכאל הכהן ברור, אתרגם את דבריו למספרים. שטח הר הבית עפ"י חז"ל הוא 500 אמה על 500 אמה, דהיינו 290 מטר מהכותל הצפוני לדרומי, ו-290 מטר מהכותל המערבי למזרחי, וזה לשיטת החזון אי"ש הסובר שאורך האמה הוא 58 ס"מ, ואילו לשיטת הגר"ח נאה הסובר שאורך האמה הוא 48 ס"מ, אז מהכותל הצפוני לדרומי 240 מטר, ומהכותל המערבי למזרחי גם 240 מטר. כיום, בפועל, מהכותל המערבי למזרחי יש 283 מטר, שזה ממש קרוב לשיטת החזון איש (283=500X56.6).

ידוע שה'צכרה', דהיינו אבן השתיה, לשיטת הסוברים שהיא בכיפת הסלע, מרוחקת מהכותל הדרומי 243 מטר, ומכך יוצא שמרחקה מהכותל הצפוני הוא 47 מטר, ובפועל מרחקה של ה'סכרה' מהכותל המערבי הוא 104 מטר!!! וזה פשוט מנוגד לחלוטין למשנה במסכת מידות (פרק ב' א'), והרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכות א' וב') האומרים שבית המקדש הוא קרוב יותר לכותל המערבי מאשר לכותל הצפוני (דרך אגב, לא מובא בדברי חז"ל

המרחק מחומת העזרה לחומת הר הבית).

תרשים זה מתאר את הר הבית. בהנחה כי שלושת הכתלים מזרחי, מערבי ודרומי הם הכתלים המקוריים, אזי מתקבל שמיקום אבן השתייה (הצכרה) אינו אפשרי, מכיון שהיא קרובה יותר לכותל הצפוני, מה שאינו מסתבר על פי המשנה (מדות ב, א).

ב) לאחר שלמדנו על הקושייה המדהימה של הרב ברור הפורכת את כל תיאוריית ה'צכרה', התבוננתי עוד וגיליתי קושייה נוספת. כידוע, המרחק מהכותל המזרחי למערבי הוא 500 אמה, השווים עפ"י שיטת החזון אי"ש 290 מטר (בפעול היום יש 283 מטר). כמו כן, מרחק ה'צכרה' מהכותל המערבי הוא 104 מטר, אך מ'הצכרה' עד כותל העזרה המערבי יש עוד 38 אמות לערך, השוות ל-22 מטר. יוצא שהמרחק מהכותל המערבי של העזרה עד הכותל המערבי של הר הבית הוא 141 אמות השוות ל-82 מטר. לעומת זאת אם נפחית את אורך כל המקדש (עזרת ישראל + עזרת נשים) השווה ל-322 אמה, ישארו מסוף עזרת נשים עד הכותל המזרחי 37 אמות השווים ל-21,4 מטר בלבד!! וזה ללא הפחתת ה-10 אמות של החיל השוות ל-5.80 מטר. דבר זה לא ייתכן משום שהמשנה במסכת מידות (פ"ב, א') והרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ה, ה') קבעו, שהמרחק מכותל מזרח למקדש הוא גדול יותר מהמרחק בין כותל מערב למקדש.

בשיחה שהייתה לי עם הרב קורן שליט"א, הקשיתי את קושייתי דלעיל. הרב השיב לי, שאכן לשיטה המונה את המרחק מעזרת נשים עד לכותל מזרח יש קושייה, אך לשיטת הרמב"ם, כמובא בתוספות יו"ט על מסכת מידות (פ"ב מ"א), וכן פוסקים נוספים

(שמצאתי) כמו השלטי גבורים לרבי אברהם בן דוד (על מסכת מידות פ"ב, מ"א) והר"מ קזיס (על מסכת מידות פ"ב מ"א), את המרחק מהמקדש לכותל מזרח מונים מעזרת ישראל ולא מעזרת נשים, לפיכך יש להפחית מאורך המקדש 135 אמות של עזרת נשים, ואז יצא שכותל המזרח אכן רחוק יותר מהמקדש, מאשר הכותל המערבי. ואכן, לאחר הפחתת עזרת נשים שאורכה הוא 135 אמות השוות ל-78,30 מטר, יוצא שהמרחק בין כותל המזרח לבית המקדש, דהיינו עזרת ישראל הוא 172 אמות השוות לכ-100 מטר, והוא גדול יותר מהמרחק בין כותל מערב המקדש לכותל המערבי. (עלי לציין, שלתוצאות חישוב זו הגענו ע"י שהחשבנו את המרחק בין הכותל המזרחי למערבי ל-290 מטר, לא כפי המציאות היום, כי במציאות היום המרחק בין כותל מזרח לכותל מערב בחלק היותר דרומי הוא 283 מטר. ולכן המרחק של 100 מטר בין כותל למזרח לעזרת ישראל הוא לא נכון עפ"י האמת, וצריך להפחית ממנו 7 מטר).

אך בהתבוננות מועטת, אנו רואים שהמרחק בין הכותל המזרחי לעזרת ישראל, מול המרחק בין הכתלים הצפוני והמערבי למקדש, הוא מינימלי ביותר ולא הגיוני. הפרש של כ-6 מטר מהצפון ו-18 מטר מהמערב, בזמן שמהמשנה במסכת מידות (ב, א) וכן מהרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו') משמע שישנם הפרשים גדולים יותר בין צד לצד. גם הפוסקים והמפרשים הבינו כך. בעיון בשלטי הגבורים, בתוספות יו"ט ובתפארת ישראל הנ"ל, עולה שלהבנתם ישנו מרחק רב בין הכותל המזרחי למקדש, מאשר הכותל הצפוני והמערבי. **השלטי גבורים** כתב אומנם דרך משל את המרחקים מכותלי הר הבית עד המקדש, אך המעניין **שהתפארת ישראל** התייחס אליהם כאל מספרים מוחלטים. לשיטתו, מכותל דרומי עד המקדש 265 אמות, מכותל מזרחי עד עזרת ישראל 250 אמות, מכותל צפון 100 אמות, ומכותל מערב 63 אמות. הר"מ קזיס כתב הצעה דומה, רק עם שינויים קלים. וכן ראיתי בספר **משניות תמיד ומידות** להרב **יצחק פסח ניימן**, ושם **באדרת הקודש** (עמ' כ"ח) כתב: "רובו של הר הבית והוא רנ"א אמה: מן הדרום - ששם היה רוב תשמישו כדלקמן. שני לו - למספר רובו והוא ר"נ. שלישי לו מן הצפון - קי"ד אמות כי קל"ה אמות היה רוחב העזרה מצפון לדרום כמתיניתיין רפ"ה. נשאר, מיעוטו של הר הבית. מן המערב - והוא ס"ג אמות - כי אורך העזרה היה קפ"ז אמה". אותו דבר רואים גם **בתוספות יו"ט** שנקט מרחקים בין הכתלים לבית המקדש, רק שכאן המרחקים שונים במעט. מצד דרום המרחק 250 אמה, ממזרח 213 אמה, מצפון 115, וממערב 78 אמה. בפועל, מול הצעותיהם למציאות שישנה היום (בגלל שרוצים להתאים את ה"צורה" לאמת) המספרים קיצוניים לחלוטין. בחישובנו לעיל, יצא שהמרחק בין הכותל המזרחי עד עזרת ישראל הוא 172 אמות השווים לכ-100 מטר מקסימום, כשהרבנים כתבו שצ"ל 250 אמות ואף 265 אמות, הפרש של כ-100 אמות (וזה לשיטת התויו"ט המחמירה, ואילו לשיטה האומרת שמחשבים מסוף עזרת נשים אז אין מה לדבר בכלל, כי המרחק אז הוא מינימלי ביותר של 22.5 אמות). כמו כן, המרחק היום מהכותל הצפוני עד בית המקדש הוא 162 אמות השווים ל-94 מטר, כשהרבנים כתבו שצ"ל עד מקסימום 115 אמות, הפרש של

כ-50 אמות. וכן, מהכותל המערבי עד בית המקדש המרחק הוא 141 אמות השוות ל-82 מטר, בזמן שהרבנים כתבו שצ"ל 78 אמות ואף 63 אמות בלבד, והפרש זה הוא יותר מפי 2!!! לפערים מוזרים ותמוהים אלו הגענו, בגלל רצונם של הדוגלים בתיאוריית ה'צכרה' האומרת שהיא אבן השתייה שתהיה ממוקמת שם, ואז נאלצו להזיז צפונה את הכותל הדרומי כדי שיהיה מרוחק יותר מכותל מערבי. אך להזיז יותר מדי צפונה ובכך להגדיל את המרחק בינו לכותל המערבי למספר יותר סביר אי אפשר כי כל תזוזה קלה תגרום לכך שאז יוצר אבסורד אחר והוא, שהמרחק מהצפון יהיה גדול יותר מהמזרח וגם זה לא ייתכן כי זה מנוגד למשנה. לענ"ד כל התמרונים הללו אינם יאנים ואינם אמיתיים ועדיף לחפש אבן אחרת שתתאים לנו לאבן השתייה מאשר להזיז חומות וליצור אבסורדים קיצוניים.

דרך אגב, הרב קורן חישב את אורך האמה עפ"י 58 ס"מ, אך אם נחשב עפ"י 48 ס"מ המרחק יצטמצם בכ-50 מטר, ו-500 אמה כפול 48 ס"מ שווים 240 מטר, בזמן ש'הסכרה' מרוחקת 243 מטר!!! דהיינו, יוצא ש'הסכרה' נמצאת בכלל מחוץ לתחום של הר הבית!!!

לאור כל הקושיות הנ"ל, יוצא שישנן ספיקות כל כך רבים לגבי מיקומה של אבן השתייה, שלפי רוב החישובים מיקומה של אבן השתייה צריך להיות מערבי יותר ודרומי יותר לפחות בעשרות מטרים, סמוך מאוד לחלקת הכותל המערבי. אם לא נקבל את החומות הדרומיות, המזרחית והמערבית כבסיס למידות הר הבית והמקדש, אלא נמדוד לפי אבן השתייה הנקראת 'צכרה', אז יצא לנו אבסורד גדול, שלמעשה מיקומם של החומות אינו נכון כלל בצורה קיצונית.

וכעת מצאתי חיזוק נוסף לכל הנ"ל, בפירוש המשנה **מלאכת שלמה** (עדאני) (מידות פ"ב, א'), וז"ל: "ופירש הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל: רובו מן הדרום וכו', פי': בית המקדש היה עומד על ההר אבל לא באמצע ההר ממש, אלא רוב ההר היה בדרומו של בית המקדש וירושלים הייתה כנגד אותו הצד, ובאותו הצד היו עולים כל העולים להר הבית, והיו נכנסים לעזרת הנשים דרך שער התחתון, ונכנסים לעזרת ישראל, והרי בדרום היה רוב תשמיש ההר כי הכל היו עולים משם, וגם במזרח היה תשמיש רב, כי הרי משם היו הכל נכנסים לעזרה, אבל בשאר הצדדים לא היה אלא מעט תשמיש בהר. והנה שיעור ההר מצד מערב לא היה אלא מעט מההר, כי ממזרח למערב היה כל הבנין, עזרת הנשים קל"ה אמה ועזרת ישראל עם ההיכל היה קפ"ז אמה, והרבה היה פנוי במזרח, א"כ לא נשאר במערב אלא מעט, אבל בין צפון לדרום לא היה בנוי אלא קל"ה אמה, עכ"ל ז"ל". (לענ"ד, הרב סובר שהחישוב מכותל מזרח יעשה עד עזרת נשים ולא עזרת ישראל כפי שכתב לעיל התו"ט בשם הרמב"ם ועוד אחרים, ודבר זה עולה מדבריו שכתב "והרבה היה פנוי במזרח, א"כ לא נשאר במערב אלא מעט", כדי שיהיה הרבה פנוי

במזרח ולהשאיר מעט מאוד במערב, אז חייב להסיק ששיטתו הייתה למדוד מעזרת נשים ולא עזרת ישראל).

מדברי הרב מלאכת שלמה למדנו שני דברים חשובים: א) קיבלנו חיזוק לגבי המרחקים שצריכים להיות מכותלי הרב הבית למקדש, ושהמרחקים היום מכותלי הר הבית לפי ה'צכרה' אינם נכונים ואינם הגיוניים. ב) כמו כן, הרב כותב בפירוש שמיקומו של הר הבית הוא בחלק הדרומי ולא במרכז כפי שיוצא משיטת ה'צכרה', וז"ל: "בית המקדש היה עומד על ההר אבל לא באמצע ההר ממש, אלא רוב ההר היה בדרומו של בית המקדש וירושלים הייתה כנגד אותו הצד".

וכעין זה ממש, מצאתי כעת בספר **שלום ירושלים** (עמ' צ"ג) להרב **שלום פרידמן** שפירש כן את דברי התוספות יו"ט בשם הראב"ה, וז"ל: "וכתב התיו"ט בשם הראב"ה, והטעם הוא, לפי שהעיר הייתה מדרום הר הבית, וכל הנכנסים באים דרך הדרום, ולכן היה חללה מרובה להחזיק את כולן. ולפי שכל המקיף מקיף דרך ימין, והבא מדרום - ימין שלו למזרח, וא"כ כל הבאים להר הבית, באים דרך הדרום, והמקיפים פונים למזרח, והרבה מהם נשארו בדרום, כי אין כולם מקיפים, לכן אין צורך להיות מידת חלל המזרח כמידת חלל הדרום, כי אף אם ימעט מה מהחלל, יחזיק את כל הבאים שם, וכ"כ הרבה נשארו בצפון, ומעט מהבאים יבואו אל המערב, ולכן חללו הוא המעט מכולם, עכ"ד בהוספת ביאור".

לאחר פרסום הקונטרס הנ"ל, פרסם הרב נח בראבר מירושלים בכתב העת 'ההד' (אדר תרצ"ב) מאמר בשם 'חזקת אבן השתיה' נגד דבריו של הרב מיכאל הכהן ברור. טענתו העיקרית הייתה, כי את הר הבית הקיפו אולמות בשיעור חמשים אמה לכל רוח, והם אינם מן המדה של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. כן ציין כי חלו שנויים בחומות מזמן ה'כפתור ופרח' עד ימינו (על ידי הסולטן סולימאן), ואת דברי ה'כפתור ופרח' על מציאות השער בשליש הראשון, ניסה לבאר שהכוונה בהם לקצה הדרומי של השליש הימני (כי שלישי ראשון לפי הבנתו הוא השליש הימני למותב מימין לשמאל). לפי חשבונותיו תואם הדבר את ה'צכרה' במדויק.

אך בספר עיר הקדש והמקדש להגרי"מ טוקצ'ינסקי (ח"ד עמ' ח') דחה הרב בתקיפות את דברי הרב נח בראבר, וז"ל: "והמהנדס שיק החליט שהאמה היא 50 ס"מ, מפני שלפי דעתו קדושת הה"ב שנתקדש 500 על 500 אמה, הוא רק 250 מטר, זאת אומרת 25 מטר בפנים למזרח ו-25 מטר בפנים למערב - לא נתקדשו בקדושת הה"ב, כי לדעתו האולמות שהיו בפנים להכותלים מסביב לה"ב הכילו כ-25 מ' בכל הצדדים וקידוש הה"ב הי' לפנים מן האולמות, והאולמות בכותלי הה"ב הי' מחוץ לקדושת הה"ב. וכ"ז בדו"א! ותמיהני על חכמים עוד מחוקרי הזמן שנגררו אחרי דותא זו, וגם החכם לונץ

(בירושלם כרך ה' ועוד) העתיק הדברים האלה, וגם שנים מחכמי ישראל הרב ר' נח ברבר והר' מיכאל בראווער, שהתוכחו אתי בחוברות 'ההד' בענין אבן השתי' **תפסו בשיטה זו שאין לה שחר. אין ספק בדבר שהר הבית נתקדש בעובי החומה**, (וכאשר ידובר א"ה להלן בפ"ז) **והכותל המערבי שהוא מהיסוד, ועל היסוד נתקדש בקדושת הה"ב מכ"ש האולמים שהיו לפניו**. ומה שנתמכו (המהנדס שיק והנגררים אחריו) במה שנאמר בדברי יוסיפוס שבה"ב היו אולמים על יד הכותלים, הנה אדרבה גם שם (מלחמות פ"ה) מבואר שהאולמים היו בפנים להה"ב, לומר בתוך קדושת הה"ב.

אך המעניין שם, שמצד אחד הגרימ"ט דחה את דבריו בתוקף וקבע שהר הבית התקדש מעובי החומה, אך בהמשך הרב קבע שה'צכרה' היא אבן השתייה ללא ספק מבחינתו. כתוצאה מקביעה זו שה'צכרה' היא אבן השתייה, התקשה גם הוא בקושיית הרב ברור הכהן שאין מיקומה של ה'צכרה' מסתדר עם מיקומה של החומה הדרומית. לפיכך, החליט הרב, שהחומה הדרומית של הה"ב היא אכן עתיקה מימות ביהמ"ק, אך בגלל הקושיה החליט הרב שהייתה עוד חומה פנימית במרחק של כ-60 מטר פנימה לתוך הר הבית, ומשם מחשיבים את מידות הר הבית, וממילא ע"י כך תתישב קושייתו (עיין שם בעמ' י"א אות ה'). הרב קורן יישב בצורה דומה כהגרימ"ט רק שטען שצריך להוסיף 86 מטר צפונה. ההוספה עפ"י הגרימ"ט לא פותרת דבר, אומנם המרחק מהכותל הצפוני לעזרה גדל, אך הוא גדל עד למרחק של 68 מטר בזמן שהמרחק מהמקדש לכותל המערבי הוא 82 מטר! ואילו לפי הרב קורן אכן התוספת של 86 מטר פותרת את הבעיה של הכותל הצפוני מול המערבי, אך כפי שראינו ישנן בעיות אחרות בכך.

אך דבר זה הוא תימה, שהרי הרב עצמו דחה את אלו הטוענים שקדושת הה"ב לא מתחילה מהחומות אלא מהאולמות, וכן קבע שגם החומה הדרומית יושבת על בסיס החומה מימי הבית, ואילו כאן הוא למעשה "מזיז" את קדושת הר הבית כ-60 מטר פנימה, ע"י יצירת חומה חדשה שלא שמענו עליה, וכל זה כדי להתאים את התאוריה החדשה שלו (כך קרא הרב לפרק: השערה חדשה להתאים חשבון עמדת אבן השתייה), **שה'צכרה' היא אבן השתייה ומקום המקדש**. לענ"ד היה יותר פשוט להעמיד את החומות במקומן, ולחפש אבן אחרת שתתאים לתואר אבן השתייה.

הגרימ"ט לא הסתפק בהבאת התאוריה החדשה, אלא ניסה להביא גם מספר ראיות המוכיחות שה'צכרה' היא אכן אבן השתייה, וז"ל: "וערערתי על דבריו (הכוונה על הרב מיכאל ברור הכהן) בחוברת 'ההד' (כסלו תרצ"ג): א' **המסורה המשוכה היא בפי כולנו וגם בפי העמים האחרים** שזוהי האבן השתייה. ב' גם ב"נסתרות דרשב"י" שנדפסו ב"ילקוט הרועים" כתוב לומר: "המלך הב' שיעמוד לישמעאלים יהיה אוהב ישראל ויגדור פרצותיהם ופרצות ההיכל, וחוצב הר המוריה ועושה אותו מישור, ובונה לו שם השתחוויה על האבן

השתיה, וכנאמר: "שים בסלע קנך", עכ"ל. ואם אמת היא שמיוחסות הנסתרות הללו לרבי שמעון בן יוחאי, הרי יש לנו עדות לדבר. ג) **וכל צורת האבן ותבניתה, מראה שהיתה לה תעודה גדולה**, ואי אפשר לומר שאין לה אחת מהתעודות הנזכרות, ושהיא אבן פשוטה שנחצבה מסלע ההר. ד) ואחרי שהאבן השתי היתה מסלע ההר, ורצפת הה"ב נחשפה בהרבה, אם נעלמה אבן השתיה ה"ה נחצבה לגמרי מההר, והרי אין לפנינו שום סימן למחצבה בהה"ב!

עיין לעיל, את כל אשר כתבתי לדחות ראיות אלו של העדויות מעמים אחרים ואף מעמנו, שאין לעדויות אלו משמעות הלכתית.

גם הרב קורן לאחר שהביא דברי הרב ברור הכהן, הוא הוסיף נימוקים נוספים משלו לדחות טענה זו, וז"ל: "מלבד הדייקים אשר יש בדברי יוסיפוס אודות קיום תוספת בדרום הר הבית, יש להוכיח דבר זה מעצם התבוננות במבנה הטופוגרפי של הר הבית וסלעיו. כי נתונים אודות פרטים אלו מורים בבירור גמור, שאי אפשר להעלות על הדעת שפסגת ההר היתה דרומית למקום בו היא נמצאת היום. ובידוע כי קודש הקדשים עומד בפסגת ההר. חתך אנכי של הר הבית ממסגד אל אקצא שבדרום ועד לצפון ה'חרם' מראה בבירור, כי שטח הרמה המוגבה הוא פסגת ההר לא רק מבחינת מה שנראה מעל לפני השטח, אלא גם הפסגה מבחינת הסלעים שמתחת לפני הקרקע (ובתוכם ה'צורה' שהיא באמת הנקודה הגבוהה ביותר), בעוד שהשטח שמתחת למסגד אלאקצא הוא שטח אשר ברור כי בעבר היה נמוך בהרבה שהינו היום, ושפכי עפר ומבנים תת קרקעיים מגביהים היום את הרצפה, הרבה מעל לפני הסלע. הזאת אבן השתיה וממילא פסגת ההר דרומה משטח הרמה המוגבהת מחייבת שינוי חמור מאד במבנה ההר כולו.

כאשר הקו הנקוד מראה את המקום המשווער של פני השטח ומקום קדש הקדשים לפי השיטה הדרומית, כל רואה מבין כי שינוי כה גדול בפני השטח משמעותו חיצוב בסלע וסילוק עשרות אלפי טונות של סלע ועפר עד כדי היפוך המבנה הטופוגרפי, ואין טעם לומר שנאכל מן ההר כל כך' כדברי הכפתור ופרח'. בפרט בולט האבסורד בשטח שמתחת למסגד אלאקצא, ובשטח הקרוב אליו שבו אנו רואים מבנים תת קרקעיים הבנויים על הסלע. אין ספק שלפחות באותו מקום היו פני הסלע בעבר באותו גובה אשר בו הם נמצאים היום שהרי המבנים התת קרקעיים שעליו עתיקים. התבוננות בטופוגרפיה של ההר מוכיחה מעל לכל ספק, כי אכן היתה תוספת בדרומי. השאלה היא כמובן היכן מקום התוספת הזו."

הרב קורן התייחס רק לאי הסבירות הטופוגרפית שאבן השתייה תהיה בחלקו הדרומי של ההר, אך לא התייחס כלל לטענה החזקה של הרב ברור הכהן, שהכותל הדרומי

והמערבי הם הכתלים המקוריים, וממילא מקום אבן השתייה ב'צכרה' הוא בלתי אפשרי.

הרב קורן התעלם עוד מדברי גדולי ישראל, שהכריעו שהכותל הדרומי והמערבי הם הכותלים המקוריים של הר הבית. בספר **הר הקודש להרב משה שפירא** (עמ' 257) הביא מספר פוסקים הסוברים שהכותל הדרומי הוא הכותל של הר הבית המקורי מזמן החורבן, וז"ל: "על הכותל הדרומי נאמר במדרש שיר השירים (ב, כ"ב): "הנה זה עומד אחר כותלנו" - אחר כותל מערבי של ביהמ"ק, למה? נשבע לו הקב"ה שאין חרב לעולם, ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה", הרי לנו מן המדרש, כי שערי חולדה לא חרבו ועדיין קיימים עד שיחדשם הקב"ה, והם כמובן נמצאים בדרום.

ובספר **כפתור ופרח** (פ"ו ד"ה מכל) כתב: "מוכל זה יראה, כי מה שאנו רואים היום בזמננו, זה מהכותלים העומדים האלה שהם כותלים מחומת הר הבית - וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום".

ועוד שם: "והנה אין אנו רואים שיהיה משפת ההר, כלומר הר המוריה של מזרחו תחתיו הוא עמוק יהושפט אלא כמו חמשים אמה או פחות, ואין טעם לומר שנאכל מן ההר כל כך, א"כ בהכרח יש לנו לומר שהם כותלי הר הבית".

גם הגאון יעב"ץ בס' **שאלת יעב"ץ** (ח"א סימן פ"ז) כתב כי לא נהרסו יסודות הר הבית, "ואיך שיהיה בוודאי הר הבית ומעלותיו לא נשתנו כל עיקר, ולא שלטה בהם הריסת האוייבים כלל".

גם דעת המקובל ר' עמנואל חי ריקי בספר **אדרת אליהו** כתב כי הכותלים נבנו על היסודות הראשונים.

וכ"כ רבי צדוק מלובלין בשו"ת **תפארת צבי** (חיו"ד סימן כ"ז אות י"ב) **שהכותל המערבי אינו אלא חומת הבית.**

וכ"כ בעל **אבני נזר** (חיו"ד סימן ת"ג).

גם בשו"ת **תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך** (ח"ג סימן ל"ט), הסיק הרב שבית המקדש היה בחלק הדרומי של הר הבית, והוסיף עוד רבנים אחרים הסוברים כן, וז"ל: "ובזמן האחרון ממש יצא לאור ספר **"בית המקדש השלישי"** מהמופלג ה"ה הרב שלום שטיינברג שליט"א (המפורסם בביאורו על רש"י בתורה "חומש מבואר"), ושם בסופו מאריך ומביא הוכחות

שאינ בית המקדש במקום הכיפה אלא בין המסגדים, והיינו מול הכותל שמתפללין היום וכמ"ש. שורש הוכחתו שהמקדש נמוך כמו "בין כתפיו", וכמבואר בזבחים (נ"ד), והיינו לצד דרום בין כיפת הסלע לאל - אקצה, שאינו בסלעים כמו תחת כיפת הסלע שכולו סלעי ולא נמוך. ועוד מביא מאמת המים בעין עיטם שפתחו הנקב וניקה העזרה כולה, ושייך רק למקום נמוך כמו צד דרום, ועוד הוכחות ע"ש. וכבר קדמו בקונטרס "אבן השתייה או אבן הטועים", שמוכיח בהוכחות ברורות שכיפת הסלע אינו במקום המקדש כלל, ובנו שלא במקומו, ומקומו בדרום יותר בין מסגד אל אקצה לכיפת הסלע".

מענה לטענותיו הטופוגרפיות של הרב קורן

באשר לטענותיו הטופוגרפיות של הרב קורן, לכאורה הם טענות הראויות להתייחסות, אך אל לנו לשכוח שעם השנים חלו שינויים טופוגרפיים בהר הבית, שגרמו למצב חדש.

א) הנביא מיכה (פרק ג', י"ב) ניבא על י-ם חורבן נוראי, וז"ל: "לֹכֶן בְּגִלְלָכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרֹשׁ, וִירוּשָׁלַם עֵינֵי תִהְיֶה, וְהָר הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעֲרֹ".

על נבואת חורבן זו מובא בגמ' במסכת תענית (דף כ"ט עמוד א'): "תניא: כשחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל", וכו'.

רש"י - "נחרשה העיר - כדכתיב (מיכה ג'): "ציון שדה תחרש", שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה".

מצודת דוד (ירמיהו כ"ו, י"ח): "לבמות יער - יהיה מלא מגלי אבנים, דומה לבמות המצויים ביער".

הטור (אורח חיים סימן תקמ"ט) כתב: "ומ"ש נחרשה העיר, שחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל", והב"ח שם דן בדברי הטור שאמר "ההיכל", האם זה רק ההיכל או גם מקומות נוספים מסביב בירושלים. לפי הרמב"ן בספר תורת האדם (מהדו' שעוועל עמ' רמ"ב) ההיכל לבדו, אבל לפי הרמב"ם (תענית פ"ה ה"ג) והסמ"ג (עשין דרבנן ג', רמ"ט, א') ההיכל וסביביו.

המורם מזה, שטורנוסרופוס חרש את הר הבית, דהיינו הפך את האדמה כולה ועשה את ההר ממש כשדה חרושה, ז"א הפך אבן על אבן. הוא עשה חריש עמוק בהר שהיה בכוחו ליצור שינויים טופוגרפיים חמורים עד ללא היכר, לפיכך, המצב הנוכחי היום, הוא לא בהכרח המצב שהיה בעבר, ואין כל ביטחון שאבן השתייה שנמצאת תחת כיפת הסלע היא אבן השתייה המקורית.

(ב) ידוע שהורודוס עשה שינויים רבים בהר הבית, והגביה חלקים של הר הבית.

(ג) ולעומת זאת הרדב"ז בתשובתו המפורסמת (ח"ב תרצ"א) כתב: "וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה, ולפיכך היו חופרים (אלו) אולי ימצאו אותו, ולכן

הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה". (דרך אגב לפי דברי הרדב"ז הללו משהו לא ברור. הרי לפי הרב קורן אבן השתייה נמצאת על המקום הגבוה ביותר בהר הבית, והיא בולטת יותר מכל הדברים הנמצאים שם בכמה מטרים כלפי חוץ, ואילו הרדב"ז אומר שהיו חופרים בהר הבית עמוק מאוד, ואז נתגלה אבן השתייה, הכיצד? אם האבן נמצאת במקום הגבוה בהר והיא הבולטת מכולם אז מדוע לחפור כ"כ לעומק!!!)

(ב) ובזהר (כרך ב', שמות פרשת פקודי, דף ר"מ עמוד ב') ישנה ראייה מדהימה, האומרת שיסודות המקדש והר הבית נגנזו. אנו למדים מהזהר שלאחר החורבן חלו שינויים טופוגרפיים בהר הבית, בפני הבית היום אינם כבעבר, וממילא לא ניתן לסמוך שזו אבן השתייה, וז"ל הזהר: "ת"ח: אינון אבנין דיסודי ציון וירושלם, ח"ו דשליטו עלייהו שאר עמין, ולא אוקדו לון ולא אתוקדון, אלא כלהו אתגניזו, וגניז לון קודשא בריך הוא. וכל אינון יסודי ביתא קדישא כלהו אתגניזו, ולא אתאבידו מנייהו אפילו חד. וכד יהדר קודשא בריך הוא ויקים לה לירושלם על אתריה, אינון יסודי אבנין קדמאי יהדרון לאתרייהו ולא שליט בהו עינא אחרא (נ"א בישא), בר בזמנא דיכחול ב"נ עינזי בההוא פוכא, וימלי עיניה מניה, וכדין יחמי כל אבנין וכל יסודי ירושלם מתקנן על אתרייהו, דלא שליטו בהו שאר עמין, וכל אינון אבנין יקרין אחרנין, וכל אינון בנייני אבנין כלהו קיימי על קיומיהו וכדין (ישעיה נ"ב): "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון".

תרגום עפ"י הסולם - ת"ח אינון אבנין וכו': "בוא וראה, אלו אבנים של יסודות ציון וירושלים, ח"ו ששלטו עליהן שאר העמים, לא שרפו אותן ולא נשרפו, אלא כולן נגנזו, וגנז אותן הקב"ה. וכל אלו יסודות של הבית הקדוש כולם נגנזו, ולא נאבד מהם אפילו אחד. וכשיחזור הקב"ה ויקים את ירושלים על מקומה, אלו היסודות של האבנים הראשונות יחזרו למקומן ולא תשלוט בהן עין אחר לראותן, חוץ בזמן שיכחול אדם את עיניו בפוך ההוא, וימלא את עיניו ממנו, ואז יראה כל האבנים וכל היסודות של ירושלים, שהם מתוקנים במקומם, ולא שלטו בהם שאר העמים. וכל אלו אבנים היקרות האחרות, וכל בנייני אבן, כולם עומדים על קיומם", (עכ"ל). יש לשים לב לחילוק שהזהר עושה, בתחילה הוא אומר: "אלו אבנים של יסודות ציון וירושלים", ומיד לאחר מכן הוא אומר: "וכל אלו יסודות של הבית הקדוש כולם נגנזו", כלומר הזהר מדגיש לנו, שהן אבני היסוד של ירושלים כדוגמת אבן השתייה, והן אבני החומות ובנין המקדש כולם, בשל קדושתם נגנזו עד לעתיד לבוא.

הרמ"ע מפאנו בספרו **עשרה מאמרות** (מאמר חיקור הדין ח"א פרק כ"ו) הביא את דברי הזהר דלעיל וביארם, והנה תורף דבריו: "כי נסתלקו אבני קודש בנס להתנוסס במקום שאין היד שולטת, והבית היה עליון (מלכים א', ט', ח', דבה"י ב', ד', כ"א) כמשמעו דהא גבה היכלא, ובפירוש אמרו חכמים, שאפילו מפתחות המקדש ירדה פיסת יד ונטלתן מידיהם של כהנים - והרבה שלוחים למקום שדין ושדתין והם הביאו גלים של אבנים ומשרפות סיד להשביע עינו של אותו רשע".

ראיות נוספות לדחיית טענות הרב קורן

א) הגמרא במסכת זבחים (דף ס"ב) דנה, כיצד ידעו בבית שני את מידות המזבח. לאחר שנתבאר להם כיצד ידעו זאת, שאלה הגמרא: מניין ידעו את מיקומו המדויק של המזבח? על כך השיבה הגמרא: "בשלמא בית מינכרא צורתו" - פירוש (עפ"י רש"י) - אומנם מובן הדבר כיצד ידעו אנשי כנה"ג לבנות את הבית, דהיינו איזה מקום קדוש בקדושת היכל ואיזה קדוש בקדושת עזרה, שהרי גם לאחר החורבן עדיין מינכרא, כלומר הייתה ניכרת צורתו של הבית הראשון, כלומר עפ"י יסודות החומות, יכלו הם לדעת את תחומי הבית והעזרה, אלא כשבאו לבנות את המזבח, מנא ידעי - כלומר מניין ידעו את מקומו? "עכ"ל הגמ'.

בהמשך הגמרא (שם), על שאלת הגמ': מנא ידעי - כלומר מניין ידעו את מקומו של המזבח? השיבה הגמ' בתירוץ השני, וז"ל: "אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים (חגי, זכריה ומלאכי) עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על (מידות) המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח (רש"י - היכן היה), ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית".

מגמרא זו יצאו לנו מספר תובנות:

א. שכאשר החכמים רצו לדעת את מקום המקדש, הם לא הסתמכו על אבן השתייה הבולטת מעל פני הקרקע ושהיא סימן מוחלט כ"כ, שעל פיה יכלו לדעת בוודאי את מקום המקדש ושאר חלקי המקדש, אלא הסתמכו על פי סימנים שונתו מבית ראשון והם יסודות החומות, כלומר החומות הם סימן מובהק יותר. והשאלה היא - מדוע? הרי יש לנו את אבן השתייה, האם היא לא סימן מובהק דיו? מגמרא זו משתמע שלא.

ב. עוד למדנו, שדרך ידיעת החומות נכון יותר לדעת ולחשב את שאר חלקי המקדש. ה"ה גם בימינו שאין להתחשב בסימן אבן השתייה, שכנראה אינה סימן מובהק דיו, אלא יש להתחשב בסימן החומות שיש לנו ידיעה שהם חומות הבית שהיו בימי בית המקדש.

ג. מגמרא זו עולה תמיה גדולה על הגרימ"ט, הרב קורן ועוד, אם איתא שאבן השתייה סימן כ"כ ברור ושהיא גלוייה וברורה לעיני כל חי, מדוע היו צריכים את נבואת הנביאים שתאמר להם היכן מקום המזבח, הכי פשוט שיראו את אבן השתייה ועל פיה יקבעו את מקום המזבח ושאר הדברים (שהרי המרחק מאבן השתייה למקום המזבח הוא ברור וידוע). אלא הוא שאמרנו, אבן השתייה היא לא סימן מובהק, ולא ניתן להסתמך עליה כלל וכלל.

וכעת ראיתי בשו"ת **ציץ אליעזר** (חלק י' סימן א', א'), שדחה גם הוא את הטוענים שזוהי בוודאות אבן השתייה, והביא פוסקים נוספים החושבים כך, וז"ל: "אין אתנו ידוע עד מה בדיוק מקום קודש הקדשים שמשם נמדוד את המדידות, והגם שבשו"ת רדב"ז (סימן תרל"ט) ועוד, קובעים שמקום אבן השתייה הוא איפוא שנמצא כיום המסגד עומר, ומשם צריכים איפוא למדוד המדידות, אבל אחרים חולקים על ההנחה הזאת, כי ידוע. ולדוגמא, יעוין בקו' דרך הקודש שם בסופו שכותב, וז"ל: "והנה היום לא ידענו מציאות אבן השתייה הזאת כיצד היא עומדת, כי הגוים פיהם דיבר שוא, זה אומר בכה שהיא גבוה מן הארץ ותלוי' באויר, וזה הפך התלמוד, עד 'שקיף וירא ה' משמים, תגלה ותראה מלכותו עלינו", עיין שם.

כן יעוין בספר **עבודה תמה** לרבי חיים נתנזון (לפני כמאה וארבעים שנה), **בנעילת שערים**, שמתמה, דאם הכיפה שישנה בבנין הישמעאלים ברור וידוע שהיא זו אבן השתייה, א"כ אמאי לא ידעו אנשי כנה"ג בבנין בית שני מקום המזבח ע"י אבן השתייה, והוצרכו לנביאים? ועוד מוסיף וכותב: ובכלל הדבר אני אומר דבודאי כדי לעשות מעשה לסמוך ע"ז הלכה למעשה, צריך ידיעה ברורה, ועדות נאמנה, ומסירה גמורה איש מפי איש שיעידו על האבן השתייה עצמה כי היא זו, דהיינו להראות באצבע על האבן בעיניו בכדי שיוכל למסור האב לבן, והרי בודאי שלא דרכה שם רגל יהודי יותר מאלף שנה. לא מיבעי' מעת שבנו שם הישמעאלים בית תפילתם שהוא ג"כ כמה מאות שנה, שאי אפשר לדרוך שם רגל אדם שאינו מאמונתם, אלא אפי' קודם לכן בודאי שהיו נזהרים לילך שם מפני הטומאה, דבודאי שהיו חוששים לדעת הרמב"ם, כמו שעוד היום נזהרים ללכת בכל המקומות שהם מסופקים שמא הוא מהר הבית. ועתה מי ראה את האבן מעולם שיעיד עליו? וכו' והרי ההר כולו מלא אבנים וסלעים, וכשחרש טורנסרופוס את ההיכל, בודאי שנתגלו כמה אבנים שהיו מכוסות, ונתכסו כמה אבנים נמוכות שהיו מגולות קודם, ומכ"ש אח"כ כשבנו שם בנינים וחפרו כמה חפירות כפי הצורך להבנינים ההם, ודאי וברור שנשתנו כמה וכמה דברים מכמות שהיו מקודם, כמו שיעיד ע"ז כל בעל שכל ישר עיין שם.

וא"כ מספק עלינו לחשוש ולהחמיר מכל מקום שנרצה למדוד שאולי אין מקום משכן כבודו כאן, וכפי שכותבים רואי - המקום, מאשרים אמנם כי ישנם בכל השטח הרבה כיפות - סלעים בצורות שונות, באופן, שיש לאסור מספק כל שמבפנים חומת הר הבית. ואם בנוגע להכנסת אצבע לתוך חורי כותל המערבי, מצינו להגאון האדרי"ת ז"ל בספר **משכנות לאביר יעקב** (ח"ב) שהזהיר וכתב בלשון: ולכן הירא וחרד לדבר ד', בודאי יחוש לנפשו שלא יושיט גם אצבע אחת בין סדק כותל המערבי לבל יכשל חלילה בספק איסור תורה, וזהו לדעתו שם שגם בכה"ג נקרא ביאה במקצת, על אחת

כמה וכמה בביאה בפנים ממש שמצריך כל אחד לחוש לנפשו, ואליבא דכו"ע (בהיות ודוב הפוסקים מכריעים כדעת הרמב"ם) לבל יכשל חלילה בספק איסור תורה.

וכן פסק בספר תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (כרך ג' סימן ל"ט): "אמנם היוצא מדברינו הנ"ל דאף שיש בין הפוסקים שתפסו בפשיטות שכיפת הסלע בנוי על בית קדשינו, אין לזה שום הוכחה כלל, ויותר נראה כדברינו לעיל, שהקב"ה שמר מקדשו שהמקום שומם, ואולי הניח הבנין על כיפת הסלע שעד זמן האחרון הם שמרו שלא יכנסו זרים והיינו יהודים שמה, ואין בידינו להסביר הנהגת הקדוש ברוך הוא עמנו בגלותינו, עד שבקרוב יתגלה כבודו, ובמקום בית המקדש נראה מקדש ה' כוננו ירך, יהי רצון שתהא במהרה בימינו בקרוב ובעינינו נחזה מישרים, אמן!"

דיעות נוספות לגבי אבן השתייה

אכן, ישנם מספר רבנים וחוקרים שמזהים את ה'צכרה' כאבן מרכזית בעלת חשיבות, אך חלק מהם סוברים שלא עליה שכן קודש הקודשים, אלא היא הייתה יסוד המזבח. וחלק סוברים שהיא אומנם אבן השתייה, רק שמיקום קודש הקודשים היה במקומות שונים. אחד סבר במרכזה, והשני סבר יותר צפונה, והשלישי סבר יותר דרומה.

שיטת הרדב"ז - קודש הקודשים נמצא במרכז ה'צכרה', הלא היא אבן השתייה. כהרדב"ז פסק גם הגרי"מ"ט, הרב זלמן קורן, והרחיב העמיק הרב ישראל אריאל ממכון המקדש, בחוברת בית ה' נלך.

שיטת הרב שלמה גורן - הרב גורן טוען בספרו הר הבית, ש'צכרה' אינה אלא יסוד המזבח, זאת, לאור העובדה שיש בסלע נקב חלול, ממנו יורדים לחדר חצוב בסלע.

גם בספר עיר הקודש והמקדש להגרי"מ טוקצ'ינסקי (ח"ד עמ' ח' אות ב') הביא חוקרים גויים שהקדימו את הרב גורן במסקנתם שה'צכרה' אינה אבן השתייה אלא היא מיסוד המזבח, וז"ל: "ושנים מחכמי אוה"ע, המהנדס שיק והפרופסור דלמן, שעסקו והפכו הרבה בשאלת האבן השתייה, הביעו דעתם שהאבן הזאת היא מיסוד המזבח, ולא זו האבן שהיתה בקה"ק במקום הארון, והשערתם בנו: מן תכונת האבן שהיא גדולה וגבוהה מאד לא כהאבן השתייה שהיתה באמצעות הקה"ק, לא גדולה כל כך ובלטה מן האדמה רק בגובה 3 אצבעות (יומא נ"ג) ועוד. והחלל שבאבן בתקרת המערה זהו לדעתם האמה על אמה שהיתה ברצפת קרן מערבית דרומית שדרך בו ירדו להבור לנקותו מהדם (מדות פ"ג ג') והמערה שבאבן זהו הבאר והחק שמתחתית להמערה הסתום בפקק האבן הכבדה והעמוקה - הם המה השיתין ששם ירדו הדם", וכו'.

שיטת פרופסור קאופמן - טוען שיש למקם את קודש הקודשים מצפון מערב לסלע.

שיטת האדריכל טוביה שגיב - מקום המקדש הוא בדרום כיפת הסלע.

מקטע זה ראינו שגם אלו הסוברים שאבן השתייה היא בעלת חשיבות ומקודשת, הם נחלקו בדיעותיהם לגביה, וכל אחד כמעט יש לו הסבר שונה לגבי מהותה של האבן, ואם כבר מוסכם שהיא אבן השתייה אז מיקום קודש הקודשים הוא בכיוון אחר. בבואנו לקבוע דבר כל כך מרכזי ומהותי בחיי העם היהודי והוא כניסה להר הבית, למקום המקדש, איננו יכולים להסתמך על השערות אישיות וניתוחי אבנים למיניהם,

נזר המקדש

עלינו להיות בטוחים במאת האחוזים שיש כאן זיהוי ודאי ושאין כאן טעות, שהרי טעות קטנה ואז אנו עלולים לעבור על איסורים חמורים מהתורה, ומי יכול להרשות לעצמו דבר כזה, רק אדם שיש לו כנראה בעיות ביראת שמייים או ששיקולים זרים אחרים מנחים אותו. לכן, כמעט כל גדולי ישראל במשך למעלה מאלף שנה אסרו את העלייה להר הבית, מאותם חששות נוראיים שאנשים יעברו על איסורי תורה חמורים.

יראת שמיים המונעת הגעה אפילו לכותל

כדי להמחיש מהי יראת שמיים אצל גדולי ישראל הקשורה לקדושת הר הבית והכותל, אביא מספר דוגמאות המראות, שבגלל חששות רחוקים נזהרו להתקרב קרבה כל שהיא לכותל, וכ"ש להר הבית.

בתשובות והנהגות (כרך א' סימן של"א) להגר"מ שטרנבוך, מסופר על הגה"ק הגרי"ל דיסקין זצ"ל שלא הלך לכותל המערבי, ואין בידינו בזה טעם ברור, יש אומרים שחשש שהכותל הוא חומת העזרה וא"כ אנו נכנסים למקום הר הבית, אבל זקני ירושלים מעידים שאמר פעם שאינו יכול לילך, שמא מרוב צער עלול הוא להתעלף.

בתשובות והנהגות (כרך ד' סימן קל"ב) כתב עוד, וז"ל: "ובשעתו שמעתי שהגאון ה"אדרת" (חותנו של הרא"ה קוק) זצ"ל, נהג להתרחק כשתי אמות מהכותל, ויש אומרים דהואיל והאבנים שבכותל למטה נראה שמרוחקים קצת, חשש שמרוב הזמן נעתק הכותל קצת ממקומו כדרך כתלים ישנים, ומה"ט התרחק קצת שלא ליכנס לאותו מקום".

ובחשוקי חמד (עבודה זרה דף נ"ב.) להרב יצחק זילברשטיין מובא: "מסופר בספר האיש על החומה (ח"א עמ' 365 - 358) מעשה שהיה בר' משה שפירא, שהיה מומחה להתקנת שעוני שמש, שאחרי שהתקין את שעון השמש המפורסם על חזית הבנין של הכנסת אורחים 'תפארת ציון וירושלים', ובחצר חורבת ר"י החסיד ובעוד מקומות, נודע הדבר לממונים על המסגדים בהר הבית, והם החליטו בכל מחיר להתקין שעון דומה על מסגד עומר שבהר הבית, כדי להגדיל את יוקרתם בכל העולם המוסלמי, אשר סדר תפילותיהם קשור בקפידה עם זריחת השמש. יום אחד הגיע שליח מיוחד לביתו של ר' משה שפירא והזמין לבית השייך האחראי, והוא ביקש ממנו להתקין את השעון, והוסיף לו שהוא מוכן לשלם כל מחיר שיתבקש, והציע לו 30 אלף נפוליאון זהב. ר' משה השיב לו שהוא צריך לקבל הכרעה מרב, והלך לקבל את הכרעתו של הגרי"ח זונפלד. הגרי"ח אמר לו: 'אם לכבודו קשה לוותר בענין הכסף, הרי מבחינה הלכתית, יש מקום למציאת היתר איך יוכל לעבוד בהתקנת השעון מבלי שיעבור על איסור הכניסה להר הבית', אך ר' משה השיב בקול פסקני שלא יעשה את השעון אפילו תמורת מליון נפוליון, וכששמע הגרי"ח את התשובה חבקו וקרא בהתרגשות גדולה 'ויהי האדם לנפש חיה', היכן מוצאים חיות כאלו? יעו"ש בכל המעשה.

המסתכל במקום המקדש אפילו לאחר חורבנו מתלבשת בו רוח טהרה וקדושה

לאדם שחפץ כ"כ להגיע למקום המקדש ישנו פתרון חלקי, אך זהו הפיתרון אותו נהגו כל גדולי ישראל לעשות והוא, תצפית לעבר הר הבית.

הכלי יקר בפרשת לך לך (בראשית י"ג, י"ז) מבאר מהי המעלה הגדולה בהסתכלות על מקום המקדש: "הרוחני הוא, כי שם מקום מקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, ושם פעל ה' מכוון לשבתו ית', ושם חביון עוזו יתברך, וכל המסתכל במקום הקדוש ההוא, מייד מתלבש בו רוח טהרה וקדושה - ובראיה לחוד סגי לאדם לקנות השלמות ההוא - ולא בכל מקום בארץ האדם זוכה לשלימות זו, כי אם במקום הנקרא "ה' יראה" והוא הר המוריה", עיי"ש באורך.

וכן האריך הכלי יקר עוד בזה בפרשת ואתחנן (דברים ג', כ"ה), ובתוך דבריו שם כתב: "כי המקום הקדוש ההוא לעולם הוא בהויית קדושתו, שהרי הוא מכוון כנגד בית המקדש שלמעלה, ואם זה שלמטה חרב מ"מ המקום ההוא נשאר מכוון נגד בית המקדש שלמעלה השופע על המקום ההוא הקדוש, ולעולם בכל דור ודור קדושה זו לא סרה - שאפילו בשממותם מ"מ בקדושתם הם עומדים, ר"ל בקדושתם הראשונה לא חסר דבר". הרי לנו מדבריו גדול התועלת הרוחני בראיית מקום המקדש אף בזמן הזה.

כיצד הטמאים נטהרים ?

אקדים ואומר, לאחר שהוכחתי חד משמעית שהיום חל איסור חמור על כל כניסה להר הבית ללא יוצא מן הכלל, לכאורה פרק זה מתייתר, מכיוון שממילא אסור לעלות אז מה שייך להיטהר, אך בכל זאת החלטתי כן להכניסו. הטעם הוא, שאם ישנם כאלו שבכל זאת עולים, אז לפחות שידעו את מגבלות העלייה, וכן כיצד עליהם להיטהר כהלכה לפני העלייה, ובכך לצמצם את הדברים שבהם הם יכולים להיכשל. וכן עבור אנשים מכוחות הביטחון שאין להם ברירה והם חייבים מתוקף תפקידם לעלות להר הבית. אך כמובן שאין בהבאת פרק זה מתן הכשר לעולים בימינו.

בעבר, כדי שכל הטמאים שהזכרנו לעיל יכלו להיכנס לירושלים (מצורע), להר הבית (זב זבה, יולדת, נידה, בעל קרי, מי ששימש מיטתו), עד לסורג (טמא מת) או לשאר מקומות בבית המקדש, היה עליהם להיטהר מטומאתם. בכל הטמאים שהזכרנו הדרך להיטהר היא טבילה במקוה טהרה או במים חיים (מעין וכד' ודווקא לזב), וזאת עפ"י כל כללי הטבילה (כמו טבילת אשה נידה בימינו). כמו כן אצל חלק מהטמאים הייתה תוספת נוספת בדרך לטהרה, כגון: מצורע - היה צריך להביא 2 צפורים, עץ ארז, ושני תולעת ואזוב שאותם הכהן היה שוחט וכד', הזב והזבה היו מביאים שני תורים או שני בני יונה וכד' (עיין הערה למטה), וכן בשאר הטמאים, אחד היה צריך כיבוס בגדיו, השני הזאת מים טהורים של פרה אדומה (עיין למטה בהרחבה).

בימינו, כאשר אין בית המקדש קיים, הטומאות הרלוונטיות ביותר הן: נידה, יולדת, בעל קרי ומי שמשמש מיטתו, האסורים בעלייה בכלל להר הבית אלא רק לאחר טבילה, ואילו טמא מת היכול בעיקרון להיכנס להר הבית ולהגיע עד הסורג (אם הוא לא טמא בשאר הטומאות) צריך הזאת מי פרה אדומה ואז יוכל להגיע עד עזרת ישראל, ולא מעבר. אך מכיוון שבימינו אין לנו אפר פרה אדומה, אז דין כולנו שאנו טמאי מתים, ואין לנו אפשרות להיכנס מעבר לסורג אלא רק עד הסורג, וזאת לאחר טהרה כדת וכדין במקוה טהרה, עפ"י כל כללי ההלכה. במציאות של ימינו אין כמעט אדם שיכול לעלות בלי טבילה כדת וכדין, מכיוון שכמעט אין מצב שלא נטמא באחת מן הטומאות שציינו לעיל, וגם אז יכול להגיע רק עד הסורג וזאת בגלל שאנו טמאי מתים. באומרי טבילה כדת וכדין, הכוונה לכל ההלכות הקשורות לטבילה. בימינו רק טבילת נשים נעשית כהלכתה, והבאים לטבול לצורך עלייה להר הבית, חייבים לטבול עפ"י כל כללי ההלכה. עיין למטה הערת הרחבה.

נזר המקדש

טהרת הטמאים

מצורע - תהליך טהרת המצורע כולל מספר דברים ומטלות שהיה מטיל הכהן על המצורע, כגון

נזר המקדש

לקיחת 2 צפורים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב וכד', ובסופם עליו לטבול כמובא בחומש ויקרא (פרק ט"ז): (ה) "וצנה הכהן ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על־מים חיים: (ו) את הצפור החיה יקח אתה, ואת עץ הארז, ואת שני התולעת, ואת האזוב וטבל אותם, ואת הצפור החיה בדם הצפור השחטה על המים החיים: (ז) והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו, ושלח את הצפור החיה על פני השדה: (ח) וכבס המטהר את בגדיו, וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר, ואחר יבוא אל המחנה, וישב מחוץ לאהל שבעת ימים: (ט) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו, את ראשו, ואת זקנו, ואת גבת עינו, ואת כל שערו יגלח, וכבס את בגדיו ורחץ את בשרו במים וטהר".

זב - הזבים כל זמן שהם זבים אינם יכולים להיטהר, ורק כשתסתיים זיבתם יספרו שבעה ימים ואז יטבלו במים חיים ויצאו מטומאתם, ולאחר מכן יביאו שני בני יונה למקדש, כמובא בחומש ויקרא (פרק ט"ו, ב'): "דברו אל־בני ישראל ואמרתם אלהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זב טמא הוא: (ג) וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו, וכבס בגדיו, ורחץ בשרו במים חיים וטהר: (ד) וביום השמיני יקח לו שתי תרים או שני בני יונה ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן: (ט) ועשה אתם הכהן אחד חטאת והאחד עלה וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו".

זבה - כאשר אשה נמצאת בתקופת זיבתה, עליה לספור שבעה ימים בתום ימי זיבתה, ולאחר מכן תטבול במקוה כשר, אבל עד הטבילה היא טמאה, וזה כמובא בחומש ויקרא (פרק ט"ו): (כח) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה, או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טמאתה כימי נדתה תהיה טמאה הוא: (כו) כל המשקב אשר תשקב עליו כל ימי זובה כמשקב נדתה יהיה לה, וכל הכלי אשר תשקב עליו טמא יהיה כטמאת נדתה: (מ) וכל הנוגע בה יטמא וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (כח) ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר".

נידה - כאשר אשה נמצאת בתקופת נידתה, עליה לספור שבעה ימים בתום ימי נידתה, ולאחר מכן תטבול במקוה כשר, אבל עד הטבילה היא טמאה, וזה כמובא בחומש ויקרא (פרק ט"ו, ט"ט - כ"ד), וז"ל: "ויט ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וכל הנגע בה יטמא עד הערב: (כ) וכל אשר תשקב עליו בנדתה יטמא וכל אשר תשקב עליו יטמא: (כא) וכל הנגע במשקבה יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (כב) וכל הנגע בכל כלי אשר תשקב עליו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (כג) ואם על המשקב הוא או על הכלי אשר הוא ישבת עליו בנגעו בו יטמא עד הערב: (כד) ואם שכב ישקב איש אתה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המשקב אשר ישקב עליו יטמא".

בימינו דין אחד לזבה ולנידה, כמובא בטור (יורה דעה הלכות נדה סימן קפ"ג), וז"ל: "משרבו הגליות, ותכפו הצרות, ונתמעטו הלבבות, חשו שמא יבאו לטעות באיסור כרת שמא תראה אשה בימי נדתה ששה ימים ויהיה הכל דם טוהר, ובשביעי שמא תראה דם טמא וסבורה לטבול בליל שמיני וצריכה עוד שבעה ימים, החמירו לטמא כל מראה דם אדום, וכדי שלא יבואו לידי טעות בין ימי נדה וימי זיבה הוסיפו חומרא אחר חומרא, עד שאמרו שאפילו אם לא תראה אלא טיפת דם בחדל, תשב עליה ז' נקיים כזבה גדולה". (עיין שם עוד בבית יוסף).

דעת זקנים מבעלי התוספות פירש שם (כ"ח), וז"ל: "ואחר תטהר - במי מקוה שיש בהן מ', וכן

נזר המקדש

דרשו רז"ל: "אך במי נדה יתחטא" - מים שהנדה טובלת בהן, וכתוב: "ורחץ את כל בשרו במים" - ודרשו רז"ל מים שכל גופו עולה בהן, ושערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה, וסמך לדבר (ישעיהו ח, ו): "מי השלוח ההולכים לאט" - בגימטריא ארבעים הוו".

יש להוסיף עוד, שבכל מקום שנאמר שהטמא צריך לטבול במים חיים, הכוונה למי מעיין נובעים ומתוקים, וסתם טבילה אפשר במי מקוה שיש בהם לפחות 40 סאה. (עיין באורך במסכת מקוואות פרק א').

וכן פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פרק י"א הלכה ד'): "ועוד החמירו בנות ישראל על עצמן חומרא יתירה על זה, ונהגו כולם בכ"מ שיש ישראל, שכל בת ישראל שרואה דם אפילו לא ראתה אלא טיפה כחדל בלבד ופסק הדם סופרת לה ז' ימים נקיים, ואפילו ראתה בעת נדתה, בין שראתה יום אחד, או שנים, או השבעה כולן או יתר, משיפסוק הדם סופרת שבעת ימים נקיים כזבה גדולה וטובלת בליל שמיני אף על פי שהיא ספק זבה, או ביום שמיני אם היה שם דוחק כמו שאמרנו, ואח"כ תהיה מותרת לבעלה".

תשמיש המיטה - הדרך להיטהר היא בטבילה כמובא בחומש ויקרא (פרק ט"ו): "(יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שֹׁכֶבֶת זָרָה, וְרָחֲצוּ בַּמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב".

יולדת - יולדת טמאה כל זמן שלא טבלה, ורק לאחר שתספור שבעה ימים בסיום זיבתה תוכל לטבול, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ב, ב, ב'): "דִּבֶּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְאַמֹּר: אִשָּׁה כִּי תִזְרֹעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים, כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטָּמָא". **היולדת הוקשה לנידה**, ולכן דיני טהרתה זהים לנידה, מה נידה טובלת בלילה ובסיום שבעה ימי טהרה ובמקוה כשר כך היולדת, וזאת כמובא במסכת פסחים (דף צ"ז): "ועיין עוד שם ברש"י.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פרק י"א הלכה ה'): "וכן כל היולדת בזמן הזה הרי היא כיולדת בזוב, וצריכה שבעת ימים נקיים כמו שביארנו".

אך לגבי היולדת הרוצה לעלות למקדש כבר ציינתי לעיל שהיא צריכה להמתין עד 40 יום מלידת זכר ו-80 יום מלידת נקבה, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ב, ד, ד'): "וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשָׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טְהָרָה, בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֹאת יְמֵי טְהָרָה: (ה) וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד וְטָמְאָה שִׁבְעִים כְּנֻדָּתָהּ וְשָׁשִׁים יוֹם וְשִׁשָּׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דָּמֵי טְהָרָה".

בעל קרי - כדי להיטהר מטומאתו עליו לטבול, כפי שמובא בתורה: (ויקרא פרק ט"ו, ט"ז): "וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֶבֶת זָרָה, וְרָחֵץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׁרוֹ וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב"¹⁸.

18 בימינו שאנו בטומאה חמורה - טומאת המת, האם טבילה מטומאת קרי הקלה יותר מועילה?

יש שרצו לומר, שבכלל בזמנינו אי אפשר להיטהר מטומאת קרי, מכיוון שאחרי הטבילה אנו עדיין נשארים טמאים וזוהי טומאה חמורה, ולכן טבילה כזו לא מועילה. דעה זו דחויה ע"י הפוסקים, והיא למעשה מחלוקת חכמים ורבי יהודה **במשנה במסכת ברכות** (דף כ"ו): "זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, והמשמשת שראתה נדה - צריכין לטבילה, ורבי יהודה פוטר".

במשנה מדובר על אנשים שהיו טמאים בטומאה חמורה כמו זב, ונוספה עליהם טומאת קרי שהיא קלה יותר, וקיי"ל שאדם הטמא טומאת קרי אסור בדברי תורה עד שיטבול במקוה כשר. וכאן נשאלת השאלה, האם בגלל שהטמא בטומאה חמורה כמו זב צריך לטבול כדי להיטהר מטומאת קרי, או שבגלל חומרת טומאתו אין הוא צריך לטבול לקרי?

נזר המקדש

טומאת מת - בחומש במדבר (פרק י"ט, י"א) מפורט תהליך הכנת אפר פרה אדומה, והדרך לטהר את מי שנטמא בטומאת מת. הדרך היא ע"י הזאת האפר וטבילה, ורק לאחר מכן הטמא מת היה נטהר, כמובא שם: י"ג) "כָּל הַנִּגַּע בַּמָּוֶת בַּנֶּפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא, אֶת מִשְׁכָּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה, עוֹד טָמֵאֲתוּ בּוֹ": (רש"י - "את משכן ה' טמא - אם נכנס לעזרה אפילו בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי: עוד טמאתו בו - אף על פי שטבל"). (י"ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל־אשר באהל יטמא שבעת ימים", וכו'.

(י"ז) וְלִקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שִׁרְפַת הַחֲטָאֹת וְנָתַן עָלָיו מֵיִם חַיִּים אֶל כָּלִי: (י"ח) וְלָקַח אֲזוּב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהָזָה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנֶּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנִּגַּע בַּעֲצָם אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בַּמָּוֶת אוֹ בַּקֶּבֶר: (י"ט) וְהָזָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בַּגָּדָיו וְרֹחֶץ בַּמַּיִם וְטָהַר בַּעֲרָב: (כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא".

בימינו כולנו טמאי מתים, וגם אין לנו אפר פרה אדומה להיטהר, לכן אין כיום דרך לצאת מטומאת מת, וממילא אין שום אפשרות להיכנס להר הבית מעבר לסורג, וגם זאת רק ע"י טהרה מוקדמת כנז"ל.

לסיכום פרק זה חשבתי שמן הנכון להביא את דברי שו"ת **מנחת יצחק** (חלק ה' סימן א'), שכתב, שבמידה והיה ניתן לעלות היום להר הבית, אז כך היה צריך לנהוג מבחינת הטהרה, וז"ל: "וא"כ אם נאמר, דיכולין לידע גבולי הקדושה שבהר הבית, והיה יכול לצמצם, להיכנס רק למקום הקדוש, רק בקדושת הר הבית לבד, אם יטבול לקריו מקודם, אין איסור, וכמובן, שאף לפי זה, היו צריכים לדקדק, שיהיה הטבילה במקוה כשירה לטבילת נשים, ובלא שום חציצה, דלא שייך כאן כל מה שצדדו להקל בטבילת עזרא, דלתרומה וקדשים דאורייתא הוא, עיין (ב"ק פ"ב ע"א), וברמב"ם (פ"א מהל' מקואות), ואול', צריכים ג"כ חפיה, כמו בנשים, עי' בהגהות חשק שלמה (ב"ק) שם.

טבילה כדת וכדין

בהמשך לפרק הקודם, ארחיב קצת את הלכות טבילה כהלכה, ושוב למרות שאני סובר כדעת רוב ככל גדולי ישראל האוסרים לעלות כיום להר הבית, אך לפחות אם מישהו מחליט לעלות אז שידע לפחות לטבול כהלכה.

כי זה לא יועיל? ובזה נחלקו חכמים ורבי יהודה, חכמים סוברים, שגם אם הטבילה לקרי קלה יותר ואינה מסירה את הטומאה החמורה יותר, עדיין הוא צריך לטבול לקריו, כדי שיוכל ללמוד תורה וזה מועיל, ואילו רבי יהודה סובר שזה לא מועיל כי עדיין נשארה עליו טומאתו החמורה, אך רבי יהודה סובר שיוכל ללמוד תורה גם בלי הטבילה. ה"ה לדיננו כאן, שהרוצים לעלות להר הבית צריכים להיטהר מטומאת קריים והטבילה אכן מועילה. והלכה כחכמים.

עיין בשו"ת **ציץ אליעזר** (חלק י' סימן א') שפסק הלכה כחכמים שיש טהרה לחצאין, והביא את הפוסקים הסוברים כן, שמועילה טבילה לטומאה קלה אע"ג שנשארה עליו טומאה חמורה, ומהם: הראב"ה, האשכול, מהר"מ שיק, דרך הקודש וחזון נחום.

נזר המקדש

הדבר המרכזי בטבילה כדת וכדין הוא, נושא החציצה על גוף הטובל.

נאמר בתורה (ויקרא ט"ו, ט"ז): "ורחץ במים את כל בשרו", ודרשו חז"ל (עירובין ד'): "שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, במים - במי מקוה, כל בשרו במים - שכל גופו עולה בהם. ותניא "את" כל בשרו - את הטפל לבשרו, דהיינו שעריו. והלכה למשה מסיני, והוא דבר תורה, רובו (רש"י - רובו - רוב שעריו, שאם יש בו דבר החוצץ, כגון דם יבש ודין וטיט יבש וזפת יבש, או שקשור רובו אחת) ומקפיד עליו (רש"י - ומקפיד עליו - שמצטער על ליכלוך זה שבראשו) - חוצץ, ושאינו מקפיד עליו (רש"י - ושאינו מקפיד עליו - הוי כגופו, ואף על גב דהוי ברובו - לא חייץ) - אינו חוצץ. וגזרו חכמים על רובו שאינו מקפיד (רש"י - וגזרו על רובו שאינו מקפיד - הואיל והוי רוב, ודמי במקצת לחציצה דאורייתא) - גזרה משום רובו המקפיד, ואף על מיעוטו המקפיד (רש"י - על מיעוטו המקפיד - הואיל ודמי ליה בהקפדה, וגזרו - לאו הלכה למשה מסיני הוא, אלא גזירה מדרבנן, ורובו המקפיד לחודיה הוא דהוה הלכה למשה מסיני) - משום רובו המקפיד. אבל על מיעוטו שאינו מקפיד לא גזרו משום מיעוטו המקפיד, כי מיעוטו המקפיד בעצמו אינו אלא גזירה, וגזירה לגזירה לא גזרינן".

וכן פסק מרן בשו"ע (יורה דעה הלכות נדה סימן קצ"ח סעיף א'): "צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת; לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ, ואפילו כל שהוא. ואם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו, חוצץ אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה, או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו, חוצץ; ואם הוא חופה רוב הגוף, אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך, חוצץ".

הרמ"א בהגה: "ולכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים, גזרה אטו דברים החוצצים".

להמחשת עניין החציצה ולשם הגברת המודעות, אביא מספר דוגמאות מהרמב"ם בהלכות מקוואות (פרק ב'), שו"ע הלכות נידה (חיד"ד סימן קצ"ח), ומספר טהרת הבית (חלק ג') למו"ר מרן הרש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל.

דוגמאות לחציצה

א. לפלוף יבש הנמצא בעין - חוצץ, והוא שהתחיל להוריק.

ב. לפלוף שחוץ לעין אפילו הוא לח - חוצץ, דהוה ליה מיעוטו המקפיד.

ג. דם שעל המכה שנתייבש לגמרי - חוצץ.

נזר המקדש

- ד. **רטיה שעל גבי מכה** - חוצצת, מפני שדרך להחליפה תדיר.
- ה. **קוץ התחוב בבשר**, אם נראה מבחוץ - חוצץ.
- ו. **הדיו, החלב, הדבש והדם**, אם הם יבשים - חוצצים, ואם לחים - אינם חוצצים.
- ז. **אם יש לכלוך תחת הציפורן**, אם הוא כנגד הבשר - אינו חוצץ לטבילה, שלא כנגד הבשר, שהציפורן עודפת על הבשר - חוצץ.
- ח. **בצק** - חוצץ אפילו אם הוא כנגד הבשר. ונהגו ליטול ציפורניהן לפני הטבילה.
- ט. **טבעות ונזמים**, אם הם רפויים - הם אינם חוצצים בטבילה, ואם הם מהודקים - הם חוצצים.
- י. צריך לבדוק קודם הטבילה את ה**שיניים** ולחצוץ ביניהם, שאם טובלים ונמצא דבר חוצץ בין השיניים, לא עלתה טבילה.
- יא. **חובה לסרוק את השיער היטב**, כדי שלא יהיו שערות מחוברות ולא ימצא בהם דבר חוצץ, כמובא במסכת בבא קמא (דף פ"ב.), שחפ"ת השיער היא אחד מעשר תקנות שתיקן עזרא הסופר, והסיבה היא משום חציצה, או שבשערות יהיו קשרים. שתי שערות או יותר שהיו קשורות ביחד קשר אחד, אינן חוצצות. ואין חילוק בין אם קשר ב' שערות עם שתי שערות, או שקשר ב' שערות בפני עצמן, ושערה אחת שנקשרה - חוצצת, והוא שתהא מקפדת עליה, אבל אם אינה מקפדת עליה עלתה לה טבילה עד שיהא רוב שערה קשור נימא נימא בפני עצמו.
- יב. **חובה לרחוץ כל הגוף**, ולשטוף במים חמים בשעת חפיפת הגוף והשיער, ולעיין בכל הגוף סמוך לטבילה שלא יהא שום דבר חוצץ. והחפיפה שבמקום השערות לא תהיה במים קרים, לפי שהמים הקרים מסבכים את השערות, אלא במים חמים, ובדיעבד אם חפף השערות במים קרים ובדק היטב שלא הסתבכו השערות, עלתה לו טבילה.
- יג. אחר החפיפה והרחיצה שקודם הטבילה, לכתחילה אין לאכול כל דבר מאכל אלא עד אחר הטבילה. אבל מותר לשתות תה או קפה ושאר משקים. ואם עברו ואכלו יחצצו השיניים ויטבלו.

הלכות טבילה

לאחר שעברנו את כל ההכנות המכשירות את הטבילה, אביא קצת הלכות חשובות מהלכות טבילה מהרמב"ם הלכות מקוואות (פרק א'), שו"ע (חיד"ד סימן קצ"ח), טהרת הבית (חלק ג') ועוד.

(א) הלכה א' - כל הטמאין, בין אדם, בין כלים, בין שנטמאו טומאה חמורה של תורה, בין שנטמאו בטומאה של דבריהן, אין להן טהרה אלא בטבילה במים הנקוין בקרקע.

(ב) הלכה ב' - כל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכיבוס בגדים מן הטומאה, אינו אלא טבילת כל הגוף במקוה, וזה שנאמר בזב: "וידיו לא שטף במים", כלומר שיטבול כל גופו, והוא הדין לשאר הטמאין, שאם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו, וכל הדברים האלה אף על פי שהן מפי השמועה, הרי נאמר במים: "יובא וטמא עד הערב וטהר", בניין אב לכל הטמאים שיבואו במים.

(ג) הלכה ה' - הזב אין לו טהרה אלא במעיין, שהרי נאמר בו: "במים חיים", אבל הזבה ושאר הטמאין, בין אדם בין כלים טובלין אף במקוה.

(ד) הלכה ו' - כל חייבי טבילות טבילתן ביום, חוץ מנדה ויולדת שטבילתן בלילה, כמו שביארנו בעניין נדה, ובעל קרי טובל והולך כל היום כולו מתחילת הלילה, שנאמר: "והיה לפנות ערב ירחץ במים", מלמד שטובל והולך מתחילת הלילה עד הערב שמש.

(ה) הלכה ז' - כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת אחת, ואם היה בעל שיער יטביל כל שיער ראשו והרי הוא כגופו דין תורה, וכל הטמאין שטבלו בבגדיהן עלתה להן טבילה מפני שהמים באין בהן ואינן חוצצין, וכן הנדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה (וזה דווקא אם בגדיה היו רפויים, דהיינו שהמים יוכלו להגיע לכל המקומות).

(ו) הלכה ח' - כל הטובל צריך להתכוין לטבילה, ואם לא נתכוין עלתה לו טבילה לחולין, אפילו נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים, או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה, אבל לתרומה ולקדשים אינה טהורה עד שתטבול בכוונה.

(ז) י"א שצריך להטיל מים קודם טבילה אם הוא צריך לכך, וטוב שיבדוק עצמו

נזר המקדש

לגדולים ולקטנים קודם הטבילה, ובדיעבד עלתה הטבילה.

ח) בשעת הטבילה לא לעצום את העיניים ביותר, ולא לפתוח ביותר. ואין צריך לפתוח הפה כדי שיכנסו מים לתוך הפה, ולא לקפוץ יותר מדי, אלא יש להשיק את השפתיים זו לזו בדיבוק בינוני.

ט) הטובל, צריך שיעמוד אצלו יהודי כשר, שיראה שבשעה שטובל כל ראשו או שערות הראש נכנסו לתוך המים שבמקוה, ולא תישאר אף שערה אחת מחוץ למים, שדבר זה פוסל את הטבילה בהחלט.

י) על טבילת מצוה מברכים קודם הטבילה, וכן על טבילה לשם עלייה להר הבית.

עונשם של הטמאים הנכנסים להר הבית ולמקום המקדש

לעיל, למדנו שהכניסה להר הבית אסורה לכל אדם, אלא א"כ יעמוד בתנאים מסוימים, כגון: שאינו מקבוצה מסויימת של אנשים בעלי טומאה שאסורים לעלות בכלל להר הבית, והם: מצורע, זב, יולדת, נידה, בעל קרי ועוד, עד שיטהרו. כמו כן, העולים להר הבית בטהרה חייבים עוד בקיום מצות מורא מקדש, הכוללת איסור נעילת סנדל, איסור רקיקה ועוד. לאחר שהעולים להר הבית עמדו בקריטריונים דלעיל, אז בעבר, בזמן שבית המקדש היה קיים, הם יכלו להגיע אף עד לעזרת כהנים במקרים מסויימים, לו עמדו בתנאי הטהרה, וכן אם הייתה להם מטרה המותרת עפ"י ההלכה.

כעת אדון, מה דינם של הטמאים העולים ללא התנאים המתירים עליה.

הטמאים (בכל הטומאות, חוץ מטמא מת) **שהיו נכנסים להר הבית עד עזרת ישראל, היו עוברים בעשה ובלא תעשה מדאורייתא** ("צו את בני ישראל וישלחו" - בעשה, ומנין בלא תעשה? אמר: "ולא יטמאו את מחניהם"), מכאן ואילך **העונש על הכניסה לעזרת ישראל הוא כרת**¹⁹. כמו כן טמא מות שהיה נכנס לעזרת נשים, אעפ"י שאינו לוקה - מכין אותו מכת מרדות על עונו מדרבנן, ואם יכנס לעזרת ישראל ואילך עונו מהתורה ועונשו בכרת.

גם בימינו שאין בית מקדש, כבר הוכחתי לעיל שאסור להיכנס לכל הר הבית וכל שכן למקום המקדש, כי קדושת הר הבית עומדת במקומה כמו בעבר בזמן שבית המקדש היה קיים, והעונשים לכניסה לכל חלק מהר הבית ומקום המקדש הם זהים כמו בעבר, כאשר בית המקדש היה קיים.

נזר המקדש

המקור לאיסור הכניסה לטמאים, והעונש לנכנס

בגלל חשיבות נושא זה, שיש בו נפקא מינא להלכה גם בימינו, ארחיב כעת במקורות ההלכתיים האוסרים את כניסת הטמאים להר הבית, ועונשיהם.

מקור ראשון

בחומש במדבר (פרק ה'): (א) "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל

¹⁹ **התוספתא במסכת שבועות (פרק א' הלכה ג')** ממחישה לנו עד כמה חמורה הכניסה להר הבית וכן העונש, וז"ל: "היה ר' שמעון אומר: קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרת בשעיר אחד, וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירים. כל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה, וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרות בכל חודש וחודש, שנאמר: "לכן חי אני נאום ה' אלקים, אם לא את מקדשי טימאת בכל שיקוצין ובכל תועבותיך, וגם אני אגדע ולא תחוס עיני, וגם אני לא אחמול, קשים היו שיקוצים שעשית, והתועבות וטומאת מקדש קשה מכולן".

נזר המקדש

צָרוּעַ, וְכָל זֶב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ: (ג) מִזְכֵּר עַד נִקְבָּה תִשְׁלַח, אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תִשְׁלָחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם.

רש"י - (שם פסוק ב'): "צו את בני ישראל וגו' - פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן", וכו'.

"וישלחו מן המחנה - שלשה מחנות היו שם בשעת חנייתו, תוך הקלעים הוא מחנה שכינה. חניית הלויים סביב, כמו שמופורש בפרשת במדבר סיני, הוא מחנה לוי, ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות הוא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח חוץ לכולן, הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השנים, וטמא לנפש מותר אף בשל לוי ואינו משולח אלא משל שכינה, וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים (דף ס"ז).

וכן מובא עוד שם בחומש במדבר (פרק י"ט, ג) בפרשת פרה אדומה: "כָּל הַנֶּגַע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא, אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה, עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ".

רש"י: "את משכן ה' טמא - אם נכנס לעזרה, אפילו בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי.

עוד טמאתו בו - אף על פי שטבל".

בספר הכתב והקבלה (שם) פירש מה הכוונה ב"את משכן ה' טמא", וכי אדם יכול לטמא את המשכן או המקדש? וז"ל: "משכן טמא - אין זה טומאת הריחוק מהנגיעה בו, כי אין המשכן נטמא בביאת הטמא בו, אבל טעמו לשון חילול הפך הקדוש, כמו: "וטמאו את שם קדשי" (יחזקאל מ"ג), שבביאתו בטומאה למשכן נוהג בו מנהג חול"²⁰.

הגמרא במסכת מכות (דף י"ד עמוד ב') למדה מהפסוקים דלעיל, שזוהי אזהרה לאדם שנכנס טמא למשכן או למקדש שיענש בכרת, וז"ל: "בשלמא הבא למקדש טמא, כתיב עונש וכתוב אזהרה, עונש - דכתיב: "את משכן ה' טמא ונכרתה", (במדבר פרק י"ט פסוק י"ג): "כָּל הַנֶּגַע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא, אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ". אזהרה - "ולא יטמאו את מחניהם", (במדבר פרק ה' פסוק ג'): "מִזְכֵּר עַד נִקְבָּה תִשְׁלַח, אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תִשְׁלָחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם".

מקור שני

בחומש ויקרא (פרק י"ב): (א) "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר, וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא: (ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתָהּ: (ד) וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֶי טְהָרָה, בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מֵלֵאת יְמֵי טְהָרָה: (ה) וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּנְדָתָהּ, וְשָׁשִׁים יוֹם וּשְׁשֹׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דָּמֶי טְהָרָה:

ספרא תזריע (פרשה א'): "ואשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים", מה תלמוד לומר? לפי

20 בחודש תשרי התשע"ה, מיד לאחר חג הסוכות, אמר נשיא הרשות הפלסטינית אבו מאזן שר"י: "המתנחלים העולים להר הבית מטמאים אותו", כמה שהוא צדק, אמר ולא ידע, ולא התכוין, אך כמה הוא צדק.

נזר המקדש

שנאמר: "והזרתם את בני ישראל מטומאתם, ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם", שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו, **תלמוד לומר ביולדת: "ואל המקדש לא תבא"**. (ב) יכול יולדת הקלה תהא מטמאה אותו מתוכו ושאר כל הטמאים בין מתוכו בין מאחוריו? תלמוד לומר: "בני ישראל", הרי בני ישראל כולדת, מה יולדת אינה מטמאה אותם אלא מתוכו, אף כולם לא יטמאו אותו אלא מתוכו. (ג) **אין לי אלא הבא מידי טומאה חמורה כולדת, הבא מידי טומאה קלה, טמא מת, ובוועל נדה וכל המטמא את האדם מניין? תלמוד לומר: "לא ימותו בטמאם את משכני אשר בתוכם", לרבות את כולם**. (ועיין עוד במסכת שבועות דף י"ז:).

וכן נפסק **במשנה במסכת כריתות** (דף ב' עמוד א'): "הבא על האם וכו', והבא אל המקדש טמא וכו'. על אלו חייבין: על זדונו כרת, ועל שיגגתו חטאת, ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו, מפני שהוא בעולה ויורד, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אף המגדף, שנאמר: תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, יצא מגדף שאינו עושה מעשה".

וכן סיכם הרמב"ם את הסוגיות דלעיל **בספר המצוות לרמב"ם** (מצות לא תעשה ע"ז): "והמצוה הע"ז היא, שהזהיר כל טמא מהיכנס בכל המקדש שדומה לו לדורות, כל העזרה משער ניקנור ולפנים שהוא תחלת עזרת ישראל. והוא אמרו יתעלה (נשא ה'): "ולא יטמאו את מחניהם", רוצה בו מחנה שכינה. ובגמרא מכות (י"ד, ב') אמרו: הבא אל המקדש טמא, כתיב עונש וכתוב אזהרה, **עונש - "את מקדש ה' טמא ונכרתה"** (פ' פרה) **אזהרה - "ולא יטמאו את מחניהם"**. ובמכילתא (הובא בע' ל"א, ובספרי זוטא פרק ה'): **"צו את בני ישראל וישלחו" - בעשה, ומנין בלא תעשה? אמר: "ולא יטמאו את מחניהם"**.

וכבר נכפלה האזהרה בזה העניין בלשון אחר, והוא אמרו יתעלה ביולדת (ר"פ תזריע): **"ואל המקדש לא תבא"**. **ובספרא** (ריש תזריע) אמרו, לפי שנאמר (ס"פ מצורע): "והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו", שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו, כלומר, שמי שיגע למקדש גם כן מאחוריו והוא טמא שהוא חייב כרת, ת"ל ביולדת: **"ואל המקדש לא תבא"**, ושם התבאר כי דין היולדת ודין שאר טמאים שוין בזה. **ובספרא** גם כן אמרו באמרו ית' (אה"מ י"ז): "ואם לא יכבסו ובשרו לא ירחץ ונשא עונו", הא כיצד? **על רחיצת גופו עונש כרת**, ועל כבוס בגדיו בארבעים, ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש וכו'. הנה כבר התבאר, כי **העובר על לאו זה, אם היה מזיד חייב כרת, ואם היה שוגג חייב קרבן עולה ויורד**, כמו שבארנו במצות ע"ב ממצות עשה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בראש שבועות ובהוריות (ט', א') וכריתות (ב', י'): ומקומות ממסכת זבחים".

וכן פסק הרמב"ם **בהלכות ביאת המקדש** (פרק ג')

הלכה ח' - הטמא המשולח מהר הבית, אם נכנס עובר בלא תעשה, שנאמר: "ויצא מחוץ למחנה" - זה מחנה שכינה, "ולא יבוא אל תוך המחנה" - זה מחנה לויה, וכן **מצורע שנכנס לירושלים לוקה**, אבל אם נכנס לשאר הערים המוקפות חומה, אף על פי שאינו רשאי, לפי שנאמר: "בדד ישב" - אינו לוקה.

הלכה ט' - נכנס המצורע להר הבית לוקה שמונים, אבל טמא מת או טבול יום שנכנס לעזרת

נזר המקדש

נשים, או מחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל, אף על פי שאינו לוקה מכין אותו מכת מרדות. (מכת מרדות - זהו עונש מלקות שאינו מדין תורה, אלא תיקוהו חכמים כדי להעניש את הנמנעים מלקיים מצוות עשה, ואת העוברים על דברי חכמים. ולמה קוראים אותן מכות מרדות? - שמכים את העבריין מפני שמרד בדברי תורה (שאינו מקיים מצוות עשה) ובדברי סופרים" (ר"ן כתובות פרק ד').

(טמא מת - שאיסור טמא מת מדאורייתא הוא דווקא בכניסה לעזרה, דהיינו מעזרת ישראל ואילך, ומדאורייתא מותר לו להיות עד תוך עזרת נשים, אך חכמים גזרו עליו שמוותר לו להיכנס רק עד החיל ותו לא. כלומר, טמא מת שנכנס היום להר הבית מהחיל עד עזרת ישראל איסורו הוא מדרבנן, ובמקום המקדש הוא עובר איסור דאורייתא ועונשו כרת, וזה בתנאי שאין עליו טומאות אחרות, כגון קרי וכד').

הלכה י' - וכשם ששילוח טמאים מן המקדש בעשה, כך אם נכנסו עוברים בלא תעשה, שנאמר: "ולא יטמאו את מחניהם" - זה מחנה שכינה.

הלכה י"ב - טמא שנכנס למקדש במזיד - ענוש כרת, שנאמר: "ואם לא יכבס, ובשרו לא ירחץ ונשא עונו", בשוגג - מביא קרבן עולה ויורד, שנאמר: "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא", ואין חייבין כרת או קרבן אלא מעזרת ישראל ולפנים, או על תוספת העזרה שנתקדשה קדושה גמורה, כמו שביארנו.

הלכה י"ד - כללו של דבר, כל הטעון ביאת מים מן התורה, חייב כרת על ביאת המקדש, ואפילו אחר שטבל עד שיעריב שמשו, אבל המתטמא בטומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן, אף על פי שהוא טמא טומאת שבעה הרי זה פטור על ביאת המקדש.

הלכה י"ח - וכן טמא שהכניס ידו למקדש מכין אותו מכת מרדות, וכן כל טמא באב מאבות הטומאות של דבריהם, או שאכל אוכלין טמאים ושתה משקין טמאין ונכנס למקדש במזיד קודם שיטבול, מכין אותו מכת מרדות.

הלכה י"ט - טמא שנכנס למקדש דרך גגות פטור, שנאמר: "ואל המקדש לא תבוא", דרך ביאה חייבה תורה, ואף על פי שהוא פטור מכרת מכין אותו מכת מרדות [ואפילו נכנס במגדל הפורח באויר], בין שנכנס למקדש [במגדל] דרך גגות, בין שנכנס בו דרך פתחים.

וכן פסק רבי יעקב עטלינגר (בעל ערוך לנר) בשו"ת בנין ציון (סימן ב'): "...מכ"מ, מי שטומאה יוצאה מגופו, כגון בעל קרי שלא טבל וכו', וזב שלא טבל במים חיים וספר ז' נקיים, וכן זבה, נדה ויולדת שלא ספרו וטבלו כראוי, אם נכנסו להר הבית חייבין מלקות, מ"ל לא יבוא אל תוך המחנה", כמבואר בגמרא בכמה מקומות, וברמב"ם ה' ביאת מקדש (פ' ג').

עונש כרת

פרק זה אומנם אינו קשור כל כך לנושא הנידון בקונטרס זה, אך מכיוון שהעונש על כניסה למקום המקדש הוא בכרת החמור, החלטתי להביא מספר מושגים בקצרה עבור הקורא שאינו בקי בהם, ובכך גם להבהיר את החומרה שרואה התורה בכניסה למקום המקדש.

התורה החמירה ביותר בעונשו של הנכנס למקום המקדש (מעזרת ישראל ואילך), והשיתה עליו עונש כרת. מהו כרת?

כרת זוהי מיתה בידי שמיים (בשונה מארבע מיתות בית דין הנגזרות ומתבצעות כאן בארץ ישראל ע"י הסנהדרין), והיא חלה על 36 עבירות מהתורה כפי שאפרטן לקמן.

בכרת ישנם שני סוגים, **כרת יום וכרת שנים**. כרת יום, זה שאדם מת בפתע פתאום בלא קשר לגיל, וכרת שנים, י"א שזה מי שמת בגיל 50, וי"א מי שמת בין גיל 50 ל-60 שנה.

מהו ערירי? ערירי הוא אדם הנפטר ללא ילדים, וגם אם השאיר ילדים אז הם ימותו קודם זמנם.

כרת הוא חמור יותר מערירי, משום שבמיתת כרת הוא מת קודם זמנו וערירי.

י"א שלא בכל המקרים הוא וזרעו נכרתים אלא רק בעריות בלבד, ובשאר העבירות הוא נכרת לבד, וזה כמו במיתה בידי שמיים שרק הוא נכרת.

כרת מתחלק לשניים, **כרת הגוף וכרת הנפש**. יש פעמים שהאדם הוא רשע ביותר, ואז הוא נכרת קודם זמנו מהעולם הזה וגם נכרת מחיי העולם הבא, דהיינו כרת הגוף והנפש (ובעולם הבא, לפני שנשמתו תיכרת הוא יקבל את כל העונשים המגיעים לו על חטאיו), אך יש אנשים שהם יראי שמיים שנכשלו בעבירה שיש עמה כרת ותשובתם לא הועילה, או שלא עשו תשובה כדבעי, אז הם ימותו קודם זמנם בעוה"ז, דהיינו כרת הגוף, אך יזכו לחיי העוה"ב.

נזר המקדש

מהו כרת?

עונשי התורה מתחלקים לשנים, עונש בידי אדם ועונש בידי שמים. בידי אדם הם העונשים המסורים לבית דין להעניש בהם את החוטאים, כגון: סקילה, שריפה, הרג וחנק, או מלקות

נזר המקדש

ארבעים, או מכת מרדות מדרבנן. ויש עונשים בידי שמים, כגון: מיתה בידי שמים וכת.

נתמקד כעת במהו כרת, ומי נענש, הגוף או הנשמה, וכיצד?

כבר הזכרתי לעיל שמניין כל הכריתות מהתורה הם 36, (כדאיתא בריש מס' כריתות משנה ראשונה), ואין חיוב כרת אלא במזיד בלבד, אך בלא עדים והתראה, או אם נעשה בשוגג, או רק בעדים והתראה, משתנה הדין לחיוב או למיתת בית דין, ע"ש.

ואלו הם ה-36 כריתות מהתורה, כמובא במשנה במסכת כריתות (דף ב' עמוד א'): "שלשים ושש כריתות בתורה: הבא על האם, ועל אשת אב, ועל הכלה, הבא על הזכור, ועל הבהמה, ואשה המביאה הבהמה עליה, הבא על אשה ובתה, ואשת איש, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, (ועל אשת אחי אמו), ועל הנדה, והמגדף, ועובד עבודת כוכבים, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב, ומחלל שבת, וטמא שאכל קדש, והבא אל המקדש טמא, והאוכל חלב, ודם, ונותר, ופיגול, והשוחט ומעלה בחוץ, והאוכל חמץ בפסח, והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים, והמפטם את השמן, והמפטם את הקטרת, והסך את השמן המשחה, והפסח והמילה מצות עשה".

נבדוק כעת את המקורות בהם מוזכר עניין מיתת כרת.

על הפסוק בחומש במדבר (פרק ט"ו פסוק ל"א): "כִּי דָבַר ה' בְּזֶה וְאֵת מִצְוָתוֹ הִפָּר, הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא, עֲוֹנָה בָּהּ", דרשה הגמרא במסכת סנהדרין (דף ס"ד עמוד ב'): "הכרת תכרת", הכרת - בעולם הזה, תכרת - לעולם הבא, דברי רבי עקיבא, אך מכאן לא ברור מהו הכרת מהעולם הזה ומהעולם הבא.

במסכת מועד קטן (דף כ"ח עמוד א') מובאות מספר דעות לגבי כרת ומיתה בידי שמיים.

מיתה בידי שמיים - מי שמת בגיל ששים.

כרת - י"א שכרת זה מי שנפטר בגיל חמישים, וי"א מי שנפטר בין חמישים לששים שנה.

גם בכרת ישנם שני סוגים: **א. כרת יום** - דהיינו, מי שמת מיתה חטופה בפתע פתאום בלי קשר לגיל. **ב. כרת שנים** - מי שמת בין גיל חמישים עד ששים.

הגמרא (שם) מספרת שרב יוסף, כאשר הגיע ליום הולדת ששים עשה מסיבה ויו"ט לחכמים על זה שזכה להגיע לגיל 60, ובכך להינצל מכרת. "אמר ליה אביי: נהי דנפק ליה מור מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר? (רש"י - שמא ימות מיתה חטופה) אמר ליה: נקוט לך מיהא פלגא בידך".

מגמרא זו קיבלנו את הגילאים של מתי זה נחשב כרת, אך לא קיבלנו הבהרה מהו כרת, דהיינו מהיכן נכרתים, ומי נכרת, והאם הגוף נכרת או הנשמה. הקטע הבא יבהיר לנו יותר מהו כרת.

לראשונה הוזכר בתורה עונש הכרת במי שלא ימול את עצמו אז נפשו תכרת, כמובא בספר בראשית (פרק י"ז, ד'): "וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמַוֵּל אֶת־בְּשָׁרוֹ עָרְלָתוֹ, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמֻּמְיָהּ, אֶת בְּרִיתִי הִפָּר".

נזר המקדש

רש"י (שם) פירש - "ונכרתה הנפש - הולך ערירי ומת קודם זמנו".

רש"י - (ויקרא י"ז, ט) - "ונכרת - זרעו נכרת וימיו נכרתים".

וערירי שכתב כאן רש"י כוונתו שמת בלא ילדים, ואף אם השאיר בנים ימותו אף הם, כמובא ברש"י במסכת יבמות (דף נ"ה ע"א). הגמרא שם דנה על הפסוק בחומש ויקרא (פרק כ' פסוק כ"א): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו נָדָה הוּא, עֲרוֹת אֲחִיו גָּלָה, עֲרִירִים יִהְיוּ, ורש"י על הגמרא במסכת יבמות (דף נ"ה עמוד א') שדנה על פסוקים אלו: "דודתו דכתב בה רחמנא, ערירים יהיו ל"ל? לכדברה; דרבה רמי, כתיב: ערירים יהיו, וכתיב: ערירים ימותו, הא כיצד? יש לו בנים קוברן, אין לו בנים הולך ערירי", פירש רש"י: ערירים - היינו נמי כרת, שזרעו נכרת. ערירים יהיו - לשעת מיתתן, משמע סופן לבא לידי ערירי, דאם יש לו בנים קוברן. ערירים ימותו - משמע דאם הן עכשיו ערירים כן ימותו, ואפי' יולדו להם לאחר מעשה". (דרך אגב, עונש ערירי נאמר רק באיסור עריות של דודתו ואשת אחיו).

וכן פירש רש"י במסכת שבת (דף כ"ה): "כרת - עדיפא, דאית בה תרי חומרי: ימיו נכרתין, והולך ערירי", מרש"י בסוגיה זו למדנו שהוא סובר שכרת הוא ובניו נכרתים, ועוד הוסיף לנו רש"י, ואילו מיתה בידי שמים רק הוא נכרת אבל אין בניו נכרתים, ואין הולך ערירי.

וכן פירש רש"י מסכת כתובות (דף ל' עמוד ב'): "זר שאכל תרומה - במזיד הוא במיתה בידי שמים ולא בכרת, כרת הוא וזרעו נענשין, דכתיב: (ויקרא כ') "ערירים יהיו".

רש"י לא חילק אם מיתת כרת היא בכל עבירה ובכל אדם, ואילו התוספות ביבמות (דף ב' ד"ה אשת) סוברים שאין נכרת הוא וזרעו אלא בעריות בלבד, דכתיב: בהו ערירי, ויש חילוק בין כרת למיתה בידי שמים, וכמ"ש בירושלמי (בימורים פרק ב' הלכה א') שכרת הוא מי שנפטר בגיל חמישים, אבל להבבלי (מו"ק כ"ח) אמרינן מחמישים ועד שישים זו היא מיתת כרת, וא"כ מיתה בידי שמים היא אחר חמישים, וכרת הוא מי שנפטר קודם חמישים ע"ש. וע"ע תוספות שבת כ"ה תוד"ה כרת, ושבועות י"ז תוד"ה אי, וחולין ל"א רש"י ד"ה טמא, ורש"י פסחים כ"ט ד"ה את יום וכריתות ז', תוד"ה דחנקתיה ע"ש.

גם הריקאנטי (בראשית י"ז, ד') הוסיף חילוקים בהגדרת הכרת, כגון: שיש חילוק בין צדיק שעבר עבירה שעונשה כרת לרשע שעבר, וכן שיש כרת הגוף ויש כרת הנפש, וז"ל: "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר" - ענין הכרת הנפשות הוא כענף הנכרת מן השורש אשר הוא חי ממנו, כשלא תשוב לצרור החיים. וכן אמרו רז"ל בספרי (פ' בהעלותך) אין הכרתה אלא הפסקה, ועונש מזה כנגד מדה, הוא הפר הברית העליון שמשם פורחות הנשמות, שנאמר: "את בריתי הפר", לפיכך נשמתו לא תשוב לשרשה.

ודע כי אין הכרת בכל חייבי כריתות שווה, שהצדיק הגמור שתקפו יצרו ואכל כזית מן החלב אינו נכרת ואובד מן העולם הבא, או בעל אחד מחייבי כריתות, אינו אבוד לגמרי מגן עדן ועולם הבא, שהרי מנו רז"ל (סנהדרין צ' ע"א): "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא", ולא מנו רק הכופרים בעיקרי התורה.

נזר המקדש

אלא הכרת לפעמים הוא לנפש ולפעמים לגוף, ומי שזכיותיו מרובין מעונותיו אף על פי שיש בהם מחייבי כריתות, העונש מגיע לו בגופו והוא מת בחצי ימיו, כמו שאמרו רז"ל (מועד קטן כ"ח ע"א): "מות בן חמשים שנה זו היא מיתת כרת".

ואמרו בספרי (פ' נשא) מפני מה ענש להלן מיתה ובכאן כרת? ללמדך שכרת הוא מיתה, ומיתה היא כרת, ולזה רמזה תורה בקצת הכריתות: "ונכרת האיש ההוא מעמיו" (ויקרא י"ז, ט'). ולאחר שמת זה המחויב בגופו כיון שרובו זכויות אינו יורד לגיהנם, אלא זוכה למעלה הראויה לו מחלקי גן עדן. ויש חייב כרת שעונותיו מרובין, ועונש שלו מגיע לנפש החוטאת שהיא נכרתת מחיי גן עדן, ומחוייבי כריתות הללו רמז בהן הכתוב: "ונכרתה הנפש ההיא מלפני" (שם כ"ב, ג'), "והאבדתי את הנפש ההיא" (שם כ"ג, ל'), ורשעים הללו אין להם כרת בגופם, רק מזקינים בעולם הזה, שנאמר: (קהלת ז, ט"ו) "ויש רשע מאריך ברעתו", עכ"ל.

גם התורה תמימה (הערות במדבר פרק ט"ו הערה צ"ד) על הפסוק במדבר (פרק ט"ו פסוק ל"א): "כִּי דָּבַר ה' בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הִפָּר, הַכָּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָה בָּהּ", חילק בין שני סוגי כרת, כרת הגוף וכרת הנפש, וז"ל: "אפשר לפרש הכוונה, כי כידוע יש שני מיני כרת, כרת הגוף וכרת הנפש [עיי' יבמות נ"ה א'], וכרת הגוף יכולה בשם כרת בעוה"ז, וכרת הנפש בשם כרת בעוה"ב, וישנם עבירות שנענשים עליהם בכרת הגוף ויש שנענשים בכרת הנפש, אכן עוון עבודת כוכבים, לגודל חומרתו נענשים בשני מיני כרת. ויען כי פרשה זו איירי בעוון עבודת כוכבים לכן דרש הכרת בעוה"ז, תכרת בעוה"ב, כלומר שנענשים בכרת הגוף ובכרת הנפש".

גם הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ח', א') חילק בין כרת הגוף לכרת הנפש, והבהיר שאצל הרשעים הגדולים הם אובדים לנצח משני העולמות, וז"ל: "טובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה, הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים", מפי השמועה למדו: למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב, והארכת ימים - לעולם שכולו ארוך, וזהו העולם הבא. שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהי בטובה זו, ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו, וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה, וזהו כרת הכתובה בתורה, שנאמר: "הכרת תכרת הנפש ההיא", מפי השמועה למדו: הכרת - בעולם הזה, תכרת - לעולם הבא, כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת"²¹.

²¹ הכסף משנה (שם) הרגיש בקושיה גדולה על הרמב"ם, שמדבריו יוצא שהרשעים המתחייבים בכרת אינם נענשים כלל וכלל בעוה"ב, אלא רק נשמתם אובדת וזה לא משמע מדברי חז"ל, אלא משמע שהרשעים הללו שנידונים לכרת נענשים, ורק לאחר מכן נשמתם אובדת, וז"ל: "ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו וכו'. ממש" רבינו כאן וגם ממה שכתב להלן הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה וכו', נראה שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא הכרת הזה בלבד. ודבר זה אינו לא כפי דברי תורה ולא כפי דברי רז"ל, שהרי לדברים אלו אין עונש האדם אלא כרת, ואין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוסט בטענה זו את כל החוטאים מן העונש. ועוד לדעת זו, עשית את העובר על כרת אחת, ואפיקורוס הכופר בעיקר ושופך דמים שוים בדיניהם, וזה דבר הפך הדעת והפך התורה".

ותירץ הכסף משנה, שוודאי גם הרמב"ם מודה שהם נענשים בעוה"ב תחילה בעונשים חמורים, ורק לאחר מכן נשמתם אובדת, וז"ל: "וכתב הרמב"ם ז"ל שח"ו לא עלה דבר זה על דעת רבינו ז"ל, אלא דבריו ז"ל על סוף האבדון

וכליון החרוץ שאין אחריו עונש ונקמה שהוא הכרת, שהוא ביטול הנפש, וכלל בה שביטול זה הוא מלבד מה שנתייסרה תחלה בעונש גיהנם ביסורין גדולים, והוא עונש גדול ואבדון חמור שאבדה הנפש הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מצד שהיתה זכה שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם, שהוא זכות הצדיקים ומעלתם. וכ"כ לעיל (פרק ג'): "כל הרשעים שעונותיהם מרובים דנין אותם כפי חטאם ויש להם חלק לעוה"ב, ואלו שאין להם חלק לעוה"ב אלא נכרתים ואובדין ונדונין כפי גודל רשעם" וכו', הרי שהפריש בין חייבי כריתות גמור ובין הנידון כפי רשעו, ואם אין שם יסורין - מה חילוק יש? אלא דעתו כדפרישית, עכ"ל.

ולענ"ד ניתן להוסיף תירוץ פשוט ביותר והוא, שהרמב"ם כאן דיבר רק על הכרת העתידי לרשעים והוא אי קימתם לתחייה בתחיית המתים שלו קורא הרמב"ם עוה"ב, אך בוודאי שגם הרמב"ם סובר שבעולם הנשמות, דהיינו לאחר פטירת האדם, נשמות הרשעים מתייסרות ונענשות בחומרה רבה בגיהנם ולאחר מכן אובדות, וזהו הכרת האמור ברשעים. תירוץ זה הוא בהסתמך על תירוץו של הכסף משנה שם בסעיף ב' לאחר קושיית הראב"ד על הרמב"ם, עיין שם באורך.

יש להוסיף עוד שלדעת הרמב"ם בספר המצוות (שורש י"ד) מי שמות בכרת הוא נענש אף לאחר מיתה בגיהנם, אבל מי שמות במיתה בידי שמים לא נענש אחר מיתה.

וכן משמע מהרמב"ם בפיה"מ (סנהדרין ס"פ תשיע') שכתת חמור ממיתה בידי שמים, לפי שהמחוייב כרת ישאר העונש עליו אחרי המיתה, ומחוייב מיתה כשמות נתכפר לו, וכ"כ התפארת ישראל (פיה"מ שם) וכמ"ש בסנהדרין (דף ס"ד) הכרת בעוה"ב תכרת לעוה"ב, ומיהו רבינו בחיי (ס"פ חיי שרה) ס"ל שהנענש בכרת אחר שקיבל עונשו זוכה לגן עדן, וכ"כ משמו בשד"ח (חלק ג' מערכת כ' כלל צ"ו).

מחטיאי הרבים

בימינו, ישנם מספר ארגונים, המונהגים ע"י רבנים, שקבעו לעצמם יעד להעלות כמה שיותר יהודים להר הבית, בחושבם שבכך הם מקיימים מצוה גדולה למאוד, ושבזכותה עוד יבוא הגואל. אנשים אלו ייתכן וכוונתם היא רצויה אך מעשיהם אינם ראויים, והם גורמים להחטאת הרבים באיסורים חמורים מדאורייתא ומדרבנן, ועליהם נאה להליץ את האימרה השגורה בלשון העם: הדרך לגהנם רצופה כוונות טובות.

בדומה לכך, מצאנו את מלך כוזר החולם חלום - המבטא למעשה את אשר התחולל בתוך נפשו פנימה, ובחלום נאמר לו כי: כוונותיו רצויות, אך מעשיו אינם רצויים (הקדמת ספר הכוזרי).

וכן כתב האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי אלטר, בעל האמרי אמת, על הרב קוק (הרא"ה): "כי אם כוונתו רצויה אבל מעשיו אינם רצויים וכו', שנותן יד לפושעים כל עוד שעומדים במרדם ומחללים כל קודש".

בספר דרכי מוסר לרבי יעקב ניימן (עמ' ר"כ), הגדיר את האנשים מסוג זה "שוטים", וז"ל: "אמנם מפי מורי ורבי המשגיח דלאמז'ה, שמעתי ביאור הענין בשם הסבא מקלם זצ"ל, דיתכן ואדם עושה מעשה וכוונתו לשם שמים, לקרותו "רשע" - אי אפשר שהרי כוונתו לשמים, כוונתו רצויה, אבל מ"מ מעשיו אינם רצויים וראוי לקרותו "שוטה".

הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש (פרק ג' הלכה ט"ז) ביטא את חומרת מעשיהם ועונשם, וז"ל: "המכניס שרץ וכיוצא בו במקדש, או שהכניס אדם טמא למקדש הרי זה חייב כרת, שהרי טימא מקדש ה".

מקור דברי הרמב"ם הוא במסכת עירובין (דף ק"ד עמוד ב'): "אמר רב טבי בר קיסנא אמור שמואל: המכניס טמא שרץ (רש"י - כלי שנטמא בשרץ) למקדש - חייב (רש"י - חטאת בשוגג, וזכר על זדונו, משום "כי את מקדש ה' טמא" (במדבר י"ט)), שרץ עצמו - פטור. מאי טעמא? אמר קרא: "מזכר ועד נקבה תשלחו" - (רש"י - מזכר ועד נקבה תשלחו - במקדש קאי, כדכתיב בסיפיה ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם דומיא דזכר ונקבה, אדם שיש לו טהרה בטבילה) מי שיש לו טהרה במקוה, יצא שרץ שאין לו טהרה".

וכן כתב גם המאירי בבית הבחירה (שם): "כל טמא שננטמא באב הטומאה של תורה שהוא טעון טבילה מן התורה, אם נכנס למקדש באותה טומאה חייב כרת, וכן אם הכניס שם שרץ טמא או כלי שננטמא בו, או אדם טמא חייב שהרי טימא מקדש".

מדוע עונשו של מחטיא הרבים בענין המקדש הוא כה חמור?

ניתן לתרץ זאת עפ"י התוספתא במסכת שבועות (צוקרמאנדל, פרק א' הלכה ג) האומרת: "היה ר' שמעון אומר: קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרת בשעיר אחד וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירים, כל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרות בכל חודש וחודש, שנאמר: "לכן חי אני נאום ה' אלקים, אם לא את מקדשי טימאת בכל שיקוציך ובכל תועבותיך, וגם אני אגדע ולא תחוס עיני, וגם אני לא אחמול, קשים היו שיקוצים שעשית, והתועבות, וטומאת מקדש קשה מכולן", כלומר, בגלל קדושתו הרבה של בית המקדש מקום השראת השכינה, יוצא שהפוגע בכבוד המקדש כפוגע בשכינה עצמה, ולכן עונשו הוא כה חמור.

בשו"ת יחזקאל דעת (חלק א' סימן כ"ה) למרן הרש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, סיפר כי בדור הקודם הורה חכם אחד להתיר את הכניסה להר הבית (אותו חכם הוא ר' יהודה בראוור מחבר ספר שער דלתי הלבנון שהודפס בשנת תרפ"ח - 1928), והגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף בתרא, בקונט' כבוד הלבנון (עמוד קצ"א והלאה), דרך קסתו להשיב על דבריו, והאריך בזה להכות על קדקדו.

הרב ידיד הלוי (בעמוד ר"ב) כתב שהגאונים, רבי שניאור זלמן מלובלין בעל תורת חסד, ורבי יוסף חיים זוננפלד, דחו את דבריו של ר"י בראוור בשתי ידיים. הרבנים נכנסו לבית הספק אם דינו כדין המתיר אשת איש שנטבע בעלה במים שאין להם סוף, וכמ"ש (ביבמות קכ"א ע"א) שחייב נידוי, והוסיף הרב המחבר, ולדעתי הוא בגדר חוטא ומחטיא את הרבים, ע"ש. ונראה שהסתפקו בזה, לפי שהיה שוגג בהוראתו, דבכה"ג אין לנדותו, כמבואר ביבמות שם. וכן נפסק בטור ושלחן ערוך יו"ד (סי' של"ד סעיף ל"ח), ובשו"ת המבי"ט (חלק ג', סוף סימן קמ"ט), אלא שהיו מצדדים שמא הוא בכלל שוגג הקרוב למזיד, מאחר שפשטה ההוראה לאיסור, ובזה שגגת תלמוד עולה זדון. (ועיין בשו"ת בשמים ראש (סי' שנ"ח). ובכנסת הגדולה אה"ע סי' י"ג הגה"ט אות ז') וכו'. והמורה להתיר בזה הוא גרוע ממ"ש מרן הבית יוסף או"ח (סי' תמ"ג), שהמורה להקל כדברי הר"ה ראוי לנזיפה, כיון שכל חכמי ישראל חלוקים עליו, וכו'.

המורם מכאן, שכל אלו המעודדים לעלות להר הבית הם בגדר חוטאים ומחטיאים במזיד שעונשם הוא חמור, שהרי הם יודעים בוודאות שבמעשיהם הם מטעים ציבור רחב שעולים להר הבית ללא טהרה, נכנסים למקומות שאסור להיכנס, ואפילו למקום המקדש. הם יודעים שכמעט כל גדולי ישראל (למעט בודדים שגם לגביהם יש ספק, ואיני מדבר על רבנים שדעתם בעניין זה לא נחשבת כלל מול אריות התורה של העם היהודי לדורותיו) במשך האלף שנים אחרונות עד גדולי דורנו, לא עלו להר הבית מהספק הגדול לגבי המקומות האסורים בכניסה, וכן מהחשש להטעיית אחרים. מעשיהם אינם נעשים בשוגג, אלא הם נעשים מתוך אידיאולוגיה מוטעית ופסולה. הם אינם בגדר שוגגים, אלא הם בכלל שוגג הקרוב למזיד, וזאת מאחר ופשטה ההוראה לאיסור, ובזה שגגת תלמוד עולה זדון.

השקפת העולים בימינו להר הבית

הרב **דב ליאור** - הרב נשאל על הסחף הציבורי שיוצר לצערנו מצב, שאנשים שאינם יראי שמיים ח"ו עולים להר ואינם מקפידים על טבילה או על המסלול המותר, כשבנוסף לכך עם חלק מהארגונים עולות גם נשים שאינם נשואות. השואל מבקש לדעת, האם מצב זה אינו מצדיק את סגירת ההר ליהודים? האם על כל עשרה יהודים שיעלו להר אחד יכשל בכרת, האין זו סיבה מספקת לאסור את העלייה, לא רק כהוראה ליחידים אלא ברמה לאומית.

על כך השיב הרב **ליאור**: "לפעמים יש שאלה שאפשר לענות עליה בשאלה. האם זה שיהודים לא יעלו להר יגרום לכך שהמדינה תסגיר את ההר לערבים עקב חוסר ביקוש מצידנו? לאלו שלא שואלים דעת תורה זה לא משנה להם, מי שאיכפת להם אלו בעיקר בני התורה". ובסוף התשובה שם הוסיף הרב את אחד המשפטים החמורים ביותר ששמעתי מרב בישראל, וז"ל: "החשש שההר יסגר לגמרי לכניסת יהודים, חמור מהחשש שאתה מדבר עליו. אנחנו צריכים לשמור ולגאול את המקום". (סרוגים 10/12/12)

ציטוט מאתר ישיבה).

הרב **דוד חי הכהן**, רב שכונה בבית ים, מרבני הציונות הדתית (תשובה שהובאה באתר 'ישיבה' מתאריך י"ז מרחשון התשע"ה): "אינני מתיר עלייה להר הבית כיוון שמו"ר הרצי"ה אסר, וכן אמר שהיתר תלוי בהסכמת הרבנות הראשית. אמנם כיוון שהערבים משתמשים בו למטרות רעות ורוצים לנשל את ישראל, אינני מוחה במי שעולה על מנת לשמור על ההר למען עם ישראל, והוא נחשב כשוטר או חייל שמותר. כמובן שמי שעולה למטרה זו עליו לטהר את עצמו וללכת רק במקומות שגדולי הפוסקים התיירו".

ד"ר הרב אליהו זייני ראש ישיבת ההסדר בחיפה "אור וישועה" - "...במאמצים שעושים יהודים יקרי נפש לעלות אל הר ה', אל הנחלה ממש, כדי לבטא את בעלות עם ה' על מקום הקודש". (סרוגים 8/11/14).

"ואין להקשות על דברינו מאותה הלכה הידועה לנו היטב, ושפסקה הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ז, ה"ב) "ולא יכנס לו (להר הבית) אלא לדבר מצוה", שהרי איזו מצוה יכולה להיות גדולה מזו הבאה למנוע מאויבינו לגנוב את ארץ קודשנו ואת הר קודשנו?! וכאשר אנו זוכרים שכבר קבע הרמב"ם שלא דומה מצות ישוב א"י לשום מצוה אחרת, משום שהיא "מצוה ותועלת לכל ישראל הוא, שלא תחרב ארץ קדושה", כל שכן וכל שכן הר קדשנו. ואין איש ירא ה' הנכנס להר הבית שבא כדי לטייל שם, אלא בא אך ורק לקבע

זכויות עם ה' על מקום הקודש".

"אז היכן יש איסור עלייה להר הבית, בתחום שציינו?! והיכן הם הגדולים האוסרים? והיכן רשומות טענותיהם הצודקות, פרט לשנאת הציונות ולהכחשת ראשית גאולתנו" (הנ"ל שם).

הרב איתי אליצור (סרוגים 9/11/14) - "רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק למעשה שאת הר הבית יש למסור לערבים. רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק שהשועלים ימשיכו להלך בהר ציון ששמים. רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק שהבית השרוף והחרב ישאר שרוף וחרב. רב כזה אינו מחמיר, רב כזה הוא מקל. מקל קולא גדולה. הוא מאפשר לספר התורה להישרף, ובלבד שלא יגעו בו ביד. מי שמחמיר - מציל את ספר התורה. רב שמחמיר במצות קדושת המקדש - יורה ליהודים לעלות להר הבית".

"מי שאומר: 'מבחינתי שהר הבית יחולל, העיקר שאני לא אתקרב לחשש כרת', זאת אינה דרכה של הלכה. מי שפוסק כך, הוא מקל מאוד". (הנ"ל שם).

פשוט לא יאומן, הרבנים הללו נתפסים לדברים בעייתיים ומקדשים עליהם מלחמה, במקום ללחום על הדברים האמיתיים שהם, להרבות תורה וקדושה בעם ישראל.

הם מוכנים להיכנס לספק כרת, לספק דאורייתא, ובלבד שיוכיחו שאנחנו הבעלים של הר הבית, כאילו שבלעדיהם יש ספק כלשהו לגבי בעלותנו על ההר. וכי הקב"ה צריך את עזרתם? וכי אלמלא עלייתם להר, בית המקדש לא ייבנה ח"ו בעתיד? בית המקדש עתיד לירד בנוי מהשמיים ללא עזרת אדם (לדעת רש"י ותוס' במסכת סוכה דף מ"א, הרמב"ם ועוד חולקים, ראה לקמן בפרק בית המקדש השלישי), עזרתנו היחידה היא, להתפלל, להתקדש, להיטהר, להרבות תורה ויראת שמיים ולהימנע מעבירות גם מסוג זה ואז בית המקדש יבנה, וה' יתברך ישרה את שכינתו על עם ישראל בבנין בית המקדש, שנאמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

דרך אגב, באשר לטענתו של הד"ר זייני, שכל גדולי ישראל האוסרים לעלות להר הבית נובעת "משנאת הציונות ומהכחשת ראשית גאולתנו" (עפ"י), אז ברצוני לשאול אותו: האם מייסד הציונות הדתית הראי"ה קוק הוא "שונא ציונות ומכחיש ראשית גאולתנו"? ה"ה לבנו הרצי"ה, וכן הגר"ש ישראל, והגר"א שפירא, ארבעתם ראשי ישיבת מרכז הרב, ישיבת הדגל של הציונות הדתית, וכולם אסרו בתכלית האיסור את העלייה להר הבית. כשאין מה לענות על טיעוני אמת, אז עוברים להכפשות מגוחכות שחזרות אל המכפיש כבומרנג.

סייג לתורה

חז"ל עשו מספר דברים כדי להרחיק אדם מן העבירה, כדי שחלילה וחס לא יכנס לספק כלשהו. הדוגמא הבולטת לכך היא תקיעת שופר ולולב. ישנו ציווי מהתורה לתקוע בשופר ביום ראש השנה, שנאמר: (במדבר פרק כ"ט, א'): **"וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם, כָּל מִלְאֲכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, יוֹם תְּרוּעָה יְהִי לָכֶם"**, אך הגמרא במסכת **ראש השנה** (דף כ"ט עמוד ב') פסקה, שאם ר"ה חל בשבת לא תוקעים ביום זה אלא התקיעה נדחית למחרת, וזאת משום גזירה, וז"ל הגמרא: "לא אמר רבא, מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירונו **ארבע אמות ברשות הרבים**. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה", היוצא שחז"ל עקרו מצות עשה דאורייתא של תקיעת שופר ודחו אותה ליום ב' דר"ה, ואז המצוה היא רק מדרבנן, וכל זה מחשש שמא יוציא את השופר ד' אמות ברשות הרבים, מדהים! לעקור מצוה רק "מחשש שמא".

עוד ראינו שחכמים גזרו גם בלולב, כמובא במסכת **סוכה** (דף מ"ב:): **שאסור ליטול לולב בשבת** מאותו טעם, וכן **אסור לקרוא במגילת אסתר בשבת** גם מטעם זה, כמובא במסכת **מגילה** (דף ד':).

וכן ראינו במשנה במסכת **ברכות** (דף ב' עמוד א'), בדיון על סוף זמן ק"ש, ששישנו זמן המאוחר לק"ש והוא עלות השחר, אך חכמים קבעו שלכתחילה יקרא עד חצות, והטעם - כדי להרחיקו מהעברה, כמובא שם, וז"ל: "מאימתי קורין את שמע בערבין? וכו', וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר וכו', ולא זו בלבד אמרו, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר וכו', אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות? כדי להרחיק אדם מן העבירה".

וזה מדהים, שינו את ההלכות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, ומדובר בבודדים שיש ספק אולי, ואילו כאן מדובר על אלפים ורבבות מעם ישראל שנכשלים בשל כך באיסורי דאורייתא ודרבנן, לא כל שכן שצריך להחמיר?

לאורך כל התלמוד אנו רואים שחכמים עשו סייגים וגדרות, במטרה להרחיק את האדם מן העברה, כל שכן במקרה דנן שצריכים להיזהר ביותר, כי החשש כאן הוא חמור וודאי. ואמרו חכמים, שהמקיים את הסייג מעיד על עצמו כירא שמים יותר מהמקיים את המצוה אך מזלזל בסייג.

במשנה במסכת אבות (פרק א' משנה א'): "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, הם אמרו שלשה דברים: הוּו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה".

רש"י פירש - "ועשו סייג לתורה - כלומר, עשו משמרת למשמרתו, כדי שלא יבוא לידי איסור של תורה", וכו'.

רמב"ם - ועשו סייג לתורה - רוצה לומר, הגזרות והתקנות אשר ירחיקו את האדם מן העבירה, כמו שאמר יתעלה: (ויקרא י"ח, ל') "ושמרתם את משמרתִי", ואמרו בפרוש זה: "עשו משמרת למשמרתִי".

רבינו יונה - ועשו סייג לתורה - כענין שנאמר (ויקרא י"ח, ל'): "ושמרתם את משמרתִי", כלומר עשו משמרת למשמרתִי. והסייג הוא דבר גדול ומשובח, לעשות סייג וגדר למצוות לבל יוכל להיכשל בהם הירא את דבר ה', לכן המקיים את דברי חז"ל, שהם סייגים למצוות של תורה, חיבב היראה ממִי שעושה המצוה עצמה, כי אין עשיית המצוות הוכחה ליראה כמו השומר לסייגים, שהוא נזהר מתחילה שלא יבוא לידי פשיעה. אך העושה המצוה ואינו מקיים הסייג, מראה לנו כי אם ייטיב בעיניו לעשות מצוה אל ידע בעיניו אם יפשע בה, ולפרוץ פרץ לא חש מפני היראה, ופורץ גדר ישכנו נחש. הנה כי דברי חכמים ז"ל יסודות ואילנות ליראת שמים, שהוא עיקר העולם ויסוד המעלה. וכל המצות כולם פרפראות אליה. וזהו שאמרו במדרש: "כי טובים דודיך מיין", חביבין דברי סופרים מיינה של תורה".

רבי מתתיהו היצהרי - "מוסר שלישי ועשו סייג לתורה. ובאותו פרק (יבמות שם כ' ע"א) "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט, ב'), אמר רבא: קדש עצמך במותר לך. וא"כ היא תועלת גדולה לקיום התורה, כי בזה יהיה לו יראת שמים בקנין. ולזה אמרו חז"ל: "חביבין עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה" (ע"ז ל"ה ע"א; במד"ר י"ד, ד', עיין שם), לפי שזה יורה על הזהירות ועל החסידות".

מגן אבות לרשב"ץ - "ועשו סייג לתורה - זה נלמד ממה שכתוב: "ושמרתם את משמרתִי" (ויקרא י"ח, ל'), ואמרו בראש מסכת מועד קטן (ה' א'), ובשני מיבמות (כ"א, א'), עשו משמרת למשמרתִי. וזהו לשון סייג, שהוא לשון גדר, כמו "סוגה בשושנים" (ש"ה ש"ז, ג'), דומה למה שאמרו בחולין (דף ק"י, א'): "בקעה מצא רב וגדר בה גדר" כשאסר להם כחל, מפני שהיו נכשלים בבשר בחלב.

ומכאן סמכו איסור שניות לעריות, כמו שנזכר במסכת יבמות (כ"א, א') ושבות לשבת, וכן

שלמה תיקן עירובין ונטילת ידיים, כמו שנזכר במסכת שבת (י"ד, ב') ובמסכת עירובין (כ"א, ב'), וכל איסורין דרבנן, והוא פתח גדול לקיום התורה. וכל דור ודור רשאי לתקן תקנות, במה שהעם נכשלים בהם לעבור על דברי תורה. ולולי התקנות האלה התורה נופלת מעט מעט, וכמו שאמרו רז"ל (אדר"נ נו"ב פ"א ד"ה ועשו סייג): אינו דומה כרם המוקף גדר, לכרם שאינו מוקף גדר.

ולפי שהסייג הוא שומר התורה, אמרו חכמים במסכת ע"ז (ל"ה, א') ערבין עלי דברי דודים. ובמדרש שיר השירים רבה (פר' א', פ"ב) חביבין דברי סופרים מיינה של תורה, שנאמר (שיר השירים א', ב'): "כי טובים דודיך מיין". ואמרו לרבי טרפון במסכת ברכות (מ"ג, י ב - י"א, א'), כדאי היית לחוב בעצמך על שעברת על דברי בית הלל, לפי שקרא ק"ש בהטייה כבית שמאי. ואמרו בירושלמי ברכות (פ"א הל"ד ג' - ב') וכן במדרש (שיהש"ר א', ב' ד"ה ד"א כ') שאם לא קרא קריאת שמע כלל וביטל מצות עשה לא היה מתחייב מיתה, וכשעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה, עכ"ל.

חכמים גזרו פעמים על דבר המותר מפני שהוא דומה לדבר האסור, ואם לא יאסרו יטעו להתיר אף את האיסור. וכך כותב הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כ"א הלכה א'): "נאמר בתורה (שמות כ"ג): "תשבות" - אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן, ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות, ומהן דברים אסורים גזרה שמא יבוא מהן איסור סקילה, ואלו הן".

גם כאן בנידון שלנו, חכמים אסרו עליה להר הבית אפילו אם יש איזה צד להקל באופנים מסוימים, והם עשו זאת משום שראו שאנשים חילונים ואף דתיים שאינם בקיאים בהלכה, חושבים בטעות שמותר לעלות להר הבית, ועיקר טעותם נובעת מראייתם אנשים דתיים העולים להר הבית. אותם עולים אינם יודעים את ההגבלות הרבות המוטלות על העולה וההנהגה בהר הבית, שייתכן והדתיים נוקטים אותם אך הם אינם יודעים זאת, ובכך מכשילים אותם באיסורים חמורים ביותר. וכעת לאחר כותבי קונטרס זה, פשוט שהטיעון המרכזי הוא, שיש לנו ספק גדול ביותר לגבי מיקומו של בית המקדש, וייתכן והוא נמצא בכל מקום בהר הבית, ולכן אסור לאף אדם לעלות מהספק דאורייתא הגדול הזה. *הערה

הערה - וראיתי להליץ מתוך דברי הגמרא בברכות (דף ו'): " (תהלים פרק י"ב, ט) סביב קְשָׁעִים יִתְהַלְכוּ, כָּרָם זָלוּת לְבָנֵי אָדָם - ודרשה שם הגמרא: "כרם זלות" - אלו דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלים בהם. אף כאן נאמר לאותם "העולים בהר", הסובבים סביב, חידלו מהרע, עלייה להר הבית זה מהדברים העומדים ברומו של עולם,

ובעלייתכם באיסור אתם גורמים לאחרים לזלזל בדבר זה, בחושבם שאם אתם הדתיים, היראי שמיים בעיניהם עולים, אז כל שכן שלהם מותר.

כשנכבש הר הבית במלחמת ששת הימים, נכנסו לפני הרב ש"ך ומצאוהו בוכה. שאלוהו לפשר הדבר? א"ל: מי יודע כמה יהודים חייבי כריתות יהיו לנו שיעלו לשם, ולא יבחינו בן תכלת לקלא אילן.

כמה היה טוב, שאנשים אלו היו מפנים את כל מרצם לקרב ולהקים תנועת תשובה עניפה, כמו שהקים הציבור החרדי במדינת ישראל, והיו גורמים לרבבות ישראל שיחזרו בתשובה, ואז יתקיים בנו: "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה", ו"בא לציון גואל, ולשבי פשע ביעקב נאום ה'". וממילא היה בא משיח צדקנו, והיו מתקיימים בנו כל הנבואות, כולל בנין בית קודשנו ותפארתנו במהרה בימנו, אמן.

בית המקדש השלישי²²

יש אומרים שבית המקדש השלישי ירד משמיים בצורה ניסית, וי"א שעל עם ישראל לבנותו, וי"א שמלך המשיח הוא זה שיבנה אותו, ויש המשלבים את כל הפירושים ביחד, שאכן אנו נבנה אותו אך מלאכתו תיעשה בצורה ניסית, וי"א שקודם נבנה אותו ולאחר מכן ירד המקדש הרוחני משמיים, ועוד פירושים.

בכל מקרה, בימינו אין אפשרות לבנות את בית המקדש, משום שההלכה מחייבת מספר תנאים, והם: ראשית, העמדת מלך שילמד את עם ישראל תורה ויחזירם למוטב (כמובן שתנאי זה עדיין לא קיים), לאחריו מחייב זרע עמלק, ולאחריהם בניית בית המקדש. להלכה נפסק שהדברים צריכים להיעשות לפי הסדר, קודם מלך, לאחר מכן מחייב עמלק, וכשיתקיימו תנאים אלו יהיה ניתן לבנות את בית המקדש. כמו כן תנאי נוסף, צריך שרוב עם ישראל יהיה בארץ ישראל, וכיום עדיין רוב עם ישראל לא בארצו.

נזר המקדש

כיום, ישנם ארגונים המעוניינים להקים את בית המקדש השלישי, והם אף בנו חלק גדול מכלי המקדש ובגדי הכהנים והלוויים. הם מנסים בכל דרך לשנות את הסטטוס קוו' הקיים בהר הבית, המקנה שליטה כמעט מוחלטת למוסלמים. הם עושים זאת דרך לחצים פרלמנטריים, הפגנות, עליות מאורגנות של קבוצות תלמידים, אזרחים ועוד.

ארגונים אלו, הם למעשה מבטאים את כמיהת העם היהודי במשך אלפי שנים לבית המקדש. כמיהה זו מבטאת בכל יום מספר פעמים ע"י בקשה מהקב"ה, שיבנה את בית המקדש במהרה בימינו. בקשה זו נאמרת בברכת המזון (בסוף ברכה שלישית), בתפילת שחרית לפני קדיש הודו, וכן בכל יום בסיום תפילת עמידה, לאחר פסיעת שלשה צעדים לאחור אנו אומרים: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתבנה בית המקדש במהרה בימינו"²³ וכי, ואילו הרמ"א (סימן קכ"ג

²² פרק זה ופרק הבא (הקרבת קרבנות) הם קשורים פחות לקונטרס זה, אך כדי לתת תמונה שלמה יותר בנושא הר הבית, החלטתי לדון גם בנושאים אלו בצורה כללית. גם, מכיוון שאלו הכמהים לעלות להר הבית, הם כמהים גם לבנות את בית המקדש ולהקריב קרבנות, לפיכך אשיב על כך בקצרה.

²³ מדוע אומרים דווקא בסוף כל תפילת י"ח, אחר פסיעת ג' צעדים לאחור, את הבקשה של "שתבנה ביהמ"ק" וכי?

לתירוץ הקושיה אקדים את הסיפור המובא במסכת סנהדרין (דף צ"ו): מסופר על מלך בבל מרודך בלאדן בן בלאדן, שהלך לישון וביקש שיעירוהו בשעה מסויימת (עפ"י שיעון השמש), וכשהתעורר הבין שישן שעות רבות, ועבדיו הסבירו לו שהיממה התארכה בעשר שעות, וזאת בגלל שחזקיה מלך יהודה וי-ם התרפא מחוליו, והקב"ה, כאות הוקרה האריך את היממה בעשר שעות. המלך התפעל והחליט לשלוח מכתב ברכה לחזקיה המלך, אך באותו רגע נבוכדנצר סופר המלך לא היה נוכח ומישהו אחר כתב את האגרת, והאגרת נשלחה. מייד לאחר מכן הגיע נבוכדנצר, וכששמע על הסיפור והאגרת שנשלחה, התברר לו שהאגרת שנשלחה לא נכתבה כראוי, והיא נכתבה עם טעויות. ומהי הטעות?

נזר המקדש

ס"א) גורס **שיבנה** (אך החיד"א בברכי יוסף (אות ב') כתב בשם מהר"ם די לונזאנו בספר **עבודת מקדש**, שכן הוא נמי לפי הדקדוק, ודלא כהשערי תשובה שכתב שאין נוהגין כן).

לאור פעולותיהם של ארגונים אלו מתעוררות מספר שאלות: א) מהי דעת ההלכה היהודית, האם בית המקדש השלישי צריך להיבנות ע"י הציבור, או שמא בנייתו תיעשה בדרך שמיימית ע"י בורא עולם, כי באומרנו "שתבנה" או "שיבנה" (דהיינו אך), יוצא שבית המקדש השלישי עתיד להיבנות בידי שמייים, האם זו האמת, או שהוא עתיד להיבנות ע"י בני אדם. ב) כמו כן, במידה והוא אמור להיבנות על ידינו, האם היום ישנה איזו מניעה לבנותו, או שלא?

לענ"ד, בעניין מי יבנה את בית המקדש ישנן שלש דיעות:

א) **בית המקדש ירד משמייים בצורה ניסית** - הגמרא במסכת סוכה (דף מ"א.) דנה בעניין אכילת חדש, למה נאסר ביום ט"ז כל היום ולא עד חצות? ותירצה הגמרא, **שייתכן ובית המקדש השלישי יבנה בט"ו בניסן**, ואז לא תהא שהות לקצור בערב את החטים ולהכניסם עד למחרת בחצות.

ועל כך כתב רש"י (כאן בסוכה, ובמסכת ר"ה דף ל'): "אי נמי - דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה, והיא היא, ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקיימא לן בשבועות (ט"ו, ב') דאין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב: "וביום הקים", ולא בחמיסר שהוא יום טוב, דקיימא לן בשבועות (שם ט"ו, ב') דאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב, הני מילי - בנין הבנוי בידי אדם, אבל **מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (שמות ט"ו): "מקדש ה' כוננו ידיך"**.

וכן כתבו שם **התוספות** (וכן כתבו גם מסכת שבועות דף ט"ו עמוד ב': "ויש לומר, דהיינו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים כדכתיב (שמות ט"ו): "מקדש ה' כוננו ידיך", וכן מפרש במדרש **תנחומא**), **הריטב"א** (שבועות ט"ו:), **תוס' הרא"ש** (שבועות ט"ו:), **ראב"ן**, **רבי יצחק קארו**, **מדרש תנחומא**, **פסיקתא רבתי**.

ב) **בית המקדש יבנה ע"י עם ישראל - הרמב"ם** בהלכות **בית הבחירה** (פרק א' הלכה י"ב) כתב

הם כתבו קודם שלום לחזקיה המלך, שלום לחזקיה מלך ירושלים ושלום לאלהא רבה (לאל הגדול). אמר להם נבוכנצר, קראתם לו האל הגדול וכתבתם אותו בסוף, היה עליכם לכתוב כך: שלום לאל הגדול, שלום למלך י-ם ושלום לחזקיה המלך. לאחר שהאגרת נכתבה מחדש, שאל נבוכדנצר מי יקח את האגרת? אמרו לו: מי שהציע את ההצעה לכותבה מחדש הוא יקחה. ואז **נבוכדנצר החל לרוץ ארבעה צעדים** (במדרש כתוב שלשה צעדים), ובא מלאך גבריאל והפילו ארצה ולא המשיך. אומרת הגמרא שאם ח"ו היה ממשיך, הדבר היה מהווה קטרוג גדול על עם ישראל.

המהרש"א בחידושי **אגדות** (מסכת סנהדרין דף צ"ו.) הסביר, שהקב"ה העניק לנבוכדנצר כאות הוקרה על שרץ לכבוד ה' ג' צעדים, 70 שנות מלוכות על כל העולם לו ולבניו (הוא מלך 45 שנה, בנו אויל מרודך 23 שנה, ונכדו בלשצאר שנתיים), ואת הזכות להחריב את ביהמ"ק, לאור זאת, אנו פוסעים בכל יום לאחר תפילת י"ח ג' צעדים, ומבקשים מה' יתברך, שהנה גם אנו פוסעים כל יום לכבודו יתברך ג' פסיעות, אז שנוזה שבזכותם יבנה בית המקדש כמו שניתנה הזכות לנבוכדנצר להחריבו בזכות ג' צעדים שפסע לכבוד ה', וז"ל **המהרש"א**: "ואמר רהט בתריה ד" כו. ובילקוט "ג' פסיעות" כו, וכ"ה במדרשות **ג' פסיעות פסעת בשביל כבודי, חיך שאני מעמיד ג' מלכים ממך**" כו. וכן אמרו, הרמז אחר ג' פסיעות שאחר י"ח אומרים יהי רצון שיבנה בה"מ כו, **לפי שע"י ג' פסיעות של נבוכדנצר נחרב הבית**."

נזר המקדש

שביהמ"ק השלישי יבנה דווקא ע"י עם ישראל, וז"ל: "אין בונין את המקדש בלילה, שנאמר: "וביום הקים את המשכן", ביום מקימין לא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר, ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין, ואין בנין ב"ה (בית המקדש) דוחה יום טוב".

ג) בית המקדש יבנה ע"י מלך המשיח - הרמב"ם הלכות מלכים (פרק י"א הלכה א'): "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל" וכו'.

כל אחת מהשיטות סותרת את חברתה, ומספר תירוצים נאמרו:

התפארת ישראל - בועז (מסכת מידות פרק א') הלך בכיוון שביהמ"ק יבנה ע"י בני אדם ולא ירד משמיים, אך תהיה סייעתא דשמיא. לרב היה קשה מהרמב"ם שכתב, שצריך ללמוד את מסכת מידות כדי לדעת איך לבנותו כשיגיע זמנו, ומאידך גיסא מובא ע"י הרבה מהראשונים שצינו שיבנה ע"י נס, וז"ל: "ואף על גב דבניין שלעתיד יבנה בידי שמים מאליו (כרש"י ר"ה ד"ל ע"א, ובסוכה דמ"א א', ובתוס' בסוכה שם ובשבועות דט"ו ב'), עכ"פ, לרמב"ם הנ"ל שכתב שהלימוד ממסכת זו הוא למען ידעו איך יבנה (וכן כתב ג"כ רש"י עצמו ביחזקאל שם), ע"כ צ"ל דהך דתנחומא שהביא תוס' (שבועות דט"ו ב) דלעתיד יבנה המקדש בידי שמים, דברי אגדה היא ואין למדין ממנה (כירושלמי פ"ו דפיאה), אלא ר"ל שהקב"ה יסייע בדרך נס שיבנהו", כלומר לשיטתו יבנה ע"י בני אדם, אך הקב"ה יסייע בבנייתו בצורה ניסית.

בספר ויען שמואל (סימן ט' עמ' קכ"ז) הביא פשרה בין שתי השיטות, כך ששתיהן צודקות, וז"ל: "יש מתרצים שבית המקדש שאנו מצפים שיהיה בנוי ומשוכלל, הוא יגלה ויבוא משמיים, אבל יבוא בלי שערי בית המקדש, כמו שנאמר: (איכה ב', ט') "טבעו בארץ שעריה", ואיתא במדרש: **שלעתיד לבוא יחזרו השערים ויעלו, ומשיח יחבר אותם לבית המקדש**, ובזה יקיים מצות בבנין ביהמ"ק במקומו, וא"כ נמצא דרש"י ותוס' והרמב"ם אזלי בשיטה אחת. ולפי זה מסבירים הא דאמרין במוסף דרגלים: "בנה ביתך כבתחילה, כונן מקדשך על מכונו, הראנו בבנינו ושמוחנו בתיקונו", כלומר שהקב"ה יבנה את ביהמ"ק, ויראנו את המקדש שיורד משמיים, אבל אנחנו נשמוח בתיקונו, שנתקן או נחבר את השערים למקדש", עכ"ל.

וכעין זה, שמעתי ממו"ר הרש"ל רבי **עובדיה יוסף** זצוק"ל, שבית המקדש השלישי עתיד לרדת משמים, רק שהקב"ה יורידהו עם מספר דברים חסרים, כגון: חלונות, דלתות וכד', וכל בעלי המקצוע שהיו כל ימיהם יראי שמיים, יוזמנו לעשות את אותם תיקונים והשלמות בבית המקדש, וזה שנאמר: "הראנו בבנינו, שמוחנו בתיקונו".

בשו"ת דברי יציב (חלק חושן משפט סימן פ"ט) הביא בשם המהרש"ק ג"כ שילוב של שתי השיטות, וז"ל: "מהרש"ק הביא דקודם יהיה בנין ביהמ"ק של בני אדם, ואח"כ בית המקדש מן השמים".

אך בספר **תולדות יצחק** (בראשית פרק כ"ז) לרבי **יצחק קארו** (דודו של מרן הב"י) פסק כרש"י ולא התייחס לשיטת הרמב"ם כלל: "והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיעשה בלי ריב, והש"י ירחיב

נזר המקדש

גבולנו שנאמר בו וכי ירחיב יי' אלהיך את גבולך, שהוא לעתיד, ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו שכם אחד. ונאמר עוד, שבעשק ושטנה לא הזכיר שם ה', לפי ששני בתים הראשונים נבנו על יד בני אדם, והם שלמה וכורש, ולכן נחרבו, אבל בית המקדש השלישי יבנה על ידי הקדוש ברוך הוא, וכמו שהקב"ה חי לעד, כן יהיה קיים לעד ולא יחרב עוד, ולזה אמר בו הרחיב ה' לנו, הזכיר בו שם ה', וזהו שאמר דוד אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, הוא על שני מקדשות הראשונים, ועל השלישי אמר מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, ואחר שה' יבנה בית המקדש, ה' ימלוך לעולם ועד, לא יחרב עוד.

וכן בספר אליהו רבה (איש שלום, פרשה כ"ח) הלך גם הוא רק בכיוון אחד, שהמקדש יבנה בדרך נס משמיים בלבד, וז"ל: "כביכול אין בית המקדש נבנה בידי אדם אלא בידו בלבד, שנאמר: מקדש ה' כוננו ידיך (שמות ט"ז, י"ז), ואומר נורא אלהים ממוקדשיך" (תהלים ס"ח, ל"ו).

וכן העיד הראי"ה קוק בעדותו בפני ועדת החקירה של האנגלים, אחרי מאורעות הכותל, ושם אמר הרב, שבית המקדש השלישי יבנה רק ע"י בורא עולם בלבד. הרב נשאל: האם מותר לעם היהודי עד ימות המשיח, לעשות אלו צעדים גשמיים להקמת המקדש? וע"כ השיב הרב, וז"ל: "ציווי התורה הוא, שעד בוא יום התחייה, אין אנו רשאים אפילו להיכנס לחצר בית המקדש. אני רגיל בימי החגים היהודים, בשעה שהרבה יהודים באים העירה לשלוח להם אזהרה שלא יכנסו למקום המקודש הזה, מכיוון שאין אנו ראויים לכך עד שיבוא יום הגאולה שאז יעשה הדבר ע"י ה' בלבד, בלי שאנו נעשה איזו פעולה לדחוק את הקץ".

ובסוף דבריו אמר שם: "וכאשר החל קצת אור צמיחת ישועה להיגלות, בחסדי ה' המרובים, כן יוסיף לנו צור ישראל ב"ה, את אור חסדו ואמתו ויגלה לנו את אור גאולתו השלמה, ויביא לנו במהרה את גואלינו האמיתי גואל צדק משיח צדקנו, ויקיים מהרה את כל דברי עבדיו הנביאים, ויבנה בית המקדש במהרה בימינו בכבודו והדרת קדשו, כשישלח לנו את אליהו זכור לטוב, לבשר לנו את בשורת הגאולה, וירום קרן משיחו בגילוי שכינתו לעיני כל בשר, ואז יבנה כמו רמים מקדשו".

ואנכי הצב"י, חשבתי ג"כ ליישב את הסתירה עפ"י הגמרא במסכת סנהדרין (דף צ"ח): "אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב: 'וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה', וכתוב: 'עני ורוכב על חמור'! - זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורוכב על חמור", כלומר, אם עם ישראל יזכה אז הגאולה תהיה משמיים, דהיינו בצורה ניסית, אך אם לא נזכה אז הגאולה תהיה בצורה גשמית ופחותה יותר מהגאולה השמימית. ועפ"י זה חשבתי לומר, שה"ה בבניין בית המקדש, שאם נזכה אז בית המקדש ירד בנוי מן השמיים, אך אם חלילה לא נזכה, אז הוא יבנה על ידינו.

בכל מקרה, אין בידינו תשובה ברורה והכרעה ברורה, ולכן בעניין זה נצטרך להמתין עד לרגע הגאולה ואז נדע מה לעשות, (כי גם לשיטת הסוברים כהרמב"ם שהמקדש צריך להיבנות ע"י בני אדם, הרמב"ם עצמו אומר שהמשיח יבנה אותו, אז ממאי נפשך אם אתם הולכים בשיטת הרמב"ם אז לכו איתו עד הסוף), וזה כפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פיק"ב): "...ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל

נזר המקדש

הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו, ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו.

בנוסף לכל מה שאמרתי עד כה, גם לשיטת הרמב"ם האומר שאנו צריכים לבנות את המקדש, לא ניתן כיום לבנותו, משום שישנם מספר תנאים שעדיין לא התקיימו, וממילא בלעדיהם לא שייך לבנותו.

הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק א' הלכה א') מנה את המצוות שאנו מצווים לעשות בכניסתנו לא"י, וכן את סדר עשייתם, וז"ל: **הלכה א'** - "שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות בית הבחירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".

הלכה ב' - "מינוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר: "אותי שלח ה' למשחך למלך, עתה לך והכיתה את עמלק", והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים" וגו'.

הכסף משנה (שם) הביא את המקור לדינו זה של הרמב"ם, וז"ל: "שלש מצוות נצטוו ישראל וכו'. **בסנהדרין** (דף כ'): "תניא רבי יוסי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע אי זה מהם תחלה, כשהוא אומר: "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק", הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה, ואין כסא אלא מלך, שנאמר: "וישב שלמה על כסא ה' למלך", ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה, כשהוא אומר: "והיה בהניח לכם מכל אויביכם" וגו', "והיה המקום אשר יבחר ה'" וגו', הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה, וכן בדוד הוא אומר: "ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב", וכתוב: "ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים", ופירש"י שלש מצוות שהם תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כדמפרש לקמן".

האם התנאי ראשון של מלכות קיים כבר בימינו?

דבר זה נוכל לבחון ג"כ עפ"י דברי הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק י"א הלכה ד'), וז"ל: "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביבו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי". כלומר, בימינו לצערנו הרב, בוודאי שאין למנהיגנו שום תנאי מהתנאים שמצריך הרמב"ם, אלא ההיפך הגמור קיים בהם, שונאי תורה ורודפיה, וממילא אין לנו אפשרות להתקדם לשלבים הבאים עפ"י הסדר, והם: מחיית עמלק ובניית בית המקדש.

הרצי"ה קוק בשיחות הרב צבי יהודה (פרקי משיח 4, תלמוד תורה הוספה 2) דוחה את טענות אלו ממגזרו,

נזר המקדש

הרוצים לבנות את בית המקדש. עיקר טענותיו שיש סדר במצוות, ומצוות בנין בית המקדש עדיין לא הגיע תורה, והתנאים עדיין לא בשלו, וז"ל: "כשבאים אלי אנשים בטענה שהגיע הזמן לבנות את בית המקדש, אני אומר להם: **מה שאתם תובעים אינו נובע מריבוי התורה שבכם, אלא ממיעוט תורה.** בנין בית המקדש אינו מצווה של יחיד אלא של ציבור, של כלל ישראל, וכשם שיש מצווה לבנות בית המקדש, כך גם קיים סדר למצוות. בגמרא מפורש: "שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה", והיא מוכיחה שהוא דווקא לפי הסדר הזה. בגמרא נאמר הדבר לגבי ביאה ראשונה ובית מקדש ראשון, אבל הרמב"ם פוסק שהוא עניין כללי... **יש כאן סדר ברור והוא אינו דבר שבמקרה. כשם שיש מצוות, כך יש גם סדר למצוות.** מה המובן של מחיית עמלק, ומהי ממשות עמלק באומות העולם - לא נתברר עדיין. אבל ברור הוא שהעמדת מלכות, כלומר העמדת הנהגה לאומה, קודמת לבניין בית המקדש, ולא מפורש בכמה שנים. אולי דורות צריכים לעבור עד שמלכות בישראל תתבסס. גם הנהגת האומה הקיימת עכשיו נחשבת למלכות ישראל. מובנה של מלכות היא כל הנהגה בהסכמת האומה ולא בפירוש נגד התורה. להנהגה מעין זו, יש ערך של מלכות במידה מסויימת, וזמן צריך לעבור עד שהיא תשתכלל ותגיע לשלימות. **אמרת לאנשים שתובעים את בניין בית המקדש: בוער לכם לבנות את בית המקדש?! לא בוער! קודם כל נבסס את מלכות ישראל.**

תנאי נוסף - רוב ישראל בארץ ישראל

ספר החינוך (מצוה צ"ה) הביא תנאי נוסף לבניין בית המקדש והוא, שרוב ישראל יהיו בארץ ישראל, ותנאי זה אינו קיים היום, וז"ל: "ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתן. וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולן, כשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצות עשה".

הערה

כחודשיים לפני ירידת הקונטרס למכבש הדפוס, צדה עיני התבטאות מזעזעת מאוד, וחשבתי לשתף גם את הציבור.

בתאריך ה' שבט התשע"ה (25/1/15) התראיין הרב שלמה אבינר ברדיו קול ברמה ואמר, שיהיה מותר להצביע למפלגה מסויימת, רק אם היא תחליט שהיא לא בעד עלייה להר הבית, והוסיף: "עלייה להר הבית היא עניין כלל ישראלי ולא פרטי. זה דבר שנאסר בדורות הקודמים וזה לא תחום של רב פלוני. וכמו שאסור לפגוע בתורה כך אסור לפגוע בהר הבית, לכן המפלגה הזו צריכה להכריז שהיא מקבלת את החלטת הרבנות".

לאחר דברי הרב אבינר הוציא ארגון 'הר הבית' תגובה, וז"ל: "הרב פועל ללא הרף לריסון פעילי הר הבית, הגיע הזמן שהרב יפנים כי יש עוד שלבים בדרך לגאולה, וכי הקמת מדינת ישראל הינה שלב חשוב בדרך, אך עם ישראל טרם הגיע למצב של גאולה, הכוללת בין היתר את בניין בית המקדש, ופעילי הר הבית רק מנסים לקדם את הגאולה, הגיע הזמן שהרב יעזוב את הגישה הגלוית של מקדש משמיים ויתחיל לפעול בעניין". (אתר סרוגים).

לאחר שראינו דברים ברורים וחד משמעיים, האוסרים את בניית בית המקדש בימינו מכל

נזר המקדש

הנימוקים שהבאתי בשם גדולי ישראל ובשם גדולי רבני הציונות הדתית, הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה, כמה הזויים וחצופים נשמעים דבריהם. נימוקי גדולי ישראל באיסור בניין בית המקדש והקרבת הקרבנות בימינו, זוהי גישה גלותית? מי הם פעילי הר הבית ה"מנסים לקדם את הגאולה", האם הם גדולי ישראל? האם הלכה נקבעת עפ"י רגשות, רצונות, תאוות ומאוויים, דחפים וכד'? הלא ההלכה היהודית נפסקת כשהיא מנוטרלת מכל שיקול זר, אך ורק לשם שמיים בלבד. ואכן, זוהי אחת ממטרות כתיבת הקונטרס, להבהיר לציבור בדיוק את דעת התורה האמיתית, ולא לתת לכל מיני בריונים שישתלטו עלינו וישליטו עלינו את דעת הרחוב, את דעת התורא ולא דעת התורה.

הקרבת קרבנות בהר הבית בימינו

לאחר שהבהרנו לעיל שאין אפשרות לבנות את בית המקדש בימינו בגלל מגבלות הלכתיות, נעבור לבדוק כעת שאיפה נוספת של הכמהים להחזיר עטרה ליושנה, בעבודת ה' בהר הבית כבעבר. השאיפה היא להקריב קרבנות על מזבח בהר הבית (עם בית המקדש או בלעדיו). שאיפה זו, עד כמה שהיא נשמעת הזוייה אך יש לה יסודות בהלכה, למרות שבמסקנה נראה שבימינו לא ניתן להקריב קרבנות. הבה ונבדוק זאת.

אחת המצוות החשובות ביותר שהייתה בזמן שבית המקדש היה קיים היא הקרבת קרבנות, אך מאז שבעוונותינו הרבים חרב בית המקדש, אסור לנו להקריב קרבנות במקום אחר, משום שמאז ששלמה המלך קידש את בית המקדש הוא קדשו גם לעת"ל, והמקריב במקום אחר קרבנותיו נקראים שחוטי חוץ ועונשו כרת.

בימינו שאין בית מקדש ומזבח, האם יש היתר או אולי אף מצוה להקריב קרבנות בהר הבית בדרך כלל שהיא?

על כך השיב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ו' הלכה ט"ו): "לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות, שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא".

מדברי הרמב"ם אנו למדים, שמכיוון שקדושה ראשונה שקידש שלמה המלך ע"ה את ביהמ"ק אז הוא קדשה גם לעת"ל, וכן, אעפ"י שאין בית מקדש קיים, מותר להקריב קרבנות בהר הבית.

מהם התנאים המתירים הקרבת קרבנות עפ"י ההלכה?

על כך השיב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ב' הלכה א' - ד'): הלכה א' - "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל", ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר: "ולך לך אל ארץ המוריה", ונאמר בדברי הימים: "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבوسی".

הלכה ב' - ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן

התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

הלכה ג' - מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתיד להבנות עשוהו, ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה.

הלכה ד' - "ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

מדברי הרמב"ם עולה, ששני דברים חשובים ביותר ישנם במזבח, והם: מיקומו המדויק של המזבח על הר הבית, בתוך המקדש, מקום אשר אינו משתנה לעולם, ומידות המזבח וצורתו, שצריך שיעברו בקבלה איש מפי איש או בנבואה, כפי שקרה בבית שני.

המקור לדברי הרמב"ם הוא במסכת זבחים (דף ס"ב), ושם דנה הגמרא לגבי מקום וגודל המזבח, וז"ל: "אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים (רש"י - חגי, זכריה ומלאכי) עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על (מידות) המזבח (רש"י - דהיינו שמקומו מקודש וראוי למזבח עד ששים אמה. לפי רבה בר בר חנה, עיקר דין זה - שניתן להרחיב את המזבח עד 60 אמה - נודע לאנשי כנה"ג ע"י עדות נביא, במסורת של איש מפי איש עד משה רבנו, אלא שמצאו סמך לדין זה בנבואה שנאמרה לדוד ("זהו בית ה' האלוקים, וזה מזבח לעולה לישראל"), וכפי שנתבאר בגמרא לעיל) ואחד שהעיד להם על מקום המזבח (רש"י - היכן היה), ואחד שהעיד להם שמקריבין (קרבנות) אף על פי שאין בית (כלומר, בזמן החורבן, שקדושת הבית קידשה לשעתה ולעת"ל)".

לאור הדברים הללו עד כה, ישנו קושי רב היום להקריב קרבנות, משום שאין נדע את מקומו המדויק של המזבח, שהרי טעות קטנה במיקומו של המזבח תגרום לנו להתחייב בעוון כרת, ובפרט שבימינו יש לנו ספק גדול בכלל במיקום המקדש היכן היה, וכל שכן במיקום המזבח.

מאז חורבן בית המקדש השני, נושא הקרבת קרבנות בהר הבית כמעט ונשכח, אך לפני כ-700 שנה הוזכר נושא זה ועלה לדיון הלכתי. הנושא הוזכר בספר כפתור ופרח (פרק ו') לרבי אשתורי הפרחי (נפטר לפני כ-660 שנה), ושם סיפר הרב שכאשר הוא הביא את ספרו לפני הרב ברוך כדי לעבור עליו ולהגיהו, סיפר לו הרב, שרבינו יחיאל דפריש ז"ל רצה לבוא לירושלם, בשנת ה' י"ז (1257 לסה"נ) כדי להקריב קרבנות. הרב כו"פ הוסיף, שמטרתו להשלים את הספר עם הרב ברוך, לא שאל אותו מה לעשות עם טומאתו, וכן לגביו שהוא כהן מיוחס (כלומר המיצד ניתן להקריב קרבן כשאנו טמאי מתים). אך הרב כו"פ נזכר בדרכו לשילה, שאין לחוש על טומאת המת שאנו שרויים בה לעניין הקרבת קרבנות,

משום שקיי"ל שקרבנות ציבור דוחים את השבת ואת הטומאה. וטומאה שאמרנו שהותרה ושתידחה בציבור זו דווקא טומאת מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת כגון זבים וזבות, נידות, טמאי שרץ ונבילה וכיוצא בהם, לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבים כרת על הביאה ומיתה על העבודה, שלא נדחית אלא טומאת מת בלבד, והוא גזירת הכתוב. כלומר לטומאה חמורה לא נקפיד, ולשאר טומאות יש להם תקנה.

לפני כ-180 שנה נפתח דיון רציני ביותר לגבי הקרבת קרבנות בימינו, והרב שהעלה את הרעיון היה הרב **צבי הירש קאלישר**. הרב קאלישר התכתב בשנת ה'תקצ"ז (1837 לסה"נ) עם רבי **עקיבא איגר**, ובשנת ה'תרכ"ב (1862 לסה"נ) העלה את כל התכתבויותיו עם הגרעק"א בספרו **דרישת ציון**, ושם הוא פירט את נימוקיו להתיר את חידוש הקרבת הקרבנות בימינו.

טענות הרב קאלישר

(א) לעיל הבאנו את מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושה שקדשה שלמה קדשה לעת"ל או לא, הרמב"ם סבר שקדשה, ואילו הראב"ד סבר שלא קדשה.

לאור מחלוקת זו טען הרב קאלישר שיש כאן ממה נפשך, אם הלכה כהרמב"ם אז אפשר להקריב קרבנות גם בזמן הזה, שהרי קדושת בית המקדש קיימת, ואם נאמר שהלכה כהראב"ד שאין קדושה בבית המקדש, מכל מקום לא גרע ממה שמובא במסכת **מגילה** (דף י"ד): "אמר רבי יצחק שמעתי שמקריבים בבית חוניו", ופירשו שם בגמ' שרבי יצחק סובר שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא. וכן במסכת **זבחים** (דף ק"ז): מפורש שאלביא **דריש לקיש** שסובר שקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, ולפיכך **אומר שהמעלה** (המקריב) **בזמן הזה בחוץ פטור**.

(ב) ראינו שרבינו יחיאל מפאריש רצה לבוא לי-ם להקריב קרבנות, מכאן ראינו שמותר.

(ג) **טענה נוספת מביא הרב מדברי הרמב"ן** (דברים פרק י"ב, ה'), וז"ל הרמב"ן: "וטעם לשכנו תדרשו - שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב (ישעיה ב', ג'), כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם (יחזקאל נ', ה'). ובספרי (ראה ח'), תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתיך עד שיאמר לך נביא, ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד וכו'. ועל דרך האמת לשכנו תדרשו, לכבודו תדרשו, ובאת שמה,

לראות את פני האדון ה' אלהי ישראל. וממנו אמרו חכמים "שכינה", מכאן טען הרב שדברי הרמב"ן הללו מדברים על חידוש הקרבת הקרבנות, כיוון שאת מצות ישוב א"י למד הרמב"ן בספר המצוות מהפסוק "והורשתם את הארץ וישבתם בה", וממילא הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה", מדבר על חידוש הקרבת קרבנות עוד לפני שיאמר לך נביא.

הדחיות של רבי עקיבא איגר - על טענות אלו השיב לו הגאון רבי עקיבא איגר בחליפת מכתבים, ובהם דחה את טענותיו של הרב קאלישר, וקבע שאין לחדש בזמן הזה את הקרבת הקרבנות. התשובות פורסמו בספר **דרישת ציון** להרב **צבי הירש קאלישר** (מאמר עבודה ח"ב מאמר קדישין).

(א) אין אנו יודעים היום את מקום המזבח. (ב) אין לנו כהן מיוחד. (ג) אין לנו בגדי כהונה. (ד) אין לנו אפר פרה אדומה לצורך הזאה על הטמאים, ורק קרבן ציבור קרב בטומאה, ולקרבת ציבור צריכים שקלי קודש לתרומת הלשכה שמהם נקנים קרבנות ציבור ואין לנו שקלים היום, ומטעם זה א"א להקריב שום קרבן, חוץ מקרבן פסח דקרב בטומאה ואין צריך לזה שקלי קודש.

הדחיות של רבי דוד פרידמן מקארלין - הרב כתב קונטרס בשם **דרישת ציון וירושלים** (מאמר ראשון), ובו השיב על טענותיו של הגרצ"ה, הרב צבי הירש קאלישר. עיקר דחיותיו התבססו על: (א) אין אנו יודעים היכן הוא מקום המזבח. (ב) אין בידינו אבנים מתאימות לבנין המזבח, ועוד הוסיף שם הרב, וז"ל: "לכוון מקומו (של המקדש והמזבח) א"א, לדעת, שמנין נדע להתחיל למדוד הר הבית...אין נוכל למדוד האמות. דדבר ברור שנשתנה, ולא נוכל לידע מד' אצבעות שלנו אם הם טפח שהיה בימים ההם או לא, וכמעט נוכל לומר בהחלט שנשתנה, שגודל האנשים נתמעטו בבירור במשך הזמן, ועכ"פ לא נוכל לכוין זה, וא"כ אף דבכל שיעורי תורה הולכים אחר מדידותינו שהשיעורים נאמרו הכל כפי מה שהוא אדם (עין עירובין מ"ח, א), אבל אנו שאנו רוצים למצוא מקום המזבח... בתוך מרחב של חמש מאות אמה ... אולי הר הבית כפי מידותינו הקטנות עכשיו נצרך להיות משש מאות אמה, ואם לא נמצא בו כן שמא קצרו אותו באורך העת...ולדעתי לזה כיוון הגרע"א במה שהקשה דהאין נסמוך על אצבעותינו ונאמר שהם ד' בטפח".

דחיית הערוך לנר לרבי **יעקב עטלינגר** - הרב בספרו שו"ת **בני ציון** (סימן א') כתב טעם נוסף למה אין להקריב קרבנות בימינו, וטעמו הוא בגלל שבית המקדש עומד בשממונו, וכתוב: "והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם", ותנן במסכת זבחים: **לשם ששה דברים הזבח נזבח ובכללם לשם ריח ולשם ניחוח**, וא"כ אין להקריב בזמן הזה.

בספר מלכי בקודש (חלק ד' דף ב') לרבי חיים הירשנזון (תלמיד הראי"ה קוק), הביא מכתב של רבו הראי"ה, ובו התנגדות של הראי"ה להקרבת קרבנות בימינו, וז"ל: "ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בעיתו כשתבוא הישועה ונבואה, ורוה"ק ישוב לישראל כל האמור בתורה כמאמרה, ולא נתפעל ביותר מן הרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ה' אשר עמנו הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה הרבה יותר עליונה ממה שיוכל כל שקול דעת אנוש לעשות, ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם טבעיות קדושה פנימית שא"א שתתגלה ביפעתה כ"א בהיגלות אור ה' על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל ואותה יכירו ג"כ כל העמים כולם, אבל מסכים אני כת"ר שא"א לנו לגשת למעשה הקרבנות בלי הופעה של רוה"ק גלוייה בישראל. אומנם ציפיה זו ג"כ לא נפלאה היא ולא רחוקה, ויכול להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים, ומלאך הברית אשר אנו מצפים, ואז יבנה ביהמ"ק ב"ב".

שו"ת ציץ אליעזר (חלק י' סימן א' אות מ"ד): "ובזה להעיר, שאין ללמוד מהאמור גם בנוגע להקרבת קרבנות בזמן הזה למעשה, אף על פי שהבעל מעשי למלך רמז בדבריו כאילו לכך, כי לזה ישנם עיכובים גדולים אחרים בהלכה, כשאלת כיוון מקום המקדש והמזבח, ומדתו ואיכות בנינו, אפר פרה, ריצוי ציץ, כהן מיוחס, בגדי כהונה, שקלי ציבור ועוד".

וכן הוסיף שם עוד (באות צ"ט), וז"ל: "כל זה כתבנו באופן מופשט בעיקרה של הלכה זאת, אבל למעשה כבר הזכרנו לעיל באות מ"ד, שאין כל אפשרות מעשית בזמנינו זה להקריב קרבנות במקום במקדש גם לדעת הרמב"ם, ורמזנו על העיכובים הרבים שישנם בזה וציינו גם אל המקורות".

ועיין בספר הר הקודש להרב משה נחום שפירא, בפרק הקרבת קרבנות בזמן הזה - מקום המזבח (מאמר ג', עמ' קל"ח), ושם מוכיח הרב בהוכחות שאי אפשר מסיבות רבות להקריב בימינו קרבנות (עיין שם באורך, מאמר חשוב ביותר).

תקציר / הר הבית

גם בקונטרס זה החלטתי להביא תקציר של כל הקונטרס, וזאת במטרה שמי שלא יכול לעיין בכל הקונטרס, יוכל לקבל תמונה כללית בקצרה על כל הסוגיה. כמו כן התקציר יהווה סיכום קצר לאחר הקריאה. כמוכן שהלימוד האמיתי הוא קריאה רציפה של כל הקונטרס עם כל המקורות, אך בד"כ מה שהלב חושק הפנאי עושק.

הקונטרס דן בתכלית המקדש, קדושתו, מבנה הר הבית והמקדש על כל חלקיו, המקומות המותרים והאסורים בכניסה, דרכי הטהרה לפני הכניסה להר, למי מותר ולמי אסור להיכנס, מהו מורא מקדש, קדושת הר הבית בימינו, האם מותר להיכנס בימינו, האם הרמב"ם נכנס להר הבית, דעת הרדב"ז, מיקומה של אבן השתייה, מקום המקדש וקודש הקודשים ועוד.

תכלית המקדש

הקב"ה ציוה את עם ישראל לבנות לו מקדש, כדי שהוא ישרה את שכינתו בתוכו ובתוך בני ישראל, כמו שנאמר: (שמות פרק כ"ה, ח') "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם".

בנוסף להשראת השכינה, מטרת בנין בית המקדש היא גם כדי להקריב קרבנות, וגם עלייה לרגל שלש פעמים בשנה.

קדושת ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית ובית המקדש

במשנה במסכת כלים (פרק א' משנה ו' ואילך), וכן **ברמב"ם** הלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה י"ב ואילך) מובא שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ויש בה עשר דרגות קדושה זו למעלה מזו.

א) עיירות המוקפות חומה - מקודשות משאר הארץ. **ב) ירושלים** - מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה. **ג) הר הבית** - מקודש ממנה (מ-ס). **ד) החיל** - מקודש ממנו (מהר הבית). **ה) עזרת הנשים** - מקודשת מן החיל. **ו) עזרת ישראל** - מקודשת מעזרת נשים. **ז) עזרת הכהנים** - מקודשת ממנה (מעזרת ישראל). **ח) בין האולם ולמזבח** - מקודש ממנה (מעזרת כהנים). **ט) ההיכל** - מקודש מבין האולם ולמזבח. **י) בית קדש הקדשים** - מקודש ממנו (מההיכל).

ראינו את דרגות הקדושה בארץ ישראל, כאשר ריכוז הקדושה הגדול ביותר הוא בירושלים ובהר הבית בו שכנו בית המקדש הראשון והשני, וכן לעתיד לבוא ישכון בו הבית השלישי.

לדרגות הקדושה יש משמעות רבה, וככל שעולים בדרגות הקדושה כך המגבלות והאיסורים גדלים. עיקר המגבלה בהר הבית היא בתחום הכניסה לאנשים, דהיינו, ככל שהמקום קדוש יותר כך חלה מגבלה ואיסור חמור על סוג מסוים של אנשים להיכנס, ורק לחלק קטן יותר מותר להיכנס.

המחנות בירושלים

ירושלים הייתה מחולקת לשלשה מחנות, לפי דרגת קדושתם, כפי שהיה במדבר: מחנה ישראל, מחנה לוי ומחנה שכינה.

מבנה הר הבית

המשנה במסכת מידות (פרק א' וב') **והרמב"ם בהלכות בית הבחירה** (פרק ה' הלכות א' וב') מביאים לנו תיאור של מבנה הר הבית ובית המקדש, הכולל שטח של 500 אמה על 500 אמה (כ - 240 מטר על 240 מטר לשיטת הגר"ח נאה, ולשיטת החזון א"ש 290 מטר על 290 מטר) ומסביבו חומה מארבעת צדדיו ובהם חמישה שערים.

שטח הר הבית בימינו - כיום, שטחו של הר הבית הוא גדול כמעט פי שלשה מהגודל המקורי שהיה בזמן בית המקדש. לפי מדידות שנמדדו במטרים ע"י מהנדסים זרים (שיק ואחרים) התקבלו הנתונים הבאים: חומת הדרום היא - 283 מטר. חומת הצפון היא - 321 מטר. חומת המזרח היא - 474 מטר. חומת המערב היא - 486 מטר.

ידוע בספרי ההיסטוריה, שהורודוס המלך הרחיב את הר הבית הרבה מעבר לגודלו המקורי, יש אומרים שבעיקר הוא הרחיב רק מצפון לדרום, וי"א שגם ממזרח למערב. אך בכל מקרה התוספות שהוסיף הורודוס לא חלה עליהם קדושת הר הבית, שקיי"ל במושנה דשבועות (י"ז): **"שאין מוסיפין על העיר והעזרות אלא במלך, ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של ע"א ובשתי תודות"** וכו'.

כיום אין אנו יודעים אלו חלקים הוסיף הורודוס, ומכיוון שכך חלה קדושת הר הבית על כל ההר מספק שהוא ספק דאורייתא, וספק דאורייתא הוא לחומרא (מסכת ביצה דף ג'), והכניסה אליו אסורה בכל המקומות כפי שארחיב בהמשך.

חומות נוספות בתוך הר הבית

בתוך הר הבית היו עוד שתי חומות קטנות פנימיות שנקראו **הסורג והחיל**, שהם היוו גבול לכניסה לאזורים מסויימים בהר הבית, וכן חומת בית המקדש עצמו.

סורג - זוהי מחיצה העשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים, והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבים אותן זו על זו באלכסון.

החיל - היה ממוקם מהסורג ואילך עד העזרה. לפי רש"י (במסכת פסחים דף ס"ד, וכן במסכת יומא דף ט"ז), החיל היה בגודל של עשר אמות ומיקומו בין הסורג לעזרת נשים, אך לפי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ה ה"ג) החיל היה חומה בגובה עשר אמות ומיקומה היה בין הסורג לעזרה. יש המפשרים בין שתי השיטות שגם הייתה חומה בגובה עשר אמות וגם היה שטח הפרדה בין הסורג לחיל בגודל של עשר אמות.

לסיכום - 4 חומות סביב בית המקדש: חומת הר הבית (כגון הכותל המערבי), הסורג, החיל וחומת העזרה היא חומת בית המקדש, וחומות אלו הם חוץ מהחומה שהייתה סביב ירושלים.

בית המקדש

במסכת מידות (פרק ה' משנה א'), וכן ברמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכה י"ב) מובאות המידות של בית המקדש, וז"ל: "אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז, וזהו חשבונן: מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל אחת עשרה אמה, ואורך ההיכל כולו מאה אמה, בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים, המזבח שתיים ושלשים, מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה".

שטחו הכולל של בית המקדש (מחומות הבית) היה: 322 אמה באורך (כ-154 מטר) ו-135 אמה ברוחב (כ-65 מטר), סה"כ כאלף מטר מרובע.

המקדש היה מחולק למספר אגפים (בסדר עולה לפי דרגת קדושתם): עזרת נשים, עזרת ישראל, עזרת כהנים, מקום המזבח, בין האולם והמזבח, וההיכל שכלל בתוכו את האולם, הקודש והקודש קדשים.

שערי בית המקדש

ד. "שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, שלשה בדרום ואחד במזרח. שבדרום - שער הדלק, שני לו - שער הבכורות, שלישי לו - שער המים. שבמזרח - שער ניקנור, ושבצפון - שער הניצוץ, שער הקרבן, ושער בית המוקד". (משנה מסכת מידות א' ד', רמב"ם הל' בית הבחירה פרק ה' הל' ד' וה'). (עין במסכת שקלים (פ"ו מ"ג) שלדעת אבא יוסי בן יוחנן היו 13 שערים, ולחכמים 7).

מיקומו של בית המקדש בהר הבית

בית המקדש לא היה ממוקם ממש באמצע הר הבית, אלא היה ממוקם יותר לכיוון מערב צפון, כשהחלק המערבי של חומת הר הבית הוא הקרוב ביותר למקדש, והחלק הצפוני קרוב יותר מהמזרחי, ואילו הדרומי רחוק יותר מכולם.

המקומות האסורים לכניסה בי-ם ובהר הבית לפי דרגת טומאת הטמאים
בגלל קדושת ירושלים והר הבית, לא כל אדם יכול להיכנס אליהם כל אימת שירצה, אלא ישנם מספר הגבלות על אנשים טמאים.

(א) המצורע אסור לו להיכנס אף לירושלים, אלא רק לאחר טהרתו.

(ב) הזבים, הנידות, היולדות, בעל קרי והמשמשים מיטתם מותרים בכניסה לירושלים, אך אסורים בכניסה להר הבית, אלא רק לאחר טהרתם. (בקבוצת הנידות יש להוסיף את כל הרווקות שאינן טובלות, ושאסור להן לטבול עד נישואיהן, וכן הגרושות והאלמנות).

(ג) טמא מת ואפילו מת עצמו, וכן בועלי נידות ועכו"ם מותרים בכניסה להר הבית אך ורק עד הסורג ולא מעבר לו, אך טבול יום מותר לו להיכנס לחיל.

לסיכום - הנכנס בטומאה עד עזרת ישראל עובר על איסור דאורייתא (עובר על מצות עשה ולא תעשה), אך מכאן והלאה, דהיינו מעזרת ישראל ואילך, כל הנכנס באיסור חייב כרת.

מורא מקדש

מורא מקדש היא מצות עשה דאורייתא, כמובא בחומש ויקרא (פרק י"ט, ל'): "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'", והעובר עליה ונוהג קלות ראש בענייני המורא (כפי שנפרטם לקמן), ביטל מצות עשה מהתורה.

מורא מקדש אלו למעשה כללים של התנהגות נאותה ומכובדת, שעל המבקר בהר הבית להתנהג על פיהם משום קדושת המקום, כמובא במשנה במסכת ברכות (פרק ט', ה'): "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר".

מהי המטרה במורא המקדש?

בספר החינוך (מצוה רנ"ד, א') ניסח זאת בבהירות רבה, וז"ל: "לירא מן המקדש, כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרכנו לבבנו בבואנו שם להתפלל

או להקריב קרבנות, שנאמר: (ויקרא י"ט, ל') "ומקדשי תיראו".

לדעת רוב ככל הפוסקים המצוה של מורא מקדש חלה על כל הר הבית, למעט המאירי שכתב שמהתורה המצוה חלה דווקא מפתח העזרה ולפנים.

מצוה זו נוהגת לעולם, בין בזמן שבית המקדש קיים ובין שאינו קיים.

מצות מורא מקדש היא אומנם מדאורייתא, אך הדברים שבהם צריך להתיירא הם מדרבנן.

הדברים הם: לא ינהג קלות ראש, לא יעלה עם מקל ואפונדה (גופיה או ארנק), לא יעלה עם נעלי עור או אבק על רגליו, לא ידבר דברי רשות, לא ירוק על הרצפה, לא יקצר את דרכו, לא יאכל ולא ישתה, ועוד.

קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו

לעיל למדנו על קדושת הר הבית ובית המקדש, ושם ראינו חילוקים לגבי אנשים המנועים מכניסה להר הבית, וכן לחיל, לעזרה וכד', ועונש הנכנס ללא היתר הלכתי למקום המקדש (מעזרת ישראל ואילך) הוא כרת, וכל זאת בגלל הקדושה הרבה השוכנת בהר הבית ובמקדש. כעת, לאחר חורבן הבית בעוונותינו הרבים, נשאלת השאלה: האם מותר לנו לעלות להר הבית להתפלל או אף להקריב קרבנות, או בגלל החורבן יש איסור?

כדי לענות על שאלה זו, ראשית עלינו לבדוק האם הקדושה שהייתה בהר הבית ובבית המקדש בזמן שהיה קיים עדיין קיימת עד היום, או שבעקבות החורבן הקדושה פסקה, שאם נאמר שהקדושה פסקה אז הסברא נותנת שיהיה מותר לעלות, אך אם הקדושה עדיין קיימת אז הסברא נותנת שאסור לעלות.

אז אכן אתמקד תחילה בקדושת הר הבית אם היא קיימת בימינו, ולאחר מכן אעבור לשאלה האם מותר לעלות בימינו להר הבית.

בעניין קדושת הר הבית ובית המקדש בימינו נחלקו הרמב"ם והראב"ד.

הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכות י"ד - ט"ז) פסק שקדושת הר הבית ובית המקדש שרירה וקיימת לעולם, והנכנס להר הבית ולאזור בית המקדש עובר על איסור חמור, ועונשו בכרת (החל מעזרת ישראל בכרת, ולפני עזרת ישראל באיסור לאו מהתורה).

ואילו הראב"ד (שם) סובר שקדושה ראשונה שהייתה בהר הבית ובבית המקדש בטלה

ותחזור רק לעתיד לבוא, והנכנס להר הבית ולבית המקדש אין עונשו בכרת (בהמשך נראה דיון בפוסקים האם לדעת הראב"ד האומר שאין כרת בכניסה להר הבית ומקום המקדש זה דווקא כרת, או שיש איסור דאורייתא או דרבנן בעצם העלייה). עיקר טענותיו של הראב"ד הם, שאין הוא יודע מהו מקור דבריו של הרמב"ם ונראה שזה מסברא אישית. וכן, עיקר ראייתו שקדושת בית המקדש בטלה היא ממעשר שני, שבמשנה נאמר שאדם הקונה פירות מעשר שני במזיד חייב לאוכלם בירושלים, ואם אין מקדש אז ירקבו, משמע שהקדושה היא איננה לעד.

מסקנה - רוב ככל הפוסקים פסקו שקדושה ראשונה שקידש שלמה המלך בשעתו את ירושלים ובית המקדש היא לשעתה וגם לעתיד לבוא, לפיכך חל איסור חמור לעלות להר הבית ולמקום המקדש, וכל הנכנס למקום המקדש עונשו בכרת (דהיינו מעזרת ישראל פנימה), ומחוץ למקום המקדש, דהיינו מעזרת נשים החוצה להר הבית עונשו בלאו מן התורה.

האם מותר בימינו לעלות להר הבית

לאחר שהוכחנו לעיל, שלפי כל הפוסקים, למעט הראב"ד, קדושה ראשונה שקידשה שלמה קידשה גם לעתיד לבוא, וממילא כל הדינים שחלו בעבר (בעניין הכניסה או אי הכניסה להר הבית, ומקום המקדש), חלים באותה מידה גם היום. המשמעות המעשית היא, שאסור להיכנס להר הבית למעט המקומות המותרים, ובתנאי טהרה מיוחדים.

ואכן, לאחר חורבן בית שני, עם ישראל המשיך לעלות לרגל להר הבית ואף להיכנס למקום המקדש, וזאת משום שהיה להם אפר פרה אדומה, וכך יכלו להיטהר מטומאת מת החמורה. כמו כן, הם ידעו אז בוודאות את המקומות המותרים בכניסה וכן את האסורים. אך מסורת זו של הידיעה פסקה כבר לפני למעלה מאלף שנים, משום שהעלייה להר הבית פסקה מכל מיני סיבות כפי שאביאם לקמן בהרחבה. בהמשך אביא עדויות רבות, המעידות בצורה חד משמעית שזה למעלה מאלף שנה שהפסיקו ישראל לעלות להר הבית, והתפילות התמקדו בהר הזיתים ומסביב לחומות, בכותל המזרחי והמערבי, כאשר הנימוק לאי כניסה להר הבית הוא, שכיום אנו טמאי מתים, וכן שאין לנו ידיעה ברורה לגבי הגבולות המותרים והאסורים, ומכח הספק שהוא ספק דאורייתא נהגו לא להיכנס בכל תנאי. אין לנו כל ידיעה ברורה לגבי מקום המקדש, וגם כיפת הסלע היא בספק גדול מאוד אם היא מקום המקדש.

מזה כמאה שנה, מאז שסוגיה זו התחדדה ועלתה לכותרות, פסקו רוב גדולי ישראל לאסור באיסור חמור ביותר כל עלייה להר הבית, ומהם: רבי יוסף ידיד הלוי, רבי שניאור זלמן מלובלין בעל תורת חסד, ורבי יוסף חיים זוננפלד, הגר"מ טוקצ'ינסקי הרב צבי פסח פרנק, הגר"י קנייבסקי (הסטייפלר), מרן הגרא"מ שך, הרב הראשי לישראל איסר יהודה

אונטרמן, רבי יחזקאל אברמסקי, הרש"ל רבי יצחק נסים, הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שלמה זלמן אויערבך, הרש"ל הרב עובדיה יוסף, רבי יצחק וייס בעל שו"ת מנחת יצחק, האדמו"ר מחב"ד רבי מנחם מנדל שניאורסון, הרב שלום משאש, רבי אליעזר ולדינברג (בעל שו"ת ציץ אליעזר), הגרא"י נבנצל רב העיר העתיקה, וכן פסקה הרבנות הראשית לדורותיה.

כמו כן, גדולי רבני הציונות הדתית בעבר אסרו כמו שאר גדולי ישראל, ומאותם שיקולים, ומהם: הראי"ה קוק, הרצי"ה, הרב רפאל הכהן קוק (אחינו של הרב קוק ומרבני ישיבת מרכז הרב), הרב יהושע קניאל (תלמיד מובהק של הראי"ה), הרב יצחק אריאלי, הרב מנחם יהודה אושפיזי (תלמיד הראי"ה), הרב שאול ישראלי, הרב אברהם אלקנה שפירא (כולם היו ראשי ישיבת מרכז הרב), הרב מרדכי אליהו, הרב שלמה יוסף זיו (מרבני חב"ד והציונות הדתית), הרב יעקב יצחק וכטפויגל (מרבני תנועת המזרחי בי-ם), הרב משה דב וולנר (חבר "חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי"), הרב כתריאל פישל טכורש (ראש חבר הרבנים שע"י הפועל המזרחי), ושיבלחט"א הרב צבי ישראל טאו, הרב דוד חי כהן, הרב שלמה אבינר, הרב צבי קוסטינר, הרב זלמן קורן.

לעומתם, חלק גדול מרבני הציונות הדתית של ימינו (שרובם הם תלמידי גדולי הדור הקודם, שהזכרנום שאסרו את העלייה), מתירים את העלייה בהסתייגויות שונות.

לאיזו מטרה מותר להיכנס להר הבית?

עד כה דנו בשאלות: האם קדושת הר הבית קיימת גם בימינו? וכן האם מצד הדין מותר לעלות להר? וכן לאלו מקומות? אך שאלה אחרת נשארה פתוחה: האם בכלל מותר לעלות להר הבית באופן חופשי סתם לשם טיול וכד', או שישנם סייגים לעלייה?

המשנה במסכת ברכות (פרק ט', ה): "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר".

הרמב"ם בפירוש למשנה (ברכות ט', ה): "לפי שאסור להיכנס לכתחילה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מענייני העבודה". וכן פסק עוד הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ז' הלכה ב'): "ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה".

כלומר, יוצא מדברי הרמב"ם שהכניסה להר הבית מותרת רק "לאיזה ענין מענייני העבודה", או "לדבר מצוה", ואדם שנכנס ללא כל צורך מצוה, עובר על ביטול מצות עשה של מורא מקדש (זוהו חוץ מעבירות אחרות שיכול להיכשל בהם, כגון שנכנס בטומאה, או שנכנס למקומות אסורים אפילו בטהרה וכו'). וכן פסק הגרי"מ טוקצ'ינסקי, וכן פסק הרב צבי פסח פרנק, וכן פסק רבי יעקב בצלאל זולטי, וכן פסק מרן הרש"ל הגרע"י בשו"ת יביע אומר.

כיצד הטמאים נטהרים ?

אומנם, מסקנת חיבורי היא, שחל איסור חמור לעלות בימינו להר הבית, ואין שום היתר, אך בכל מקרה הבאתי את הפרק כיצד הטמאים נטהרים מהסיבה, שאם יש כבר מישהו שמעז לעלות להר^ב, למרות כל החששות, ולמרות שרוב גדולי ישראל אסרו ואוסרים, אז לפחות שיעלו בטהרה, לצמצם כמה שיותר את האיסורים שהם עלולים לעבור.

בעבר, כדי שכל הטמאים שהזכרנו לעיל יכלו להיכנס לירושלים (מצורע), להר הבית (זב זובה, יולדת, נידה, בעל קרי, מי ששימש מיטתו), עד לסורג (טמא מת) או לשאר מקומות בבית המקדש, היה עליהם להיטהר מטומאתם. בכל הטמאים שהזכרנו הדרך להיטהר היא **טבילה במקוה טהרה** או במים חיים (מעין וכד' ודווקא לזב), וזאת עפ"י כל כללי הטבילה (כמו טבילה של אשה נידה בימינו).

בימינו, כאשר אין בית המקדש קיים, הטומאות הרלוונטיות ביותר הן: נידה, יולדת, בעל קרי ומי שמשמש מיטתו, האסורים בעלייה בכלל להר הבית אלא רק לאחר טבילה, ואילו טמא מת היכול בעיקרון להיכנס להר הבית ולהגיע עד הסורג (אם הוא לא טמא בשאר הטומאות) צריך הזאת מי פרה אדומה ואז יוכל להגיע עד עזרת ישראל, ולא מעבר. אך מכיוון שבימינו אין לנו אפר פרה אדומה, אז דין כולנו שאנו טמאי מתים ואין לנו אפשרות להיכנס מעבר לסורג אלא רק עד הסורג, וזאת לאחר טהרה כדת וכדין במקוה טהרה, עפ"י כל כללי ההלכה. במציאות של ימינו אין כמעט אדם שיכול לעלות בלי טבילה כדת וכדין, מכיוון שכמעט אין מצב שלא נטמא באחת מן הטומאות שצינו לעיל, וגם אז יכול להגיע רק עד הסורג, וזאת בגלל שאנו טמאי מתים. באומרי טבילה כדת וכדין, הכוונה לכל ההלכות הקשורות לטבילה. בימינו רק טבילת נשים נעשית כהלכה, והבאים לטבול לצורך עלייה להר הבית חייבים לטבול עפ"י כל כללי ההלכה.

עונשם של הטמאים הנכנסים להר הבית ולמקום המקדש

הטמאים (לא בטומאת מת) שהיו נכנסים להר הבית עד עזרת ישראל, היו עוברים בעשה ובלא תעשה מדאורייתא ("צו את בני ישראל וישלחו" - בעשה, ומניין בלא תעשה? אמר: "ולא יטמאו את מחניהם"), מוכאן ואילך הכניסה לעזרת ישראל העונש על כך הוא כרת. כמו כן טמא מת שנכנס לעזרת נשים, אעפ"י שאינו לוקה מכין אותו מכת מרדות על עונו מדרבנן, אך גם הוא אם יכנס לעזרת ישראל ואילך עונשו בכרת.

מחטיאי הרבים

בימינו, ישנם מספר ארגונים, המונהגים ע"י רבנים, שקבעו לעצמם יעד להעלות

כמה שיותר יהודים להר הבית, בחושבם שבכך הם מקיימים מצוה גדולה למאוד, ושבזכותה עוד יבוא הגואל. אנשים אלו ייתכן וכוונתם היא רצויה אך מעשיהם אינם ראויים, והם גורמים להחטאת הרבים באיסורים חמורים מדאורייתא ועוד, ועליהם נאה להליץ את האמרה השגורה בלשון העם: **הדרך לגיהנם רצופה כוונות טובות.**

הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש (פרק ג' הלכה ט"ז) ביטא את חומרת מעשיהם ועונשם, וז"ל: **"המכניס שרץ וכיוצא בו במקדש, או שהכניס אדם טמא למקדש הרי זה חייב כרת, שהרי טימא מקדש ה"**.

הרב ידיד הלוי (בעמוד ר"ב) כתב שהגאונים, רבי שניאור זלמן מלובלין בעל תורת חסד, ורבי יוסף חיים זוננפלד, דנו לגבי רב שהתיר עלייה להר הבית ודחו את דבריו של המתיר בשתי ידיים. הרב ידיד הלוי אמר שלדעתו הוא בגדר חוטא ומחטיא את הרבים. והרבנים האחרים היו מצדדים שמא הוא בכלל שוגג הקרוב למזיד, מאחר שפשטה ההוראה לאיסור, ובזה שגגת תלמוד עולה זדון. והמורה להתיר בזה הוא גרוע ממ"ש מרן הבית יוסף או"ח (ס" תמ"ג), שהמורה להקל כדברי הרז"ה ראוי לנזיפה, כיון שכל חכמי ישראל חלוקים עליו, וכו'.

השקפת העולים בימינו להר הבית

הרב דב ליאור - "החשש שההר יסגר לגמרי לכניסת יהודים, חמור מהחשש שאתה מדבר עליו".

הרב דוד חי הכהן, רב שכונה בבת ים, מרבני הציונות הדתית - **אמנם כיוון שהערבים משתמשים בו למטרות רעות ורוצים לנשל את ישראל, אינני מוחה במי שעולה על מנת לשמור על ההר למען עם ישראל, והוא נחשב כשוטר או חייל שמותר**.

ד"ר הרב אליהו זייני ראש ישיבת ההסדר בחיפה "אור וישועה" - **"...במאמצים שעושים יהודים יקרי נפש לעלות אל הר ה', אל הנחלה ממש, כדי לבטא את בעלות עם ה' על מקום הקודש"**.

"ואין להקשות על דברינו מאותה הלכה הידועה לנו היטב, ושפסקה הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ז, ה"ב) "ולא יכנס לו (להר הבית) אלא לדבר מצוה", שהרי איזו מצוה יכולה להיות גדולה מזו הבאה למנוע מאויבינו לגנוב את ארץ קודשנו ואת הר קודשנו?! וכאשר אנו זוכרים שכבר קבע הרמב"ן שלא דומה מצות ישוב א"י לשום מצוה אחרת, משום שהיא "מצוה ותועלת לכל ישראל הוא, שלא תחרב ארץ קדושה", כל שכן וכל שכן הר קדשנו. ואין איש ירא ה' הנכנס להר הבית שבא כדי לטייל שם, אלא בא אך ורק לקבע זכויות עם ה' על מקום הקודש".

”אז היכן יש איסור עלייה להר הבית, בתחום שציינו?! והיכן הם הגדולים האוסרים? והיכן רשומות טענותיהם הצודקות, פרט לשנאת הציונות ולהכחשת ראשית גאולתנו?“, עכ”ל.

הרב איתי אליצור - ”רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק למעשה שאת הר הבית יש למסור לערבים. רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק שהשועלים ימשיכו להלך בהר ציון ששמים. רב שאוסר על יהודים לעלות להר הבית, פוסק שהבית השרוף והחרב ישאר שרוף וחרב. רב כזה אינו מחמיר, רב כזה הוא מקל. מקל קולא גדולה. הוא מאפשר לספר התורה להשרף, ובלבד שלא יגעו בו ביד. מי שמחמיר - מציל את ספר התורה. רב שמחמיר במצות קדושת המקדש - יורה ליהודים לעלות להר הבית“.

”מי שאומר: ”מבחינתי שהר הבית יחולל, העיקר שאני לא אתקרב לחשש כרת“, זאת אינה דרכה של הלכה. מי שפוסק כך, הוא מקל מאוד“, עכ”ל.

ישנם עוד פרקים נוספים שלא הבאתם כאן בתקציר, בגלל מורכבותם, ובגלל שהתמונה על כל הנושא התקבלה בפרקים שהכנסתי כאן בתקציר.

מאת ה' הייתה זאת - נקודה למחשבה

לאורך כל החיבור הזה ראינו דבר מעניין, שבתחילה אומות העולם אפשרו ליהודים לעלות ולהתפלל ולא מנעו זאת מהם, ועם ישראל עלה להר הבית בקדושה ובטהרה (כי היה להם אפר פרה אדומה) התפללו שם ועוד. אך מזה למעלה מאלף שנה שהגויים עומדים בתקיפות בלתי מובנות ומונעים כל כניסה מיהודים להר הבית. לענ”ד מאת ה' הייתה זאת, כדי להציל את עם ישראל מאיסורים חמורים ביותר (לא היה להם אפר פרה אדומה, וכן השתכח מהם מקום המקדש המזויק), לכן ה' מקשיח את ליבם של אומות העולם. והדבר המדהים ביותר הוא, שלאחר מלחמת ששת הימים, שבו מדינת ישראל, בעזרת ה' יתברך ובאמצעות צה”ל, שחררה מידי הערבים את ירושלים עיר קודשנו ותפארתנו, כולל הר הבית, ואז בא שר הביטחון דאז רא”ל משה דיין, ונתן הוראה להוריד את דגל ישראל מהר הבית, הוציא את כח הצנחנים שהיה בצפון הר הבית, סגר את המדרשה של הרב גורן ונתן את השליטה על הר הבית לוואקף המוסלמי ביחד עם ממשלת ירדן, ודבר זה עבר בשתיקה. דבר זה הרי נוגד את ההיגיון, מה פתאום לתת למוסלמים שלטון במקום כה רגיש בים, ובפרט לאחר שכבשנו אותם והכנענו אותם, אין זאת כי אם מאת ה' הייתה זאת, היא נפלאה בעינינו. אך המצער ביותר הוא, שמשמייים שומרים על עם ישראל, אך לצערנו הרב מהרסיין ומחטיאיין ממך יצאו. דווקא אנשים המכנים את עצמם כיראי שמיים, הם אלו המעודדים אחרים לעלות, ומחטיאים בכך את הרבים. תפילתנו לה' יתברך, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונזכה לגאולה קרובה, אמן.